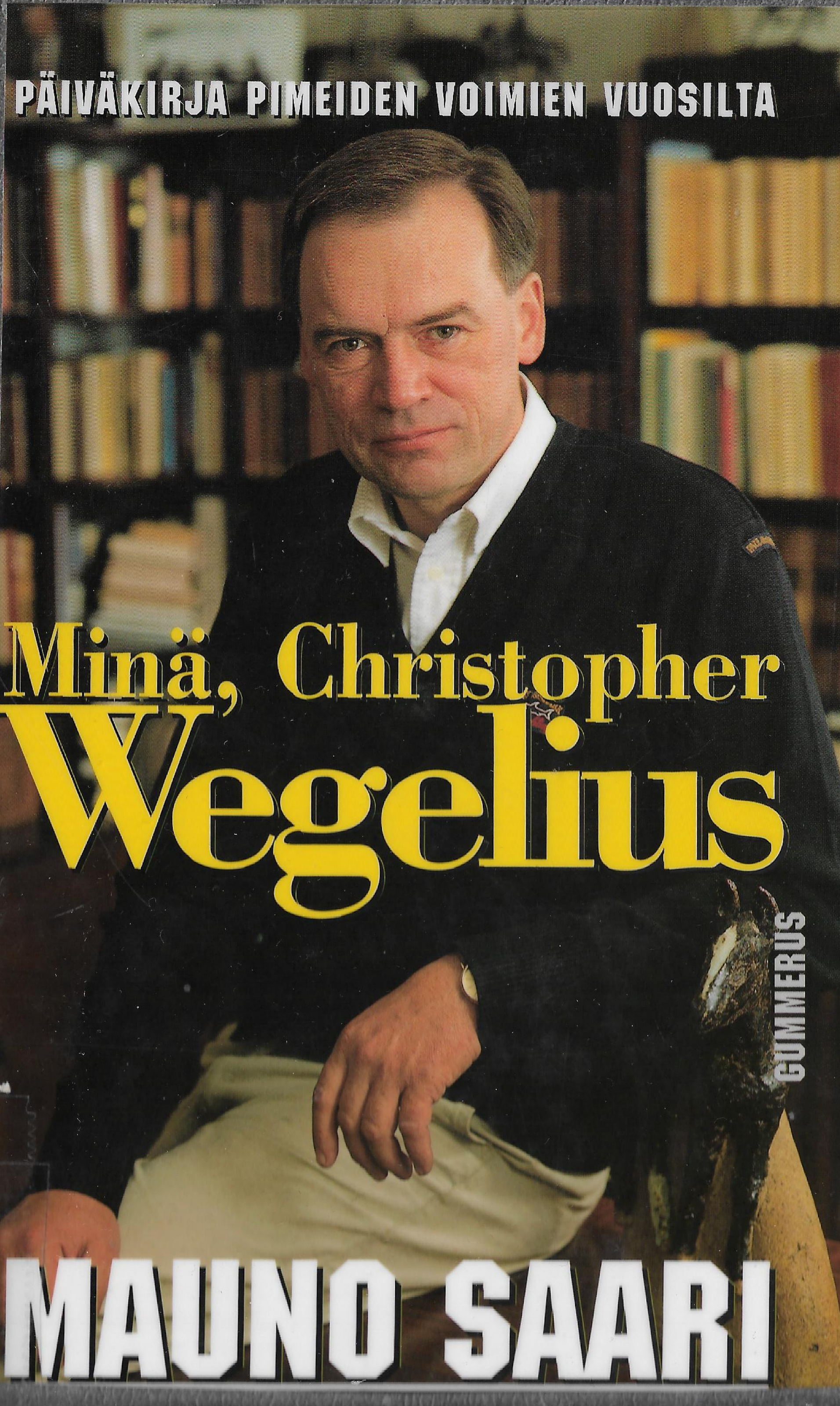

PÄIVÄKIRJA PIMEIDEN VOIMIEN VUOSILTA

Minä, Christopher Wegelius

GUMMERUS

MAUNO SAARI

MAUNO SAARI

Minä, Christopher Wegelius

Päiväkirja pimeiden voimien vuosilta

KEMIN
* KIVIKANGAS *
KAUPUNGINKIRJASTO

GUMMERUS · JYVÄSKYLÄ · HELSINKI

4. painos

ISBN 951-20-4000-X

Gummerus Kirjapaino Oy
Jyväskylä 1992

SISÄLTÖ

Lukijalle 9

1. LAUKAUS

Joulukuun 13. päivän aamu 1989 Tenholan huvilalla. Lopullinen päätös ja puhelu. 15

Lento Helsinkiin. Ajo huvilalle. Lassilan paperilapussa väärä huhu. Wegelius etsii Ali-Melkkilän teon syitä. 20

Yöllinen kokous ylimmässä, valaistussa kerroksessa. 25

Sairaus. Ehkäpä minä ehdin tästä alta pois. 31

Järkyttävää, sanoo Lassila. Kerro helvetissä, käskee Ollila. 39

Kohta pääjohtajaksi nimitettävä Wegelius miettii henkilöitä. Kauniskangas, Riikonen ja hän. 43

Riikonen. Itsevarmuus, vastenmielisyys, viha. Miten Toshiba Ceramics tänään jakselee? Riikosen nousu. 50

Keneen Wegelius voi luottaa? Pääjohtajavalinta. Pesälä vuotaa. Erityistehtävänä kasvu. 58

2. KASINO 65

Vuosi 1985. Uudet johtajat ja uusi aika. Silmät iskeytyvät HOP:hen. Ensimmäinen uuden strategian voitto. 67

Vuosi 1985. Optioskandaali. 38 miljoonaa hujahti johonkin Eljas Sukselaisen pojilta. Pätevinkö – minä ilman muuta. 73

Vuosi 1986. WSOY-operaatio. Tarmio ja käärme. Sukselaisen poppoon erehdys. 79

Vuosi 1986. Riikonen tekee rahaa. Köyhien pankista tulee rikas rosvopankki, jota kauhulla ihaillaan. 84

Peittelyn kaava. Ministerivastuu alkaa syödä moraalia. Haapanen välttää pääjohtajuuden. 91

Sumitomo, Riikoselle rakas asia. Henrik Kuningas, aavistaja. Insider-peli. Kuningas tekee ehdotuksen. Tampella kuumenee, Teollistamisrahasto kypsyy. 96

Elämässä on sähköä. Joukot huojuvat. Partekin nurkka. Vankien vaihto. Kaappaus. Rahan runsaus, onko se vain illuusio? 104

Vuosi 1987. Tampellan ratkaisu. Tarjous ja pelko. Entä jos luiskahdamme? Kuka jujutti ketä? Kohtalokas lupaus. 111

Mancon, ideoiden toivo, satapäinen hirviö. Lahja taivaasta. Pyhitys. Vastuut kasvavat. Ulos ansasta. 118

Kultasormi. Miten pitää lupaus ja silti selvitä hengissä? Suhdanne kiehuu. Te jäätte yksin. 129

Sukselainen halutaan vaihtaa, Vatanen myös. Mahtava tulos, hirveät ylikierrokset. Pörssiromahdus. 136

Vihamielisyyttä. Sabotaasia. Kriisi orastaa. KOP yrittää ostaa Skopin dealerit. Riikonen halutaan vakuuttaa. Erotin Leo Vatasen. Ali-Melkkilä varoittaa. 142

Maa tulvillaan rahaa. Vaikeudet alkavat. Omistuksia ja riskejä ihmetellään. Sääntöjä muutetaan. Riikosta häädetään. Paras vuosi, mutta uhkaava. Neitsytsaarten erehdys. 150

Vuosi 1988. Ilpo Santala yrittää pelastautua. Eksoottinen 100 miljoonan riski. Sikoja Nizzassa. UMC, uusi erehdys. Onko meissä joku kirous, Riikonen kysyy. 159

3. LOUKKU 167

Vallan huipulle. Oikea mies, oikea suunta, oikea vauhti! Manconin kriisi syvenee. Suomen Pankki käskee jarruttamaan. Riikonen huolestuu. Jarruja ei löydy. 169

Tulivalmistelua. Tappioita, halveksuntaa, naishuolia. Manconin tahra. Sukselainen eroaa. Rahat loppuvat keskiviikkona. Ääninauha todistaa. Washingtoniin. 178

Kullberg puhuttelee Ali-Melkkilän. Jarrutus "omassa tahdissa". Menestys hautasi ja vaiensi. Jotain sydämessä. Luovuttaisiko hän miekan, edes yrittämättä? 184

Kriisiin. Kokous Luxemburgissa. Hyvää tulosta pitää näyttää. Säästöpankkeja ei saa rahastaa. Molekuula. Paniikkia. Tulkoon sitten tuho, sanoo ministeri. Laukaus. 193

Pääjohtajaksi. Petosta ja hyväksikäyttöä. "Kaikki antolainaus pysäytettävä." Hirvonen lupaa auttaa. Samoin Lassila, joka haluaisi ostaa Tampellan. AY-miehet kasinossa. Juhantalo haluaa taseyhtiön. 198

Kriisin alkusyy. He ovat jo koko Suomen ongelma. Johtokunta hullujenhuone. Ilmeisesti vaativat pian eroa. Saatte siivota sotkunne. Täystyrmäys. Epätoivoa. 208

Riikosta ei huolita. Jarruja, jarruja! Kenttä käy kuumana. Riikoseen halutaan kajota. Uusi ehdotus. Ratsastajainliiton rahat. Saatanan tunarit. Karppinen tulee. Pirunmoinen riita Tornissa. "Jonkun pitää nyt lentää." Kutsu juhliin. 219

Viimeinen vuosi. Pekka Salon lähtö. Tampella: kaikki osat kriisissä. Aranko pyytää Lassilaa ja Hirvosta apuun. Meedion luona. Paniikkia. Pilapiirroksia. Aranko uskoo taas. 227

Wegeliuksen esitys. Aranko tyrmää. Ollila ihmettelee. Sukselaisen kirje. Riikonen ei jaksa enää. Kauniskangas purkautuu. Kuolinkamppailu alkaa. Gun lähtee. 235

Sairaus. Lintunainen. Ministerin vierailu. Neuvottelut pankkifuusiosta. Viimeinen ponnistus. Katastrofisuunnitelma. Pahat aavistukset. Vetoan sinuun, Esko. SYP-kortti. 243

Juhantalo Ullankadulla. Minä teen tämän ystävänä. Alli. Tampellan maksuvalmius romahtaa. Riikonen tulee kylään. Wegelius lupaa varoittaa ajoissa. 254

Kaksi onnellista päivää. "Yritä elää kaikesta huolimatta." Skopin tulos romahtaa. Tulisi varautua erottamiseen. Työ jatkuu kuin unessa. Elämän arvottomuus. Lapsuusmuisto. Emme jaksa enää. Surua, helpotusta. 261

Valmistautumista. Aikaa yksi kuukausi. Pinnalle nousee Alli. Pelastuslautta. Hallintoneuvosto järkyttyy. Nitroja tarvitaan. 269

Kauko Juhantalo lounaalla. Tampella-järjestelyt. "Tämä saattaa tuntua vähän kovalta." Kunniallinen väistyminen. Ollilaa alkaa pelottaa. Skop ei ole yksin. Viesti ennen rapujuhlia. 274

Työvaliokunnan kokous. Romahdus. Pankkijärjestelmä kriisissä. Vaihtoehdot. Haltuunotto. Tiedotustilaisuus. Wegeliuksen analyysi. Kolme miestä pääjohtajan huoneessa. Lähtö. 279

Elokuussa 1992 Siuntiossa. Irish Dream. Päiväkirjat. Ihmiset soittelevat hänelle. Uppan suku. Jossittelu. 284

Jälkipuhe. 289

LUKIJALLE

Christopher Wegelius on pitänyt tarkkaa päiväkirjaa vuodesta 1981 lähtien. Tähän hänet sai innostumaan Esko Ollila.

Wegelius ei ole pitänyt päiväkirjojaan julkaisutarkoituksessa, vaan käyttänyt niitä työvälineenään. Tämän vuoksi päiväkirjojen kieli on rosoista, muistiinpanoluonteista. Siitä puuttuu kirjallinen yritys siksikin, että Wegelius kirjoitti useimmiten tosiaikaisesti, merkitsi muistiin puhutut puhelut ja käydyt neuvottelut silloin, kun puhuttiin ja neuvoteltiin.

Sen minkä Wegeliuksen päiväkirjat häviävät kieliasussa, ne voittavat autenttisuudessa. Niiden merkinnät on tehty vain kirjoittajaa itseään varten. Ja sen huomaa.

Olen haastatellut Skopin katastrofista monia henkilöitä ja saanut käyttööni paljon muuta aineistoa. Mutta keskeinen lähteeni ovat olleet nämä 28 sinikantista sidottua kirjaa, Wegeliuksen päiväkirjat, joita Skopin kriisin aikana säilytettiin Suomen Pankin turvissa.

Wegeliuksen motiivi avata päiväkirjansa on ajatus, että hän haluaisi Skopin tapahtumiin monipuolisempaa valaistusta kuin tähän asti on ollut saatavilla. Hän on kokenut joutuneensa yksin syylliseksi maan suurimpaan pankkiskandaaliin. Se on henkilöitynyt häneen täysin ja sellaisella vimmalla, jota hänen on ollut vaikea hyväksyä, ymmärtää ja kestää. Ja Wegeliuksen mielestä syitä pankkikriisiin on monia ja monenlaisia, hänen oma toimintansa tietysti mukaanlukien.

Tapahtumia seurataan lähes yksinomaan Wegeliuksen silmin. Vain joissakin tietyissä kohdin – kuten Tampellan kauppojen yhteydessä – mukaan tulee toinen näkökulma. Tarkoitus on, että lukija koko ajan tietää suunnan, josta asioita katsellaan.

Kun päiväkirjoja on kirjoitettu melkein aina, ja erityisesti kriittisinä lopun aikoina, mustekynällä samaan aikaan, kun tapahtumat etenevät, tai aivan pian niiden jälkeen, ovat reaktiot tuoreita. Tätä kirjaa tehdessäni kohteeni Wegelius on tuskaillut, että hänen merkinnöissään on liikaa "tunteilua", liian jyrkkiä kuvauksia ihmisistä, loppua kohden liikaa hänen omaa väsymystään ja tunteiluaan. Mutta sellaista se oli ja siltä se tuntui – silloin, tapahtumahetkellä. Toisaalta olen ottanut toimittajan vapauden selventää tekstiä ymmärrettäväksi silloin, kun esim. sen lukeminen monien lyhenteiden takia olisi mahdotonta.

Kun käsikirjoitus valmistui, se annettiin lainoppineiden luettavaksi. Oli etukäteen selvää, että joutuisimme pohtimaan pankkisalaisuuden rajoittavaa vaikutusta Skopin vaiheiden kuvaamisessa.

Valikoinnissa on ollut keskeisenä tekijänä arviomme siitä, millainen yhteiskunnallinen merkitys kerrotulla on. Irrallisia juoruja, herkullisiakin, on jätetty julkaisematta, kun en hyvistä yrityksistä huolimatta ole keksinyt niille riittävää yleistä merkitystä. Toisinaan tämän päätöksen teko on ollut minulle tosi vaikeaa ja harmillista.

Kiitän niitä, jotka ovat auttaneet tiedoillaan ja mielipiteillään tämän kirjan synnyttämisessä. Ja erityisesti niitä, jotka rohkaisivat silloin, kun alkoi hirvittää.

Erityisen kiitollinen olen Christopher Wegeliukselle hänen tahdonvoimastaan, jonka avulla hän jaksoi käydä kaikki vielä kerran läpi. Näin, kuinka raskasta se oli.

Espoossa 3.9.1992

Mauno Saari

"Kummallista; mut usein, houkuttaakseen ansaan meidät,
yön herjat henget totta haastavat
rehellisesti kertoin pikku seikat,
mut vihdoin viimein meidät pettääkseen."

William Shakespeare
Macbeth

"Chrisse hei! Eiks sovita, ettei me enää koskaan olla köyhiä!"

Juhani Riikonen
25.10.1984

"Minun elämäni on ohi, se on arvoton. Tai vielä pahempaa, olen aiheuttanut suurta vahinkoa. Jos johonkin perustettaisiin laitos, joka toimittaisi nopeasti pois päiviltä, minä olisin sen ensimmäinen asiakas."

Christopher Wegelius
10.8.1992

1. Laukaus

Joulukuun 13. päivän aamu 1989 Tenholan huvilalla. Lopullinen päätös ja puhelu. Viesti Luxemburgiin. Laukaus.

Hänen tiedetään seisseen juuri siinä kesämökkinsä olohuoneen pöydän ääressä, sen pienen piirin sisäpuolella, johon puhelimen johto ylsi. Saattaa olla, että hän oli kävellyt huoneessa edes takaisin jonkin aikaa ennen kuin tarttui puhelimeen, tai että hän nosti luurin päättäväisesti, koska pitkä epävarmuus viimein laukesi toiminnaksi. Saattaa olla, että hän oli kävellyt useaan otteeseen vielä takaisin keittiöön, juonut vettä, katsellut ulos, kävellyt taas puhelimen luo. Ja taas keittiöön.

Näin saattaa olla, koska mökin esineistä ja niiden sijainnista voi päätellä yhtä ja toista. Mutta aivan varmoja asioita nämä eivät ole, eikä niiden tarvitsekaan, koska lopputulos oli kaikista pienistä ja suurista kysymyksistä riippumaton ja kiistaton. Hän oli tehnyt päätöksen raskaaksi käyneen mielensä pimennoissa eikä sitä päätöstä enää mikään muuttaisi; ei hän soittaisi sen vuoksi, että häntä suostuteltaisiin muuttamaan mitään.

Kello oli 10.30 aamulla keskiviikkona, joulukuun 13. päivänä 1989 Tenholan Etelä-Kuivastossa. Yöllä oli satanut lunta. Sen vuoksi kiemuraisen mökkitien pinta oli valkea ja ehjä, kun hän tuli sitä myöten Mitsubishi Pajerollaan, nelivetoisella monikäyttöautolla, joka oli hankittu hänelle työsuhdeautoksi eläkepäivien tarpeita ajatellen. Varhemmin aamulla kotona Espoon Kivenlahdessa hän oli siepannut sen vara-avaimet kouraansa kenenkään huomaamatta ja hoputtanut vaimoaan töihin, koululle. Kun koti hiljeni, hän pukeutui ja lähti.

Siinä vaiheessa päätös oli valmis. Luultavasti edelliseen iltaan asti se oli vielä ollut tekemättä. Hän oli kaikesta päätellen huojunut kahden vaiheilla, ihmetellyt itsekseen ja ääneenkin asioiden ja omaa tilaansa, hävennyt epävarmuuttaan ja vaikerointiaan, jollaista ei ollut tottunut kuulemaan omasta suustaan. Hän ei ennen ollut tutustunut omaan avuttomuuteensa eikä joutunut kaatamaan lastiaan muiden ihmisten niskaan. Mutta nyt hän, jota kaikki kutsuivat Kippariksi, ei enää ollutkaan turvallinen, murheensa muilta kätkevä, rauhoittava isä, vaan oman julkisen ja todellisenkin olemuksensa vastakohta: niin voimaton ressukka, ettei kyennyt edes olemaan hiljaa, vaan lörpötteli ja voivotteli omia asioitaan alaisilleen.

Kukaan ei voi tarkasti tietää, mitä Kippari mietti, kuinka selkeästi hän kykeni ajattelemaan silloin, kun maastoautoa oli ohjattava yhä tarkemmin kapenevaa ja kiharaiseksi käyvää mökkitietä. Mutta todennäköistä on, ettei hän aikonut enää perille päästyään ajaa mihinkään, koska silloin hän jo koki olevansa sananmukaisesti ja konkreettisesti umpikujassa.

Se tarkoitti kaikkia ja kaikkea hänen elämässään. Hän ei ollut vähään aikaan jaksanut käsittää, miten käytännön elämä sujuisi sen jälkeen, kun rysähdys tapahtuisi. Miten hän kestäisi? Olisiko tiedossa yhtään päivää ilman, että ajatukset aamusta yöhön jauhaisivat samoja itsesyytöksiä? Voisiko hän ikinä enää nukkua ilman lääkkeitä? Mitä tapahtui hänen 60-vuotispäivilleen, joiden tuli olla tammikuun 3. päivänä 1990? Hän kuvitteli ne aurinkoiseksi ja leppoisaksi mutta kuitenkin huomattavaksi juhlaksi, jossa suuri joukko iso- ja pienikenkäisiä ystäviä kohtaisi hänet merkillisellä ja merkittävällä hetkellä: takana olisi loistavien tulosten vuosi, ehkä kaikkein loistavin. Ja siinä samassa, juuri silloin kun vauhti on kovin ja ollaan korkeimmalla, hän voi päästää irti ja leijailla. Mutta sitten juhlat alkoivat pienetä, kutistua ja menettää hohtonsa. Kunnes häntä hävetti: olkoot pitämättä!

Elämä, jonka kulkuun Kippari ei vielä vähän aikaa sitten ollut mitenkään erityisen tyytymätön, oli muutamassa kuukaudessa menettänyt merkityksensä. Tulevaisuuden suunnitelmat, joita hän yhdessä vaimonsa kanssa vielä vuosi sitten huolellisesti viimeisteli, muuttuivat osaksi epätodellistuvaa painajaista. Heidän piti tehdä kaikenlaista, he olivat odottaneet eläkeaikaa saadakseen tilaisuuden sellaiseen, joka ei koskaan tätä ennen ollut mahtunut kalenteriin. Heidän piti lähteä purjeveneellä maailman ympäri, Espanjasta Karibialle, siitä Panaman kanavaa pitkin Tyynelle Valtamerelle. Ja siitä eteenpäin!

Kipparin lopullinen päätös oli syntynyt todennäköisesti juuri tiistaina, siis edellisenä iltana tai ehkäpä vasta edellisenä yönä. Sen saattoi päätellä monestakin asiasta, kuten pääteltiinkin. Mutta vasta jälkeenpäin. Silloin muutama hänen läheisistään saattoi palauttaa mieleensä tapahtumia, oireita, keskusteluja, joista voi ymmärtää Kipparin yrittäneen ajatella muita ratkaisuja vielä viisi päivää aikaisemmin, perjantaina. Maanantaina hän oli luovuttanut, aktiivinen taistelu oli ohi. Hän ei jaksanut lähteä liikkeelle, vaikka tärkeät asiat olisivat vaatineet. Kipparin tahdonvoimalla, itsekurilla ja velvollisuudentunnolla varustetulle ihmiselle se merkitsi katastrofia. Mutta senkin hänen läheisensä saattoivat käsittää vasta, kun käsittämisellä ei ollut enää merkitystä. Silloin oli mahdollista huomata, mitä tapahtui Washingtonissa syyskuun 27. päivänä, mitä puhuttiin marraskuun 16. päivänä, miten pimeys alkoi pudota marraskuun lopun ja joulukuun alun keskusteluissa. Ja miten ilmiselvää kaikki oli jo joulukuun 7. päivänä Hämeenlinnassa ja tumman Mercedeksen takapenkillä – seuraavan päivän Sarfvikin tapaamisesta puhumattakaan.

Jälkeenpäin sen saattoi nähdä loogisena ja ennustettavana. Niinkuin kaiken muunkin, eli pankkien ja maan talouden itsestään selvän kriisin. Tai menneet ja tulevat sodat, maanjäristykset ja maailman lopun.

Kun Skopin pääjohtaja Matti Ali-Melkkilä lopulta tarttuu puhelimeen ja valitsee tutun numeron, Skopin toimitusjohtaja Christopher Wegelius johtaa Skopbank International Ltd:n hallituksen kokousta Luxemburgin Sheratonhotellissa, johtaja Kalevi Kauniskangas istuu neuvottelussa pankin Timo-kabinetissa keskellä Helsinkiä ja puhelimeen vastaa Tuire Roine, Wegeliuksen sihteeri.

Roine kuulee pääjohtajan äänen sanovan, että edessä pöydällä on ladattu pistooli. Pääjohtaja aikoo ampua itsensä.

Wegelius saa puhelun Roineelta Luxemburgin Sheratoniin. Skopbank International Ltd:n hallituksen kokous on kestänyt jo muutaman hetken. Kello on 9.30 paikallista aikaa keskiviikkoaamuna. Hän kuuntelee ja käskee sitten soittajaa kertomaan kaiken "järjestelmällisesti". Hänen äänensä on erikoinen, siitä ehkä kuuluu että hän taltuttaa hysteriaa ja paniikkia linjan toisessa päässä; englantia kokouksessa puhuneet miehet hiljenevät. Sitten Wegelius kysyy, missä on "K.K." ja sanoo: "Hyvä."

– Mitä sinä olet tehnyt? hän kuulustelee ankarasti. Soittaja sanoo menneensä ensin "KK:n" luo. Wegelius hyväksyy ja käskee yhdistämään "KK:lle", Kalevi Kauniskankaalle, Säästöpankkiliiton toimitusjohtajalle, Skopin varatoimitusjohtajalle.

Järkytys leviää nopeammin kuin tieto. Luxemburgissa Wegelius seisoo oudon levollisena. Hän kuulee Kauniskankaan äänen. He keskustelevat lyhyin lausein. Mitään virallista tietoa mistään ei ollut tullut. Mutta yhtäkkiä he vain ovat aivan varmoja siitä, että Matti Ali-Melkkilä ei peräänny ja ettei aikaa ole. Aikaa ei ole, he ovat peruuttamattomasti jäljessä kaikesta järkevästä ja kaikesta myönteisestä ja mahdollisesta.

– Tämä on katastrofi, Wegelius kuulee järkyttyneen Kauniskankaan sanovan niin ohuella äänellä, että se kuulostaa muodolliselta ja piittaamattomalta.

Neuvotteluhuoneessa on tehty johtopäätökset Wegeliuksen vähistä lauseista ja kalpeudesta. Kaikki tietävät, että on tapahtunut jotain kauheaa, vaikka eivät tiedä mistä on kysymys.

– Miten tämä pitää tiedottaa? Wegelius kysyy.

– Kairamon tapauksen oppi on, ettei kannata eikä voi salata tai valehdella.

Suomalaiset huoneessa, Henrik Skrabb ja Kari Halonen, tajuavat. Wegelius ja Kauniskangas sopivat menettelystä ja sanamuodosta. "Oman käden kautta." Omituista ja karmeata; he eivät tiedä vaikka tietävät, he sopivat sanamuodoista, vaikka mitään ei ole ehkä tapahtunut. On vain soiteltu puhelimella.

– Pidä minut informoituna, jatkan kokousta siihen asti, kun sinä soitat, Wegelius sanoo, kääntyy ja kertoo Skopbank International Ltd:n hallitukselle, mistä on kysymys.

– Näin se on, näin tässä nyt käy, mitään ei voi, hän sanoo, odottaa K.K:n puhelua ehkä kuitenkin jotain toivoen ja samalla varmana siitä, että toivoa ei ole. Ihmiset kertovat hengenvaaran uhatessa näkemistään elämän filminauhoista. Jo ennen K.K:n uutta soittoa Wegelius näkee omansa – nopeutetun filmin siitä, miksi hän seisoo odottamassa viestiä Kipparista.

Lento Helsinkiin. Ajo huvilalle. Lassilan paperilapussa on väärä huhu. Wegelius etsii Ali-Melkkilän teon syitä.

Wegeliukselle etsitään ensimmäistä mahdollista lentoa Helsinkiin. Hänen on mentävä Frankfurtin kautta, joka tarkoittaa, että perillä oltaisiin vasta illalla, kun tieto tapahtuneesta on jo levinnyt kaikkialle, saanut tulkintansa ja muunnelmansa. Siinä välissä Wegelius on pimennossa, hän ei voi saada tietoja reaktioista. Se hermostuttaa häntä, jonka vuoksi hän päättää yrittää yhteyttä välilaskun aikana.

Matti Ali-Melkkilän veli ja serkku saavat puhelun Perniöön ja lähtevät kohti kesämökkiä yhtäaikaa Tammisaaren poliisin kanssa. Maija Ali-Melkkilän käy noutamassa koululta Skopin johtokunnan auto. Kauniskangas on jakanut käskyjä. Mukana on kuljettajan lisäksi Säästöpankkiliiton varatoimitusjohtaja Lauri Siltala.

He yrittävät koko ajan soittaa autosta mökille. Ensin ei tule vastausta, sitten puhelin on varattu, koska, kuten myöhemmin selviää, mökille jo ehtinyt poliisi soittaa sieltä samanaikaisesti. He tulevat perille suunnilleen yhtäaikaa ensimmäisten reportterien kanssa. Kauheudet kumoavat toisensa, tai ne sulautuvat samaksi kokonaisuudeksi. Reportterit "tekevät vain työtään", niinkuin poliisitkin. Heidän kohteensa makaa mökin portailla, heidän rekvisiittansa – omaiset – ovat unen sisällä.

Wegelius lentää Henrik Skrabb seuranaan, mutta yksin. Hän peruuttaa uudelleen ja uudelleen ajatustensa alkuun yrittäen pureutua siihen, mitä seuraavien tuntien ja päivien kuluessa on tehtävä. Matti on kuollut. Kippari on kuollut, se on nyt varmaa: Kauniskangas soitti uudelleen Sheratoniin. Frankfurtista Wegelius soittaa Juhani Riikoselle. Ajatukset ovat olleet säikähtäneitä ja hajanaisia, mutta hänen on pakko ymmärtää tilanne ennen kuin kone laskeutuu Helsinkiin. He puhuvat lyhyesti. Wegelius kysyy, millainen on markkinoiden reaktio.

– Kammottava, sanoo Riikonen.

Wegelius kertaa, mitä Kauniskankaan kanssa oli sovittu: että Suomen Pankki ja Pankkitarkastusvirasto informoidaan heti ja vakuutetaan niille, että kaikki mahdollinen tehdään markkinoiden stabiloimiseksi. Skop on jo neuvotellut Suomen Pankin kanssa heti siitä, miten "markkinahäiriöihin" voidaan varautua. Riikonen on käynyt sen neuvottelun Suomen Pankin Matti Vanhalan kanssa. Salainen muistio odottaa Wegeliusta.

– Siellä on sitten illalla sopulit vastassa, Riikonen muistuttaa.

Uutishuoneissa alkaa elämä. Tiloja raivataan, strategiaa pohditaan. Kun Nokian pääjohtaja Kari Kairamo teki itsemurhan, vain Helsingin Sanomat kertoi asian heti suoraan. Muut – myös Nokian tiedotus – kertoivat vanhan käytännön mukaisesti vain, että Kairamo oli kuollut, tai kuollut "äkillisesti". Nyt pääjohtaja kuoli julkisesti "oman käden kautta". Hämmästyttävä tieto alkaa kuumeisella kiireellä muuttua otsikoiksi, teksteiksi, nekrologeiksi, haastatteluiksi, analyyseiksi, arveluiksi. Wegeliusta etsitään, mutta häntä ei voida vielä haastatella, hän on parhaillaan liki kymmenen kilometriä korkealla ilmassa miettimässä, mitä pitää tehdä ja sanoa. Hän tekee listaa tärkeysjärjestyksistä. Käytännössä hän on ollut Skopin pääjohtaja jo muutaman tunnin, vaikka muodollinen päätös puuttuukin. Tämä merkitsee, että vain aikataulu muuttuu. Hänet nimitettiin pääjohtajaksi jo 17.11.1988 – hieman yli vuosi sitten, sopimuksella, että Ali-Melkkilän tehtävät siirtyvät hänelle huhtikuun alussa 1990.

Siihen päivään on nyt aikaa kolme ja puoli kuukautta. Ei aikaistus ole mikään katastrofi, hän on valmistautunut pääjohtajuuteen kauan, periaatteessa koko sen ajan, jonka hän on ollut Skopin palveluksessa. Kaksikymmentä vuotta, koko työikänsä. Skop oli hänen ensimmäinen varsinainen työpaikkansa ja pääjohtajanimityksen aikoihin hän ajatteli, että siitä saattaa tulla myös viimeinen.

Muutamia viikkoja Wegelius on sitäpaitsi pitänyt mielessään varalla sitä mahdollisuutta, että vallansiirtoa aikaistetaan. Wegelius on tehnyt tästäkin asiasta merkintöjä sinikantiseen päiväkirjaansa, joka on hänen mukanaan yöt ja päivät. "M.A. sanoo että on fyysisesti ja henkisesti täysin loppu", hän on kirjoittanut muistiin 22. päivänä marraskuuta, noin kuukausi sitten. Silloin Ali-Melkkilä oli sanonut hänelle työhuoneessaan oudon tunnelman vallitessa, että hän "harkitsee abdikointia" – vallasta luopumisen aikaistamista.

Abdikointi tapahtuu, mutta eri tavalla kuin ajateltiin. Itsemurha johtaa vääjäämättä "varmoihin tietoihin", että Skopin sisällä on kätkettynä jokin hirveä, kestämätön salaisuus. Matti Ali-Melkkilän julkinen kuva rauhallisena, tiukkana mutta leppoisana perniöläisenä maalaismiehenä vain pahentaa asiaa. Jos valmiiksi labiililta näyttävä Juhani Riikonen olisi löydetty sotkeutuneena lopullisesti pankin diilerhuoneen tietokonekaapeleihin, selityksiä ei paljon tarvittaisi. Mutta nyt voi olla, etteivät mitkään selitykset riitä. Wegelius ei vielä ole siitä selvillä, mutta "varma tieto" Skopin hirveästä salaisuudesta on jo ehtinyt piireihin: Jaakko Lassila johti Keskuskauppakamarin kokousta, kun hänelle tuotiin paperilappu. Lassila luki sen ja sitten lappu kiersi eteenpäin. Paperiin oli kirjoitettu, että Skop on tehnyt Japanissa kolmen miljardin markan tappion. Ja että Ali-Melkkilä on ampunut itsensä. Siitä kokouksesta lähtijät "tiesivät", mikä itsemurhan syynä oli.

Tieto Japanin tappioista oli väärä. Mutta juuri siinä tilanteessa väärät tiedot olivat yhtä tuhoisia kuin oikeatkin. Kiihtymyksessä huhujen paikkansapitävyyttä ei heti tarkistettu, riitti että tieto tuntui todelta. Vielä paljon tuhoavammaksi eli todemmaksi se muuttui tullessaan ulos juuri Keskuskauppakamarin kokoushuoneesta; nyt huhulla, joka seuraavien tuntien aikana omalta osaltaan pahentaa uutisräjähdyksen paineaaltoa, oli arvovaltainen ja luotettava lähde.

– Kaikki kysyvät, miksi? Wegelius miettii. Hän tietää miten siihen luultavasti pitää vastata. Stressi, ylirasittuminen, sairastuminen, murtuminen. Perfektionistisen, työlleen omistautuneen, itseään ja ympäristöään kohtaan vaateliaan miehen kunnioitettava mutta traaginen kyvyttömyys levätä, höllätä otetta . . . Vaikka siihen olisi ollut tilaisuus.

Niinkö se on? Ja jos on, niin mitä on jäänyt näkemättä ja kuulematta?

Olisi ollut tilaisuus? Olisiko todella?

Kysyykö kukaan, miten näin voi käydä, kun matkaa vapauttavaan eläkkeeseen on vain noin sata päivää?

Varmasti kysyy.

Ja luultavasti vastaa jatkamalla varmoja epäilyksiä siitä, että pankin taseessa on piileksinyt niin jättiläismäinen kummitus, ettei miehistä parhain ja hyvähermoisinkaan sitä kestänyt.

Wegeliuksen päiväkirja kertoo Kipparin väsymyksestä. Marraskuun 16. päivänä Ali-Melkkilä käytti kielikuvia. Hän puhui levottomia ja hurjia, hänen synkkyytensä oli sysimustaa ja elotonta.

Ja Wegelius piti ties kuinka monennen saarnansa esimiehelleen: Tilanne on vaikea. Mutta vaikeudet ovat voitettavissa. Me jarrutamme luotonantoa, me puramme riskejä, me ratkaisemme yhden ongelman kerrallaan, me toimimme päättäväisesti ja ennen kaikkea järjestelmällisesti. Meillä on iso tase, meillä on yhä runsaasti voimavaroja. Me selviydymme!

Wegelius puhui mielestään vakuuttavasti – ainakin hän vakuutti itsensä – mutta Matti Ali-Melkkilän harmailla kasvoilla ei käynyt minkäänlaista toivon värähdystä.

Christopher Wegelius, jonka Skopin hallintoneuvosto viiden karmaisevan päivän kuluttua nimittäisi aiottua aikaisemmin pankin pääjohtajaksi, istuu lentokoneessa sininen päiväkirja polvillaan. Hän ajattelee kahta asiaa, Matti Ali-Melkkilää ja sitä, miten asiat on hoidettava, ettei pankki ja ennen muuta johtaja Juhani Riikosen vastuulla oleva varainhankinta romahda tähän yhteen laukaukseen.

Mitään muuta Wegelius ei juuri mieti. Ei esimerkiksi sitä, kannattaako ja pitääkö hänen itsensä ja pankin vuoksi ottaa vastaan pääjohtajuus.

Kaikki kohdistuu nyt suoraan häneen, siihen Wegeliukseen, joka oli jo kasvanut ajatukseen pääjohtajuudesta ja jonka elämään ei mahtunut kovin monia asioita.

Koneen lähestyessä Helsinkiä synkkäkasvoinen Wegelius synkistyy yhä. Hän tietää miltä näyttää, että hän näyttää uupuneelta, synkältä, aggressiiviselta. Se johtuu siitä, että hän ehkä on uupunut, synkkä ja aggressiivinen. Hänen mahdollisuutensa selvittää Skopin ongelmat on minimoitu, eikä niitä ollut häävisti ennen tätäkään. Markkinavoimilla ei ole suruaikaa, markkinavoimat ja niihin kuuluva julkisuus eivät hätkähdä, mutta ne reagoivat.

Yöllinen kokous ylimmässä, valaistussa kerroksessa. Salainen sopimus, ainoa hyvä uutinen.

Juoppojuna Kakkonen, myöhälento Frankfurtista, johon Lontoon ja muun Euroopan koontilennoilla on tuotu suomalaisia bisnesmiehiä kotimatkalle, on laskeutunut pimeään. Toimitusjohtaja Christopher Wegelius katsoo lentoaseman valokiiloja koneen rullatessa. Hän on koonnut paperinsa, kirjansa ja koettanut koota myös ajatuksiaan. Hän keskittyy kyetäkseen olemaan vakuuttava ja rauhallinen. Sopulit ovat vastassa. Ja muu todellisuus.

Hänen on annettava lausunto. Lausunnon olisi jollain tavalla oltava rauhoittava. Hän tulee keskelle kuoleman aluetta, keskelle kuolinuutista. Hän ei voi väistää, sillä siitä seuraisi, että ennestään kauheasta tilanteesta tulisi vielä kauheampi. Hänen on lausuttava jotain, joka kuulostaa varmalta . . . Hän ei voi olla oma itsensä, sillä tällä hetkellä hänellä ei ole siitä henkilöstä varmuutta . . . Hän sanoo, että pankin toiminta jatkuu . . . normaalisti. Hän sanoo, ettei näe Matti Ali-Melkkilän traagisen teon ja pankin ongelmien välillä syy-yhteyttä ja ettei taseessa ole mörköjä. Hän näkee kasvoja, välähdyksiä, kuulee huminaa, karkeita, kaikuvia ääniä ja kävelee kasvojen reunustamaa tunnelia kiiltävälle ovelle.

Sitten hän on suojassa suuren auton takapenkillä. On keskityttävä olennaiseen, joka on pankin turvallisuus. Kauniskangas ja Riikonen ainakin odottavat pankissa, paperi kassakaapissa, heillä on aamulla edessään markkinoiden reaktio.

Riikonen? Mitä Jussi ajattelee, mitä hän tietää tai päättelee? Onko Jussilla suunnitelmaa siitä, miten he selviävät?

Kuljettaja vie hänet Mikonkadulle, hän kiittää ja kävelee pankkiin, jonka ylin kerros on valaistu häikäisevästi keskellä kaupungin mustuutta. Ylimmän kerroksen valoissa miehet ovat häntä vastassa, he katsovat Wegeliusta hiljaisina, kysyvästi. Pankki alla on tyhjä ja valaisematon.

– Mennäänkö tähän tilanteeseen . . .

Kaikesta huolimatta Wegeliuksella on tunne asioiden hallinnasta ja omasta voimastaan. Tilanne tiedetään, olkoonkin että se on kauhea. Langat ovat käsissä, olkoonkin että ne ovat toivottomalta näyttävässä solmussa. Hän ei ole epätoivoinen, hänen ei tee mieli paeta vaan hyökätä. Se on tärkeää, keskeistä, tahto ratkaisee ja tahtoa on paljon, hän ajattelee. Juhani Riikonen on kerännyt itseään tuntikausia, mutta Wegelius näkee, ettei järkytys ole aikeissakaan poistua – päin vastoin, ensimmäisen sokin turteus alkaa karista ja tämä taiteilija saada syvälle tajuunsa tiedon siitä, mitä on tapahtunut. Riikonen ojentaa Wegeliukselle paperin. He ovat kaksin, muut johtokunnan jäsenet ovat lähteneet. Riikosen silmät näyttävät pullistuneilta. Se johtuu jännittämisestä ja silmälaseista sekä huoneen valaistuksesta.

He ovat hiljaisesti kauhuissaan, mutta Wegeliuksen sisällä hiljaista kauhua paljon voimakkaampi tunne juuri nyt on aggressiivisuus. Heillä on ruumis. Mutta pankin taseessa sitä ei ole, ei mitään sellaista josta he eivät olisi selvillä. Ongelmat ovat eri asia, suuretkin ongelmat. On aamuyö, lehtitalojen painokoneet jyskyttävät. Juhani Riikosen itsevarmuus ei ole kadonnut, mutta pöyhkeys on poissa tämän hetken. Väsymys tekee Riikosesta ihmisen. Olkaamme kiitollisia siitä, Wegelius ajattelee.

Hän katsoo Riikosen ojentamaa paperia, jonka jokaisen kolmen liuskan oikeaan yläkulmaan on kirjoitettu ”SÄILYTETTÄVÄ KASSAKAAPISSA, EI SAA KOPIOIDA MISSÄÄN OLOSUHTEISSA” sekä päivämäärä.

No niin, siinä heillä on ensimmäinen edes hiukan lohdullinen asia, vai mitä? Hieman heidän puolelleen tullaan, kun on pakko, ehdoton pakko, kuten juuri nyt.

Paperin kulmaan on käsin kirjoitettu, että se on numero yksi. Kolmannella liuskalla, lopussa, on luettelo henkilöistä, joille on toimitettu oma numeroitu kappale. Kaikkiaan nimiä on kaksitoista, kaikki miehiä. Kalevi Kauniskankaan numero on kakkonen, Juhani Riikosen kolmonen.

Paperi on salainen, koska se sisältää Suomen Pankin ja Skopin välisen epätavallisen sopimuksen ja sen lisäksi heidän sisäisen analyysinsä tilanteesta. Riikosen kirjoittama muistio kuvaa hänen ja Suomen Pankin Matti Vanhalan 13.12.1989 pian lehdistötiedotteen antamisen jälkeen käymää keskustelua. Riikonen selostaa lähtötilannetta kertoen Skopin pyrkivän varautumaan ”mahdollisiin” markkinareaktioihin. Niin Riikonen kirjoittaa sen jälkeen, kun hän jo oli Wegeliukselle kuvannut markkinoiden reaktiota kammottavaksi.

Riikonen oli informoinut Vanhalaa Skopin maksuvalmiustilanteesta sekä markkojen että valuuttojen osalta ja sanonut lehdistötiedotteen pankin taloudellisesta asemasta olevan totta. Sen Vanhala oli tahtonut tietää. Riikonen oli arvellut Skopin suurimmaksi huoleksi huhuja ja juoruja, joita ”joko tahatta tai tahallisesti leviää ilman muuta lähipäivien aikana”. Hän ei vielä tiennyt Keskuskauppakamarin kokouksesta lähtenyttä ”varmaa” roskatietoa Skopin miljardien tappioista.

Neuvotteluhetkellä Matti Ali-Melkkilän itsemurhasta oli kulunut vain muutama tunti, eivätkä he olleet vielä nähneet ainuttakaan asiaa koskevaa lehtiuutista. Vanhala ja Riikonen neuvottelivat tilanteesta omien arvelujensa ja kuvitelmiensa pohjalta. He päättelivät, että lehdistön asenne tilanteeseen on ratkaiseva, samoin kilpailijoiden käyttäytyminen. ”SKOP itse tulee esiintymään markkinoilla normaalisti”, Riikonen kirjoittaa. Käsittämätön lause, Wegelius ajattelee.

He sopivat, että Suomen Pankki pidetään herkeämättä ajan tasalla. Vanhala oli erittäin huolestunut siitä, että Suomen Pankki nyt joutuu, tai sen tulkitaan ryhtyneen, Skopin tukijaksi ja lisäksi menettelytavoilla, josta muut pankit ja lehdistö tietysti riemastuisivat. Mutta esitettyään huolensa Vanhala lupasi, että "jos ulkomaisessa fundingissa (rahoituksessa) esiintyy ongelmia, Suomen Pankki tulee huolehtimaan siitä, että riittävä funding on aina olemassa".

"He haluavat, että kaikki toimenpiteet, joita he mahdollisesti tekevät, ovat sellaisia, että markkinat eivät niitä voi nähdä Suomen Pankin toimenpiteinä ennen, nyt, eikä myöskään koskaan jälkeenpäin", salaisessa muistiossa lukee.

"Heidän lähtökohtanaan on, että esim. kk- ja muissa taseissa Skop:n ulkomainen funding ei muutu, vaan mikäli toimia tarvitaan, Suomen Pankki tulee huolehtimaan siitä, että ulkomainen taho tekee riittävät määrät talletuksia, jotta mahdollinen likviditeettiongelma voidaan kattaa."

Riikonen on paperiin tyytyväinen. Hän pitää sitä aikaansaannoksena. Sitä se onkin, vaikka päälle ei näy välttämättä, kenen tahdosta ja kumman ideoista on kysymys.

"Lähtökohtana on se, että lopullisen järjestelmän aikaansaamiseen Suomen Pankki arvioi kuluvan noin 2 vuorokautta, ja tänä aikana, jos tarvetta on, Suomen Pankki voi itse toimia valuuttalähteenä."

Mahdollisten ongelmien varalle muistioon merkittiin myös Matti Vanhalan kotinumero.

"Erityisesti sovittiin, että missään likviditeetti- ja muissa asetelmissa ei viitata Suomen Pankkiin taikka sen toimiin."

"Suomen Pankki tulee pitämään huolta siitä, että likviditeetti riittää kaikissa olosuhteissa. He odottavat, että mikäli markkapuolella apua tarvitaan, siitä tehdään heille selvä ilmoitus, jossa tätä poikkeuksellista apua pyydetään. Pääsääntöisesti ja mieluiten he toimisivat normaalisti markkinoilla käyden kauppaa ja keräten salkkuunsa SKOP:n sijoitustodistuksia sekä suoraan SKOP:lta että

muilta markkinaosapuolilta. Vastaavasti he ovat valmiita myös suoriin suurempiin operaatioihin SKOP:n kanssa. Suoran erityisavun edellytykset tulevat olemaan seuraavan kaltaiset: Suomen Pankki edellyttää, että PTV (Pankkitarkastusvirasto) ja Suomen Pankki tekevät erityistarkastuksen SKOP:ssa. Tämä merkitsee Matti Vanhalan mukaan lähinnä Suomen Pankin pöytäkirjamerkintää informaation saamisesta ja antamisesta. Hänen mukaansa kysymys on ehkä enemmänkin siitä, että SKOP:n puolesta todetaan henkilökohtaisella vakuutuksella, joka hänen mukaansa tulisi Chrisse Wegeliuksen ja J.R:n antaa (henkilövalinta johtunee siitä, että minä olin yhteydessä häneen tässä asiassa, enkä ottanut siihen erikseen kantaa) – että SKOP on antanut kaiken olennaisen tiedon riskeistä, jotka sisältyvät SKOP:n ja sen lähipiirissä ja asiakaskunnassa oleviin merkittäviin riskeihin ja että annettu informaatio on oikeata."

Neuvottelu oli ollut nopea, asiallinen ja lähes lakoninen. Vanhala halusi hieman rohkaista. Hän sanoi keskustelleensa keskuspankin riskienhallintaosaston kanssa. Sieltä oli todettu, että Skop on antanut oikeaa ja avointa tietoa jatkuvasti.

". . . Haluavat tässä yhteydessä todeta, että SKOP on ollut poikkeuksellisen avoin", Riikonen kirjoittaa.

Muistion viimeisellä sivulla Vanhalan huoli pulpahtaa taas pintaan.

"SKOP ei missään yhteydessä viittaa siihen, että Suomen Pankki mahdollisesti tukee SKOP:n likviditeettiä. SKOP joutuu sopimaan Suomen Pankin kanssa erikseen siitä, minkälaisen taloudellisen korvauksen Suomen Pankki edellyttää saavansa näistä markkaoperaatioista."

Sitten vielä todetaan, että Suomen Pankki on tarvittaessa valmis myös erityissopimukseen, eli ostamaan Skopilta suoraan sijoitustodistuksia "jonkinnäköisellä sakkokorolla ja, että niiden erääntyessä ja mahdollisesti uusittaessa – johon Suomen Pankki on valmis sitoutumaan – peritään myös mahdollisia sakkoja. Näiden paperien osalta Suomen Pankki on valmis sitoutumaan siihen, että se ei myy niitä edelleen."

Muistio päättyy yhteiseen toteamukseen, että huominen, 14.12.1989, tulee olemaan kriittinen. Silloin markkinat avautuvat uutisen luettuaan, ja silloin ne reagoivat miten reagoivat.

Huominen on tänään. Asiaa on nyt ajateltu kaiken sen perusteella, mitä he tietävät. Nyt voidaan hetken ajan vain odottaa kahta asiaa – sanomalehtiä ja ensimmäisten numerosarjojen välähtämistä kuvaruutuihin.

Yksi hento hyvä uutinen heillä nyt on. Wegelius katsoo pitkään Juhani Riikosta, joka tuijottaa muistiota. Suomen Pankki turvaa heidät välittömiltä reaktioilta. Riikoselta sopimus on hyvä suoritus, ja kattava, riippumatta siitä kumpi tahtoi mitäkin. "Hyvä, Jussi", Wegelius sanoo hiljaisella äänellä.

Normaalia itsetietoisuutta ei näy Riikosessa, joka vain kääntää päätään ja katsoo takaisin.

Sairaus. Ehkäpä minä ehdin tästä alta pois. Iloisesta loppuravista tuskien taival. Toimita minut hullujenhuoneeseen.

Pian on aamu ja Wegelius istuu taas suuren auton takapenkillä, kuljettaja ajaa. He menevät Helsingistä kohti Hankoa, Kirkkonummen taakse, Pikkalan Esson ohi Siuntion tienhaaraan saakka ja siitä oikealle. Usein tästä on tultu ryppy otsassa ja joskus muutama viski vatsassa, usein kysytty kuljettajalta siinä kohdassa, jossa asfalttitie kaartaa loivasti kumpuilevaan laveaan laaksoon, että paljonko se viimeksi menikään ja voisiko nyt koittaa, menisikö lisää.

Mitään ei sanota, radio ei soi, kuljettaja tietää; hänet on opetettu keskustelemaan vain, jos takapenkiltä kuuluu ensin jotain. Wegelius ei sano juuri mitään. Hän ensin aikoo yrittää, ratissa tuttu ja mukava mies, mutta luopuu; hänellä ei ole mitään sanottavaa. Säästöpankkien Keskus-Osake-Pankin pääjohtaja on ampunut itsensä. Mitä siitä sanoisi? Että oli Matti hyvä mies? Ainoa mitä voisi sanoa, on kertoa, että miksi. Mutta tietääkö hän? "Ehkäpä minä ehdin tästä alta pois", Matti oli sanonut hänelle.

Koska, missä? Puoli vuotta sitten, vai vähemmän?

Kippari sairastui, mutta miten? Miksi he eivät tehneet mitään? Tai tekivät, mutta miksi he eivät nähneet tilanteen äärimmäisyyttä? Oliko hän ja olivatko muut koko ajan enemmän huolissaan pankista kuin Matista?

Kyllä, takuulla, koska väsymys, sairastumiset, masentumiset, sydänvaivat ja vatsahaavat eivät olleet heille tämän organisaation elämässä mitään harvinaisia yllätyksiä, vaan asiaan kuuluvaa arkea. Miten he nyt olisivat tajunneet, että tilanne on toisenlainen, kun eri tavoin sairastunutta johtajaa on vuosien mittaan kannettu täältä milloin minnekin toipumaan? Tällainen ala, tällainen pankki. Syö miehensä elävältä.

Pienessä mustassa kyltissä lukee valkoisella "Mörsbacka". Kuljettaja osaa reitin. Hiekkainen pikkutie viettää loivasti yli peltoaukean laaksoon. Ulkovalo on päällä, sen valo osuu puihin ja hänen talonsa keltaiseen lautaseinään. Kello on pian kolme. Muutama tunti aikaa. Ennen kahdeksaa on oltava pankissa. Hän sopii, että auto on pihassa seitsemältä.

Wegelius ei aio yrittääkään nukkumista. Hän ajattelee, että huominen mennään varatankilla. Olohuoneen pöydälle hän levittää muutamia papereita, lehtiön ja sitten päiväkirjansa, sen johon hän viimeksi teki merkintöjä lennolla Frankfurtista. Wegeliuksella on hyvä muisti. Tai hyvä on väärä sana; hänen muistiinsa tallentuvat päivämäärät, tapahtumat, niiden yhteydet ja myös sanotut asiat ja sanat niin tarkasti, että hän itse asiassa tämän takia oli vasta vuonna 1981 ryhtynyt pitämään päiväkirjaa – ja silloinkin vasta, kun Esko Ollila oli hänet siihen innostanut. Hän muistaa tärkeiden päätösten ajankohdat lähes virheettä vuosien taakse, samoin käännekohdat joista hänen oma ajanlaskunsa pankin maailmassa ottaa tukea.

Mutta Matti Ali-Melkkilän sairaus on eri asia, sen oireiden alkaminen ei ole muistissa, koska oireiksi ne osattiin ajatella vasta viime vaiheissa.

Oliko Kippari jostakin ennen tätä myöhäsyksyä erityisen huolissaan? Wegelius muistaa, että syyskuun 27. päivän jälkeen, kun Suomen Pankin pääjohtaja Rolf Kullberg oli Washingtonissa puhutellut Ali-Melkkilää, oli selvä käännekohta. Mutta entä sitä ennen?

Wegelius löytää kirjastaan, jonka tarkkuus ulottuu ainakin keskeisissä asioissa detaljeihin asti, vain muutaman merkinnän, jotka viittaavat Ali-Melkkilän mielialan synkistymiseen ennen syyskuun 27. päivää.

Ensimmäinen niistä on 19.12.1988 – siis melko tarkkaan vuosi ennen itsemurhaa. "M.A. on huolestunut Skopin riskeistä osakepuolella laajasti ottaen, siis mukaan lukien Interpolator ja Cayman. Jos tulisi romahdus mallia –29, Skop olisi hukassa . . ."

Wegeliuksen pääjohtajanimityksestä oli sovittu hallintoneuvostossa vain kuukautta aikaisemmin. He olivat jo lujasti kiinni Tampellassa ja kieltämättä jo tässä vaiheessa aika huolestuneita, mutta ei muusta kuin kovasta vauhdista. Pekka Salo oli toiminut Tampellan pääjohtajana vasta muutamia kuukausia. Se oli yksi asia, josta Ali-Melkkilä saattoi jo hermostua. "Se on lässyttäjä!" hän oli tivahtanut ärtyneesti kuunneltuaan vuolaan pääjohtajan luennointia.

Mutta vaikka Kipparin joulukuinen huoli oli laaja ja syvä, se oli myöskin jo yhteinen ja yleinen. Siitä ei voinut tehdä, tai ainakaan hän ei tehnyt, mitään terveyteen liittyviä johtopäätöksiä.

Vasta helmikuun lopussa, 27.2.1989, päiväkirjasta löytyy seuraava asiaan liittyvä merkintä. Mutta sen viesti ei niinkään koske Ali-Melkkilän psyykettä kuin koko pankin ja kaikkien pankkien tilannetta.

"Hiihtolomien jälkeen. Alkaa uusi aika, mennään takaisin säännöstelyyn. M.A. toteaa, että luotonannon kasvu katkaistaan. Keinot Suomen Pankin Puntilan mukaan: säädetään vero . . ."

Heidän "uusi aikansa" todella alkoi silloin! Juuri muutama vuosi aikaisemmin oli rehvakkaasti julistettu, että raha vapautuu, Suomi siirtyy säännöstelytaloudesta markkinatalouteen. He siirtyivät. Mutta nyt pilli soi. Luotonannon kasvu haluttiin poikki, päätettiin aivan poikkeuksellisesta ja markkinatalouteen kuulumattomasta keinosta. Se pankki, joka ei noudattaisi Suomen Pankin määräyksiä luotonannon kasvun hillitsemisestä, joutuisi tekemään ylimääräisen, nollakorkoisen kassavarantotalletuksen.

Maaliskuussa, pian tuon jälkeen, säästöpankkiryhmä teki ainutlaatuisen päätöksen. Mutta ei Ali-Melkkilä ollut masentunut, vaan päin vastoin mukana päättämässä kuin mies. Huhtikuun alussa Wegelius kyllä on kirjoittanut muistiin kohdan, jota hän nyt miettii:

"M.A:n epäilykset: Henkisiin voimavaroihimme verrattuna meillä on liian monta rautaa tulessa. Jos jotakin tapahtuu, olemme haavoittuvia. Meillä on liian suuret riskit."

Jos jotakin tapahtuu. Jos taivas putoaa. Jos lama iskee ja markkinat romahtavat. Kyllä niin, mutta silti vielä toukokuun lopussa, juuri ennen kuin lähti viimeiselle kesälomalle ennen eläkepäivien alkamista, Matti Ali-Melkkilä piti toiveikkaan katsauksen ja oli rohkealla mielellä. "1990-luvun kehitykselle lähtökohdat ovat hyvät . . ."

He viettivät kesää yleisen levottomuuden kasvaessa, mutta eivät synkkinä, toivottomuudesta puhumattakaan. Mancon, Suomen taloushistorian suurimpiin epäonnistumisiin lukeutuva konkurssi, oli tullut syliin, "Esko Ollila myhäilee tyytyväisenä Suomen Pankin suojissa", Talouselämä-lehden Pertti Monto kommentoi. Esko niin, aikanaan hänkin Manconin miehiä, ehti suojaan ja taitaa pysyä siellä.

Mutta ennen syyskuuta mitään sellaista ei ilmennyt, josta Kippari olisi masentunut. Sitten hän kyllä masentuikin. Washingtonin kokouksen jälkeen, Wegelius ajattelee, oli kuin tauti olisi halunnut itää muutaman viikon, kolme viikkoa. Mutta sen jälkeen sitä ei mikään pysäyttänytkään.

Lokakuun 13. päivänä Helsingin Sanomat julkaisee "skandaalijutun" Skopin tuloksen surkeudesta osavuosikatsauksen perusteella. Wegelius on kirjoittanut, että juttu "on täynnä vahingoniloa". He itse piirissään antavat tulokselleen siltä vuodelta arvosanan "murhaava", mutta ilman pienintä iloa. Epäkuranttius, korkokatteen heikkous ja luottotappiot.

"Entä kasvupolitiikka? Kadutaanko tätä? Varmasti. Korkonäkemyksemme, ironisesti: Jos korot nousevat, yritämme hankkia pitkää rahaa, mikä ei onnistu. Jos korot laskevat, yritämme lyhyttä rahaa, joka ehkä onnistuu."

Muutaman päivän päästä Suomen Pankin Sirkka Hämäläinen ja Esko Ollila ovat lounaalla Wegeliuksen ja Riikosen vieraina. Kun Kullberg oli haukkunut Ali-Melkkilän joitakin viikkoja aikaisemmin, oli suurlähettilään residenssin puutarhassa samalla sovittu, että Ali-Melkkilä toimittaa keskuspankille selvityksen Skopin tilasta ja toimista. Niin oli tehty. Nyt sen paperin perään kysytään. Käy ilmi, ettei Kullberg ole puhunut asiasta eikä myöskään antanut paperia eteenpäin.

Torstaina, marraskuun 16. päivänä Ali-Melkkilä äkkiä on kuin eri mies. Hän istuu huoneessaan ja hypistelee silmälasejaan kasvot kivettyneinä. Hänen asiansa Wegeliukselle on antautuminen. Miekka pitää luovuttaa viranomaisille, Suomen Pankille siis.

Wegelius on kirjoittanut: "Tilanne rasittaa MA:ta aivan helvetisti. MA sanoo, että nyt ollaan täydellisessä kusessa, kysyy riittääkö raha. Salkkujen koko ja niissä olevat epäkuranttiudet ovat sitä luokkaa, mukaanlukien Interpolator ja Sp-sijoitus, että konsernin voimat eivät taida riittää."

"Tämä voidaan testata simuloimalla, että epäkurantit paperit myydään tappiolla ja katsotaan, kestämmekö. Jollei, meidän on käännyttävä viranomaisten puoleen. Hän itse saattaa peruuttaa 60-vuotispäivänsä. Miekka on luovutettava. Tilanne ei ole hallinnassa. MA on valmis hyväksymään henkselit elämäntyölleen. Koko johto eroaisi."

Kaikki he ovat kasvavasti huolissaan, mutta vain vahva Ali-Melkkilä tuntuu murtuvan käsiin. Hän valittelee vointiaan, hän on erittäin väsynyt sunnuntain, joulukuun 3. päivän kriisikokouksessa. Muiden mielestä hän on erittäin pessimistinen, omasta mielestään vain realistinen.

Wegelius on kirjannut: "Lopuksi MA:n mielestä me emme saa toimillamme vaarantaa säästöpankkien asemaa. Olemmeko jo ehkä tehneet näin? Heiluuko säästöpankkien asema? Silloin se on Oy Suomi Ab:n ongelma, silloin on pyydettävä viranomaiset mukaan, ajoissa. Silloin on kyse siitä, miten Suomen rahalaitos pidetään vakaalla pohjalla."

Sitten Ali-Melkkilä sanoo, että hänen "iloinen loppuravinsa on muuttunut henkilökohtaiseksi tuskien taipaleeksi. Se tulee vaikuttamaan pysyvästi sekä fyysisesti että henkisesti. Hän toivoo muiden pystyvän todistamaan, ettei tilanne ole tällainen".

Mutta vaikka Ali-Melkkilä ei ole kunnossa, hän ja Wegelius lähtevät yhdessä vahdinvaihtomatkalle, yhdelle monista, nyt Hämeenlinnaan. Kippari, jonka lieviä sydänvaivoja pidetään piilossa julkisuudelta, haluaa visiteerata viimeistä kertaa samalla, kun tuleva pääjohtaja tervehtii tiedotusvälineitä ja aluesäästöpankin väkeä. Koko menomatkan Ali-Melkkilä on synkkä, he tuijottavat autonkuljettajan niskaa ja käyvät omituista miekkailua. Wegelius esittää ja todistelee, että mahdollisuuksia on, väistyvä pääjohtaja teilaa: "Joo, saattaa se olla noin, mutta entäs sitten tämä . . ." Lounaan ajan roolit pysyvät päällä, mutta heti sen jälkeen Ali-Melkkilä vetää Wegeliuksen toimitusjohtaja Pöntiskosken huoneeseen.

– Chrisse, toimita minut hullujenhuoneeseen! Minä en kerta kaikkiaan jaksa enää. Asiat ovat sellaisia, ettei niistä voida selviytyä . . . Vai olenko minä vain niin vanha ja sairas, Kippari kyselee ja vaikeroi.

Pankin auto lähtee viemään Ali-Melkkilää kohti Kivenlahtea, mutta saakin käskyn ajaa kohti Helsinkiä. Wegelius lähtee Lahteen, jonka teatterissa säästöpankkiväen kanssa katsotaan "Täällä pohjantähden alla". Helsingissä, Skopin tiloissa, iltamyöhällä ylitöihin jäänyt sihteeri ihmettelee pääjohtajan huoneen aukinaista ovea ja löytää Ali-Melkkilän seulomassa henkilökohtaisia papereita.

Wegelius ei tarvitse päiväkirjaansa muistaakseen, mitä seuraavana päivänä, viime viikon perjantaina joulukuun 8. päivänä tapahtui.

Hän on asuinkumppaninsa Gun Kivelän kanssa varhain aamulla tulossa Lahdesta ja menossa suoraa päätä Skopin ja Säästöpankkiliiton johtokuntien yhteiskokoukseen Sarfvikin saunalle. Ali-Melkkilä soittaa autoon ja sanoo, ettei hän jaksa sinne tulla. Wegelius arvelee, että niin on parempi.

Nyt Kipparin on levättävä. Mutta tuskin kokous on alkanut, kun tullaan kertomaan, että "Melkkilä" tulee.

Kokous on dramaattinen. Ali-Melkkilä puhuu oman toivottomuutensa syvyydestä. On antauduttava, Kullbergia pitää informoida, hän haluaa erota pian. Johtokuntien miehet kuuntelevat ihmeissään. Nyt vasta Wegelius käsittää, että Kippari on pahasti sairas ja ajattelee sitä mahdollisuutta, että Ali-Melkkilä tekee niin kuin hänen mielestään on tehtävä: soittaa Kullbergille ja antautuu.

Mitä silloin tapahtuu? Se otettaisiin luultavasti tosissaan. Soittaja olisi Skopin pääjohtaja itse.

Wegelius käyttää pitkän puheenvuoron, hän kuvaa omaa ja selkeästi myös muun johdon näkemystä tilanteesta ja sanoo lopuksi, että Kippari näkee kaiken liian synkkänä. Hän ehdottaa "kunnon lepoa", virallista sairaslomaa siitä hetkestä alkaen. Ali-Melkkilä hyväksyy, helpottuu, lähtee kotiinsa. Kokous keskeytyy lounaan ajaksi, Wegelius on soittanut pääjohtajalle vastaanottoajan kello yhdeksi ja lähtee noutamaan tätä.

Kippari suostuu nyt autettavaksi, hän on hyvin kalpea ja yhtäkkiä vaihtanut hahmoa ja ikää. He menevät Munkkiniemeen etuajassa ja odottavat autossa. Wegelius näkee, että Matti Ali-Melkkilä on pukeutunut ja toimii ja puhuu kuin vanhus, ensimmäisen kerran elämässään. Hän hokee, miten kauhea paikka tämä on hänelle, hän toistelee numeroitten hirveyttä ja sitä, millainen nöyryytys hänelle on mennä "apua hakemaan".

Pikkuriikkisessä alastomassa odotushuoneessa, tuulikaapissa, Christopher Wegelius katselee ihmetellen Matti Ali-Melkkilää, suurta miestä josta valta on juuri lähtenyt. Kippari näyttää kumaralta ja kutistuneelta. Joku tulee ulos lääkärin vastaanottohuoneesta, he menevät sisään, molemmat. Ali-Melkkilä ei tahdo mennä yksin ja psykiatri Kalle Achtélle potilaan alaisen läsnäolo sopii.

– Minä olen ottanut tänne yhteyttä, tilanne on nyt sellainen, Wegelius sanoo.

Lääkäri kyselee, Ali-Melkkilä vastailee. Millaisia lääkkeitä, ai nukahtamispillereitä. Achté naurahtaa.

– Nyt annetaan sellaiset lääkkeet että auttaa, psykiatri sanoo ja selittää, että yksi on kunnon uniläăke ja kaksi mielialalääkkeitä, ja ettei sivuvaikutuksista tarvitse pelätä, suuta korkeintaan voi vähän kuivata. Diagnosi 2961 E, syvä masennus. Syvä depressio.

– Onko mieleen tullut itsemurha-ajatuksia? lääkäri kysyy.

Potilas kieltää ja sanoo, ettei hän ole ollenkaan sellaista ihmistyyppiä. Ja Wegelius tämän muistettuaan miettii olisiko Kipparin vastaus ehkä ollut toinen, ellei hän – alainen ja seuraaja – olisi ollut paikalla.

Matti Ali-Melkkilälle kirjoitetaan sairaslomaa siitä päivästä 8.12.1989 lähtien tammikuun loppuun 1990 saakka. Wegelius vie ystävänsä kotiin Kivenlahteen, kuljettaja kääntää sitten auton sillalle ja ajaa Sarfvikin puolelle, Skopin edustussaunalle josta melkein näkee Ali-Melkkilän kotiovelle. He jatkavat kokousta, käsittelevät kaikkein hankalimpia asioita, kuten Interpolator Oy:n, muun muassa Tampellan omistavan yhtiön tilannetta.

Lauantai, joulukuun 9. päivä. Matti Ali-Melkkilä ei pysty olemaan sairaslomalla, siis hiljaa ja puuttumatta asioihin. Hän soittaa Kalevi Kauniskankaalle ja pyytää tapaamista, haluaa keskustella edelleen kahdesta ongelmayhtiöstä, Interpolatorista ja sen tytäryhtiöstä Immutatasta. Wegelius tietää mistä on kysymys; muutaman viikon ajan Ali-Melkkilän huoli oli kohdistunut juuri näihin ja varsinkin Immutataan, jonka tilannetta Kippari piti erityisen "häpeällisenä". Hän oli yhä Interpolatorin hallituksen puheenjohtaja.

Ali-Melkkilä tahtoo puhua myös Wegeliuksen kanssa. Hän soittaa Siuntioon, kertoo taas kerran yleiset huolensa ja sitten sen, että hän oli viikkoa aikaisemmin joutunut paniikkiin ja laittanut kaikki omat rahansa obligaatioihin, kun ei yhtään tiennyt mitä markkinoilla oikein tapahtuu. Nyt hän haluaisi osan varoista irti, jotenkin, että olisi rahaa käytettävissä. Hän on myöskin sitä mieltä, että pankin eläkekassa saattaa pettää hänet.

Järkyttävää, sanoo Lassila. Kerro helvetissä, käskee Ollila. Miksi Ali-Melkkilä halusi muuttaa organisaatiota? Hyeenat.

Aamulla ihmiset pankissa ovat kivettyneitä, äänet outoja mutta puheet niin tavanomaisia ja mekaanisia, ettei uskoisi. Surupäivä koittaa, monet ovat huomanneet tapahtuneen vasta aamulla lehdistä tai radiouutisten kommenteista, joissa itse murhenäytelmästä on siirrytty yhdellä loikalla pankin tilanteen ja tulevaisuuden päivittelyyn.

Wegelius on paikalla aikaisin. Yöllä he olivat sopineet soittokierroksesta. Hän soittaa ensin Jaakko Lassilalle, joka ottaa osaa, sanoo että järkyttävää, lupaa etteivät he käytä tätä tilannetta hyväkseen markkinoilla. Eivätpä varmaan. Wegelius on yöllä nuotittanut kaksi puhetta, toisen yhteistyöneuvottelukunnalle ja toisen aamuinfoa varten. Hyvät puheet, hyvät ja väkevät. Kippari on kuollut, pankki ei. Vainajaa voidaan kunnioittaa parhaiten jatkamalla siitä, mihin hän ehti ja mihin hän uupui.

Hänellä on kylmä, hän menee työhuoneensa toilettiin ja kuivaa otsaansa. Peilissä on huulistaan laihtunut ja halvautunut Humphrey Bogart, jonka silmät verestävät. Ahti Hirvonen sanoo, että hän haluaa tavata Wegeliuksen, syötäisiin vaikka lounas. SYP on säästöpankkiryhmän takana tässä tilanteessa. He eivät Hirvosen kanssa ole läheisiä, vain tuttavia, mutta vaistonvaraisesti Wegelius luottaa hieman enemmän Hirvoseen kuin Lassilaan, vaikka varsinaisesti hän ei luota nyt kehenkään, ei ainakaan yhteenkään viholliseen. Mutta Hirvosen vaimeassa äänessä on jokin niin selkeästi bisneksen ulkopuolelta tuleva vivahde, että se jää soimaan korvaan.

Wegeliuksella on lista, hän soittaa sen mukaisesti läpi pääjohtajia ja sitten myös Suomen Pankkiin. Esko Ollila epäilee, niinkuin koko maailma, että Matti Ali-Melkkilällä oli konkreettinen ja selkeä syy tappaa itsensä. Wegelius on yön kuluessa tullut samaan tulokseen, mutta se syy ei ole se, joksi sitä epäillään.

– Kerro helvetissä, jos teillä on taseessa vielä jotain muuta piilossa. Muuten sä olet itsekin finito alta aikayksikön! Ollila kiivailee.

Päivällä Wegeliukselle selviää, että Kalevi Kauniskangas on ollut aktiivinen, hän on tavannut Ali-Melkkilän vielä 11.12., eli siis maanantaina! Sitä ennen Wegelius oli jo sanonut moneen otteeseen, että Kipparille ei nyt viedä ainuttakaan negatiivista viestiä, Kippari on nyt sairaslomalla. Mutta raportointi näköjään vain jatkui!

Wegeliuksen on helppo palauttaa mieleensä kolme viikkoa aiempi keskustelunsa Ali-Melkkilän kanssa. Tai se oli neuvottelu, koska siihen väistyvä pääjohtaja toi konkreettisen ehdotuksen.

– Tämä on nyt sinun orkesterisi, hän aloittaa. Mutta haluaa sitten sanoa, vaikka onkin tästä poistumassa, että hänen mielestään jatkossa pääpaino on vanhan säilyttämisessä, vakiinnuttamisessa, eikä niinkään uudessa bisneksessä, koska akuuttien kriisien yli on päästävä. Kun he ovat tästä yhtä mieltä, niin onko organisaation painotus sitten oikea? Nyt heillä on tulossa pääjohtaja. Ei laisinkaan toimitusjohtajaa, mutta kolme varatoimitusjohtajaa, tämä Kauniskangas, Riikonen ja sitten Kari Wuorisalo. Siinähän on se hyvä puoli, että ylimmässä organisaatiossa on miehen mentävä reikä. Vastaisen varalle.

– Mutta eikö nyt tässä tilanteessa Kauniskangas pitäisi asettaa Riikosen edelle? Ali-Melkkilä yllättää.

Siis nostaa K.K. miehen mentävään reikään, toimitusjohtajaksi. Ratkaisu pitäisi Ali-Melkkilän mielestä tehdä heti samalla viikolla, siinä tapauksessa hän on valmis lähtemään kolme kuukautta aikaisemmin eläkkeelle.

– Jos sinä olet tästä samaa mieltä, niin minä hoitelen jutun hallintoneuvoston kanssa, Ali-Melkkilä lupaa.

Mutta Wegelius ei ole samaa mieltä. Hänen arvionsa on erilainen. Tuollainen ratkaisu johtaisi Riikosen eroamiseen, parhaan bisnesmiehen lähtöön. Taistelu on Skopissa vasta alkanut, vielä ei saa luopua.

– Minä en ole valmis siihen, en nyt missään tapauksessa, enkä myöhemmin! hän sanoo.

Nyt, muistaessaan tapauksen, Wegelius alkaa kysellä, kuka sai Kipparin päähän uusia organisaatiokuvioita? Miksi, sen hän saattaa tietää.

Hän jatkaa puhelukierrosta. Maija Ali-Melkkilän lohduton suru on nyt jo pelkkää hiljentynyttä surua, ainakin tämän hetken. Hän on huolissaan kaiken muun lisäksi taloudesta. Hän miettii, olisiko voinut jollain lailla estää, toimia, turvata? Maija pyytää pitämään yhteyttä "edes silloin tällöin".

Tietoja tulee koko ajan lisää, helibor oli heti uutisen tultua pompannut 0,25 prosenttia, markkinat reagoivat näin ja noin, Kippari oli tähdännyt ohimoon, todennäköisesti käyttänyt apunaan peiliä, ottanut ennen tekoaan suuren annoksen unilääkettä, tuiskahtanut suulleen hankeen.

Hyeenat liikkuvat, "markkinat reagoivat". Pankkiiri Henrik Kuningas soittaa ja suree niinkuin pankkiirit surevat, ehdottaa henkeä vetämättä, että voisivatkohan SYP ja säästöpankkiryhmä yhdistyä, eli että Skop yhdistettäisiin osaksi finanssilaitosta. Wegeliuksen varatankki hupenee, mutta adrenaliinia riittää. Hän pitää Kuninkaan ajatusta hämmästyttävänä mutta kiinnostavana. Sitten hän puolestaan kysyy, eikö voitaisi suorittaa "vankien vaihto"; vuoden vaihteessa järjestettäisiin pankkien erilaiset omistukset, portfoliot niin, että ne olisivat kunnossa kaikkien näkökulmasta.

– Sitten sota taas jatkuisi. Nyt kaikki pelkäävät kaikkia eikä kukaan tee mitään, eikä kenelläkään ole rahaa.

Hän muistaa Kipparin lauseen: "Vahvat elää, heikot kuolee". On valmistettava puhe, muistopuhe. Ja mietittävä Juhani Riikosta ja tulevaisuutta. Wegelius kirjoittaa päiväkirjaansa:

"1. Paras esimieheni. 2. Suuresti kunnioittamani ihminen. 3. Kaunein ura. 4. Kaikkea ei saa arvioida sen mukaan, miten se päättyy. Elämää on myös kaikki ennen sitä. 5. MA:n elämäntyö oli upea. 6. Ei vihollisia, ei kadehtijoita, suuri ihminen. 7. Vastuu, velvollisuudentunne, paine, seuraukset. 8. Me kunnioitamme ja pidämme mielessämme."

Kohta pääjohtajaksi nimitettävä Wegelius miettii henkilöitä. Kauniskangas, Riikonen ja hän. Urat. "Näähän on ihan idiootteja." Varoituksia ja hyviä neuvoja.

Kauniskangas ja Riikonen, sisäsiisti katti ja kulkukolli. Kauniskangas taitava, ahkera, takanapuhuja. Riikonen, supermies, jaksaja, ylimieli, edessäpuhuja.

Ali-Melkkilälle oli puhuttu. Kipparille oli selitetty, saatu ensin epävarmaksi ja sitten varmaksi. Nyt tulevan pääjohtajan pitää tehdä valinta. Wegeliuksen asenne Kauniskankaaseen on hioutunut valmiiksi jo kauan sitten. Hänelle Kalevia ei myy kukaan, ei edes Riikonen pystyisi siihen. Mutta tähän asti hän on voinut suhtautua asiaan enemmän tunteillaan kuin nyt. Parin päivän kuluttua Skopin hallintoneuvosto aikaistaa hänen nimitystään tilanteessa, jossa lähestyvä hyökyaalto pyrkii viemään voiton taistelutahdosta.

Oliko Ali-Melkkilä oikeassa? Onko Riikonen ainoastaan silmitön hyökkäyspelaaja?

Juhani Riikonen on ollut hänen aseenkantajansa ja hänen Exocet-ohjuksensa, hänen ydinpomminsa. Juhani Riikonen on ollut Christopher Wegeliuksen pankkiratsu, energinen häirikkö, vihattu nero, "Nakke Nakuttaja", jota vain muutamat lopulta kykenevät sietämään, arvostamaan ja käyttämään. Riikosen sietäminen, ymmärtäminen ja käyttäminen vaatii kapasiteettia, luonnetta, varmuutta. Sitä on tässä pankissa vain aivan muutamilla.

Onko Riikonen oikea valinta nyt, kun paljolti Riikosen itsensä toiminta syöksyy heitä vastaan? Pitääkö hänen, Wegeliuksen, väen väkisin muuttaa suhtautumistaan Kauniskankaaseen, pohjoisen mieheen, joka on hävinnyt hänelle kaksi katkeraa taistelua, kamppailut Skopin toimitusjohtajuudesta ja pääjohtajuudesta ja jonka katkeruus saattaa vielä vaihtua kostonhaluksi?

Edellisen kevään ja kesän aikana Wegelius, jonka ylle vastuu kokonaisuudessaan silloin nopeasti liukui, teki ratkaisuja ikään kuin Ali-Melkkilä ei enää olisikaan paikalla. Niin hänen edellytettiin tekevän. Hän muun muassa tapasi autossaan Porvoon torilla Riikosen.

Riikonen oli lomalla, mökki sillä suunnalla, hän taas tulossa pankista työpäivän lopuilla. Hän, Wegelius, kysyy onko Riikonen valmis ottamaan vastuun Skopin koko "ulkoisesta liiketoiminnasta", Wegeliukselle raportoiden. Miten Riikonen reagoi? Oli hyvillään, koetti olla näyttämättä, arvasi ajatuskulun ja kehui itseään. Kyllä hän osaa johtaa koko liiketoimintaa, kyllä myös muuttua isoksi johtajaksi. He puhuivat myös käyttäytymisestä. Ja sitten Riikonen halusi nopeita ratkaisuja voidakseen "hoitaa miehityksen".

Muita henkilöongelmia ei ole, ne ovat nämä kaksi. Eljas Sukselainen on kaputt, out, ulkona. Hän on jättänyt pankin syyskuun alussa 1989 ihmeellisten tunnustusten, traagisen, surullisen loppunäytöksen kautta. Wegelius ajattelee tätä unen puutteen pelkistämässä mielentilassa. Hän on rauhallinen, viileä, hänestä tuntuu nyt, että hän johtaa tätä sotaa.

Mikä on oikea suruaika tässä tilanteessa? Reilusti alle sekunnin. Päiväkirjaansa Wegelius on merkinnyt tapahtuman johtokunnan kokouksesta, jossa häntä oli varoitettu kysymällä, miten Skop on varautunut siihen, että jonain päivänä Juhani Riikonen lähtee.

"Kysymys on väärin asetettu. Ei pidä kysyä, miten Skop selviytyy ilman Riikosta, vaan miten se selviytyy Riikosen kanssa", hän silloin sanoi. Juhani Riikosen kuullen.

Se ei ollut totaalinen epäluottamuslause, mutta siihen hän julkisesti kiteytti tunteensa ja tietonsa kummallisesta ystävästään.

He tulivat Skopin palvelukseen suunnilleen samaan aikaan, mutta eri ovista. Hän oli tullut Englannista Suomeen mukanaan ratsutilan sihteeri Jane, tarkemmin Jane Murray, jonka ylilihava kissa nimeltä Mussolini onneksi jäi Britanniaan, mutta jonka kanssa syntynyt onneton rakkaussuhde näytti vääjäämättä jatkuvan ja johtavan heidät yhteiseen tuhoon.

Syksy 1970 on synkkää aikaa. Christopher ansaitsee kirjanpitotoimistossa 300 mk kuukaudessa, Jane on English Centerin kääntäjä kurjalla palkalla. Sataa, on kylmän ankeaa, Helsinki kuin Leningrad. Elämä harmaata junnausta, riitelyä. Christopher tulee tulokseen, että he eivät Janen kanssa sovi toisilleen. Hänhän kyllä tiesi sen samalla hetkellä, kun he iskivät silmänsä toisiinsa. Mutta nyt hän myös uskoo.

Christopher tapaa kirjailija Paavo Haavikon Raimo-veljen, kiinteistöneuvoksen, urheilun ystävän. Tämä näyttää tulevaisuuttaan ihmettelevälle nuorelle miehelle lehti-ilmoitusta, jossa Säästöpankkien Keskus-Osake-Pankki hakee esittelijää valtionlainaosastolleen. Christopher ei tiedä mikä on valtionlaina ja mikä on Skop.

Seuraavana päivänä Christopher ostaa Akateemisesta Kirjakaupasta teoksen "Rahatalouden tietokirja" saadakseen selville ja panee sitten paperit vetämään. Lokakuun 5. päivänä 1970 oikeustiet. kand. Christopher Wegelius aloittaa työn Skopin palveluksessa.

Juhani Riikonen tulee taloon samana vuonna. Skopin silloinen pääjohtaja Onni Särökari piti tapanaan kutsua Helsingin Kauppakorkeakoulusta joittenkin professorien vihjeiden perusteella joukon "mielenkiintoisia tyyppejä" hienolle illalliselle kerran vuodessa. Koko tällaisen illan aikana kutsutuksi tullut Juhani Riikonen ei sano paljon mitään, hänen mielestään ilta sisältää vain "löysää puhetta". Mutta aivan lopuksi hän korottaa äänensä: "Sanokaa nyt, saaks täältä töitä vai eiks saa!"

Seuraavana päivänä Juhani Riikoselle soitetaan ja ehdotetaan työpaikkaa Skopissa. Pääjohtaja Särökarin illallisten mielenkiintoisin tyyppi, paljon mielenkiintoisempi kuin Onni Särökari arvasikaan, oli löydetty ja napattu. Siitä päivästä lähtien Juhani Riikosen henki alkoi leijailla Skopissa.

Wegeliuksen on tehtävä valinta, eikä aikaa ole paljon. Kun hallintoneuvosto nimittää hänet pääjohtajaksi 19.12.1989, on suunnitelman oltava valmis. Se sisältää kaksi ajatusta: mitä tehdään ja ketkä tekevät – tässä helvetillisessä tilanteessa. Miten, sen ajatteluun on aikaa enemmän.

Riikosen asema ja persoonallisuus sisältävät ristiriitoja. Wegelius on ollut hänen ymmärtäjänsä hankalissa paikoissa. Voi muistaa monen monia johtokunnan tai jokin muun tärkeän elimen kokouksia, joissa Riikonen on häärinyt suuna päänä ja joissa Wegeliuksen on ollut pakko lyödä nuijaa pöytään.

– Jussi, sä odotat sun omaa puheenvuoroa niinkuin muutkin! Anna toistenkin esittää mielipiteensä!

– Miksi helvetissä mun pitäis odottaa, näähän on ihan idiootteja.

Kymmeniä kertoja Wegelius on saarnannut Riikoselle käytöstapoja: "Sä et, Jussi, jumalauta, voi puhua tuolla tavalla. Sä et voi todistella meidän ulkomaista pääluennoitsijaa debiiliksi, sä et voi sanoa suuren säästöpankin toimitusjohtajalle, toisten kuullen vielä, että se teidän saatanan pankki on hoidettu päin helvettiä. Sä et, Jussi, voi!"

Mutta Jussi voi.

Jussi voi, koska hän ei ainoastaan esitä äänekkäitä ja äärimmäisen röyhkeitä väitteitä, vaan hän myös perustelee ne vastaansanomattomasti, selkeästi, loogisesti, numeroilla jotka tuntuvat tanssivan juuri niin kuin Juhani Riikonen tahtoo.

Jussi voi olla se mikä hän on, koska hänen lahjakkuutensa Wegeliuksen mielestä ylittää hänen mielettömyytensä. Ja koska hänen aikaansaamansa tulokset ylittävät hänen vastenmielisen kukkoilunsa. Tänne asti, tai ainakin melkein.

He tutustuivat varsinaisesti lounastunneilla pankin ruokalassa. Sieltä kaksi nuorta "ratikaalia", kuten pankissa heitä kutsuttiin, Riikonen ja muuan Salminen, olivat löytäneet esiintymispaikan. Heistä äänessä oli useimmin Riikonen, jonka ohjelma oli rakenteeltaan aina sama. Riikonen luennoi, opetti, riiteli, haastoi, todisteli ja nautiskeli. Lounaista tuli Juhani Riikosen teatteri. Organisaatiossa suunnilleen samalla tasolla, mutta horisontaalisesti eri kohdassa sijaitseva Christopher Wegelius oli utelias kuuntelija ja sittemmin myös näytelmien roolihenkilö.

Riikosen älyllinen ja matemaattinen taito, luovuus ja erehtymättömyys kiehtoivat nuorta juristia. Kun monet lounaskeskusteluissa selätetyt loukkaantuivat, Wegelius piti itsensä kurissa. Hän ei vain sietänyt röyhkeää rillipäätä, vaan hän alkoi ihailla tätä. Hän pani merkille, ettei "ratikaalin" ylivoima johtunut vain hänen matemaattisista kyvyistään, vaan niiden ja puhetaidon yhdistelmästä. Juuri se yhdistelmä aiheutti tilanteita, joiden huipentumat saivat kylmät väreet juoksemaan pitkin Wegeliuksen selkärankaa.

Matti Ali-Melkkilä halusi siis Kauniskankaan Riikosen ohi. Mielenkiintoinen ajatus, hyvin mielenkiintoisella hetkellä. Ennen kuolemaa.

Wegeliusta on varoitettu Riikosesta. Kaiken kaikkiaan tähän hänen läheiseen työtoveriinsa on viime vuosina kohdistunut tavaton mielenkiinto ja paine, suuntaan ja toiseen. Kukaan Skopin organisaatiossa ei kiistänyt Riikosen lahjakkuutta. Mutta moni kyllä käyttökelpoisuuden, hyödyllisyyden ja kyvykkyyden toimia suuren pankin johtotehtävissä.

Wegeliuksen oli luotettava omiin havaintoihinsa ja kokemuksiinsa, koska toisten mielipiteet Riikosesta olivat vaikeasti arvioitavissa. Usein hyökkäyksen syy oli näet loukkaantuminen, tai kilpailu, tai puhdas kateus. Ja joskus taas epämääräinen pelko, kuten vaikkapa hallintoneuvoston työvaliokunnan kokouksessa 7.6.1989, jolloin Kristian Gestrin käytti Wegeliuksen mieleen jääneen puheenvuoron.

Gestrinin mielestä tulevan pääjohtajan olisi "mahdollisimman pian 1.4.1990 jälkeen" pantava organisaatio uuteen uskoon ja siinä vaiheessa "varottava kompromisseja". Kauniissa huvilassa Mikkelissä Saimaan rannalla puhuttiin siitä, ketkä tulisivat kysymykseen pääjohtajasta seuraavina miehinä.

Wegelius oli esittänyt Riikosen kanssa käymänsä autokeskustelun mukaisesti, että tämä nimitettäisiin varatoimitusjohtajaksi vastaamaan "ulkoisesta liiketoiminnasta" ja Kalevi Kauniskangas niin ikään varatoimitusjohtajaksi vastaamaan säästöpankkitoiminnasta ja siis säästöpankkien ja Skopin yhteistyöstä.

Kokouksessa Wegeliuksella ja hänen ajatuksillaan oli lähes särötön tuki. Hänen valta-asemansa, joka oli juuriikään hänelle luvattu, ei ollut vielä kenenkään kyseenalaistettavissa, koska mitään ei ollut vielä tapahtunut. Silloin hän ajatteli, että valta on parasta, kun se on jo annettu, mutta sitä ei vielä ole otettu käyttöön.

Gestrin ymmärsi Wegeliuksen ajatuksen nostaa Jussi, mutta hän varoitti: "Sinun täytyy ottaa enemmän etäisyyttä Riikoseen."

Hallintoneuvoston puheenjohtaja Heikki Karppinen kysyi: "Riikonen, noin korkealle?" Mutta hän vain kysyi, ja esitti sitten, että hänen mielestään – ja juuri siinä tilanteessa jossa Skop ja säästöpankit ovat – Wegeliukselle on annettava koko ratkaisuvalta. Paavo Prepula käski häntä "heittämään helvettiin" ne, jotka ovat riippana kintuissa. Sukselainenko yksin, vai myös Kauniskangas? Hänen olisi ehkä pitänyt kuunnella Prepulaa tarkemmin, hänkin oli lukenut Machiavellinsä, mutta unohtanut.

Asiat maailmassa menevät lopulta miten tahtovat. Laskelmat, johtaminen, tietokoneet ja ammattitaito eivät auta piruakaan, Wegelius ajattelee. Ehkäpä tahto ja sitten taju siitä, mihin suuntaan olisi tahdottava, auttaisivat. Ehkäpä vain vaisto.

Wegelius tuntee tilanteen katastrofaalisen mahdottomuuden, syvällisen monimutkaisuuden ja onnistumisen epätodennäköisyyden. Arvot on käännetty, arvot ovat romahtaneet. Vallankumous on tehty! Hän on jo ennen tätä onnettomuutta käynyt läpi asioita monet kerrat Suomen Pankin ja Pankkitarkastusviraston kanssa osaamatta aina sanoa, missä kohden vastapuolena on ollut ystävällismielinen kollega, puolueeton viranomainen tai pahaa tahtova vihollinen.

Hän ajattelee Riikosta, lopulta kuitenkin, luottavaisesti. Jussissa on niinsanotusti puolensa. Mutta ainakin Wegelius tuntee ne. Riikosen nerokkuus, joka ensin oli pankissa harmiton mutta kiinnostava mahdollisuus, kun uusi mies sandaaleissa ja froteesukissa oli puotipuksun tasolla, ja joka jakoi mielipiteitä ja nosti vastustajia sitä enemmän mitä korkeammalle hierarkian rappusissa Riikonen kipusi, ei varsinaisesti koskaan loukannut Wegeliusta. Ei, vaikka Riikonen monesti tuntui yrittävän sitä.

Onko Juhani Riikonen hänen lähin miehensä myös nyt, kun taistelu ei enää etene mahtavina hyökkäyksinä, vaan ainakin ensi alkuun verisenä ja takuulla myös häpeällisenä perääntymisenä? Jos se ei ole Jussi, niin kuka se on? Ulkopuolelta ei ketään voi ottaa. Mutta Kalevi Kauniskangas se ei ole, Wegelius päättää.

Riikonen. Itsevarmuus, vastenmielisyys, viha. Miten Toshiba Ceramics tänään jakselee? Riikosen nousu. Musta kirja. Steinerilainen. Saneeraaja. Inttäjä. Suututtaja. Lukkopurenta.

Juhani Riikosen ehdoton etu on, että hän tuntee itse hoitamansa asiat, hyvät ja pahat. Ja saattaa olla, ettei Riikosen lataamaa miinakenttää kukaan toinen pysty purkamaankaan; ei koskaan ehdi perille ennen kuin pamahtaa. Sellaisen miehen menettäminen juuri nyt olisi kohtalokasta.

Wegelius ymmärtää hyvin toisen puolen. Riikosen käyttöominaisuuksissa on kolme heikkoutta, jotka tuntuvat pahentuvan, vaikka iän ja uran kehittymisen myötä toista kuviteltiin.

Ensimmäinen on itsevarmuus, joka tuntuu estävän yhä tehokkaammin muiden mielipiteiden kuulemisen. Ja nyt he eivät voi sanoa olevansa kaikissa asioissa oikeassa.

Toinen on Riikoseen kohdistuva vastenmielisyys pankin ulkopuolella, asiakkaiden ja neuvotteluosapuolien taholla.

Hän on ehtinyt olla oma itsensä liian monta kertaa liian monessa paikassa; se kävi päinsä niin kauan kun he vyöryivät eteenpäin suurina voittajina, mutta nyt, kun he ovat vaikeuksissa, heille voidaan puhua toisin, heihin voidaan suhtautua alentuvasti, määräillen ja jopa uhkaillen.

Heille saatetaan jopa alkaa kertoa, keitä Skopin taholta toivotaan tai hyväksytään mukaan neuvonpitoihin.

Kolmas heikkous on tilanne Skopin sisällä. On yhä vähemmän niitä, jotka suhtautuvat Riikoseen varauksettomasti ja yhä enemmän niitä, joiden käyttäytymistä, vuorosanoja tai päätöksiä suhteessa Juhani Riikoseen joutuu tulkitsemaan monimutkaisesti. Siihen ei ole aikaa.

Sitten on yksi tapa. Jos joku, vaikka pahaa tarkoittamatta, yrittää pallotella Juhani Riikosen kanssa numeroilla, hänet houkutellaan hiljalleen kauas matematiikan suolle ja jätetään sinne ilman karttaa, kompassia tai muita apuvälineitä. Mystinen, systemaattinen imu alkaa heti, kun Juhani Riikonen huomaa, että hänelle koetetaan puhua numeroista. Riikonen kyselee, laajentaa, mutkistaa ja syventää asiaa. Johdattelu jatkuu kunnes haastaja ei enää osaa kotiin paikasta, jonne hänet on ystävällisesti, kädestä pitäen kuljetettu. Siinä vaiheessa hänet on julkisesti nolattu, vaikka tarkoitus ei ollut paha; ainoastaan osoittaa J. Riikosen ylivertaisuus ja vastapuolen idioottimaisuus.

Eikä Juhani Riikonen katso, oliko hänen saaliinsa alainen, tasaveroinen kollega vai esimies. Hän oli hän, hän katsoi että hänellä on ehdoton oikeus olla oma itsensä; hän on kaikesta muusta riippumaton, paitsi ehkä ilman happipitoisuudesta.

Sellaisessa tilanteessa Juhani Riikonen muuttui toiseksi ihmiseksi, mutta ensin niin hienovaraisesti, että usein vain hänet parhaiten tunteva Wegelius ymmärsi missä mentiin, näki milloin Riikosen silmissä välkähti kiinnostuksen lieska, kuuli milloin ääni muuttui ja milloin johdattelevien ajatusten ja kysymysten tuhoava sarja alkoi.

Vuonna 1987 he ovat avaamassa Skopin edustustoa New Yorkissa. Siinä yhteydessä he vierailevat myös First Boston -nimisessä suuressa investointipankissa. He lounastavat toimitusjohtajan ja tämän lähimpien kanssa, jonka jälkeen isännät kohteliaasti kysyvät, mitä vieraat tahtovat nähdä. Wegelius kertoo tahtovansa nähdä First Bostonin dealinghuoneen, noin yleisesti.

– Mutta uskon, että Mr. Riikosta, joka meillä näitä asioita hoitaa, se kiinnostaa vielä enemmän.

He menevät valtavaan dealing-keskukseen. Vilske on kova. Riikonen saa ajatuksen. ”Olisipa hauska nähdä, miten minun suosikkini Japanissa, Toshiba Ceramics, tänään jakselee”, hän sanoo.

Apulainen kertoo toimitusjohtajalle, että hallin keskipaikkeilla on kaveri, joka tuntee japanilaiset yhtiöt. He löytävät tyypin. Toshiba Ceramicsin kurssi ja sen kehitys katsotaan ruudulta.

Sitten jenkki kysyy, miksi tämä on niin kiinnostava yhtiö. Juhani Riikonen ottaa käsiinsä massiivisen "Japan Company Handbookin", joka on täynnä japania, matematiikkaa ja grafiikkaa, täysin käsittämätön opus. Riikonen etsii kirjasta nopeasti haluamansa kohdan ja pitää sitten kymmenen minuutin läpivalaisevan esitelmän siitä, miksi Toshiba Ceramics on "kiinnostava".

"This is why it's my favorite", Riikonen sanoo lähes eleettömästi.

Kuultuaan kaiken amerikkalainen nousee tuoliltaan ja korottaa äänensä.

– Hei, kundit, tulkaas tänne. Tää kaveri tuntuu tietävän näistä asioista paljon enemmän kuin me.

Tapaus nosti Juhani Riikosen ennestäänkin kohtuullisen korkeaa käsitystä itsestään. Mutta kyllä se myös vaikutti niin, että Riikosen kuva Wegeliuksen silmissä sai uutta hohdetta.

Alkuvuosina Wegelius näki Riikosen ihmisenä, joka eli kokonaan oman päänsä sisällä eikä ollut hiukkaakaan kiinnostunut tavanomaisista, porvarillisista arvoista. Häntä ei kiehtonut asema, karrieeri eikä yhtään edes se, mitä kaikkea kiiltävää rahalla voisi saada.

Raha, se oli Juhani Riikoselle pelimarkka, väline ja instrumentti. Ei henkilökohtaisen hyödyn tai hyvän elintason väline. Eikä siinä froteesukkien, sandaalien ja liituraitapuvun yhdistelmässä Wegeliuksen mielestä ollut tahallisen ärsyttämisen tuntua, ei ainakaan ensin. Jussi vain eli omissa ajatuksissaan haluamatta ja kykenemättä kiinnittämään huomiota toisarvoisuuksiin.

Koko heidän yhteisen aikansa Skopissa Riikonen oli ollut korkeintaan tasoissa Wegeliuksen kanssa, myöhemmät vuodet aina noin rinnan mitan jäljessä huolimatta siitä, että Riikosen uran ensimmäinen nousu oli ollut mahtava: hän oli loikannut laskenta- ja talousosaston kellareista suoraan pääjohtajan ja johtokunnan kerrokseen.

Niihin päiviin saakka 1970-lukua pankin johdolla oli musta kirja, johon tilanne kirjautui päivittäisten päätösten mukaan. Mustasta kirjasta näkyi luotettavasti, miten paljon oltiin velkaa Suomen Pankille ja missä tilassa keskeiset asiat muuten olivat.

Laskentasuorituksistaan huomattu Riikonen sai suuren kunnian ottaa Särökarin kirjan haltuunsa viikon mittaisen loman ajaksi, vaikka vanhan käytännön mukaan se olisi tullut ehdottomasti luovuttaa hierarkiassa seuraavalle, silloin Matti Rankille, joka kuitenkin nyt oli matkoilla. Särökarin silmään oli jäänyt tämä mainio mies, jolle nyt tarjottiin haastetta: tuli kertoa pääjohtajalle loman jälkeen, mitä Suomen Pankin ja muiden keskeisten maksuvalmiusasioiden suhteen ehkä pitäisi tehdä. Riikonen otti kirjan, mutta Onni Särökari ei koskaan enää saanut sitä takaisin.

Kun loma oli pidetty, Juhani Riikonen kertoi pääjohtajalle kyllä ymmärtäneensä kaiken, mitä kirjaan oli kirjoitettu, mutta pitävänsä koko menettelytapaa käsittämättömän "dorkana". Särökari oli itsetietoinen pääjohtaja, jolle moni ei olisi ryhtynyt luennoimaan. Mutta silloin, kuten monta kertaa myöhemmin, Juhani Riikonen puhui aivan jännittämättä, suoraan ja loogisesti.

Hän ei pelännyt, koska hänhän "puhui vain asiaa".

Riikonen suositti Särökarille uuteen tietojärjestelmään siirtymistä ja esitti samalla myös mallin uudesta systeemistä. Särökari kuunteli, taitavana ja osaavana johtajana, jonka itsetunto hyvin kesti pienen alaisen paremmuuden tällaisissa asioissa, hän hyväksyi ja suostui, Riikosen aukottoman ja itsevarman luennon vakuuttamana. Musta kirja katosi säästöpankkihistoriaan.

Tämä tapahtui noin vuosi ennen kuin Onni Särökari sai sydänkohtauksen, tuskin tästä syystä, eli vuonna 1976. Siitä pitäen Juhani Riikosesta tuli Skopin organisaatiossa erityishenkilö, avustaja jota johtokuntatasolla käytettiin asiantuntijana milloin missäkin, useimmiten juuri mustan kirjan keskeisellä aihealueella, Suomen Pankin ja säästöpankkiryhmän välisissä maksuvalmiusasioissa.

Vaikka Juhani Riikosen uratietoisuus siinä vaiheessa ei ehkä ollut voimakas, se voimistui.

Takana oli juuri joku nimityskierros, Skopilla oli ulkomaisia vieraita. Heille Wegelius tuli esitelleeksi Riikosen vanhalla tittelillä. Tilanteen jälkeen Riikonen hakeutui tuntumaan ja sanoi kiihkeästi:

– Chrisse, älä koskaan enää tee tätä erehdystä uudelleen.

Wegelius oppi. Asema merkitsee Juhani Riikoselle paljon, ja paljon enemmän kuin asemaan liittyvä "romu", rekvisiitta, autot, pelit ja rensselit. Jopa enemmän kuin elintaso.

Juhani Riikosen elämänasenteessa on Wegeliuksen mielestä jotain tuonpuoleista, mystistä, epäkäytännöllistä ja fantastista.

Mikä osuus on geeneillä, joiden yksi huomattava lähde oli isoisän isä "Riion Pekka", pietarilaisten laukkuryssien pomo ja muutoinkin taitava liikemies Peter Grigorjeff, mies jota Juhani Aho lehtimiesaikojensa muistelmissa ihaillen ja ihmetellen kuvailee?

Mikä osuus taas erityisellä kasvamisella toisenlaiseen asenteeseen, Steinerkoululla? Juhani Riikonen oli tämän uskonnollis-filosofisen lahkon johtajan Reijo Wileniuksen varmaankin kautta aikain paras ja ehkä myös yksi läheisimmistä oppilaista.

Riikonen tuli steinerilaisuuden kautta aikuisuuteen ja kumosi osaltaan väitteet, ettei Steiner-koulussa opita muuta kuin henkitansseja ja piirtelemistä.

Hän oli tarpeeksi älykäs käsittääkseen, ettei steinerilaisuus ollut vain pedagoginen järjestelmä, vaan uskonto. Mutta epäkristillisyydessään, tai kristilliseltä kannalta sanottuna mystisessä pakanallisuudessaan steinerilaisuus viehätti Riikosta niin paljon, että myös hänen omat lapsensa käyvät samaa koulua.

Steinerilaisuus omalta osaltaan on saattanut muovata

Jussi Riikosesta sen käsittämättömän "itsenäisen" ja muista piittaamattoman henkilön.

Ehkäpä jotain tällaista tarvitaan, Wegelius ajattelee, kun lahjakkaasta nuorukaisesta ei koskaan tunnu varttuvan lahjakasta miestä, vaan ihminen, jonka ego vaatii aina ja joka hetki yli kaikkien kohoavan aseman ja vapauden, täydellisen riippumattomuuden.

Kesäkuun 13. päivänä 1989, melko tarkkaan kuusi kuukautta sitten, Pentti Talonen erosi Vakuutusyhtiö Pohjolan johdosta. Samana päivänä, Jussi Riikonen käy kuumana kaikista asioista. Skopin johtokunnan jäsen Jukka Haapanen arvioi, että syynä on epävarmuus.

– Jussi on tajunnut, että vaikeuksiin ollaan menossa, eikä Jussin keinovalikoima sovellu tällaiseen.

Mitä pitäisi tehdä, kun asiat menevät metsään? Sitä Riikonen ei Haapasen mielestä näe.

Ja Wegelius miettii nyt, miten Juhani Riikonen toimii ja reagoi silloin, kun peräännytään verissäpäin kuin Napoleon Venäjältä. Niinkuin kohta peräännytään.

Heidän uransa ovat kulkeneet kuin veturi ja resiina. Wegelius nimitettiin Skopin johtokuntaan vuonna 1977 ja kun hän nousi pankin toimitusjohtajaksi tammikuussa 1985, Riikonen oli puolestaan ehtinyt johtokunnan varsinaiseksi jäseneksi. Mutta siihen mennessä Onni Särökari oli ehtinyt käyttää alhaalla organisaatiossa sijaitsevaa avustajaansa kummallisiin puuhiin. Särökari oli johtokuntineen jo aikaisemmin päättänyt, että säästöpankkiryhmä loikkaa tietotekniikka-aikaan. Atk-keskus rakennettiin Espoon Kiloon.

Into ja usko tietotekniikan ihmeisiin oli kova, argumentit uusien koneiden ostoon ja atk-väen palkkaukseen sellaiset, ettei niitä kukaan tavallinen kuolevainen käsittänyt. Mutta hyväksyi, kun ei ymmärtänyt eikä osannut väittää vastaan. Hienolta ja välttämättömältä tuntui.

Ihmisiä oli palkattu kuin liukuhihnalta, koneita ostettu rekkalasteittain. Kun ongelma oli johtokunnan sylissä, Särökari päätti panna "ratikaali"-Riikosen Kiloon saneeraajaksi.

Sen työn Riikonen teki kuin elämän ja kuoleman herra, yksinvaltiaasti, systemaattisesti ja kovaotteisesti. Jos joku ei ollut hänen linjoillaan, J. Riikosella oli ohje.

– Älä sinä puhu tuolla tavoin tai minä saatan saneerata sinut täältä helvettiin.

Asenteet ratikaalia kohtaan olivat kovat. Mutta mitä pidemmälle työtä tehtiin, sitä useampi alkoi ymmärtää Riikosen logiikkaa. Kaikki sopi kaikkeen ja tulosta tuli. Ja jos ei ymmärtänytkään tai hyväksynyt, niin pelkäsi, sitten, ymmärsi ja hyväksyi.

Riikosessa on suunnittelematta syntynyttä käsittämätöntä voimaa, uhmaa ja piittaamattomuutta.

Aikoinaan tuli melkein ohjelmanumeroksi, että osastopäällikön ja myöhemmin johtokunnan vara- ja lopulta täysjäsenen asemaan noussut Riikonen aiheutti huomattavan tilanteen hallintoneuvoston syysretkellä. Yleensä jo heti bussissa, heti menomatkalla. Riikonen, ansiokkaista työsuorituksistaan rohkaistuneena ja loputonta uteliaisuuttaan, oli ryhtynyt tutkimaan Skopin ja säästöpankkien asioita, niiden suhteita, yksittäisten pankkien tilinpäätöksiä, bisneksen tekoa ja maksuvalmiutta. Hän tutki, huomasi ja oppi.

Syysretkellä hän aloitti analyysinsä riittävän kovalla äänellä. Yhtenä monista Satakunnan Säästöpankin johtaja Pentti Jylli sai kuulla, että Riikonen oli "hieman katsellut pankin lukuja".

– Tää kuule sun pankkis on aivan päin helvettiä hoidettu!

Kun johtaja ällisteli, Riikonen myös muisti kertoa, miten asiat käsittämättömän nykytavan sijasta tulee vastaisuudessa hoitaa. Seuraus; säästöpankkijohtaja hyökkäsi Skopin pääjohtajan kimppuun vaatien Riikosen erottamista.

Useimmat suuttuivat, jotkut ottivat onkeensa. Monet vain purivat hammasta. Mutta hallintoneuvoston, johtokunnan, tytäryhtiöiden johtajiston ja asiakastahojen johtajien keskuuteen alkoi levitä käsitys ja tieto omituisesta

miehestä, jolla kaikesta päätellen oli vaikutusvaltaa yli sen, mitä hänen asemansa antaisi.

Ärtymys, suuttumus, kysely, ihmettely ja ihailu lisääntyivät.

Varmasti saattoi tietää, että meteliä oli tiedossa joka neljäs kuukausi, jolloin Skopin osastopäällikkötaso tapasi johtajansa "Iltapankissa", keskustelutilaisuudessa, jossa puheen lisäksi syötiin ja ryypättiin.

Viimeistään konjakkipuheiden aikana Juhani Riikonen aikaansai jotain, josta aamuun mennessä syntyi legenda seuraavan neljän kuukauden ajaksi.

Ja kun Juhani Riikonen oli nauttinut muutaman lasillisen, hänen vaihdelaatikossaan kytkeytyi päälle maastovaihde, käsittämättömän sitkeä inttäminen ja jauhaminen, joka vei keskustelua eteenpäin Riikosen haluamaan suuntaan vuorenvarmasti, esteistä piittaamatta, milli milliltä. Mistään vastuksista lannistumatta. Hän puri vastustajaansa nilkkaan lukkopurennalla, ei lopettanut ennen kuin hampaat tapasivat toisensa.

Keneen Wegelius voi luottaa? Pääjohtajavalinta. Pesälä vuotaa. Erityistehtävänä kasvu. Katkera Kauniskangas ei usko mihinkään. Onnistujien liitto. Eiks sovita ettei olla köyhiä.

Lokakuun 24. päivänä 1988, siis runsas vuosi sitten, Wegelius kuuli Paavo Prepulalta olevansa ehkä Matti Ali-Melkkilän seuraaja. Silloin Prepula kertoi, että hallintoneuvosto pyrkii tekemään päätökset marraskuun kokouksessaan.

– Sinun kannallasi ovat minun lisäkseni ainakin Heikki Karppinen, Kristian Gestrin, Timo Setälä, Heikki Pöntiskoski ja Veikko Lammi.

Prepula oli tyytyväinen. Kannattajat olivat suurten säästöpankkien johtajia. Tyytyväinen oli Wegeliuskin; siinä vaiheessa näytti, että Matti Ali-Melkkilä voi poistua eläkkeelle vanhana sankarina ja Wegelius ottaa vastaan pääjohtajuuden uutena sankarina.

Näytti, että he yhdessä olivat tuoneet Skopin ja säästöpankit säännöstelytalouden ajan ikävästä harmaudesta vapaan markkinatalouden aurinkoon.

Uusi aika oli koittanut Suomen taloudessa ja he olivat suomalaisten pankinjohtajien joukosta selvästi nopeimmin ymmärtäneet, mitä uuden ajan kanssa voi tehdä. Tämän hän soi niin mielellään paitsi itselleen myös Kipparille. Mutta jo seuraavana päivänä, 25.10.1988, Skopin pääjohtaja-asetelma vuotaa julki. Mikko Pesälä on laverrellut, että asia on päätetty. Heikki Karppisen ja Jukka Mikkolan – myöhemmin laajennetun – kahden miehen työryhmän esitys oli selvä. Bisnes, kansainvälisyys ja tulokset ratkaisevat, Wegeliuksesta tehdään pääjohtaja, Pesälä paljastaa.

Työryhmä esittää ratkaisun ja sen perustelut Matti Ali-Melkkilällekin, joka omalta osaltaan hyväksyy ne. Työryhmän perusteluihin kuuluu, että Wegelius ei ole Kauniskankaan tavoin ryhtynyt kampanjoimaan; se lasketaan hänen edukseen.

Päiväkirjaansa ehdokas Wegelius on 25.10.1988 kirjoittanut: "Annettuna erityistehtävänä tulee olemaan kasvu. Säästöpankkiryhmän vetäminen nyt herrojen mielestä tärkeämpää kuin Skopin johtaminen. Sp-yhteyttä parannettava." Tyytyväisenä hän on merkinnyt: "Kaikki kymmenen suurinta säästöpankkia CW:n takana, samoin Skopin johto . . . KK:ta pidetään hyvänä miehenä. Hänen asemakseen tulee nyt varapuheenjohtajuus sekä Skopissa että Säästöpankkiliitossa."

Hänestä itsestään tulisi siis pääjohtaja, joka samalla jatkaisi myös toimitusjohtajana. Kalevi Kauniskankaalle asia kerrotaan 26.10.1988.

"Hän on täysin masentunut, harkitsee lähtöä. Katsoo kuitenkin, että CW on prosessannut fair (toiminut reilusti) . . . Ilpo Santala, Postipankin potkittu toimitusjohtaja soittaa ja kertoo, että hän aikoo jatkaa PSP:n asian selvittämistä. Seppo Lindblom on varsinainen syyllinen . . ."

Juhani Riikosta sälytetään Wegeliuksen niskoille.

"Skopin yrityskulttuuriin kuuluva osaamisen omavaraisuusaste on se prosentti, joka kuvaa, miten suuren osan työstään asianomainen pystyy tekemään ilman Riikosta . . ."

Wegeliuksen on päätettävä Kalevi Kauniskankaan asema ja kohtalo. Onko hän valmis mahdollisuuteen, että Kauniskangas lähtee, kun hän aloittaa pääjohtajana? Kyllä on. Hän muistaa heidän keskustelunsa marraskuun 1. päivänä, siis sen jälkeen, kun Kauniskangas oli ehtinyt lähes viikon sulatella tappiotaan. Yhäkin Kauniskangas on katkera. "Hän katsoo, ettei ainakaan hänelle ole kerrottu todellisia valintaperusteita. Oli vain sanottu, että valitaan bisnes säästöpankkikokonaisuuden asemesta."

Kauniskangas kritisoi silloin kaikkea. Hän moittii Matti Ali-Melkkilää ja haluaa tietää "hyvin pian", mikä on tehtävien jako hänen ja Wegeliuksen välillä.

"Näennäisistä tehtävistä hän ei ole kiinnostunut, vaan lähtee silloin mieluummin muualle."

Miten Wegelius voisi luottaa Kauniskankaaseen? Marraskuisessa keskustelussa, runsas vuosi sitten siis, Kauniskangas oli ilmoittanut, ettei hän edes usko säästöpankkiryhmän ja erityisesti Skopin mahdollisuuksiin tulevaisuudessa.

"Sumitomo-filosofia kaatuu yhteiskunnan vastustukseen. Skop pakotetaan luopumaan Tampella-järjestelyistään, Wegelius ei voi jatkaa Tampellan puheenjohtajana . . ."

Kauniskangas profetoi myrkkyä mielessään ja Wegelius näki, että hän oli pilannut hyvän miehen hyvän uran loppuhuipennuksen, lopullisesti. Hän oli siitä hiukan pahoillaan, hiukan, ja silloin. Sinä päivänä Kauniskangas ei uskonut mihinkään; ei yrityspankin jaettuihin tariffeihin – siis siihen, että säästöpankit ottaisivat osan ja Skop osansa – eikä tukkupankkitoiminnan kannattavuuteen – tähän Riikosen pankkiin, joka hoiti Skopin varainhankinnan ja arvopaperitoiminnan.

"Kauniskangas tuntee varmasti aggressioita myös CW:tä kohtaan henkilökohtaisesti."

Niin asiat olivat. Ja nyt, kun vaikeudet ovat näkyvissä, kun Kauniskankaan katkerat ennusteet tuntuvatkin todelta, Wegelius ei luota entiseen kilpailijaansa.

Hänelle Kalevi Kauniskangas on katkeroitunut "hyvä mies", jonka hän haluaa pitää piirissä, mutta liimata sekä nokan että pyrstön tervaan tarpeeksi tukevasti.

Kauniskangasta tarvitaan. Minimissään asia on niin, ettei Kauniskankaan lähdön vaatimaa energiaa pidä käyttää siihen tarkoitukseen, koska kaikki energia tarvitaan muualle. Mutta maksimissaan niin, että Kauniskankaan kostonhalu tulee eliminoida, miehen oikeat hyvät ominaisuudet käyttää. Juhani Riikonen on ollut riski, hän on riski. Ja tulee olemaan riski. Ja niin sen pitää ollakin, koska riski on sana, jolla koko tilannetta tulee kutsua.

Kun Matti Ranki, Onni Särökarin jälkeinen pääjohtaja, käytti Juhani Riikosta Skopin taloudellisen tilanteen raportointiin, oli Riikonen vain "laskentapäällikkö".

Mutta tämän laskentapäällikön esityksen hallintoneuvostoille tai muille kokoonpanoille olivat upeita: täsmällisiä, ymmärrettäviä, perusteltuja. Kun laskentapäällikkö Riikonen esiintyi, jokainen saattoi havaita, että hän omasta vaatimattomasta asemastaan käsin, sen ansiosta ja siitä huolimatta, tunsi pankin sen viimeistä sopukkaa ja markkaa myöten.

Sen tietenkin havaitsi myös johtokunnan jäsen Wegelius, joka myöhemmin, täydellisen tappion ja tuhon jälkeenkin, on yhä varma Riikosen ainutlaatuisuudesta:

"En koskaan urani aikana ole tuntenut ketään toista, joka olisi hallinnut pankkitoiminnan, sen bisneksen, yhtä hyvin kuin Riikonen."

Varhaisissa lounasravintolan teatterikeskusteluissa Wegelius ja Riikonen aika usein ajautuivat väittelijöiksi, mutta yhtä usein he huomasivat lyöttäytyneensä saman näkemyksen kannattajiksi. He oppivat tuntemaan toistensa ajatuskulut. Molemmat olivat kärsimättömiä. Tästä he puhuivat. Jos on mahdollisuus, uhka tai ongelma, niin tehdään sille jotain, heti.

Wegeliuksesta tuli Riikosen kannalta kiinnostava henkilö, koska Riikonen ymmärsi, että Wegelius kulkee edellä. Riikonen tarvitsi omien ajatuksiensa toteuttamiseksi Skopin organisaatiossa jonkun, jolta hän voisi lainata valtaa. Se joku oli Wegelius.

Vastaavasti Wegelius oli jo lounasteatterissa ja käytännön työssä 1980-luvun alussa huomannut, että "ratikaali" oli – kuten hän sanoi – helvetin käyttökelpoinen kaveri. Se piirre, joka erityisesti nuorta Wegeliusta nuoressa Riikosessa miellytti, oli tuo heti tekemisen periaate.

He liittoutuivat sen kautta, että sattuivat puhkaisemaan yhdessä joitain ongelmia. He sattuivat onnistumaan yhdessä. Heidän varsinainen yhteistyönsä alkoi aikana, jolloin Wegelius jo oli johtokunnan jäsen ja Riikonen puolestaan vain osastopäällikkö.

Wegeliuksen yhdeksi tärkeäksi rooliksi oli muodostunut saneeraaja. Eteen tuli pankin kannalta hengenvaarallinen Pohjan Sahan tapaus, tuli Finnmekano, Tietoura ja monia muita hankaluuksia. Kun Wegelius saneerasi, hän muodosti suppean projektiryhmän raivaustöihin. Ja niissä ryhmissä Riikonen viimeistään todisti olevansa ''käyttökelpoinen kaveri''. He aloittivat yhdessä saneeraajina, paikkojen siivoajina, eivätkä suinkaan sijoittajina ja pelureina. He onnistuivat hyvin. He oppivat yhteiset toimintatavat, eikä heidän kanssakäymistäään vaivannut se, että toinen istui johtokunnassa ja toinen ei.

Riikonen ei antanut alemman asemansa mitenkään häiritä. Hän piti alusta lähtien ja loppusuoralle saakka vakaasti kiinni oikeudestaan käyttäytyä miten tahtoo, suorasti ja joskus sikamaisesti.

Hän tunki ovista ensimmäisenä, hän ryntäsi hissiin muiden ohi vaikka se merkitsi kokonaisen esimiesjoukon tai peräti kunnianarvoisan vanhan pääjohtajan tuuppimista, hän puhui silloin kun oli hänen vuoronsa, mutta myös minä muuna hetkenä hyvänsä, jos hänen päähänsä pälkähti jotain sanottavaa. Ja Jussi Riikosen päähän pälkähti.

Wegelius oli omasta mielestään alusta pitäen nähnyt Riikosen molemmat puolet. Äärimmäisen työkykyinen, osaa asiansa. Eikä väsy. Jos lähetit Riikosen kauppaan, niin se mitä todennäköisimmin tuli tavaran kanssa takaisin. Tätä mahtavaa kapasiteettia heikensi se, että Juhani Riikonen ei koskaan todellakaan kyennyt tai halunnut kyetä oikeastaan minkään asteiseen diplomatiaan; hän saattoi neuvottelutilanteessa loukata vastapuolta huolettomuudella, joka sisälsi sivistymättömyyttä muiden paitsi ei Riikosen mielestä. Hän ei nähnyt ympärillään itseään ylempiä, korkea-arvoisempia, enemmän valtaa omistavia ihmisiä. Hän näki etupäässä moukkia, köyhiä ja tyhmiä, joille oli vain oikein kertoa elämän ja bisneksen tosiasiat.

He keskustelivat näistä piirteistä, usein jonkun tuhoisan tilanteen jälkeen, jolloin Wegeliuksen oli taas kerran kysyttävä, oliko osastopäällikön pakko potkia jalkoväliin tärkeätä asiakasta tai vaikkapa hallintoneuvoston jäsentä.

Melkein ainoa, joka oli lähes immuuni Riikosen loukkaavuudelle, oli Wegelius. Suurelta osin hän sieti karkeuden ja tökeryydet, koska laskelmoi, ettei hän loukkaantumalla voi kuin hävitä.

Kun Wegelius saneerausryhmän johtajana teki jonkin esityksen, hän jo oman puheenvuoronsa aikana näki, että reaktio on tulossa. Riikonen synkistyi kuin noiduttuna toisen oloiseksi, toiseksi ihmiseksi, ryppyiseksi, aggressiiviseksi. Ja heti tilaisuuden tullen, tai monesti jo ennen sitä, hän antoi raivonsa näkyä ja kuulua.

– Jos nyt noin helvetin idioottimaisesti aiotaan toimia, niin mä en kyllä ole siinä mukana!

Puheenjohtaja selitti, ettei Riikonen päättänyt, onko mukana vai ei niin kauan kuin on pankissa kuukausipalkalla. Ja ettei Riikosen tule hätäillä määritellessään, ketkä ovat idiootteja.

– Tänään idiootti olen sinun mielestäsi minä ja huomenna toisten mielestä ehkä sinä!

Hän, Wegelius, on ajatellut tänne saakka, että Riikosen huonot puolet merkitsevät kuitenkin ratkaisevasti vähemmän kuin hyvät. Lahjakkuudella ja käyttökelpoisuudella on hintansa, kuten kaikki tietävät, vaikka se on joskus tuntunut hieman korkealta.

Vuonna 1984 Matti Ranki sairastui, vuoden 1985 alussa Matti Ali-Melkkilästä tuli hänen seuraajansa pääjohtajana. Sama nimityskierros jatkui niin, että Wegelius nousi Skopin toimitusjohtajaksi ja Riikosesta tehtiin pankin johtokunnan täysjäsen.

Sitä päivää seurasi pitkä ilta ja yö. He laskeutuvat lopulta alas ravintola Königiin, jossa johtokunnan uuden jäsenen iso pyörä käynnistyy. Koko seurueen yli kuuluu hänen riemastunut julistuksensa, kun hän huutaa Wegeliukselle:

– Chrisse hei! Eiks sovita, ettei me enää koskaan olla köyhiä!

Sinä iltana, kun Riikonen ensin oli opettanut läsnäolleille kollegoille pankkitoiminnan syvintä olemusta, he sopivat yhtä ja toista muutakin, onnensa huumassa. He sopivat kaikkea suurieleistä, joista iloiset humalaiset miehet helposti pääsevät yksimielisyyteen, kuten että tästä lähtien asiat menevät upeammin kuin milloinkaan ja etteivät ole ainoastaan kollegoita vaan myös ystäviä.

Heistä oli tullut ystäviä sitä kautta, että Wegelius ihaili ja toisaalta sieti, ja sitä kautta, että Juhani Riikonen, joka vähentymättömällä raivokkuudella ja innolla opetti, julisti ja käytti taiteilijan- ja narrinvapauttaan, alkoi ihmetellä Wegeliusta. Sitä, että se sietää hänen kahjoutensa.

Johtokunnan jäsenenä Riikonen yhä piti kiinni perusoikeuksistaan. Hänen käyttäytymisensä oli ehkä samanlaista kuin siihenkin saakka. Mutta nyt kauheuksille antoi moninkertaisen kaikupohjan käyttäytyjän huomattava asema.

– Mä olen tällainen, mä ei voi sille mitään, hän toisteli. Ja Wegelius jatkoi mielessään, ettei voi, eikä myöskään halua voida.

Nyt he ovat olleet samassa johtokunnassa pian viisi vuotta. Neljä lihavaa, suurta, uskomatonta vuotta. Ja viides on sitten tämmöinen.

Heidän on järjestäydyttävä. Kaiken on tapahduttava pian. Hän on operatiivisessa vastuussa. Hän on kohta pääjohtaja. Hänen pitää saada orkesteri soittamaan, eikä sitten mitään surumarssia.

Hän on kapellimestari, ykkössolisti on Riikonen.

Miten sointiin vaikuttaa se, että bändissä moni haluaisi vääntää solistin niskat nurin? Tarjoaako tilanne siihen mahdollisuuden? Varmasti tarjoaa, Wegelius ajattelee.

Mitä tekee Kauniskangas, joka ei ole koskaan voinut sietää Riikosta?

Mitä tekee Jukka Haapanen, joka kyllä sietää ja ymmärtääkin, mutta jonka kanssa Riikosen sanaharkat ovat olleet ankaria?

Muitakin kaulankatkaisijoita löytyy, jos sellainen tilanne syntyy. Mutta he eivät Wegeliusta huoleta, ei oikeastaan kukaan muu kuin Kauniskangas.

2. Kasino

”Mikä rikos pankkiryöstö on pankin perustamiseen verrattuna?”

Bertold Brecht

”Onko suuri riski se, että hyvien tulosten mukana yli-ihmistunne on hiipinyt myös niihin, jotka eivät sitä ole? Osaammeko tulkita ajan merkit oikein?”

Matti Ali-Melkkilä ja Christopher Wegelius
4.1.1987.

Vuosi 1985. Uudet johtajat ja uusi aika. Silmät iskeytyvät HOP:hen. Henrik Kuningas sanoo, että hänen valtuutensa ulottuvat keskiyöhön. Ensimmäinen uuden strategian voitto.

Vuoden 1985 alussa Matti Ali-Melkkilä aloittaa Skopin pääjohtajana, Wegelius toimitusjohtajana, Riikonen johtokunnan jäsenenä ja Kauniskangas Säästöpankkiliiton, Sp-keskuksen toisen tärkeän osan, toimitusjohtajana.

Taistelutantereella on haavoittuneita, mutta ei ruumiita. Hetkellisesti vaikeinta toimitusjohtajataistelun hävinneiden sijasta oli ehkä sittenkin Matti Rankilla, joka joulun alla kamppaili eronsa tuomien tuntemusten ja tosiasioiden kanssa. Hänen piti vuoden vaihteessa siirtyä "erityistehtäviin" - täydellä pääjohtajan palkalla neljäksi ensimmäiseksi kuukaudeksi. Oli löydetty ylimmästä kerroksesta, vintiltä huone, jonka piti kelvata historiikin laatimiseen.

– Minä en siihen putkaan mene! Ranki raivostuu.

– Minä en ole juoppo enkä hullu!

Hän on syvästi loukkaantunut ja katsoo, että vinttiputkassa työskentely veisi hänen ihmisarvonsa ja kunniansa ja häpäisisi myös hallintoneuvoston, jonka tehtäviin hän sentään on ryhtymässä.

Mittasuhteet kasvavat. Ranki alkaa aprikoida mitä hänen eroaan käsiteltäessä todella tapahtui. Mutta sitten tulee joulu ja uusivuosi ja mieli rauhoittuu. Ranki suostuu ahtautumaan putkaansa, vähäksi aikaa.

Niinkuin itsestään selvää on, uusi asema energisoi Wegeliuksen. Hän kestää muutosprosessin paineet vaivatta, lisääntyneet tehtävät myöskin, vaikka aika karkaa käsistä.

Hän kestää vieläpä sen, että hänen pitkäaikainen rakastettunsa, hevosnainen Gun Kivelä lähtee kotoa "määräämättömäksi ajaksi", muuttaa "tällaisen Patrick Laguksen luo kokeillakseen, voiko jatkaa minun kanssani", Wegelius kirjoittaa muistiin tammikuussa. Kevättalvella Gun palaa, routa sulaa.

Pankissa asetelmat on luotu, valinnat tehty juuri ennen kuin Suomen pankkimaailmassa alkaa kokonaan uusi vapauden, suurten voittojen ja mahtavien tragedioiden ajanjakso, juuri ennen kuin säännellyn toiminnan rauhaisassa maailmassa anto- ja ottolainauksen korkoerolla ja säästöpankkien kassavarannoilla elellyt Skop syöksyy paljon toisia aggressiivisemmin sijoitusten ja arvonmuutosten ihmekasinoon.

Ensimmäisenä heidän valppaat silmänsä iskeytyvät Helsingin Osakepankkiin, HOP:hen. Pohja idealle on vanha, sillä kun Wegelius tammikuun 10. päivänä 1985 sai tiedon siitä, että HOP:ta on kohdannut joku onnettomuus, joka pian tulee ilmi ja näkyy tilinpäätöksessä, hän palautti mieliin puoli vuosikymmentä aiemmat kaappausajatukset. Ne olivat Skopin hallintoneuvoston päivällisen jälkeisiä konjakkipuheita, joissa oikeastaan vain leikiteltiin HOP:n sieppaamisella säästöpankkiryhmän haltuun. Wegelius ja Riikonen eivät silloin puhuneet kovin paljon, mutta kuuntelivat tarkasti. Kun Wegelius kertoo, mitä on kuullut, tämä vanha muistikuva tulee mieleen.

– Ne HOP:ssa ovat menettäneet kuulemma noin 50 miljoonaa valuuttaspekulaatioissa.

Erilaisia palapelejä kootaan ja puretaan, esitetään ajatus "Super-Skopista", jonka muodostaisivat Skop, vakuutusyhtiö Sampo ja HOP. Laaditaan suunnitelma, epäillen, innostuneesti, kiihdyksissä. Siitä tulee heidän ensimmäinen huomattava kaappauksensa, ensimmäinen Skopin uuden toimintatavan esimerkki, ensimmäinen voitto siinä voittojen sarjassa, jonka kaltaista ei ole nähty.

Kuluu aikaa, 28.3.1985 Wegelius on puinut asian läpi Ali-Melkkilän kanssa ja alkaa etsiä neuvottelukosketusta HOP:n hallintoneuvoston puheenjohtaja C.O. Tallgreniin. Huhtikuun aikana idea saa vauhtia, Wegelius kehittää sitä Ali-Melkkilän ja Riikosen kanssa. He esittelevät ajatuksiaan HOP:n suuntaan, he puhuvat "yhteistyöstä" ja kuulevat, että Mika Tiivola on pariin otteeseen puhunut siitä myöskin. Mutta HOP ei halua SYP:n tai KOP:n syliin "mistään hinnasta".

Syyskuussa Wegelius saa uuden kontaktin Tallgreniin ja sitä kautta päättäviin elimiin. Yhdeksäntenä lokakuuta neuvotteluja piti jatkaa, mutta mukaan pyydetty Filip Pettersonia seuraava HOP:n pääjohtaja Olli Ikkala ei tule lounaalle, tulee vasta viisi päivää myöhemmin, mutta haluaa keskustella Skopin aikeista.

Ikkala tahtoo tietää, mitä "yhteistyö" oikein sisältää. Se on helvetin hyvä kysymys. Wegelius kertoo luottamuksellisesti Suomen Pankin Esko Ollilalle, mitä he oikein ajattelevat.

Tästä eteenpäin Skopin kommandot oikeastaan ensimmäisen kerran kokevat suuren uhkapelin jännityksen, epävarmuuden ja riemun. Seuraavana päivänä Filip Petterson haluaa aikalisän, hän kokee "samvetskval", omantunnontuskia. Petterson on eläkkeellä HOP:n pääjohtajan tehtävästä. Hän edustaa muuatta kuolinpesää, jolla on melkoinen määrä HOP:n osakkeita. Nyt hän on myymässä niitä vihollisille, valtaajille!

Hinnoista oli puhuttu ja puhutaan taas, koska Skopille on ilmaantunut kilpailija. Ei, ei se ole kiristystä, vaan kapitalismia.

He neuvottelevat, työntävät käärmettä pyssyyn, epäilevät kilpailijaksi Spontelia, saavat kuulla että yhtäkkiä SYP on samalla apajalla.

Alkaa näyttää siltä, ettei Skopin strateginen ajatus "yhteistyöstä" voikaan onnistua. Liikaa hälyä, liikaa julkisuutta ja liian aikaisin. – Amatöörien puuhaa, Wegelius kirjoittaa raivostuneena päiväkirjaansa tarkoittaen HOP-tahoa, mutta myös heidän omia toimenpiteitään.

Lokakuun viimeisinä päivinä kilpailu kiristyy. Hinta nousee, epävarmuus kasvaa. Skopin omistus HOP:ssa nousee, SYP:n vielä enemmän. Aamupäivällä 30.10. Helsingin Säästöpankki myy HOP-osakkeensa pörssissä! Hyi helvetti! Sp-ryhmän omat meklarit eivät tottele.

KOP tulee kuvioon mukaan, se ostaa Skopin lukuun! Tilanteesta on tulossa patti, heillä on kiire, heidän on ajateltava äkkiä, koska paljon rahaa on menossa johonkin suuntaan ja pian, tai jäämässä jumiin. Iltapäivällä Tallgren soittaa, Ilmarinen, Wihuri jne. ovat kaikki myyneet SYP:lle, jolla on nyt 23 prosenttia.

Illalla on vastaanotto Westendissä Matti Rankin kotona. Skopin kommandot ja hallintoneuvoston työvaliokunnan jäsenet neuvottelevat makuuhuoneessa ja välillä keittiössä. He pelkäävät, että raha jää kiinni HOP:hen ja että osakkeiden arvo laskee, kun jännite lakkaa vaikuttamasta. He päättävät irtautua. Riikonen on lähtenyt iltapäivällä Luxemburgiin ja vastustaa luovuttamista, mutta Wegeliukselle annetaan valtuudet. Meklari Henrik Kuningas ilmoittautuu SYP:n valtuuttamaksi vastapuoleksi - eräs legenda pomppaa tietoisuuteen - ja he sopivat, että neuvotteluun käydään Skopin tiloissa samana iltana puoli kymmeneltä.

– Minun valtuuteni ulottuvat keskiyöhön saakka, Henrik Kuningas sanoo.

– Se riittää, Wegelius vastaa. Hän ottaa mukaansa Kauniskankaan, he neuvottelevat ja tekevät lopulta käsinkirjoitetun sopimuksen, joka allekirjoitetaan minuuttia vaille määräajan umpeutumista, klo 23.59 Skopin johtokunnan kerroksen Timo-kabinetissa.

Skop myy tällä kaupalla HOP:n avaimet SYP:lle ja tekee itse myyntivoittoa 60–70 miljoonaa markkaa, kuten Wegelius on pian laskenut.

Juhani Riikonen on Luxemburgissa ja vastustaa luopumista vielä sittenkin, kun kuulee ratkaisun jo syntyneen. Sitten hän tulee hyvälle tuulelle ja alkaa kumota samppanjaa hotellissaan.

Wegelius kirjaa muistiin, ettei Skopin yhteistyöstrategia

onnistunut, mutta roima tienaaminen kylläkin ”kilpailijan kustannuksella”.

Seuraavana aamuna tasan kahdeksalta sopimuspuolet tapaavat toisensa. SYP:llä on mukana runsaasti ylätasoa, Mika Tiivola itse, Erik Stadigh, Jaakko Iloniemi ja Matti Iranto. Skopin puolelta paikalle tulee vain yksi mies, valvomisesta kalpea mutta energinen toimitusjohtaja Christopher Wegelius seuranaan joku mies Bensowilta. SYP:n miehistä jotkut tapaavat Wegeliuksen varsinaisesti ensi kertaa.

– Olen pahoillani, ettei Kippari päässyt paikalle, Wegelius sanoo nähtyään vastapuolen edustuksen. Tiivola pitää kauppatapahtumaa historiallisena. Hän ei voi aavistaa, miten hirveän oikein hän profetoi.

Julkisuudessa SYP tulkitaan voittajaksi, lehdistä vain Uusi Suomi huomaa arvopaperivoiton merkityksen etusivullaan. Skopin sisällä aletaan puida tapahtunutta. Wegelius pitää sitä huomattavana operatiivisena voittona; he pelasivat rohkealla strategialla, jonka loppuunviemiseen voimat eivät olisi riittäneet. Siksi he muuttivat suuntaa, toimivat toisin, rahastivat.

– Säästöpankkien ei tule pelätä menestystä, hän puhuu omilleen. Hän on ollut toimitusjohtaja nyt kymmenen kuukautta ja äänessä on korostunutta varmuutta, koska HOP:n case on analysoitu, viipaloitu ja läpivalaistu hänen päässään. Se on hänen ensimmäinen varsinainen tekonsa, siihen saakka johtajuus oli enemmän organisointia ja sen ohella sotkujen selvittämistä.

– Skopin uusi organisaatio on tehty kestämään kovaa vauhtia. Kun Skopilta edellytetään kannattavuutta ja menestystä, ei samanaikaisesti voida vaatia, että me toimisimme vaisusti, hän perustelee.

– Ei myöskään voida vaatia, että kaikki rohkeat liikkeet onnistuvat juuri niin kuin oli suunniteltu, hän lisää johtokunnalleen, jossa hänen silmiinsä sattuu Eljas Sukselaisen hapan naama.

Sukselaisen mielestä kyseessä oli ”strateginen tappio”, joka aiheutui siitä, että "kaikkia johtokunnan voimia ei koottu yhteen ja käytetty". Hän tarkoittaa, että ei koottu mukaan häntä itseään, Sukselaista.

Wegelius ei sure, HOP-operaatio kääntyy voitoksi, koska se on voitto. Sen tajuaminen saattaa vain eri syistä kestää. He tietävät, millainen oli toinen vaihtoehto. Loppuun saakka käyty kilpailu SYP:n kanssa olisi vaatinut 800–1000 miljoonaa markkaa ja sisältänyt 300 miljoonan markan puhtaan riskin! Nyt he sen sijaan saivat puhtaan voiton lisäksi 200 miljoonaa markkaa omaa rahaa vapaaksi vaaralliseksi käyneestä vankilasta.

Wegelius on aivan varma, että juuri näin heidän uuden stragiansa mukaan tulee toimia. Iskeä, pitää pää kylmänä ja kädet vapaina, rahastaa ja poistua. Iskeä ja poistua! Sijoittaa ja rahastaa. Ei jäädä jumiin, ei sotkeutua asioihin, joita he eivät hallitse tai joihin heillä ei ole voimaa.

– Iske, rahasta, poistu!

Vuosi 1985. Optioskandaali, 38 miljoonaa hujahtaa johonkin Eljas Sukselaisen pojilta. Pätevinkö – minä ilman muuta.

– Minä halusin vain tehdä pankille rahaa.

Nuorimies istuu 23.6.1985 Skopin toimitusjohtajan työhuoneessa ja vastaa ilmeisen rehellisesti kysymykseen, mihin, miten ja miksi on hujahtanut muutama kymmenen miljoonaa markkaa – myöhemmin summa tarkentuu 38 miljoonaksi. Toimitusjohtajan on katseltava ulos ikkunasta kesäiselle taivaalle, hänen on rajattava ja suunnattava ajatuksiaan, ajateltava hetki kaikessa rauhassa, rauhoituttava ennenkuin puhuu.

– Vai niin, Wegelius sanoo hämmentyneenä.

Hän ei kysy, millä valtuuksilla tämä Wikström ja hänen esimiehensä ovat aloittaneet ja suorittaneet tämän maan mainion operaation. Hän ei tiedustele, miksi hallintomenettely tässä kohden on ollut puutteellista, eli selvällä suomella sanottuna retuperällä.

Ei valtuuksia, ei maksumääräyksiä, ei tarkastusta, ei raportointia, ei mitään! Ei niin mitään.

Wikström halusi tehdä pankille rahaa ryhtymällä mielettömään, riskeiltään ja mittasuhteitaan käsittämättömään optiokeinotteluun Chicagon pörssissä, Skopin miljoonilla, Skopin johtokunnan tietämättä.

Nyt riski on löydetty ja todettu järjettömäksi, kymmenet miljoonat ujeltavat paraikaa taivaan tuuliin, ja pojilla on värikäs solmio suorassa valkoisena hohtavassa kauluksessa. He ovat olleet taitamattomia, syvästi ammattitaidottomia ja toiminta Wegeliuksen käsityksen mukaan paitsi järjetöntä ehkä myös osaksi rikollista.

Miksi ei ole raportoitu, missä ovat valtuudet, missä kontrolli?

Jo ennen neuvottelua Wegelius on päättänyt, että ainakin tämä yksi mestari erotetaan. Mutta mitä tehdään hänen esimiehensä mahtavalle esimiehelle, jonka käsistä alaiset, tilanne ja rahat ovat karanneet ja joka vastaa tätä koskevaan tiedusteluun ynseä, sulkeutunut ilme kasvoillaan, että ainahan sitä roiskuu kun rapataan.

Totta joka sana!

Wegelius oli päässyt skandaalin jäljille 17.6.1985. Silloin ulkomaisesta arvopaperikaupasta vastuussa oleva johtaja ja johtokunnan jäsen Eljas Sukselainen raotti vähän uudinta, kertoi arvopaperikaupan riskeistä, sanoi että muuan "tällainen Wikström" on ollut "enemmän onnekas kuin viisas".

Silloin ei tiedossa aivan vielä ollut vahingon laajuus eikä sen periaatteellinen puoli – se, että rahaa käsittelevä organisaatio ei voi toimia tällä tavoin. Eikä se, että he todistivat ensimmäistä todellista ruletin pyörähdystä Suomen kasinotaloudessa. Mutta kun Wegelius viittä päivää myöhemmin tapaa onnettoman valuuttapelurin, he ovat jo Juhani Riikosen kanssa korviaan myöten tässä sopassa – etsimässä kattilan pohjaa ja tutkimassa, miten vahinkoja ehkä voitaisiin rajoittaa.

Wegelius ja Riikonen lähtevät johtokunnan valtuuttamina minimoimaan vahinkoa. He muotoilevat periaatteen, että kunkin optiokokonaisuuden kohdalla tappio otetaan heti, kun spekulaatiotilanteen jatkaminen merkitsisi riskin suurentumista.

– Eliminoidaan se mitä voidaan, poistetaan heti short put-osa, se on tappiona noin kymmenen miljoonaa käsittääkseni, Riikonen selittää ajatuksiinsa uppoutuneena Wegeliukselle.

– Entä short call?

– Siinä seurataan nyt positiivista trendiä, mä olen määrännyt, niin kuin sovittiin, ylärajat ja antanut ohjeet brokereille, että myyvät heti ja automaattisesti, jos yli mennään,

Riikonen selostaa ja lisää, että hänen ohjeensa mukaan vain Wegelius saa päättää rajan alentamisesta, jos hinnat yhä laskevat.

Juhani Riikonen on hoitanut oman osansa nopeasti ja tarpeellisen jyrkästi. Skandaali on nyt sen verran hallussa kuin se ylipäätään voi olla. Wegelius kiittää mielessään sitä, että hänellä juuri nyt on Riikosen kaltainen mies työparinaan ja että he tuntevat toisensa niin hyvin. Tällaisissa tilanteissa he toimivat opitun varmasti ja yhteensopivasti kuin leikkausta tekevä kirurgi ja hänen apulaisensa. Ei turhia kysymyksiä, ei turhia ajatussyöksyjä vääriin tapahtumaketjuihin, ei selityksiä, ei If-You-Say-So -päätöksiä, vaan harjaantunutta ja aikaa säästävää, loogista ja rohkeaa toimintaa.

Tämän prosessin aikana Wegelius on tehnyt päätöksen, jonka myyminen pääjohtajalle ja työvaliokunnalle ei ollut vaikeaa: Eljas Sukselainen menettää lelunsa, ulkomaiset varainhankinta- ja arvopaperibisnekset siirretään häneltä Juhani Riikoselle per heti!

Sukselainen protestoi, hän ei käsitä tätä muutoin kuin Wegeliuksen kostoksi toimitusjohtajakilpailusta. Hän ei voi hyväksyä oman asemansa muuttumista epämääräiseksi. Miten hän voi työskennellä, kun hänellä ei ole mitään valtuuksia? Mitä järkeä tällaisessa organisaatiossa toimitusjohtajan mielestä on?

Hän ymmärtää mutta ei alistu siihen, että hänen uransa upean erektiiviseen käyrään tulee paha notkahdus. Niin ei voi käydä, ei hänelle. Ei Eljas Sukselaiselle!

Kenelläkään ei ollut piireissä yhtä vahvaa nimeä kuin hänellä. Hän tiesi sen, hänellä oli siitä kokemusta. Ja vaikka nimi ei miestä pahenna, niin Eljas Sukselainen oppi jo varhain, että parantaa se kyllä voi.

Kansleri V.J. Sukselaisen nimen kaiusta ei ainakaan koskaan ollut haittaa, kun vuonna 1942 syntynyt Kaarlo Eljas eteni. Hän eteni hyvin ja ilmeisen suunnitelmallisesti. Ylioppilas 1962, ekonomi 1967, kauppat. kandidaatti 1968 – ja niin hän oli valmis työelämään.

Kun väistyvä pääjohtaja Onni Särökari ja uusi pääjohtaja Matti Ranki vuonna 1976 järjestelivät Skopin organisaatiota, he tarvitsivat hyviä ja kovia miehiä. Tuntui luontevalta, että konsernin sisältä johtokuntaan nostettaisiin uutterat pankin palvelijat Kalevi Kauniskangas ja tämä ratsastava Wegelius. Mutta sen lisäksi he olivat iskeneet silmänsä tyyppiin, joka ei kävelisi tasaisesti eteenpäin pitkää linjaa myöten, vaan "kutsuttaisiin" suoraan huipulle. Särökarin ja Rankin löytämän miehen, Eljas Sukselaisen, hohde ei rajoittunut pelkkään sukunimeen; sitä riitti runsaasti myös kansainvälisyyden sävyttämässä curriculumissa.

"Teollistamisrahasto Oy:n yritystutkija 68–69, apulaisjohtaja 74–75, johtaja ja toimitusjohtajan sijainen 75-. International Finance Co:n (Washington D.C.) Investment Officer 69–73 . . ."

Mies, jolla on kokemusta maailmalta, Maailmanpankin vaativista hommista, ja jonka kanssa keskusteltaessa ei voinut olla ihailematta väitteiden ja perustelujen sopusuhtaa. Aivan eri ote kuin tavallisilla taapertajilla!

Mikään siihen asti ei tietenkään ollut Eljas Sukselaisen syytä. Ei se, että hänen uransa oli sujunut hienosti ja oli siihen saakka monen mielestä mallikelpoinen yhdistelmä kotimaista ja kansainvälistä kokemusta.

Mutta sitten kuluu lähes liian pitkä aika samalla, tosin korkealla, oksalla. Se kuluttaa hohtoa, kuluttaa myyttiä ja mystiikkaa, joita suuriin tehtäviin valituissa usein ollaan näkevinään.

Toukokuun lopulla 1983 Wegelius kuulee, että hänestä ajatellaan Ali-Melkkilän seuraajaa, Skopin toimitusjohtajaa. Asian kertoo hänelle pääjohtaja Matti Ranki.

Esko Ollila poistuu Skopista ministeriksi ja sitten Suomen Pankkiin, Wegelius laatii ehdotuksia uudeksi organisaatioksi ja Tampereen Aluesäästöpankin toimitusjohtaja, Skopin hallintoneuvoston puheenjohtaja Pekka Terhon nimeä kantava Terho-toimikunta on asetettu pohtimaan koko ryhmän kattavaa päätöksentekojärjestelmää ja strategiaa.

Sukselainen kertoo halukkaille kuulijoille, että täällä on muuan innokas johtokunnan jäsen, joka on sattunut olemaan oikeassa paikassa oikealla hetkellä ja piirtelee nyt kauniita organisaatioita, jotka ovat muuten hyviä paitsi etteivät toimi. Wegelius, jota Sukselainen tarkoituksella ja julkisesti tökkii, kirjoittaa asian muistiin.

Elokuussa 1984 pääjohtaja Matti Ranki sairastuu ja jättäytyy sivuraiteelle. Pelitilanne avautuu. Sukselaisen, mutta myös Kalevi Kauniskankaan ja Christopher Wegeliuksen silmien eteen aukenee mahdollisuus, jota jokainen heistä on odottanut, ja joka ei kovin todennäköisesti heti toistu. Juuri nyt he ovat oikean ikäisiä, sopivia ja päteviä. Wegeliuksessa korostuu kokemus, saneeraajan ja bisneksen tekijän näytöt. Kauniskangas on säästöpankkimies, huolellinen ja varmaotteinen. Ja Sukselainen – hän on heistä lopulta ainoa, jolla on kansainvälinen ura – ja hänen nimensä!

Mutta organisaatiossa risteilee tietoja, että asia on periaatteessa päätetty, että esimerkiksi hallintoneuvoston puheenjohtaja ja monet suurimpien säästöpankkien johtajista ovat Wegeliuksen kannalla.

Matti Ranki kutsuu Wegeliuksen luokseen, kertoo sairaudestaan. Hän oli eräänä aamuna ihmetellyt, miksei toinen käsi suostunut osallistumaan kravatin solmimiseen. Myöhemmin, lounaalla, ei totellut enää veitsi. Ja kun hän lounaan jälkeen meni Ali-Melkkilän huoneeseen jotain toimittamaan, hän tuiskahtikin nurin. Aivovaltimon tukos, aivoverenvuoto. Tapahtumasta on pari viikkoa, pääjohtaja on jo hyvässä kunnossa, mutta alistunut.

– Minä eroan vuodenvaihteessa, tämä on liian raskasta, Ranki sanoo asiallisesti mutta riipaisevasti ja kertoo ryhtyvänsä kirjoittamaan pankin historiikkia.

– Aion ilmoittaa Pekka Terholle huomenna, että sinä olet minun ehdokkaani toimitusjohtajaksi, Ranki sitten sanoo. Wegelius ymmärtää, ettei se kannanotto tule olemaan virallinen eikä julkinen, mutta että se silti merkitsee hänen unelmansa toteutumista.

Huhut kulkevat nyt kovaa ja niitä on riittävästi. Kaksi päivää Rankin tapaamisen jälkeen Kalevi Kauniskangas tulee puhumaan Wegeliukselle "tilanteesta". Hän on sitä mieltä, että Skopin pääjohtajuus on Esko Ollilan kohdalta poissa laskuista, meno Suomen Pankkiin ratkaisi sen.

– Esko ei halua, Kauniskangas tietää.

Omasta ja Wegeliuksen tilanteesta hän haluaa puhua avoimesti. Hän on käytettävissä toimitusjohtajaksi, herrat saavat päättää. Ja hän on kuullut säästöpankkipiireissä liikkuvasta "tiedosta", jonka mukaan Wegeliuksella on vakava sydänvika. Muutama päivä tämän jälkeen, kun nimityskuvio jo oli vuodettu Uuteen Suomeen, Eljas Sukselainen ilmoittaa Wegeliukselle, että jos jutut Wegeliuksen nimittämisestä toteutuvat, hän harkitsee uusia töitä. Skopin piirissä ehkä varatoimitusjohtajuus tulisi kysymykseen.

Sitten Sukselainen päättää hyökätä. Hän soittaa hallintoneuvoston puheenjohtaja Pekka Terholle.

– Jos te nyt siellä sitä mietitte, että kuka meistä on siihen hommaan pätevin, niin minä ilman muuta. Siitä ei ole mitään epäilystä.

Itsevarman, älykkään ja lahjakkaan Sukselaisen myyntipuhe ei tehoa. Hän jää johtokuntaan hävinneenä ja tietämättä, että se on vasta ensimmäinen tappio pitkässä tappioiden ja katkerien onnettomuuksien sarjassa.

Vuosi 1986. WSOY-operaatio. Tarmio ja käärme. Sukselaisen poppoon erehdys. Historiallinen vahinko tapahtuu. Viikon varoitus: Skopin johtajat ovat tulleet lomilta.

WSOY:n harmaatukkaisen, ruskettuneen pääjohtajan rukouksia on ilmeisesti kuultu väärin. Hän on saattanut viime aikoina mainita iltatoimien yhteydessä tiettyjä asioita ja nimiä. Mutta viestit ovat menneet väärään suuntaan, sillä itsestään Perkeleestä täytyy johtua se, että pääjohtaja Hannu Tarmio joutuu istumaan pitkän lentomatkan tuijottaen toimitusjohtaja Christopher Wegeliusta. Tarmion ilmerekisterissä on neljä perusvaihtoehtoa. Iloisen utelias, poikamaisen pirullinen, tärkeän kultturelli ja arvovaltaisen arvaamaton. Hän hapuilee kahden viimemainitun välillä ja naamioituu neloseen. Pitkä matka ja Wegelius edessä, vastapäätä! Tarmio keskittyy lehteen ja sitten kirjaan. Hänen silmänurkkansa väittää, että Skopin toimitusjohtaja tuijottaa häntä koko ajan kylmästi ja ahneesti. Kuin saalistaan arvioiva käärme. Tai ehkä hyeena, biologi Tarmio pohtii.

Mitään he eivät sano toisilleen, vaikka asiaa olisi ollut paljon. Hannu Tarmio oli 55-vuotispäiväänsä ja varhaista eläkettään odottavana kulttuuriseniorina ehtinyt kuvitella, että hänen tappelunsa on tapeltu, kun tuli hälytys. WSOY oli joutumassa vihamielisen valtausyrityksen kohteeksi.

Eletään vuotta 1986. Vuosi, kaksi aikaisemmin Skop oli keksinyt rahamarkkinoiden vapautuessa uuden roolinsa. Terho-toimikunta ehdotti ja päättävät elimet päättivät federaatiosta, jossa Skopin tehtävä oli tehdä rahaa: tehdä bisnestä, tehdä tulosta, tehdä rahaa säästöpankeille, joiden piti pysyttäytyä perinteisessä korkokatteeseen perustuvassa toiminnassa.

Tarmio katseli maailmaa äveriään kustantamon suojista. Sieltä asetelma näytti epämiellyttävältä. Näihin asti oli voinut ajatella, että mikä tahansa pankki on luotettava yhteistyökumppani ja jopa osakas. Ja sitten äkkiä käy ilmi, että nämä riikoset ja sukselaiset yhdessä äkkirikastuvan keinoittelijajoukon kanssa ovatkin vihollisia, nurkanvaltaajia.

Tarmio ei ole keinoton. Kun WSOY:n vanha ja ovela talousjohtaja Onni Forsten kuvasi pääjohtajalle tilanteen, hän myöskin tyypilliseen tapaansa ehdotti vastatoimia.

– No, Hannu, meillähän on Hessun pankissa – esimerkiksi – tuollaiset 13 milliä, sekkitilillä. Otetaan ne tänään sieltä pois! Pannaan johonkin muualle! Sukanvarteen vaikka.

Niin he tekevät ja Helsingin Suomalainen Säästöpankki puolestaan, syyn kuultuaan, käy Skopin kimppuun vaatien hyvitystä.

"Viikon varoitus: Skopin johtajat syövät rahasta asiakkaansakin", kirjoittaa Tarmio lehteen. Vähän sen jälkeen hän jatkaa: "Viikon varoitus: Skopin johtajat ovat tulleet kesälomilta."

Tarmion, ja hyvin monien muiden, näkökulmasta Skop johtajineen oli lyhyessä ajassa muuttunut merirosvopankiksi. Matti Ranki oli sivussa, hänen mukanaan nähtiin menneen vanhan ajan, käytös- ja pankkitapojen. Matti Ali-Melkkilä oli tullut tilalle pääjohtajaksi ja tämä Wegelius toimitusjohtajaksi.

Skopin hyökkäävä strategia yllätti vanhat ja toiseen tottuneet yhtiöt. Eivät skopilaiset olleet salailleet strategiaansa. Puheita ja kirjoituksia ei vain osattu ottaa todesta. Niin sitten perinteisiin arvoihin luottavat rikkaat yhtiöt kuten WSOY ajautuivat sinisilmin ajan tyrskyihin. Mikään ei ollut kuin ennen. Ei pankkien siellä-aina-ystävä -perinne. Ei edes kulttuurisukujen kulttuurinrakkaus; kun keinottelijat, eli pankkiirit, esittivät kyllin huimia lukuja, vaikkakin vain kuvitteellisia, hämärtyivät omistajasukujen pyhiksi luullut arvot – ja siten myös yhtiöiden omistus.

– Ai että kulttuurisukuja? hihkaisi kaiken nähnyt kyyninen Forsten, jolle Tarmio arveli, etteivät vanhat kunnianarvoiset omistajat yhtiötä nyt petä.

– Arvaa, ketkä ovat ensimmäisenä tarjoamassa myyntiin? No, juuri nämä saatanan kulttuurisuvut.

Hannu Tarmio huomasi edustavansa vanhaa maailmaa, sitä hyvää maailmaa, jossa kapitalistilla oli osoite ja nimi postiluukussa. Hän pettyi, oli julkisesti hyvillään siitä, että hän pääsee ulos eläkkeelle ennen kuin osoitteet katoavat pörssilistojen syövereihin. Häntä nolotti sinisilmäisyys. Kun nurkanvaltausyritys tuli tietoon, hän soitti tälle Wegeliukselle ja pyysi apua! Sen jälkeen Skopin Eljas Sukselainen oli tarjonnut Otavalle kuvitteellista 40 %:n osuutta WSOY:n osakekannasta. Sukselaisen poppoo erehtyi raskaasti. Kiitos siitä kuuluu yleissivistyksen puutteelle. Keinottelijat eivät tienneet, että kirjankustannusalan sisäinen lojaalius ja johtajien keskinäinen käytöskoodi johtivat siihen, että Otavan Olli Reenpää soitti heti Tarmiolle.

– Tehkää helvetissä jotain, Reenpää neuvoi täsmälliseen tyyliinsä.

Ei Olli Reenpää olisi muutoin voinut toimiakaan; yhtiöt ja niiden johtajat olivat sidoksissa toisiinsa. Petos, nurkkaukseen osallistuminen, olisi tiennyt sotaa, dominopelin avausta. Otava ja WSOY kun omistivat puoleksi Yhtyneet Kuvalehdet Oy:n ja myös noin puoliksi Suuren Suomalaisen Kirjakerhon.

Mutta näin pitkälle Eljas Sukselaisen kommandojen tietämys ei riittänyt.

Wegelius oli haluton WSOY:n auttajaksi. Hän suositteli, että Tarmio kääntyisi jonkin Skopin bulvaanin puoleen! Tarmio käsitti asian jälkikäteen oveluudeksi, kun ei tiennyt. Silloin, kahtena peräkkäisenä helmikuun päivänä 1986, Wegelius tekee päiväkirjaansa kaksi merkittävää muistiinpanoa.

”17.2.1986. Henrik Kuningas on valmis ostamaan kaikki Skopin Tampellat, mutta vain pörssikurssilla.”

Skop ei myynyt, vaikka se jälkeenpäin olisi osoittautunut loistavaksi kaupaksi. Sitten 18.2.1986:

”Tarmio, WSOY soittaa: KOP maksaisi 600 mk per osake ja pitäisi ne 13.000 osaketta. Voisiko Skop ostaa ja omistaa jonkin aikaa?”

”Kuningas tarjoaa Skopille 50.000 kappaletta, Skop tarjoaa 800 mk osakkeelta. Olemme ostaneet niitä 5000 kpl Sammolta 720 mk:lla per osake.”

”Amer ilmoitti, että se haluaa niitä, mutta ostaa vain kokonaispotin, joka on 50,1 prosenttia. Tarmio ei kuulemma mahda mitään.”

Tarmio ei tiennyt, ettei Skopilla ollut ”WSOY-strategiaa”. Hän toimi suurimman uhan varalta ja laati yksinkertaisen suunnitelman. Sen avainsana oli julkisuus. Kuningas kutsuttiin kylään, häntä muka pyydettiin WSOY:n neuvonantajaksi. WSOY:n pääjohtaja ja lehdistön tunteva suunnittelujohtaja esittivät, että he aikovat vetää koko jutun julki Kauppalehden kautta parin päivän kuluttua.

”Me olemme ajatelleet, että keinottelijat kestävät kaiken muun, paitsi julkisuuden silloin, kun ne epäonnistuvat”, Tarmio sanoi hitaasti ja viattomasti. Henrik Kuningas hermostui. Seuraavana päivänä hän tarjosi Tarmiolle omistamaansa WSOY-pottia ”sopuhintaan”.

Kauppalehden juttu ilmestyi 21.2.1986. Tasan vuorokausi ennen sitä Wegelius päättää, että WSOY:n nuuskiminen lopetetaan ja hallussa olevat osakkeet myydään. Ongelmaksi tulee, ettei Henrik von Knorring Helsingin Säästöpankissa ”pysty solmimaan kunnon pakettia”.

Wegeliuksen muistiinpanot kertovat, ettei Skopilla ollut varsinaista valtaussuunnitelmaa, vaan kysymys oli siitä, että Eljas Sukselainen suuresti uskoi Reenpään ystäväkseen; isojen sukunimien miehiä. Monessa muussa suunnitelma toki oli, sellaisissakin joista julkisuudessa ei ole puhuttu. Mutta ei tässä. Jos olisi ollut, ei olisi toheloitu, vaan ehkä onnistuttu.

Wegelius kirjaa WSOY-tapauksen opetukset: ”Jos menet, mene täysillä. Älä näyki ja nuuhki, vaan syö.” Jälkeenpäin hän myös käsittää, että Sukselaisen operaatio oli omituisuudessaan ja epäonnekkuudessaan Skopille paha. Juuri se vei maineen, juuri siitä julkisuudesta syntyi peruuttamaton ja oikaisematon myytti rosvopankista.

Kauppalehti kertoo, että säästöpankkiryhmä menetti WSOY-operaatiossa 25 miljoonaa markkaa talletuksia, hävisi pelin. Kolmen päivän kuluttua Wegelius on vaikeuksissa, Helsingin Suomalaisen Säästöpankin toimitusjohtaja Keijo Janatuinen haluaa häneltä raportin. ”Meni 13 miljoonaa markkaa sekkitililtä. Haukkuu erityisesti Sukselaista, joka meni hölöttämään Reenpäälle.”

Skopin kannalta historiallinen vahinko on tapahtunut. Syntyy tapa ja muoti ja pakko haukkua Skopia. Lehdet ovat sitä täynnä. Uusi Suomi otsikoi: ”Riikonen pääsee irti”. Julkisuus tulee ”rehvasteluvoitoista”. Se jäytää Wegeliusta ja vielä enemmän jo nyt Ali-Melkkilää.

25.2.1986 Wegelius merkitsee: ”Skopin johtokunnan yleisryhmässä MA, CW ja KK. Keskusteltiin WSOY-asian aiheuttamasta julkisuudesta. Voiko Skop enää toimia osakekauppojen järjestelijänä, kun säästöpankkiryhmä ei näytä kestävän kovaa epäedullista julkisuutta? Näyttää siltä, että joudumme kieltäytymään monesta taloudellisesti kannattavasta transaktiosta.”

Julkisuus jatkuu, otsikot jyräävät mieliä ja miehiä, naapuripankkien johtajatkin rohkaistuvat haukkumaan Skopia lehdissä. OKO:n Matti Liukkonen ja STS:n Ulf Sundqvist antavat palaa, moralisoivat.

Skop on seurannassa, kilpailijoiden, yhtiöiden jotka pelkäävät sitä, ja julkisuuden. Sen pieninkin liike rekisteröidään. Skopin näyttämöllä ei ole enää esirippua.

”Mikä rikos pankkiryöstö on pankin perustamiseen verrattuna”, siteeraa voittaja Hannu Tarmio kolumnissaan Brechtiä.

Vuosi 1986. Riikonen tekee rahaa. Köyhien pankista tulee rikas rosvopankki, jota kauhulla ihaillaan. Kohti pörssiä. Varoituksia. Mancon tulossa syliin. Vääriä tietoja.

Maailma ei tunnu ymmärtävän heitä, vaikka he vain noudattavat uusia, yhteisesti hyväksyttyjä pelisääntöjä. Maailma on väärässä. Maailma oppii. Riikonen opettaa.

Lehdet väittävät, että Wegeliuksen ohje alaisilleen on: "Purraan niin kauan, että ikenet ovat vastakkain."

Riikonen on noussut pilviin. Hän saa mitä tahtoo. Hän tekee rahaa. Hänen maineensa on hirveä, mutta niin ovat tuloksetkin hirveitä, hirveitä rahasummia. Maakuntien miehet ihmettelevät, jotkut niistä suorastaan vihaavat heitä, varsinkin Riikosta. Mutta joka kerta, kun he iskevät ja voittavat, kun heidän ikenensä kohtaavat, maakunnasta kuuluu aplodeja. Kukaan ei ole ylpeämpi rosvopankista kuin maakunnan säästöpankin pomo. Hänen itsetuntonsa on ollut turpeen alla, he ovat olleet varaton köyhien pankki. Mutta nyt, katsokaa ja ihmetelkää!

Wegelius tutkii Ali-Melkkilän kanssa vuoden 1985 tuloksia. Ilman tytäryhtiöitäänkin Skop teki rahaa enemmän kuin kaikki säästöpankit yhteensä. Mutta tulos on tehty ilman perinteisen pankkitoiminnan korkokatetta, eli ns. uudella pankkibisneksellä, sijoitustoiminnalla.

Se tarkoittaa, että yhdenkään vuoden tulos ei tule edellisen vuoden jatkumona, joka vuosi on lisättävä vauhtia, löydettävä uusia nurkkia ja osakkuuksia, iskettävä ja onnistuttava. Mitään tulosautomaattia heidän systeemiinsä ei sisälly.

On ajateltava ja oltava tarkka, Wegelius hokee itselleen.

Heidän on nähtävä ongelmat ajoissa. Jos Gustav Rosenlew, Manconin pääomistaja, ei ymmärrä mihin suuntaan halutaan mennä, niin kiristetään sitten luottopolitiikkaa. Schauman-operaatioista on tullut paljon rahaa, Skopin strategia tuottaa, mutta heidän päälleen kaatuu koko ajan kielteinen julkisuus.

"Hiljaa hyvä tulee, jatketaan", Wegelius kirjoittaa. Vähemmän julkisuutta, suhteet muihin pankkeihin pitäisi yrittää säilyttää.

Sitten hän kirjoittaa: "Omistamisen riskiä otamme, ei yrittämisen." Tampella-operaation ratkaisuvaiheet ovat vielä edessä, eikä toimitusjohtaja tiedä, miten ratkaisevaksi tuo periaate tulee muodostumaan.

Skopin profiili on piirtynyt nopeasti, eikä se paljoakaan muistuta perinteisen pankin juhlavaa, sulkeutunutta mutta luotettavaa mielikuvaa.

Hän ja Ali-Melkkilä tapaavat Ulf Sundqvistin ja Kristian Gestrinin, kumpikin vaikutusvaltaisia Skopin hallintoneuvoston jäseniä, ja kuuntelevat korvat lepattaen ja niskat punottaen. Gestrinin mielestä Skopin operaatiot ovat pahasti häirinneet hänen johtamansa Helsingin Säästöpankin toimintaa. Gestrin sanoo, etteivät Skopin edustajat julkisuudessa saa puhua säästöpankkiryhmän nimissä. Se on aika erikoinen vaatimus, koska juuri siitähän heidän piti tehtävänsä mukaisesti puhua!

– Thomas Tallberg on pyytänyt minulta kurinpitotoimia Riikosen suhteen, Gestrin sanoo.

– Riikonen leuhkii ja uhoaa eri puolilla Skopin valtausoperaatioilla.

– On aika tyypillistä, että nyt nämä muut säästöpankit ymmärtämättömyyksissään kauhunsekaisesti ihailevat teidän hurjaa menoanne, Sundqvist puistelee päätään.

Sundqvist myöntää, että tulosta on ehkä tullut, mutta nostaa etusormeaan.

– Pitää myös arvioida, mihin esimerkiksi HOP-operaation voittaminen olisi johtanut. Te olisitte saaneet 113 konttoria lisää niskoillenne, jos strategianne olisi onnistunut!

Wegelius kuuntelee ja korjaa, ettei Skopin tarkoituskaan lopulta ollut vallata ja voittaa, vaan rahastaa.

He tekevät nyt tulosta, ja vain tulosta – lain ja määräysten puitteissa, mutta kaikkia keinoja käyttäen.

Se on hyvä, mutta ennen kaikkea ainoa vaihtoehto. Se on se strategia, jota Terho-toimikunnan esityksen perustalta päätettiin noudattaa.

Ja sen jälkeen, kun sijoitustoiminnan palikat on annettu Riikoselle ja Sukselainen työnnetty sivuun, on jälki ollut mahtavaa.

He ovat jo kuuluisia, kuuluisia rosvoja.

Heidän taseensa paisuu, he ajavat kohti pörssiä. Heidän oma organisaationsa on ostanut uuden ajattelun, se on transsissa. Epäilyä ei ole. He kertovat toisilleen menestystarinoita. He muistelevat, miten Suomen Pankin mies tuli HOP:n operaation jälkeen käymään. "Heti käytävillä huomasi, että jotain on tapahtunut!"

Keskellä pyörryttävää tulostehtailua Wegelius antaa lausunnon. "Kapitalismi vaatii toimiakseen selkeitä sääntöjä, mutta ei liikaa, koska sen pitää voida olla pikkuisen raflaavaa, spekulatiivista ja vaarallistakin."

Ulkopuolelta näyttää, että Skop-ohjus on päättäväisesti radallaan. Että Skop nopeammin ja enemmän kuin muut pankit, on muuttanut toimintaansa uusien vapauksien puitteissa. Ja että he ovat sellaisia kuin näyttää: voitonvarmoja, röyhkeitä, voittamattomia. Skop lähtee siitä, ettei kysymys ole vain sopeutumisesta uuteen tilanteeseen, vaan sen antamien mahdollisuuksien hyödyntämisestä.

Mutta jo 5.3.1986 Wegelius kirjoittaa kirjaansa: "Säästöpankkiryhmä ei organisaationsa ja sisäisen eripuraisuutensa vuoksi kuulu pankkikilpailun voittajiin pitkällä aikavälillä. Suomen Säästöpankki olisi ainoa oikea ratkaisu . . . Se toteutuu vasta, kun on menetetty erittäin paljon markkinaosuutta . . . Nykyinen idea yhtenäisyydestä federaation muodossa on illuusio. Säästöpankkifederaatio on paperitiikeri. Niin pientä asiaa ei ole, ettei se riitä aikaansaamaan hajaannusta säästöpankkiryhmässä."

Hän on laatinut tekstin "synkässä mielenhäiriössä" keskellä jotain kokousta ja antanut sen myöhemmin Esko Ollilan nähtäväksi. Ollila on omakätisesti kommentoinut: "Pessimistisyydessäänkin jutussa on tietty järkensä." Sitten Ollila arvelee, että suuret säästöpankit pärjäävät, "Uffe ei kuitenkaan pärjää, koska asiakasrakenne on mielestäni niin surkea. STS:n osaaminen = 0."

Wegelius on huolestunut säästöpankkiryhmän "ohjausvoiman puutteesta", Skopilla ei ole tarvittavan vankkaa otetta säästöpankkeihin – tai sitten säästöpankeilla Skopista. Talo on iso mutta kuin isännätön. Ikuinen tasapainoilu jatkuu, he ajelehtivat yhdessä suuntaan, joka on vähiten kiistaa tuottava kompromissi. Wegelius on myös huolissaan pankin maineesta. Hän soittaa Uuden Suomen päätoimittaja Johannes Koromalle, joka "järjestää ehkä suuren haastattelun CW:n kanssa." Niinkuin sitten tapahtuukin.

Mutta julkisuus ei mene ajateltuun suuntaan, WSOY-tapahtuman faktat ja fiktiot ketjuuntuvat ja heittävät Skopin ja sen piirissä Wegeliuksen, Riikosen ja Sukselaisen ylle varjon. Se on varjo, tai sitten se on valokeila, joka on suunnattu niin, että heidän silmänalusensa ovat mustat ja ilmeensä kuin gangstereilla. WSOY:n tapaus muodostuu ratkaisevaksi. Siinä on ironiaa – jälkeenpäin – koska itse asiassa sitä ei koskaan varsinaisesti suunniteltu olemaan paljon yhtään mitään

21.3.1986: "Oulun Aluesäästöpankin tj. Kimmo Turtiainen toteaa, että infopuoli on klikannut. Yhden miehen käsissä kaikki."

Esitetään arveluita. että Riikosen julkiset hölähdykset voivat olla kohtalokkaita. Takametsissä ihmetellään Riikosen lausuntoa, että hän on pettynyt, jos hänen organisaationsa ei tienaa vähintään miljoonaa päivässä.

He vyöryttävät nurkkaa siellä ja toista täällä, he toimivat niinkuin sijoituspankin heidän mielestään pitää toimia.

Suomen Pankin Markku Puntila kysyy: "Mitä teille sinne gansteripesään kuuluu?"

Ilmarisen sijoitusjohtaja Lauri Koivusalo kertoo Kreetalla pidetystä seminaarista, jonka ohjelmaan mukana ollut Riikonen ei juurikaan osallistunut: Yhtäkkiä seminaari keskeytetään, Riikonen uhoaa HOP-operaatiosta ja sanoo, että Olli Ikkala ja Kari Nars otetaan Skopiin kuulusteltaviksi.

Wegelius kuohahtaa, mutta unohtaa. Tampella alkaa nousta esiin. Huhtikuun lopulla 1986 Wegelius neuvottelee SYP:n Stadighin kanssa.

"Pidetään Tampellana. Omaa pääomaa voitaisiin kehittää yhdessä SYP:n kanssa. Laajennetaan omistuspohjaa. Kehityskykyinen yhtiö. Skop varautunut pitämään ehkä pitkäänkin. Saatamme myydä osia . . ."

Heillä on Mancon, joka viettää kohti tuhoaan, heillä on WSOY:n tapaus, joka vei maineen, he ovat menossa lujaa sisään Tampellaan, jossa heiltä ensin pettävät hermot, sitten lopulta katoaa järki.

Mancon on tulossa syliin, Wegeliuksen päiväkirjamerkintänä 28.4.1986: "Manconin toimitusjohtaja Seppo Collander kirjoittanut kirjeen Matti Ali-Melkkilälle ja Pekka Terholle. Sanoo, että Skop on rosvonnut Manconilta 30–40 miljoonaa markkaa Bensowin kaupan yhteydessä. Haluaa korvauksen. Wegelius muka luvannut."

"Skopilla on 500 miljoonan markan Mancon-vastuut. Osakepääomaan Skop on lisäksi panostanut yhteensä yli 30 miljoonaa markkaa. Gustav Rosenlew, jolla on enemmistö äänivallasta, on panostanut vajaat 2 miljoonaa markkaa." Idioottimainen suhde. Wegelius ei siedä Rosenlewia. Gustav Rosenlew ja Manconin toimitusjohtaja Seppo Colander uhkaavat Skopia julkisuudella. He haluavat jutun lehtiin, ellei Skop maksa heille 30 miljoonaa markkaa "korvausta Bensow-kaupasta". Toukokuun alkupäivinä Wegelius tapaa Rosenlewin ja "varoittaa Skopin uhkailemisesta". Bensow-kaupat pitää toteuttaa niin kuin julkisesti on ilmoitettu ja sovittu.

"Gustav Rosenlew ja Seppo Collander levittävät perätöntä, negatiivista informaatiuota Skopista . . ." Collander vierailee Matti Ali-Melkkilän luona ja kertoo, ettei hän tule toimeen Wegeliuksen kanssa. Ei hän, eikä Gustav Rosenlew. Collanderin mukaan Skopissa ongelma on ilmapiirissä. Riikonen on "täysin out", sitä vastoin Sukselainen on nyt ok. Ei ollut aikaisemmin.

Toukokuun puolivälissä Wegelius ja hänen naisensa Gun Kivelä ostavat Gustafsbäckin, kauniin maa-alueen Siuntion laaksosta. He alkavat suunnitella sinne taloa ja hevostallia ja maneesia.

Vielä ennen kesää Skop päättää "mennä sisään" Labsystemsiin, moderniin yritykseen, jolle ollaan rakentamassa päätähuimaavaa futuristista mainetta. Sisäänmenoa hoitaa Eljas Sukselaisen organisaatio, jonka hankkimat innostavat tiedot yhtiöstä ja sen tilanteesta osoittautuvat vääriksi jo parin viikon kuluttua – pari viikkoa liian myöhään.

Kun päätöstä tehtiin, Wegelius kirjoitti muistiin: "Voittoarvio huikea, mennään! Skop antanut rahoitustarjouksen. Pankkikilpailun voi voittaa tai hävitä. Tämä on eräs Skopin hurjimmista diileistä. SYP raivostuu varmasti. Myös riski huikea. Ohhoh. Julkisuus hoidetaan nyt ilman uhoa ja matalalla profiililla."

Wegelius aloittaa uuden kierroksen tapaus Sukselaisen kanssa. Hän pitää puhuttelun ja sanoo käsittävänsä, ettei kysymys ole rikoksesta vaan Sukselaisen laiminlyönnistä.

– Tämän riskin hoitaminen ei odota lomia, hän sanoo yrmeälle alaiselleen. Hetken päästä Wegelius joutuu kirjaamaan:

"Ilmenee, että Labsystems on antanut Skopille tahallisesti vääriä tietoja."

Toimitusjohtaja miettii tilannettaan. Miten tällaisiin erehdyksiin pitää suhtautua. Asiasta on puhuttu. Heidän linjansa on periaatteessa selvä – ja jälkiviisauden valossa väärä. He lähtevät siitä, että roiskua saa, kun rapataan, eikä erottamisiin mennä, koska se merkitsee lisää negatiivista julkisuutta.

He ovat sotalaiva, he voittavat taisteluistaan sentään ylivoimaisen osan. Se on arvioinnin lähtökohta. Skop kulkee kovaa mutta hyvin.

"Virheet käännetään kokemuksiksi. Ja usein kokemusta kertyy vain omien erehdysten kautta", Wegelius julistaa henkilöstölle.

Peittelyn kaava. Ministerivastuu alkaa syödä moraalia. Haapanen välttää pääjohtajuuden. Sukselaisella ei ole kylliksi valtaa.

Mitta alkaa täyttyä. Mitä hän tekee Sukselaiselle? Hänestä alkaa tuntua, että kaikki mihin Eljas Sukselainen koskettaa, muuttuu tuhkaksi. Kun järjessä ei tunnu olevan vikaa, niin laiskuutta ja ylimielisyyttäkö tämä sitten on?

Wegelius suree Eljas Sukselaista. Ilman heidän yleistä menestymistään, ilman sotalaivan kulttuuria ja ilman kielteisen julkisuuden painetta Sukselainen olisi pitänyt erottaa optioskandaalin aikana kesällä 1985. Hänellä on epäonnistujaan hyvä kontakti, he osaavat puhua. Vaikka Sukselaisella on silloin tällöin ollut tarvetta tuuppia Wegeliusta, se ei ole ollut vakavaa.

Sukselainen on Wilhelm II, Wegelius miettii. Kasvatettu yli-ihmiseksi. Hänen omakuvassaan on jotain surullista pyrkimystä, joka ei näytä mahdolliselta. Mutta Eljas ei anna myöten. Mukava kundi, kuitenkin. Kerran, kauan sitten, he olivat lounaalla keksineet ruveta pohtimaan, miten pääsisivät silloisista vaimoistaan eroon. Wegeliuksella oli Jane, asia oli sinänsä harkinnan arvoinen. He miettivät onko varaa. No on. Ja sitten keinoja, kuten sellaisia, joista saisi hyviä vihjeitä Agatha Christien romaaneista. Kyllä, he osasivat puhua ja nauraa asioille. Mutta Wegelius oli nähnyt, mistä puristaa. Sukselainen luennoi hänelle, miten tyhmää se on, että he ovat "tämmöisessä paikassa", mutta eivät itse rikastu. Se oli paha merkki, koska se ei ollut leikkiä.

Nyt, kesällä 1986, kun Labsystemsin tilanne paljastuu, on vuosi aikaa siitä, kun Sukselaisen osastojen pojilta karkasi tilanne käsistä optiospekulaatioissa.

Siitä seurasi erottamisia, mutta jos he olisivat tehneet johtopäätökset aikaisemmin, he olisivat ehkä säästyneet 38 miljoonan tappioilta. Ne nimittäin keskeisesti aiheutti se sama Eljas Sukselaisen valvomattoman silmän alla toiminut alainen, joka jo joulukuussa 1981 ylitti valtuuksiaan, laski väärin ja poltti pankin rahaa älyttömyyksissä. Silloin meni vain 7 miljoonaa. Mutta silloin ja myöhemmin tapahtumien kaava on yksi ja sama: Kysymys ei ole yksistään tyhmyydestä, vaan yrityksestä peittää havaittu virhe ottamalla sen katteeksi ensistäkin suurempi riski, jonka voitolla sitten erehdys maksettaisiin. Menetelmä on klassinen, lopputulos samoin.

– Kun kysymys on ihmisistä, pitäisi aina reagoida heti, Wegelius ajattelee. Hän tarkoittaa tyhmiksi, epärehellisiksi tai laiskoiksi ja taidottomiksi, tai jopa vain kroonisen epäonnekkaiksi osoittautuvia.

Tälle asialle kasvaa paljon lisää merkitystä muutaman vuoden kuluttua. Silloin ja nyt jälkeenpäin tiedetään se suorastaan ratkaisevaksi. Kuten tässä tapahtumaketjussa yleensäkin, moni asia on havaittavissa vasta, kun jo on myöhäistä. Mutta jo vuonna 1981 tulivat ensimmäiset merkit siitä, että Skop oli siirtyvä kollegio- eli johtokuntapäätösten ajasta ns. ministerivastuun aikakauteen, kuten he myöhemmin sanoivat.

Se tarkoitti uutta ideaa vallan ja vastuun hajauttamisesta, entistä paljon suurempien valtuuksien antamista yksittäisille johtajille, jotka sitten näiden valtuuksiensa puitteissa tekivät hyvinkin merkittäviä ratkaisuja, myös riskipäätöksiä. Se tuntui oikealta. Se johti tehokkuuden kasvuun ja varsinkin päätöksenteon nopeutumiseen. Mutta sitten kävi ilmi sen johtavan muuhunkin. Ja kun katastrofi jo oli kohdalla, Wegelius näki ministerivallan paholaismaisen luonteen: se merkitsi liian nopeita päätöksiä tilanteissa, joissa päätöksentekoa juuri olisi pitänyt hidastaa, jarruttaa, siirtää.

Se johti vallan janon kasvamiseen. Eljas Sukselainen ei suinkaan ollut ainoa janoinen, Skopin johtokunnassa heitä janotti kaikkia – paitsi yhtä, paitsi Jukka Haapasta, jota kyllä myös janotti, mutta tietystä vaiheesta eteenpäin ei enää valta vaan viski. Hän oli noussut Skopin kakkosmieheksi, lähes huomaamatta, kirkkaiden ajatustensa ja taitavuutensa ansiosta. Haapanen ei ollut turha mies. Hän oli elänyt Skopissa neljän pääjohtajan aikana ja oli silti hengissä, vaikka oli luonteeltaan vastarannan kiiski, hyvin älykäs ja hyvin laiska. Haapanen oli heistä ainoa, joka aina käytti hissiä myös mennessään kerroksen verran alaspäin. Ainoat elimet, joita hän harjoitti olivat aivot ja maksa, kumpaakin kyllä sitten uskollisesti ja ahkerasti.

Wegelius oli miettinyt Haapasen taivalta. Hän arvosti laajatietoista ja syvämietteistä johtajaa, joka aina muistutti käsityksestään, että ihminen voi haluta vain jotakuta kolmesta asiasta: rahaa, kunniaa tai valtaa – ja miten hän itse halusi valtaa.

Mutta Haapanen oli näkevinään ilmiselvän vaaran, että hän onnettomuudekseen saisi mitä himoitsi; hänestä tulisi Skopin seuraava pääjohtaja Rankin jälkeen, vaarallisena, uhkaavana aikana. Älykkäänä, mutta pohjattoman mukavuudenhaluisena henkilönä Haapanen keksi ulospääsyn.

Hän alkoi juoda, juoda sitten vielä enemmän, juoda nimenomaan ja ainoastaan töissä. Vapaa-aikaan viski ei sopinut. Hänen mielestään pääjohtajuus ehkä sittenkin olisi ollut hänelle aivan liikaa uuden pankkitoiminnan aikana, ja nimenomaan aivan liian vaivalloinen tehtävä. Hän ryyppäsi armottomasti osoittaakseen, ettei hänen nimittämisensä tule kysymykseen. Tämän vaiheen alussa tuntui, että Haapanen kestää viskiä tynnyreittäin. Mutta sitten hän kaikkien hämmästykseksi alkoi tulla viskistä humalaan. Silloin kävi niin, että huulet liikkuivat, ajatukset ilmeisesti myöskin, mutta sanoja ei tullut.

Mitäs pienistä, aika on tällaista suurpiirteistä. Esko Ollila kertoo johtokunnassa Suomen Wienin suurlähettiläästä, joka lähetteli Attila-nimisen rakkaan bokserinsa ruokalaskuja valtion maksettaviksi. Kun niitä ei hyväksytty, suurlähettiläs halusi nimittää Attilan everstiksi, koska "se on älykkäämpi kuin suomalaiset everstit keskimäärin". Kun sekään ei auttanut, hän nimitti Attilan Kärtnenin kunniakonsuliksi ja hyväksyi ruokalaskut itse.

"Ministerivalta" muutti vallan luonnetta pankissa. Vallasta tuli todellisempaa, kiehtovampaa, mutta myös vaarallisempaa.

Jälkeenpäin Wegelius näki senkin, miten tämä uusi toimintatapa söi heidän organisaationsa moraalia sisältäpäin. Kun joku johtokunnan jäsenistä esitteli uuden huikean suunnitelmansa, joku tai jotkut kollegat saattoivat huomata, että hanke sisältää hallitsemattoman riskin mahdollisuuden. Mutta he eivät aina avanneet suutaan, koska seuraavana oli vuorossa heidän oma huima suunnitelmansa, jonka heikon kohdan joku toinen saattoi tietää.

He nopeuttivat päätöksentekoa kuvitellen, että niin täytyy tehdä, että se on tehokkuutta aikana, jolloin pörssitiedot muuttuivat reaaliaikaan. Vasta jälkiviisaus näytti, että olisi pitänyt menetellä päin vastoin.

Sukselainen ei ole tyytyväinen asemaansa, eikä juuri heihin toisiin. Hänen mielestään henki on pankissa yleensä huono, Wegelius on opportunisti, Kauniskankaalla ja Ali-Melkkilällä on salaliitto ja johtokunnan jäsenistä Haapanen ei tee muuta kuin juo viskiä, polttaa sikaria, laskee liikkeelle huhuja ja kertoo salaisuuksia. Sukselaisen kohdalla pitäisi vastuunjakoa muuttaa, nyt hän ei oikeastaan johda mitään, hän ei halua "seurustella tyhmien ulkomaalaisten pankkien" kanssa, kun hänellä ei ole hoidettavanaan mitään varsinaista bisnestä.

Wegelius ei muista aikaa, etteivätkö asiat Sukselaisen mielestä olisi olleet jotenkin huonosti. Hän palauttaa mieleen heidän johtokuntansa keskusteluja viiden – kuuden vuoden takaa. Ne olivat avoimia, joskus repiviä, ja Sukselaisen pulma sama, liian vähän valtaa. Kesäkuussa 1981 Wegelius on merkinnyt muistiin oman kommenttinsa:

"Kaikki muut haluaisivat tässä ilmeisesti pääjohtajaksi – niistä ei taida tulla. Minä sitä vastoin en erityisesti haluaisi – minusta taitaa tulla."

Kyllä hän näki Eljas Sukselaisen tavoitteet, ihan yhtä lailla kuin Kauniskankaan. Se on sallittua, että tahtoo valtaa ja että ottaa valtaa. Mutta jo melko varhain Sukselainen alkoi Wegeliuksen mielestä lähestyä asiaa väärin. Hän alkoi pyytää ja ruikuttaa vallan perään, anoa sitä.

– Olen maan ykkösasiantuntija yritysrahoituksessa, mutta ei voi olla todellinen ekspertti, kun ei saa tehdä itsenäisiä päätöksiä. Tehtävät pitää jakaa niin, että itse kukin saa valtaa ja tavoitteita ja vastuuta. Minä vedän täällä yritysrahoituspuolta, mutta minulla ei ole oikeutta myöntää luottoja, Sukselainen valitti.

Hän puhui kahden kesken ja pienessä ryhmässä hyvin, hänen argumenttinsa purivat. Mutta mitä suurempi yleisö, sen pitempiä ja sekavampia Sukselaisen esitykset olivat. Ja sitä enemmän hän, ehkäpä arkuuttaan peittääkseen, otti puheeseensa ylimielisen, röyhkeän nuotin, joka sitten iski takaisin.

Sumitomo, Riikoselle rakas asia. Henrik Kuningas, aavistaja. Insider-peli. Kuningas tekee ehdotuksen. Tampella kuumenee, Teollistamisrahasto kypsyy.

Sumitomo tulee ensimmäisen kerran todella heidän sanastoonsa, vakavasti, 19.9.1986. Sana ja nimi, johon latautuu syksystä 1986 lähtien paljon odotusta, mystiikkaa, hieman myös salaista hohtoa, tulee Juhani Riikosen tuomana Japanista. Sumitomo on japanilainen jättiläinen, kauppahuone, jonka valtapiiriin kuuluu pankkeja, teollisuutta, kaikkea kannattavaa. Sumitomo on kuin mehiläiskenno, joka lokerossa toimintaa ja tuottoa, ja lokeroiden välillä yhdyskäytäviä, tunnettuja ja tuntemattomia. Sumitomo on yhtiöitä, omistuksia, sopimuksia, osaamista, ja sen kaiken päätteenä taloudellista valtaa, joka ei rajoitu pankkitoimintaan ja jonka määrä ja moniulotteisuus tekee siitä laadultaan paljon parempaa valtaa kuin se valta, jota pankki yksin voi käyttää.

Juhani Riikoselle Sumitomo on rakas asia, voisi sanoa että päähänpinttymä. Se on hänelle tavoite ja malli, ihanne, jonka ristiriita puhtaaseen sijoituspankkitoimintaan on selvä.

Sumitomo on suuri, se merkitsee, että se omistaa paljon ja monenlaista.

Sumitomo ei vain iske, rahasta ja poistu. Se iskee, ottaa omakseen ja sijoittaa aina uuden solun suureen kennoon. Se iskee ja omistaa, voisi sanoa että se ahnehtii, kasvaa, kerää ja piilottaa, ahnehtiakseen lisää.

Juhani Riikoselle Japani on maa, josta valo nousee. Hänen suhteessaan Japaniin on hartautta, ihailua, sokeuttakin. Mutta juuri nyt, kun suomalaisen kasinotalouden alkutahdit on soitettu ja päästy varsinaiseen vauhtiin, japanilaisella pankki-, yritys- ja kasvuajattelulla on tilauksensa. Loppuun saakka organisoitunut, kasvulle omistautunut yhteiskunta on Riikosen ihanne. Vaikka ei hän sitä näin sanoisi, näin sanoo jälkiviisaus.

Riikonen on törmännyt SYP:n Björn Wahlroosiin Tukholmassa. He ovat tulossa kotiin jostakin ja menevät samalla taksilla Arlandaan. Riikosella on oivallus. Hän hautoo sitä, katsoo sitten Wahlroosia ja kysyy:

– Ymmärrätsä Nalle, mitä tapahtuu varallisuuden arvolle maassa, jossa reaalikorko on negatiivinen?

Wahlroos, jonka matemaattinen lahjakkuus ja ekonomistin tietämys on sillä tasolla, että Riikonen vaivautuu häneltä tällaisia kyselemään, miettii hetken.

– Kyllä mä matemaattisesti ymmärrän, että se menee äärettömyyksiin.

Riikonen kysyy, ymmärtääkö Wahlroos sitä, että juuri niin Japanissa on käymässä.

– Ymmärrätsä, mitä tapahtuu varallisuuden arvolle maassa, jossa yritysten voittojen kasvunopeus on korkeampi kuin korkotaso?

Wahlroos sanoo käsittävänsä, että matemaattisesti ajatellen varallisuuden arvo on siinäkin tapauksessa ääretön.

– No näin! Se on ääretön!

Wahlroos tietää, että Riikonen puhuu Japanista. Hän sanoo, ettei hän välttämättä vetäisi sellaista johtopäätöstä, että pääoma-arvot menevät äärettömyyksiin, vaan että korkotaso on maassa liian alhainen.

Riikonen myöntää, että siitäkin voi hieman olla kysymys.

– Mutta periaatteessa! Periaatteessa se on näin!

Puu, joka kasvaa taivaaseen. Periaatteessa.

Mutta Riikosen Sumitomo-ajattelu ei ole ainoastaan periaatteellista, ei vain äärettömyyksiin tähtäämistä. Sen taustalla on käsitys siitä, että suomalainen tapa yritysten omistamisessa on huono, ellei peräti kelvoton. Suomessa on pidetty tärkeänä, että yrityksissä jollakin on isännän ääni. On oltu sitä mieltä, että jollakulla tulisi olla vähintään 50,01 % äänimäärästä. Jollakin on oltava ylivalta. Nyt, keskellä kasinovuosia, tämä ajattelu näkyy selvästi erilaisissa hyökkäys-, puolustus- ja sementointioperaatioissa.

Sumitomon ajattelutavassa on Riikosen mielestä valtava myönteinen puoli. Yritys omistetaan tasapainoisesti, sillä on useita suuria omistajia, mutta kenelläkään niistä ei ole ylivaltaa. Se merkitsee sitä, että omistajien on kyettävä yhteistyöhön, sopimaan strategioista yhdessä. Myös omistamisen riskit ovat pienempiä.

Japanissa tällaisella konseptilla on menestytty. Sumitomo ei ole ainoa, mutta se on lisäksi esimerkki usealla kaupan, teollisuuden, finanssi- ja vakuutustoiminnan alalla toimivasta konglomeraatista, jossa kannattavuudenkin riskit on minimoitu: jos yksi ala ei vedä, niin toinen vetää.

Riikonen heijastaa Sumitomon suomalaiseen todellisuuteen ja erityisesti säästöpankkiryhmän tilanteeseen.

Kun Suomessa pankki ei saa omistaa paljon mitään ja kun perinteinen pankkitoiminta ei ole kovin kannattavaa, asetelma tulisi kääntää nurin päin. Pankkiahan saa omistaa kuka tahansa. Suomalainen Sumitomo johtaisi laajaan, monenlaista toimintaa sisältävään kokonaisuuteen, jonka keskipisteessä, omistettuna, olisi Skop, ja jonka rahavirrat lopulta ohjattaisiin yhteen ainoaan mehiläiskennoon, säästöpankkiin.

Jota taas ei omista kukaan, koska säästöpankki on säätiö. Syntyisi Sumitomon suomalainen sovellutus, "musta aukko, helvetin rikas, monessa mukana, ei kenenkään omistama! What a life!"

Nyt tuollainen malli on lähestymässä. Tampella avaa portit entisestä poikkeavaan toimintaan. Mutta ehto on, että alkuperäisestä sijoituspankin osta-pilko-myy-ajatuksesta luovutaan.

He ostavat Tampellaa ja ovat tyytyväisiä. Syyskuun lopulla he saavat sitten silmilleen Pankkitarkastusviraston kovan raportin. Skopin toiminta on nopeasti vilkastunut, pankki on mennyt rajan lähelle ja "vähän ylikin". Virasto kyselee nyt asioita ja mainitsee heidän arat alueensa, peruskannattavuudesta suurasiakasriskeihin ja ulkomaisiin limiitteihin.

Riikonen huolestuu. Jos virasto saa läpi ajatuksensa, jotka koskevat esimerkiksi merkintätodistuksia, warrantteja, ja osakesijoituksia, heiltä menee "syömähammas". Wegelius antaa Haapaselle vakavassa tilanteessa vakavan tehtävän selvittää asiat viraston suuntaan. Haapanen selvittää.

Heitä vahditaan, myös heidän omistuksiansa ja niiden suhdetta pankkilain määräyksiin. Pankkien omistusrajoituksia on totuttu kiertämään, kyllä he sen osaavat. Mutta Ptv:n suunnalla on syntymässä uusia ajatuksia, jotka saattavat pidentää kiertoteitä tai suorastaan tukkia niitä.

Se koskee tietenkin myös Tampellaa, tulevan suomalaisen Sumitomon ydintä. Lokakuun alussa johtokunnan kokouksessa he eivät pysty päättämään selvästi, myydäkö vai ei. Tunnusteluja jatketaan, ollaan yhteydessä SYP:n ja Tampellan johtoon – ja Henrik Kuninkaaseen.

Henrik Kuningas ilmestyy aina silloin tällöin hiljaisesta kaislikostaan, yleensä ei juuri turhaan. Hänen liikkeensä rahavesissä ovat energiaa säästäviä, äänettömiä ja lähes leppoisia. Wegelius keskustelee hänen kanssaan. Keskustelut ovat usein myös hyödyllisiä, eivät niinkään siksi, että ne aina johtaisivat konkreettisiin operaatioihin kuin siksi, että Kuningas harvinaisella tavalla pystyy selviytymään hengissä, puolueettomana ja voittajana tässä monen rintaman sodassa. Hänen näkökulmansa on avartava. Kuningasta kannattaa kuunnella.

Henrik Kuningas tuli näkyviin HOP-operaatiossa. Yhtäkkiä heille sanotaan, että tämä meklari on SYP:n valtuuttama neuvottelija. Sitä ihmeteltiin, mutta Wegelius ja Kauniskangas tekivät kaupat muutamassa tunnissa. Ja kaikki olivat sen hetken tyytyväisiä, varmasti myös Kuningas.

Hän ei ole mikään Wahlroos, ei myöskään mikään Riikonen. Hän ei ole älykkö, ei kultturelli, ei intellektuelli, ei myöskään suuri väittelijä tai matemaattinen kyky. Hän ei vaikuta edes kovin urbaanilta, hänestä puuttuu juppiuden energiaa, ääntä ja näkyvyyttä.

Nimenomaan näkyvyyttä, sillä Henrik Kuningas on periaatteesta poissa julkisuudesta. Se tarkoittaa, ettei hän tuppaudu näkyville eikä häntä voida sinne houkutella, ei raahata eikä pakottaa. Hän ei ole haastateltavissa. Hän haistaa julkisuusansat kaukaa ja kiertää ne hiljaisin, mutta päättäväisin askelin.

Kun hän ei halua julkisuutta, hän ei ota sitä. Hän on turhamainen, mutta ei julkisesti. Hän nauttii golfin pelaamisesta, mutta ei greeneillä poseeraamisesta. Hän haluaa olla Master Mind, pelimies, jolla on kontaktit, verkosto ja luottamusta, pankkiiri jolla on mahdollisuus lentää yksityisellä jetillä Geneveen silloin kun on sen aika.

Henrik Kuningas haluaa elää hyvää, antoisaa, yksityistä, makoisaa ja henkilökohtaisesti riskitöntä elämää.

Henrik Kuningas on aavistaja.

Hän aavistaa ajan, paikan ja osapuolet. Hän aavistaa saalistajat ja saaliin, epävarmuuden ja pyrkimykset, rahan sijainnin ja tahtojen suunnat.

Wegelius arvostaa Kuningasta, koska Kuningas tietää mitä tahtoo ja ymmärtää mitä tekee. Sen vuoksi, tuon HOP:n operaation jälkeen, heille on syntynyt kosketus. Sen perusteella Wegelius tietää, että Kuninkaan sormi ilmestyy kuin tyhjästä jokaisen merkittävän kaupan tekopaikalle tässä maassa, painamaan solmua, kun osakepaketti sidotaan.

Henrik Kuningas on sisäpiirimies, todellinen insider. Hän pelaa sisäpiiripeliä mahdollisimman elegantein ja yksiselitteisin säännöin. Se tarkoittaa, että hän analysoi johonkin kauppaan kytkettävät ja kytkeytyneet tahot – pankit, sijoittajat, yritykset – ja alkaa hiljaa liikutella niistä saamiaan tietoja.

Insider-peli perustuu lopulta luuloon, fiktioon, eri osapuolien kanssa seurustelevan ”neutraalin” Kuninkaan keräämiin tietoihin, joita hän alkaa syöttää tarkoituksenmukaisella tavalla.

Hän manipuloi myyjien tahtoa myydä yhtä lailla kuin ostajien tahtoa ostaa, hän kokeilee, ohjailee ja antaa ymmärtää, mihin suuntaan hinnat ovat menossa. Ja kun hän saa sisäpiirin ensi kerran liikahtamaan, kun ostamisen ja myymisen tahtoa aletaan ilmaista, on insider-pelin ruletti nytkähtänyt käyntiin.

Se on Henrik Kuninkaan voiton hetki.

Liike voi alkaa vähäisenä, mutta lakiensa mukaan se jatkuu ja sitä voi nyt kiihdyttää helposti istumalla ruletin keskipisteessä, antamalla sopivia impulsseja luotettavasti eri pelaajille.

Kun liike on alkanut, se ei useimmiten pysähdy ennen kuin ”paketti” on tehty, omistukset siirtyneet, rahat ja välityspalkkiot saatu.

Vuodesta 1984 lähtien Kuningas on toiminut hyvin aktiivisesti, koska hänelle tarjoutui loistava rooli ”neutraalina” välimiehenä kasinopelissä, jota pankit ja monet yrityksetkin sekä pelkäsivät että ujostelivat. Ne pelkäsivät mainettaan, joka ei menisi, kun käytetään välimiestä. Ne pelkäsivät joutuvansa paljastamaan asetelmansa, tahtonsa ja taustansa liian helposti suorissa neuvotteluissa. Ne halusivat itsensä ja kaupanteon väliin jonkun, joka varmistaisi kasvojen säilymisen siinäkin tapauksessa, että jokin yritys epäonnistuisi.

Henrik Kuningas sopi siihen rooliin, suomalaisen kasinopelin crupieriksi kaikin puolin, mutta ennen muuta siksi, että hän on niin hiljainen, äänetön, huomiota herättämätön, kasinopelin kumitossumies. He Wegeliuksen kanssa käsittävät toisiaan. Ja heidän vaihtamillaan käsityksillä on arvoa kummallekin. He ovat puhuneet paljon ja syvällisesti Tampellasta, Sumitomosta ja paljosta muusta. Kuningas sanoo olevansa valmis toimimaan ”neutraalina välittäjänä” Skopin operaatioissa. Hänen mielestään Skop on toiminut taitavasti, käyttänyt isoa rahaa ja sitä ominaisuuttaan, että se voi astua kenen varpaille tahansa. Kuningas kysyy, voisiko Skop myöntää hänelle muutaman kymmenen miljoonan markan limiitin, joka tekisi mahdolliseksi tuon neutraalin aseman.

– Tampella on ihmeellinen tapaus, pitkien veitsien yö tulee vielä, Kuningas sanoo. He istuvat Wegeliuksen kotona Kirkkonummella. Kuningas ihmettelee, voiko Eljas Sukselainen pitää asemansa vielä vuodenkin päästä.

– Labsystems on vedettävä suppuun, siellä ei ole edellytyksiä toimia suuressa mittakaavassa. Kyllä minä sinänsä sen ymmärrän, että otatte riskejä, se on ainoa tapa päästä eteenpäin, Kuningas pohtii. Hän suree, että Skop sai syyttä suotta likasangon niskaansa WSOY-tapauksessa.

– Siellä olisi voinut tehdä jotain, mutta minä olisin siinä tapauksessa menettänyt ystävän, hän sanoo.

He palaavat aina puhumaan Tampellasta, josta Wegelius ei ole varma. Hän kirjaa epäilyjään siitä, että teollisuuteen meneminen muutoin kuin vain omistajana, osakkeiden ostajana ja sitten myyjänä, ei ole heidän alaansa. Hän tuntee epävarmuutta ja kuuntelee eri tahoja, Riikosta joka elää Sumitomoa, Ali-Melkkilää joka 22.9.1986 johtokunnassa sanoo hänelle: ”Minä ehdin alta pois, mutta varo sinä, ettei Jussille anneta liikaa vapauksia, ettei tule kuprua.”

Hän kuuntelee hallintoneuvoston puheenjohtaja Pekka Terhoa, tamperelaista, joka ei haluaisi että Skop suhtautuisi Tampellaan rahastajana, myisi kovastakaan hinnasta. Terho pelkää oman alueensa reaktioita ja tämän pelkonsa kanssa hän tahtoen tai tahtomattaan tukee Sumitomoa.

Lokakuussa Skopilla liikkuu rinnakkain kaksi suurta projektia. Tampella kuumenee ja Teollistamisrahasto kypsyy. Ja siinä sivussa Labsystems palaa yhä pahemmin pohjaan.

”Näyttää siltä, että Labsystemsin virallinen tase ja tuloslaskelma ovat väärennettyjä”, Wegelius kirjoittaa 10.10.1986 ja lisää, että Hankkija alkaa näyttää tosi huonolta.

Lokakuun puolivälissä Tampella-ajattelu on vielä levällään, mutta vain runsaan kuukauden päässä on päivä, jolloin periaateratkaisut tehdään ja jolloin suomalaisen talouden kasino pyörii kuumimmillaan. Nyt he vielä etsivät sekä omistuspohjaa että Tampellan liiketoiminnan strategiaa.

Wegelius ja Riikonen puhuvat yhtiön toimitusjohtajan, Vatasen, kanssa.

Vatanen sanoo, että SYP:n varpaat ovat arat, Skop ei ole toiminut aivan korrektisti, mutta kyllä se siitä.

He puhuvat ”positiivisesta palottelusta”, eli että samalla kun Tampellaa pilkotaan, siihen otetaan uusia terveitä osia. Pitäisi saneerata ja pitäisi kyetä tekemään jotain hirveälle velkataakalle.

He päätyvät visioon, että Tampellasta tulee ”iso, kannattava, monipuolinen tamperelainen yhtiö”. Skop omistajana tulee hyötymään paljon enemmän kuin jos se tyytyisi ”nyt saatavana olevaan noin 200 miljoonan markan kertavoittoon” myymällä osakkeensa, josta vielä tulisi ikävää julkisuutta.

Sumitomo alkaa voittaa, Juhani Riikosen ajatus on niskan päällä. Sitä on helppo puolustaa, koska silloin myös tamperelaiset, säästöpankit ja yleinen mielipide ovat heidän takanaan.

Wegelius epäilee ja epäröi. Hän käy vielä keskusteluja Rosenlewin, Boethiuksen ja Henrik Kuninkaan kanssa mahdollisuudesta, että Skop kuitenkin möisi.

Elämässä on sähköä. Joukot huojuvat. Partekin nurkka. Vankien vaihto. Kaappaus. Yksi hevonen ja sekin vaahdossa. Rahan runsaus, onko se vain illuusio?

Christopher Wegelius elää parasta aikaansa, vaikka hän ei vielä sitä tiedä. Hänen päivänsä ja iltansa ja yönsä kuluvat kasinossa, jonka tapahtumat ja ilmapiiri eivät anna lepoa. Turha valittaa kohonnutta verenpainetta. Turha kuvitella, että hän itkisi vapaa-ajan puutetta. Mitä hän vapaalla ajalla tekisi? No, ehkä hän ratsastaisi enemmän.

Elämässä on sähköä. Wegeliuksesta tuntuu että työn paahteesta huolimatta hän on nuortunut.

Hän neuvottelee, kirjoittaa, päättää, puhuu. Hän puhuu nyt paljon. Hän keksii kielikuvia, havainnollistaa, innostaa. Hän torjuu epäilyjä, selittää strategiaa, puolustaa Riikosta, perustelee, pohjustaa, taivuttaa. Hän huomaa osaavansa puhua sitä paremmin mitä enemmän on kuulijoita. Hän alkaa säännöllisesti merkitä päiväkirjaansa, miten jokin puhe meni. Oliko hän melko vai hyvin vakuuttava.

Hän saa joukot huojumaan, hän huomaa pystyvänsä jopa itkettämään kuulijoitaan. Hän on avoin, hänessä on karismaa. Ihmiset kiittelevät, koska nyt he ymmärtävät, kun Wegelius heille tämän selitti. Asiat menevät hyvin ja lujaa, välillä roiskuu vettä kannelle, toisinaan on tunne että laivassa on purjeita enemmän kuin köliä, hän kuvailee. Mutta se on kiistatonta, että he menestyvät. Se tunne täyttää, se antaa voimaa, se on makeaa adrenaliinia, se vähentää unen tarvetta ja syventää unta, se parantaa näköä niin että pian hän kulkee yöllä kuin kissa.

Heillä on käsissään kolmasosa Suomen pankkitoiminnasta. Hän on Skopin toimitusjohtaja. Hän on onnistunut toteuttamaan strategiaa, joka muutamassa vuodessa, hetkessä, muutti surkimuksen voimamieheksi. He ovat muita edellä, kaarteen verran, suoran mitan. Ja kun heitä haukutaan, heitä ennen muuta pelätään ja kadehditaan. Mahdoton näyttää nyt mahdolliselta, eivätkä he nyt ajattele tuloksen tekemisen hurmassaan sitä, että rahan tekemisen keinot alkavat olla aika yksipuolisia.

Wegelius on onnellinen mies. Hän on nyt huippu-urheilija kahdessa lajissa, ratsastuksessa ja pankkibisneksessä. Sanotaan, että hänen uransa kimposi eteenpäin osaksi sen vuoksi, että ruotsinkieliset säästöpankit tahtoivat oman miehensä Skopin johtokuntaan. Se on totta, sekin. Mutta yhtä lailla hänen uransa aukesi tuloksilla; saneerauksilla ja nyt sitten onnistuvilla operaatioilla. Hänen näyttönsä on pitkä, selkeä ja monipuolinen. Hän osaa ja kaikki tietävät, että hän varsinkin tahtoo. Hevosetkin. Ja naiset, joista monikin sorja ja hyvännäköinen tulee havaituksi. Hänessä on vallan erotiikkaa ja hehkua, mutta myös huippu-urheilijan viileyttä, täydellisen suorituksen edellyttämää tunnekylmyyttä, häiriöt pois sulkevaa suorittajaa.

Näinä aikoina hänen psyykensä toimii ihmeellisesti, se kehittää kaikesta energiaa. Hyvästä ja pahasta, onnesta ja onnettomuudesta, rahan tulosta ja rahan menosta. Kaikki muuttuu voimaksi ja nopeudeksi, ongelmat kokemuksiksi, tappiot oppirahoiksi.

Neuvotteluissa hänellä on rento olo. Marraskuun 11. päivänä 1986 hän tapaa Partekin toimitusjohtajan Hans Björnbergin, mukana on Riikonen. He ovat ostaneet nurkan Partekista.

– Skopin omistus herättää suoraan sanoen levottomuutta, Björnberg tunnustaa ja sanoo, että jos Skopin kuuden prosentin omistus ei vielä ole "jähmettynyt strategiseksi", niin Partekista kyllä löytyy ostohalukkuutta.

Aivan niin. Wegelius ja Riikonen tietävät, että tulossa on tili, he tulevat tekemään Partekin nurkkakivillä hyvän voiton. Björnberg on suomenruotsalainen kapitalisti, josta

Wegelius merkitsee muistiin: ”Pienestä pitäen kasvatettu suureen rooliin. Luoja on myötäillyt suvun suunnitelmia sikäli, että älyssä ei tunnu olevan vikaa, vaikka ulosanti onkin toivotonta.”

Monenlaisia tilejä on tullut ja tulossa. Yksi komeimmista ja ihmeellisimmistä on tehty yhteistyöstä englantilaisen Terry Ramsdenin kanssa. Terry oli köyhä poika Lontoon East Endistä, kunnollisen englantilaisperheen vesa. Kun hän nyt, vuonna 1986, on kuningattaren jälkeen imperiumin rikkain kansalainen, eivät Terryn vanhemmat tahdo tietää asiasta eivätkä muuttaa yksinkertaista elämäntapaansa.

Terry oli ensin muiden töissä, pankeissa, niin kuin Heikki Tavela Suomessa. Mutta sitten hänelle syttyi idea, jota hän alkoi toteuttaa suurella taidolla ja energialla: Terry tahtoi ensimmäisenä länsimaalaisena sisään Japanin erittäin suljettuihin yrityksiin. Hän halusi halkaista muurin, jota kukaan toinen ei ollut kyennyt halkaisemaan.

Kohde oli japanilainen Minebea Bearrings. Sen Terry tahtoi vallata. Hän oli rahaton, mutta hän keksi keinon. Terry ei yrittänytkään ostaa yhtiön osakkeita, vaan keskittyi sen merkintäoikeuksiin – niillä olisi sitten tulevaisuudessa oikeus ostaa osakkeita, määrättynä hetkenä määrättyyn hintaan.

Ei Terryllä myöskään ollut mahdollisuuksia saada luottoa niin hirmuisia summia, että hän itse tai hänen yhtiönsä Glenn International olisi voinut ostaa tarvitsemansa vaikutusvallan japanilaisyhtiössä.

Mikä siis neuvoksi?

Terry alkoi rakentaa vähin erin usean tunnetun pankin ja sijoittajan kanssa eräänlaista rulettia, jossa mm. Minebean merkintäoikeudet kiersivät pankista toiseen, sijoittajalta toiselle. Terry oli ruletin pyörittäjä, pelimestari, hänen ei tarvinnut itsensä ottaa luottoa eikä asettaa vakuuksia: ringissä mukana olevat pankit ostivat merkintäoikeudet omaan lukuunsa.

Tähän ne taas olivat valmiita, koska ne saivat Terryn yhtiön välittämänä sitoumuksen joltakin toiselta pankilta tai kansainväliseltä sijoittajalta, jossa ne lupasivat puolestaan ostaa tietyn ajan kuluttua – ja korkeampaan hintaan – sen erän, jonka ensimmäinen pankki jo oli ostanut. Näin ensimmäinen pankki sai voitto-osuutensa.

Kaikkiaan Terry keräsi rulettipöytäänsä noin 20 pankkia eri puolilta maailmaa. Rahasummat nousivat huikeiksi. Mukaan tulevan pankin riski tässä globaalissa uhkapelissä oli se, ettei ”seuraavan pankin” lupaus ostaa merkintäoikeuksia pitäisikään. Sitoumusten muodot vaihtelivat. Toisille kelpasi suullinen lupaus, varovaisimmat vaativat ostajapankin vahvistuksen.

Alun jälkeen Skop siirtyi varovaisten joukkoon. Kesästä 1985 lähtien se vaati aina pankin vahvistetun faksin. Siitä Terry ei pitänyt. Hän piti enemmän joustavista pankeista, niistä, jotka myöhemmin kuittasivat pelissä suunnattomia tappioita. Skop pelasi hyvin, enimmillään sen rahaa oli kiinni ihmeruletissa yli miljardi markkaa. Se vetäytyi ajoissa ja sai satojen miljoonien markkojen voitot.

Terry Ramsdeniin henkilöityy heidän mielissään koko tämä ihmeellinen aika. Ihmeidentekijä, perinteisten toimintamallien murtaja, avaruusolento, joka sanoi että asiat voi tehdä toisin, jos ymmärtää ja panee tosiasiat oikeaan järjestykseen. Pieni, hintelä mies, pullistuneet silmät, Aurinkokuninkaan hiukset, uskomaton kyky todistella ja puhua. Ensimmäisen kerran, se tapahtui Sarfvikissa, Wegelius näkee Riikosen jäävän suu auki kuin kala rantahiekalle. Riikonen oli haastanut vieraan numeroleikkiin. Mutta tällä kertaa hän ei kyennyt taluttamaan vastapuolta minnekään, ei askeltakaan, vaan tuli itse talutetuksi.

– Ei kannata puhua kovin paljon, jos tietää kovin vähän, englantilainen sanoi.

Hänelle oli hankittu Suomesta tyttöystävä, jonka tilille Terry talletti merkittävän summan, yhden loistoauton tai vastaavasti parin tavanomaisemman juppiauton hinnan. Sillä rahalla kaunottaren ei tarvinnut tehdä mitään – ei mitään muuta kuin olla tavattavissa niinä harvoina kertoina, kun Terry piipahti jetillään Suomeen.

Haapanen alkoi varoitella ja Skop sen seurauksena ajaa alas faksibisnestä. Hän sanoi, että T.R:n oikea merkitys on "True Risk", "Todellinen Riski". Mutta sitä ennen he ehtivät vielä käydä Terryn vieraana. Helikopterit toivat ja veivät, kaikki oli kuin unta. He huomasivat lentävänsä Lontoon Cityn yli kuin sateenkaarta pitkin suoraan kultaruukulle. He istuivat tyytyväisinä mutta äimistyneinä siron tuttavansa katsomossa laukkakilpailussa. Yksityinen, laiton, vedonvälittäjä tuli aitioon heitä palvelemaan. Ihmeellinen ylettömän rikkauden tuoksu ympäröi heitä. Ihmeellinen kirkas vapaus, uusi koskematon maailma, viides taivas. (Sitä kesti aikansa. Skop luopui ajoissa. Terry muuttui rahattomaksi, kohtalo suuteli prinssin sammakoksi. Ja hän joutui katselemaan uutta todellisuutta myös kalterien takaa.)

Kotimaiset nurkkauset alkavat muuttua arkipäiväksi, kunnes 26.11. 1986 käydään keskustelu, joka on monin verroin tärkeämpi kuin nämä miljoonien tai kymmenien miljoonien operaatiot.

"SYP/Skop, Wahlroos/CW/JR.
Keskustelua suuresta clearingistä, jossa olisi mukana Teollistamisrahasto, Tampella, Schauman, Labsystems. Selvitettäisiin kaikki.
1. Teollistamisrahasto Skopille.
2. Schauman SYP:lle.
3. Labsystems ei kenellekään.
4. Tampella joko Wärtsilälle, Ahlströmille, koneelle tai vastaavalle . . ."

He ovat ottaneet periaatteessa ratkaisevan askeleen tulevaisuuteen. He ovat periaatteessa aloittaneet pankkien välisen "vankien vaihdon", omistustensa ja riskiensä järkeistämisen. He kolme tuntevat asiansa hyvin ja puhuvat keskenään sujuvasti, kuuntelevat nopeasti ja oikein – heidän maailmankuvansa ja tulevaisuuden visionsa ovat lähellä toisiaan. He uskoivat huomiseen ja taloudellisesti vahvaan, toimeliaaseen ja järkevään Suomeen. Heille Jussi Linnamon keksimä "kasinotalous" ei ole kielteinen ilmaisu, vaan elämän merkki, liberaalin, avoimen tulevaisuuden symboli, jossa heillä, älykkäillä ja energisillä on aivan oma hohtava roolinsa.

Skop oli alkanut ostaa Tampellaa systemaattisesti syksyllä 1985 ja kiihdytti ostojaan keväällä 1986. Silloin SYP, jolla oli huomattava omistus Tampellasta, vaikka ei suoraan, kiinnitti asiaan varsinaisesti huomiota. Ja alkoi ostaa, voimalla ja vauhdilla niin, että nyt suuren clearingin päivänä, heillä oli yhtiöstä hallinnassaan peräti 40 prosenttia, kun Skopilla oli vajaat 25 prosenttia.

Tampella kypsyy, joulu on tulossa, kaksi päivää alustavan keskustelun jälkeen "suuri clearing" tapahtuu periaatetasolla. He etenevät keskusteluun siitä, kuka näyttelee järjestäjän roolia. Operaation toteuttaminen aloitetaan.

Joulukuun 1. päivänä SYP ilmoittaa myyvänsä Skopille osuutensa Teollistamisrahastosta.

"SYP/Skop-sopimus läpi klo 11.40. Hurraa! Lauri Helve Ilta-Sanomista: Spekulaatio Teollistamisrahaston kaappauksesta. 12.05 OKO:n Komi: Markkinavoimat pelaa. Haluaa tarjouksen Skopilta. Santala mennyt antamaan tiedot Ilta-Sanomille . . ."

Esko Ollila, jonka lapsi Teollistamisrahasto on, käy kierroksilla. Hän protestoi, "Skop rosvoaa, koko minun ideani Teollistamisrahastosta tuhoutuu."

He Skopissa ovat tyytyväisiä ja se näkyy. Lausuntoja annetaan, katkeruutta ja vastavoimia nousee. Nouskoon. OKO:n toimitusjohtaja kirjoittaa lehteen pankkien moraalista Skopia vastaan. "Se muistetaan", merkitsee Wegelius kirjaansa. Pankkitarkastusviraston ylitarkastaja neuvoo: Ei pidä uhota. Jos myytte Teollistamisrahaston eteenpäin, älkää kehuko voitoilla!

Joulukuun 5. päivän iltana Matti Ali-Melkkilä on matkalla jonnekin pitämään puhetta. Hän saa Wegeliukselta autoon soiton. Wegelius puhuu koodikieltä, Ali-Melkkilä ymmärtää: "Oravannahka on ostettu", se tarkoitti, että Lassilan kanssa oli sovittu, KOP on myynyt osuutensa Teollistamisrahastosta.

Esko Ollila pakenee maalle raivoissaan, hän ilmoittaa ettei halua jatkaa hallituksen puheenjohtajana. Enso ja Teollistamisrahasto ovat ne, joille Esko on ”henkensä antanut”. Nyt kaikki romuttuu. Skopin hallintoneuvosto on iloinen, mutta huolissaan suhteista Ollilaan ja Suomen Pankkiin.

Partekin nurkkaneuvottelu ratkeaa. Skop myy kuusi prosenttiaan, voittoa 10–11 miljoonaa hyvin lyhyessä ajassa. Joulu lähestyy. Talosta lähtevä osastopäällikkö tulee Wegeliuksen luokse hyvästelemään. ”Sinä ratsastat yhdellä hevosella ja se on vaahdossa”, lähtijä sanoo. Hän tarkoittaa Riikosta.

Teollistamisrahaston hallituksen läksiäislounaalla on erikoinen tunnelma. Ollaan sitä mieltä, että Skop on onnistunut liian hyvin. Sitten Wegelius kuuntelee tiedotusosastoaan, jonka mielestä hänen ratsastuksensa vaurioittaa Skopin yrityskuvaa. Hienostolaji. Arvostelijat ovat sitä mieltä, että ratsastus on toimitusjohtajalle pääasia, pankkia hän hoitaa vain vasemmalla kädellä. ”Se on kyllä tiivistä paskaa”, Wegelius kivahtaa.

Joulukuun puolenvälin jälkeen päiväkirjaan syntyy epävarmuutta ja huolta kuvaavia merkintöjä. Wegelius miettii Skopin pitkän aikavälin kannattavuutta, keskuspankin ja säästöpankkien suhdetta. ”Onko Skop kannattava? Hyvä tulos on nyt se sumuverho, jonka suojassa Skop muuttuu monipuolisesti kannattavaksi . . . Mutta onko rahan runsaus illuusio?” Hän ajattelee, että Skop voi kannattaa, jos kaksi asiaa on kunnossa. Jos säästöpankit suostuvat maksamaan saamastaan palvelusta kunnon hinnan. Ja jos Skopin oma ”bisnespohja” on terve ja kyllin leveä. Niin asiat eivät ole.

Wegelius on huolestunut kesken suurten juhlien. Hän on löytänyt ajatuksen, joka ei anna rauhaa. Mutta vaikka hän kirjaa sen moneen kertaan, hautaavat uudet taistelut ja uudet voitot aavistelun ja kyselyn alleen.

Niin kuluu loppuun kasinotalouden toinen ja kolmanneksi viimeinen suuri, ihmeellinen vuosi.

Vuosi 1987. Tampellan ratkaisu. Tarjous ja pelko. Entä jos luiskahdamme? Kuka jujutti ketä? Kohtalokas lupaus. Sinä hetkenä tiesin, että se menee pieleen. Herrajumala, myykää pois tää kama.

Tammikuun 16. päivänä 1987 Juhani Riikonen sanoo Wegeliukselle, että Kalevi Kauniskangas on ”haitallinen ilmiö”. Riikonen käy kierroksilla. Wegelius osaa suodattaa. Hän tietää, että Riikosella on kaksi taipumusta: liioitella kielteiseen tai vaihtoehtoisesti liioitella myönteiseen suuntaan. Kauniskankaasta voi pitää tai ei. Ja kaikille on selvää, että Riikosen ja KK:n ajatusradat eivät kulje lähelläkään toisiaan, mutta Wegelius ei ole Jussin kanssa samaa mieltä. Eikä hän pidä siitä, että saa silmilleen raportin Riikosen käyttäytymisestä eri paikoissa, kuten nyt lakimiespäivillä. Siellä johtaja Riikonen oli kertonut, ettei Suomen Pankki ymmärrä mistään mitään. Ja että häneltä ovat tulleet kysymään neuvoja.

Jussi alkaa sotkeutua näppäryyteensä. Heillä on ongelmia sen suhteen, mitä pankkilaki sanoo esimerkiksi pankin mahdollisuuksista omistaa yhtiöitä. Jussin metodi on hieno. Hän keksii noin kaksikymmentäseitsemän vedenpitävää tapaa rikkoa lakia noudattamalla sitä. Sitten hän kertoo niistä viisitoista Suomen Pankille vaikeuttaakseen kilpailijoiden lainkiertoa. Loput keinot hän käyttää itse. Kaikki on laillista, kaikki on taitavaa ja tuloksekasta. Mutta miksi pitää mennä kehumaan?

Mutta vaikka tällaisia viestejä tulee – ja niitä tulee varsinkin Pohjanmaalta – hän on Riikosen takana, ehdottomasti. Syy on yksinkertainen, tulokset. Skop ei saa menettää Juhani Riikosta.

Tampella alkaa kypsyä. Riikonen puhuu Sumitomosta, Wegelius sijoittamisesta ja myymisestä. Mika Tiivola kysyy 18.2.1987, ottaisiko Skop koko Tampellan. Se maksaisi yhteensä noin 500 miljoonaa. Se on liikaa.

Wegelius kirjoittaa: "SYP lähtee tuottoarviosta, Skop substanssiarvosta."

Seuraavana päivänä Skop julkaisee edellisen vuoden tilinpäätöksen. Kannattavin liikepankki maassa. Heihin katsotaan erikoisesti. Peläten, kadehtien, vahtien, epäillen, vihaten. Lehtien uutisointi ei täytä odotuksia, tulosta ei arvosteta, arvopaperivoittoja vähätellään.

Samana päivänä Wegelius ja Riikonen puhuvat Tampellasta SYP:n Wahlroosin kanssa. Tavoite ja ajatusmalli on se, että Ahlström tai Kymi, tai joku muu, ostaa Tampellan kokonaan.

Sitten he puhuvat myyntihinnasta, jossa näyttää olevan se mahdollisuus, että se luiskahtaa liian alas. Sen vuoksi Wegelius ja Riikonen ehdottavat Wahlroosille toimenpidettä, jolla vaikkapa Kymin Ehrnrooth saataisiin todella uskomaan, että hintaa oikeasti vaaditaan: He ehdottavat, että Skop antaisi sitovan tarjouksen ostaa koko Tampella. Björn Wahlroos lupaa esittää asian Mika Tiivolalle. Ja jos Ehrnrooth ei kuitenkaan päättäisi ostaa, olisi lähes ainoa jäljellä oleva ehdokas Enson Pentti Salmi.

"Tämä saattaisi johtaa siihen, että Tampella jäisi Skopille. Mutta sekin voi kiinnostaa", Wegelius merkitsee muistiin, mutta kirjoittaa: "Vaarallinen asia!"

Hän on puhumassa sopimuksesta, mutta epäilee. Hän neuvottelee, mutta epäröi. Hän pohjustaa kaikkien aikojen diiliä, mutta ei ole varma. Wegelius pelkää Tampellaa, jonka massiivisuus häntä jotenkin kammottaa.

Risteys, tienhaara, lähestyy. Tammikuun 19. päivän aamuna Skopissa järjestetään Tampella-neuvottelu, johtokunnan kokous. Siihen osallistuvat Matti Ali-Melkkilä, Christopher Wegelius, Jukka Haapanen, Eljas Sukselainen, Juhani Riikonen, Timo Santalainen, Kalevi Kauniskangas, Lauri Siltala ja Tarmo Ruosteenoja. Vain Kari Wuorisalo on poissa.

He päättävät tehdä sitovan tarjouksen. Wegelius on mukana päättämässä, mutta kirjoittaa: "Miten paljon me tunnemme Tampellaa todellisuudessa?"

"Tampellalla menee huonosti. Tampereella erityisen huonosti. Vatanen uskoo kuitenkin budjettiinsa ja siihen, että vähitellen tulee hyvä. Tämä sinänsä auttaa mahdollisesti Skopin bisnestä. Entä vaara?"

Seuraavan viikonlopun aikana, 21.–22.2.1987, Ali-Melkkilä, Wegelius ja Riikonen käyvät taas läpi Tampellaa. He sopivat, että kun Wegelius ensin on puhunut Wahlroosin kanssa, lähetetään kirje SYP:n johtokunnalle. Kirjeessä sanotaan, että Skop tai määräämänsä sitoutuu "kahden viikon kuluessa tämän tarjouksen hyväksymisestä ostamaan SYP:ltä 2 437 500 kappaletta Tampellan osaketta . . ."

Mika Tiivola toteaa, ettei hän pidä epäystävällisenä tekona tällaisen paperin ilmestymistä neuvotteluihin. Hän haluaa asialle vahvistuksen. Tiivola lausuu asian kuin valtionpäämies, hän tahtoo ilmaista, että Skop saa häneltä luvan astua SYP:n linnakkeeseen. Mika ei ole vihainen, mutta hän viestittää tietävänsä miten yläviistosta hän Skopia katselee. Ja Wegelius kirjaa muistiin:

"Skopin politiikka on tähdännyt Tampellassa arvopaperikauppaan. Sen me osaamme. Ehdotus yllä tähtää arvopaperikaupan tuloksen parantamiseen ensisijaisesti, mutta vaihtoehtona on, että luiskahdamme teollisuussaneerauksen puolelle. Tätä puolta Skop ei osaa ja tietoa on vähän, eli se on vaarallista."

Toimitusjohtaja Wegelius käsittää selvästi, missä Tampellan riski Skopin kannalta tulisi olemaan. Hän alleviivaa, että heidän tulee pysyä roolissaan, pankkina, ja nimenomaan sijoituspankkina, koska teollisuussaneeraus ei ole heidän osaamisensa piirissä. Hän haluaa, päin vastoin kuin Juhani Riikonen, että Tampella pilkottaisiin ja myytäisiin. Mutta hän ei taistele loppuun saakka tämän näkemyksensä puolesta. Hän on vain sitä mieltä.

(SYP:n puolelta tilanne näytti toiselta, eikä jälkeenpäin ole aivan helppoa varmistaa, kuinka paljon aika ja tapahtumat muuttavat kertomusta. Mutta tämän historiallisen sopimuksen kohdalla toisen sopijapuolen näkemys on mielenkiintoinen, vaikka on otettava huomioon, että se on kuultu vasta kesäkuussa 1992, jolloin voittajaksi ilmoittautuminen Skopin suhteen oli vähän helpompaa kuin vuoden 1987 helmi-maaliskuussa.

Yhdyspankissa, jossa etenkin Wahlroos tunsi hengenheimolaisuutta ja jopa sympatiaa sekä Wegeliusta että Riikosta kohtaan, Tampella oli ensin sekä taakka että mahdollisuus ja Skop kilpailija. Tämä vaihe kesti keväästä 1986 sen vuoden lopuille, tai jopa helmikuulle 1987.

Wahlroos neuvotteli suuresta selvityksestä sekä Wegeliuksen että Riikosen kanssa. Tehtiin sopimus, että Tampella myydään kolmannelle osapuolelle ja että sitä ensisijaisesti tarjotaan SYP:n valitsemille tahoille. Näin ollen sitä sitten tarjottiin Wärtsilälle, Ahlströmille ja erinäisille metsäteollisuusyhtiöille – Kymi Kymmenelle ja Ensolle muiden muassa. Tampellaa tarjottiin niille osina tai kokonaisena.

Wahlroosin käsityksen mukaan "vanhat teollisuusmiehet" olivat varovaisempia kuin J. Riikonen ja totesivat yksiselitteisesti, että hinta on väärä, se on pilvissä, ellei peräti pilvien yläpuolella.

Helmi-maaliskuussa 1987 alkoi tuntua "tahmealta". Wahlroos tuskastui. Tampella ei mene kaupaksi.

SYP:n kannalta pelastukseksi tuli Skopin ajatus tarjouksesta, jolla vanhat teollisuusmiehet ikään kuin säikäytettäisiin liikkeelle, ostajiksi. Niiden piti säikähtää perusteollisuuden puolesta, rosvopankki Skopia vastaan.

Mutta ne eivät säikähtäneet, sillä hintatasolla.

Eivätkä ehkä siksikään, että SYP:n taholta niihin pidetään Tampella-asiassa tiivistä yhteyttä myös "niiden keskustelujen lisäksi" mitä käytiin Skopin miesten läsnäollessa. Niinsanottu ostajataho oli niinsanotusti erittäin hyvin informoitu.

Sopimuspäivänä Björn Wahlroos tulee sisään pankinjohtaja Stadighin huoneeseen, jossa tämä istuu muihin töihin keskittyneenä. Wahlroos sanoo ovelta, siihen elokuvallisesti pysähtyneenä: "Ekku, meillä on se! Jussi on vahvistanut, että Skop haluaa koko Tampellan!"

SYP:n kannalta, siinä vaiheessa, Tampellasta eroon pääsy oli suuri voitto. Nyt he toimivat, kuten Skop: tekivät kylmää voittoa, *"cool cash"*.

– Tampella, niin. Se hinta, jonka me saimme, oli hemmetin hyvä. Tehtiin noin 400 miljoonaa markkaa voittoa. Mutta jos ne olisivat pilkkoneet sen – kaikki tiesivät mitä olisi pitänyt ja voinut tehdä – niin ne olisivat saaneet omansa pois sekä suunnilleen saman voiton kuin me saimme. Se oli *fair*, reilu hinta, se oli korkea, mutta se oli *fair*, jos ne olisivat tehneet sen oikein.

Niin puhui Björn Wahlroos kesäkuussa 1992 työhuoneessaan. Se huone oli se entinen Stadighin huone, se sama.

Yhdyspankissa päivä oli suurta juhlaa. He olivat tehneet 400 miljoonaa puhdasta. Se merkitsi *"Major Good News"*.)

Niinä samoina päivinä, hieman ennen lopullista Tampella-ratkaisua, korot tulevat alas, pankkeihin leviää paniikki, rahaa ei saada sijoitetuksi kyllin paljon kyllin nopeasti. Ostetaan sijoitustodistuksia, kohta myös velkakirjoja. Syntyy paine armottomaan luotonmyöntämiskilpailuun. Se päivä, jolloin tämä osa kasinoa lähti käyntiin, oli maaliskuun 3. 1987. Kohtalon päivä, sekin.

Samana päivänä Wahlroos raportoi Wegeliukselle myyntineuvotteluista Ahlströmin kanssa; ei tunnu tärppäävän. Kaksi päivää myöhemmin Wegelius käy loppusuoran neuvottelun Wahlroosin ja Stadighin kanssa. Todetaan, ettei Ahlström osta ja että SYP on tässä tilanteessa valmis tekemään kaupat Skopin kanssa. Siinä yhteydessä siirtyisivät muun ohella myös Tampellan luotot Skopille. Niin haluaa SYP, myyjänä, mutta myös Skop ostajana, jolle Tampellan velat siinä vaiheessa näyttivät kannattavalta liiketoiminnalta – ja olivatkin sitä.

Juuri ennen puoltapäivää Stadigh soittaa Wegeliukselle. Teollisuuspiirien kanssa ei kannata enää neuvotella. Wegelius tajuaa, että nyt heillä on Tampella.

"And now what" – "Entä nyt", hän kirjoittaa päiväkirjaansa.

Skop ei surrut sitä, että Tampella luisui sen käsiin, eli että suunnitelma teollisuuspiirien säikäyttämisestä epäonnistui. He olivat nyt kiinni Tampellan "substanssissa" ja keskenään vain erimielisiä siitä, mitä sitten pitäisi tehdä.

Tampellan toimitusjohtaja Leo Vatanen sanoo, että kyllä hän voi leikkiä säästöpankkiryhmän kanssa "jos tarkoitus on kehittää, eikä tappaa". Niin he vakuuttavat asian olevan. Painotetaan mahdollisuuksia eikä uhkia, kehittämistä enemmän kuin saneeraamista.

Ali-Melkkilä ja Wegelius matkustavat Tampereelle tapaamaan kaupungin johtoa. Vakuutellaan ja rauhoitellaan. Samana päivänä, 12.3.1987 kaupat tehdään virallisesti ja julkistetaan myös. Kaikki sujuu mainiosti, hälystä erottuu pääasiassa myönteisiä reaktioita. Jopa Kristian Gestrin pitää kauppaa hyvänä. Enson Pentti Salmi ilmoittaa, että "asia kiinnostaa". – Pitäkää ajan tasalla ja ottakaa mukaan leikkiin, hän sanoo. – Hyvä diili, SYP on tyhmä kun luopui. Metsä-Serlan Ebbe Sommer viestittää: – Pitäkää se, älkää paloitelko. Hieno asia kerta kaikkiaan! Firma on menossa eteenpäin!

Mutta yleisen myönteisyyden keskellä Wegelius kirjoittaa: "Jos et tiedä mitä teet, älä tee sitä." Perään hän on piirtänyt monta kysymysmerkkiä.

Maaliskuun 16. päivänä alkavat neuvottelut Tampellan osista, paloittelemisesta ja myymisestä. Mutta ne eivät ehdi kovin pitkälle, kun pääjohtaja Matti Ali-Melkkilältä kysytään lehdistötilaisuudessa juuri siitä asiasta. Milloin Skop pilkkoo ja myy ostoksensa?

Matti Ali-Melkkilä vakuuttaa julkiselle sanalle, että niin ei tulla tekemään.

Joku toimittajista kysyy, kuinka monta kuukautta tuo lupaus on voimassa.

– Sanotaanko, että kaksikymmentä vuotta, Ali-Melkkilä vastaa.

Pääjohtajan lausunnosta ei ollut puhuttu Skopissa etukäteen. Ali-Melkkilä vain reagoi kysymykseen. Reaktion takana on suuri huoli Skopin mustaantuneesta maineesta. Hän torjuu sitä antamalla selkeän ja yksiselitteisen lupauksen, koska ajattelee, että mikä muu vastaus tahansa tuhoaa heidän vähänkin maineensa peruuttamattomasti.

Wegeliuksen reaktio on kylmä hiki. Hän tajuaa, mitä tapahtuu. Heille ei jää jäljelle kuin yksi ainut vaihtoehto, juuri se mitä hän on etukäteen pelännyt ja epäillyt.

Kauppakirjat on allekirjoitettu samana aamuna. Björn Wahlroos kuuntelee illansuussa uutisia ruokakaupan paikoitusalueella autossaan. Jälkeenpäin (kesällä 1992) hän kertoo: "Minä muistan sen hetken, kun mulla välähti selvä tietoisuus siitä, että Skop ei onnistu . . . Kuuntelin uutisia, Ali-Melkkilä sanoo kaksi asiaa. Mitään he eivät myy, vaan lisääkin voivat ostaa. Ja että entisellä johdolla on täysi luottamus."

"Sinä hetkenä minä tiesin, että se menee pieleen. Koska minä olen kai kolme kertaa tilannut Pöyryltä laskelmat Tampellasta. Chrisse pilaili aina kertomalla, että Jussi Riikonen tuli hänen luokseen ja sanoi, että niillä on SYP:ssä valtavat läjät paperia Tampellasta ja hänellä ei ole mitään! Minä sanoin Chrisselle, että niin, meillä on täällä tapana toimia ammattitaitoisesti, käyttää asiantuntijoita."

"Me palkattiin siis Pöyry käymään se taas läpi. Ja Pöyry sanoi meille, että herrajumala, myykää pois tää kama."

Mancon, ideoiden toivo, satapäinen hirviö. Lahja taivaasta. Pyhitys. Vastuut kasvavat. Ulos ansasta. Ollila pääsi siimekseen. Bensow. Te olette pettäneet meitä. Rikostutkimus.

Kevättalvella 1987 Wegelius haluaa vauhtia Tampellan operaatioon, koska tapahtuneen ratkaisun jälkeen jarruttaminen on mahdotonta. Ja hän haluaa jarruttaa Manconissa, josta hän jo näkee, että se mitä luultiin yleisesti hyväksi ja niin siunatuksi asiaksi, että sen nimissä voi tehdä kenenkään kyselemättä mitä tahansa, onkin itse pahuus ja piru.

Se ei ole hänelle enää uutinen, eikä hänen tee mieli käyttäytyä hyvin, pehmeästi ja leikkiä mukavaa löysäpuheista miestä. Mutta on pakko. Riikonen ei tahtoisi, Riikonen haluaisi poliisit paikalle ja heti. Ei pitäisi sulattaa, ei taipua, ei tehdä kompromissia eikä nyt ainakaan, helvetti sentään, mennä maksamaan niille roistoille lisää!

Mutta niin he olivat, Riikosen raivotessa, kuitenkin päättäneet Skopin johtokunnassa jo kesäkuussa 1986. He tarjoutuvat maksamaan noin 10 miljoonaa markkaa ja käyttäytyvät kuin mitään ei olisi tapahtunut, päästäkseen irti.

Melko varhain, huhtikuussa 1984, Wegelius sanoi hallintoneuvostolle: "Tämä stoori ei välttämättä pääty hyvin, me olemme tehneet erehdyksen . . ." Hän tarkoitti kehitysyhtiö Manconia ja ennusti, että se tekee vielä jonain päivänä konkurssin.

Mutta niin kuin monen muun vastaavat sanomiset vastaavista asioista, niin tämäkin tuli kirjatuksi, mutta ei johtanut siihen, että Mancon-myrkyn eteneminen olisi saatu pysäytetyksi heti.

Ei se olisi voinutkaan, sillä siinä vaiheessa, jo keväällä 1984, Skop ja monet säästöpankit olivat jo syvällä Manconissa. Sitä puhutaan johtokunnissa ja hallintoneuvostoissa niin paljon. Jos myöhemmin pääsee poimimaan lauseita, niin kaikki ovat kaikessa oikeassa. Eivätkä pahat asiat siitä synny, että tarkoitetaan pahaa. Hyvää pahan tekijät aina jollekin tarkoittavat.

Syy ilmeiseen katastrofiin oli se, että tämä myöhempi kirosana Mancon oli hyvää tarkoittava, hyvien miesten ideoima ja liikkeelle saattama erinomainen asia.

Se alkoi 1970-luvun lopuilla, kun hyvää tarkoittava "koleerinen idealisti" Gustav Rosenlew kävi Amerikassa. Hän tuli Suomeen ja tapasi mainion miehen, harjavaltalaisen insinöörin Seppo Collanderin ja kertoi ideastaan. Collander, joka Mancon-tarinan lopussa poliisikuulusteluissa kertoo että koko idea oli hänen keksintönsä ("Kehitysyhtiöidea tässä tapauksessa oli minun. Se perustui tuntemukseeni pk-yritysten vaikeasta tilanteesta . . ." – kuulustelupöytäkirja, sivu 3.), innostui Rosenlewin ajatuksesta ja kehitti sitä eteenpäin. Mancon Oy perustettiin vuonna 1978.

Syyskuun 14. päivänä 1981 Skopin johtokunnan jäsen Esko Ollila kertoo kollegoilleen pankissa oivallisesta ajatuksesta. Hän ehdottaa, että Skop ostaisi tästä "sijoitusyhtiöstä" osakkuuden. Hän haluaisi itse mennä mukaan yhtiön hallintoon. Sinne olisi voitu panna Eljas Sukselainen, mutta Luojan armosta tämä kalkki sentään jäi häneltä nielemättä: Gustav Rosenlew inhosi Sukselaista sen vuoksi, että tämä oli puhunut hänestä ikäviä, sanonut häntä "suomalaisen kapitalismin ruumiillistumaksi".

Alkumuodossaan Mancon oli yhtiö, joka haravoisi ympäristöstään hyviä ideoita, auttaisi ne maailmaan, taluttaisi yrittäjän kädestä pitäen alkutaipaleen, "kuoleman laakson" yli. Mancon, kehitysyhtiö, ideoiden toivo, se sama mistä vuosien jälkeen tuli satapäinen hirviö, jonka lonkeroista, ruoansulatuksesta ja ruumiinrakenteesta ei koskaan tulla pääsemään lopulliseen selvyyteen.

Esko Ollilan mielestä Mancon putosi säästöpankkiryhmälle kuin lahja taivaasta. Se osui heidän tielleen historian täsmälleen oikealla hetkellä. Historian, jossa he olivat jo hyvin etäällä lähtöpisteestä, säästöpankki-ideologiasta.

Kun säästöpankkitoiminta alkoi Suomessa, näitä pankkeja perustettiin sosiaalisista syistä. Tavalliselle rahvaalle haluttiin tarjota mahdollisuus säästää pahan päivän varalle. Liiketoiminnasta, bisneksestä, ei ollut kysymys. Suomeen säästöpankkeja perustettiin tavattomasti, enimmillään niitä oli noin 500. Vuonna 1908 ne tulivat tulokseen, että tarvitsevat yhteistyöelimen, keskuspankin – liikepankki Skop syntyi.

”Säästöpankkilaitos”, kuten sitä kutsuttiin, eleli yksityisiä ihmisiä palvellen aina 1970-luvulle saakka. Vuodesta 1970 lähtien laki salli sille myös ”liikerahoituksen”. Se oli suuri kysymys kannattavuuden kannalta, ja siksi, että nyt säästöpankit saattoivat aidosti pyrkiä koko alueensa kaikkia tahoja, yksityisiä ihmisiä mutta myös yrityksiä, laitoksia ja kuntia palvelevaksi pankiksi. Kaikkea ja kaikille, mutta vain paikallisesti tai alueellisesti.

Alettiin puhua ”säästöpankkiryhmästä”. Sitten löytyi uusi termi, ”federaatio”. Alettiin puhua ”bisneksestä”. Se oli vierasta säästöpankkien johtajille, mutta ennen kaikkea laajalle luottamusmieskunnalle. Sen piirissä säästöpankki yhä oli sosiaalilaitos eikä liikeyritys. Voitto oli asia, jonka mahdollinen olemassaolo havaittiin vuoden lopussa.

Nyt lähdettiin mukaan liikerahoitukseen. Säästöpankkien idea oli palvella omien alueittensa pieniä ja keskisuuria yrityksiä. Kun niitä haalittiin kilpailijoilta, mukaan tuli myös paljon huonoja asiakkaita. Niiden ongelma havaittiin, mutta keinoja ongelman poistamiseen ei oikein ollut.

Mutta nyt oli!

Mancon Oy, kehitysyhtiö, tarjosi juuri sitä, mitä tarvittiin: johtamis- ja rahoitustukea. Se tarvitsi vain rinnalleen pankin eli rahoittajan. Ja Skop sekä säästöpankit puolestaan saisivat rinnalleen verstaan, tahi sairaalan, jossa huonoon kuntoon päässeitä taikka keskosina syntyneitä asiakasyrityksiä hoivattaisiin, operoitaisiin ja ravittaisiin, kunnes niistä tulisi kelpo väkeä.

Skop halusi ostaa pääsylipun Manconiin ennen kuin sitä ehkä tarjottaisiin muille. Pääsylipun hinta oli ensin noin kolme miljoonaa markkaa. Mutta sitten tuo summa vähitellen oli pelkkä oviraha todellisen hinnan alkaessa kivuta pilviin.

Tarkoitettiin hyvää, kun järjestettiin niin, että Rosenlewilla oli – idean isänä – yhtiössä ehdoton päätösvalta, A-osakkeiden kautta määräenemmistö äänivallasta. Ja varmasti tarkoitettiin pelkkää hyvää sillä, että Skop Rosenlewin päätösvallan vastapainoksi sai panostaa yritykseen ylivoimaisen enemmistön sen tarvitsemasta rahasta.

Aluksi yhteistyö oli myönteistä ja inspiroivaa. Se, mitä Esko Ollila viestitti, tuntui olevan totta: heillä oli ainutlaatuinen mahdollisuus päästä mukaan todelliseen liiketoimintaan ja päästä katsomaan yrityksiä sisältäpäin. Miten erilaisilta ne näyttivätkään mahalaukusta käsin!

Manconista tuli taikasana. Mancon pyhitettiin. Skopin johtokunnassa kaikki asiat, joiden avainsana oli Mancon, yleensä hyväksyttiin heti. Samoin luotonantoryhmissä. Lainat oli perusteltu yhdellä sanalla. Kukaan ei kehdannut kysyä, kyseenalaistaa. Vallitsi tunne, ettei pidä kysyä, tästä on korkealla tasolla sovittu, ja ettei tämä voi epäonnistua.

Gustav Rosenlew ja Seppo Collander esittivät ideoita ja ehdotuksia, Skop ja säästöpankit rahoittivat. Kilpailijat seurasivat kateellisina. Vastuut kasvoivat. Esko Ollila istui Manconin hallituksessa. Mancon sai Skopilta rahaa helposti. Se johti siihen, että Manconin ”potilaat”, osakkuusyhtiöt, saivat vastaavasti rahaa lainaksi heppoisin perustein Manconilta. Kaikenlaisia projekteja ui sisään. Fantasiat leijuivat ilmassa, mutta muuttuivat rahaa nieleväksi todellisuudeksi.

Helmikuussa 1982 Esko Ollilasta tuli kauppa- ja teollisuusministeri. Wegelius sai tehtäväkseen paneutua Manconiin. Hän katseli paperit läpi. Osakepääoma oli 5,5 miljoonaa. Skopin kontrollissa oli 40 % äänivallasta ja melkein 95 % osakepääomasta. Pääsylippu oli maksettu. Säästöpankkiryhmä oli päässyt hyvään laivaan. Kapteenina oli aatelis- ja teollisuusmies Gustav Rosenlew ja perämiehenä teknisen fysiikan diplomi-insinööri Seppo Collander. Rosenlew päätti, säästöpankit rahoittivat.

Ministeri Ollila jatkoi Manconin pyhittämistä. Gustav Rosenlew sai häneltä tehtäväkseen 50.000 markan palkkiota vastaan laatia muistion kehitysyhtiötoiminnasta. Rosenlewia alettiin pitää nerona. Erityisesti asiakasyrittäjät näkivät hänessä messiaansa. Suuryrityksissä vallitsi toisenlainen käsitys, siellä Rosenlewia pidettiin lähinnä kevyen sarjan höpöttäjänä.

Skop oli nopeassa tahdissa kasvattanut vastuitaan Mancon-yhtiöissä. Suurimmillaan ne yhteensä ylittivät 500 miljoonaa markkaa. Osakepääomaan sijoitettiin yhteensä noin 30 miljoonaa markkaa. Gustav Rosenlew panosti aluksi noin miljoonan, sitten ei pitkään aikaan enempää – ei ennen kuin tuli pakko.

Wegelius, ja sitten myös Ollila, epäilivät ja olivat sitten varmoja, että tuo rahan ja vallan epäsuhta on Skopille turmiollinen. Wegelius piirsi kuvan ja sanoi, että nyt täytyy ajatella kuin hauki, joka on jo puoliksi uinut katiskaan. Ei saa hermostua, paniikkiliike muljauttaa hauen sisään. On peräännyttävä vaivihkaa, kuin muina miehinä, liikuteltava vain hiukan kylkieviä, ujuttauduttava takaperin ja samalla saatava katiskan aukkoon ja sisään saakka muita kaloja.

Kuva ei ehkä ollut Wegeliuksen keksimistä parhaita, mutta se kertoi, missä he hänen mielestään olivat ja mitä pitäisi tehdä. He onnistuivat muiden ”haukien” houkuttelussa, saivat Manconiin OKO:n, Ilmarisen ja Postipankin. He pääsivät pois, maksoivat siitä rahaa, mutta ennen kaikkea sitä ennen joutuivat riitaan, jonka argumentaatioon Skopin ja kasinotalouden vakioväitteet kulminoituvat. Heistä tuli ”rikollisia”, ”ryöstäjiä” ja kaikkea muuta kunniatonta.

Rosenlewin pari oli Seppo Collander, Manconin toimitusjohtaja. Wegelius otti yhteen Rosenlewin kanssa usein ja rajusti, mutta samalla arvosti tätä, koska ”kaikesta huolimatta Gustav Rosenlew tarkoitti hyvää eikä pahaa ja oli joissakin asioissa paljon oikeammassa kuin moni muu”. Mutta Collander, joka yritti olla Rosenlewille kuin Riikonen Wegeliukselle, toimi tavalla jonka vuoksi hän sai Wegeliuksen halveksunnan. Hän yritti pelata, mutta hänestä ei ollut Riikoseksi: hänen logiikkansa ei toiminut, mutta monimutkaistaminen kyllä. Collanderin esitykset olivat tupaten täynnä jättiläismäisiä organisaatio-, omistus- ja toimintahimmeleitä. Hän oli tase-, tulos- ja veroakrobaatti, mutta tavalla josta Wegeliuksen näkökulmasta puuttui suoruus ja logiikka. Collander osoittautui ”synnynnäiseksi juonittelijaksi”, jonka esityksistä usein sai sen kuvan, että päätavoite oli tehdä kaikki mahdollisimman ovelasti. Ja kun hän tuollaisena henkilönä kääntyi sitten riitelemään, tuli asetelmasta viheliäinen.

Esko Ollila oli nähnyt mitä tuli tehdyksi. Hän pääsi alta pois ensin Suomen hallitukseen, sitten Suomen Pankin siimekseen. Wegeliuksen mielipiteet Manconista tulivat tietoon, alkoi selvittely.

Collanderin ja Rosenlewin perusväite oli, että Skop olisi ujuttanut Manconin omistukseen ja vastuulle omaa huonointa yritysasiakaskantaansa, konkurssikypsiä yhtiöitä, joista se näin pääsi eroon.

Päältä katsoen väite tietysti on käsittämätön, koska Skopilla itsellään oli Mancon-yhtiöissä kiinni jo satoja miljoonia. Mutta asiaa ei katsottu päältä, vaan sisältä. Wegeliuksen näkökulmasta esitys oli uskomaton ja raivostuttava.

Ensinnäkään he eivät olleet ujuttaneet yhtään mitään. Heillä oli Skopissa ”patologian laitos”, kuten kaikissa muissakin pankeissa. Se oli osasto, jossa asiakkaille ei tarjottu kahvia. Sillä osastolla katsottiin enää, saisiko tulevasta vainajasta irti jotain arvokasta, edes kultahampaan tai kaksi. Sinne osastolle olivat ajautuneet loppuun ajetut ja loppuun saneeratut yritykset, yhtiöt vailla toivoa.

Mancon oli kehitysyhtiö. Se näki Skopin kuolevien osastolla yhtiöitä, jotka täyttivät kaksi tärkeää ehtoa: niillä oli liikeidea, josta Collanderin arvion mukaan saattaisi tulla hyvä bisnes. Ja niillä oli ongelmia, jotka "liittyivät managementtiin ja rahoitukseen". Ihanneyhtiöitä, kerta kaikkiaan, nämä Viljamaan Konepajat, Finnmekanot ja eräät kypsät sahalaitokset! On ideaa ja saa kehittää.

Näin Mancon ehdoin tahdoin halusi heidän patologisia tapauksiaan. Ja sai myös. Skop näytti, "mitä skeidaa siellä on" ja Collander poikineen alkoi nähdä jokaisessa omia asiakaskriteereitään.

Finnmekano Oy on ilmaiseva esimerkki. Wegelius oli itse ryhminensä saneerannut sen konkurssivalmiiksi, niin kuivaksi, ettei siitä olisi tullut enää heille tappiota. Finnmekano oli valmiiksi grillattu, mutta Collander tahtoi sen. He antoivat – ja katuivat sitä jälkeenpäin. Harmiton yritysmuumio, josta ei olisi ollut heille enää juuri vaivaa, muuttui Manconin tapauksen kalliiksi kummitukseksi.

Collander huomasi virheensä. Nyt hän halusi, että Skop ottaa "skeidansa" takaisin. Suuri loppunäytös esitettiin Sarfvikin saunalla 1.7.1986.

Syksyllä 1985 Mancon saa Skopin bulvaanina ostetuksi Bensowin sen vanhalta omistajalta. Rosenlewit, isä Gustav ja tytär Karin Nordenswan kävivät "hienoina ihmisinä" neuvottelemassa asian 90-vuotiaan Janssonin kanssa. Taktiikka oli tarkasti ajateltu.

Kauppaan piti sisältyä koko Bensow, pankkiiriliike, venemyynti ja kaikki muu. Skop arvioi, että Bensowin liiketoiminnassa on "moskaa", yliarvostettuja varastoja tms. noin 30 miljoonan markan verran. Sitten osoittautui, että moskaa onkin enemmän. Skop suostui maksamaan tästä syystä 10 miljoonaa markkaa lisää.

Itse riita kiteytyi kiinteistökauppaan. Skop arvioi Bensowin kiinteistön 155 miljoonan markan arvoiseksi ja lisäsi "moskan", jolloin hinnaksi tuli 185 miljoonaa. Kauppa tehtiin, Skop sai kiinteistön. Mutta Collander löysi jostain, jälkeenpäin, Hakan tekemän vanhemman tarjouksen, jossa summa oli 260 miljoonaa markkaa!

– Te olette pettäneet meitä, esittivät Collander ja kumppanit. Heidän mukaansa Skop oli pakottanut Manconin luopumaan vasta ostetusta kiinteistöstä pilkkahintaan.

Wegelius vastasi, että ensinnäkään he eivät ole pettäneet, eikä Hakan tarjouksesta, joka kaiken lisäksi sisälsi sen arvoa alentavia ehtoja, ollut tietoa. Toiseksi Mancon ei ole ostanut Bensowia, vaan Skop! Mancon on vain bulvaani, joka on saanut kaupasta myös välityspalkkion.

Hän tarjosi ratkaisua, että jos kauppa kerran hiertää, se otetaan huomioon jossain seuraavassa tapauksessa.

Mutta riita oli jo poissa käsistä, eikä edes Collanderin paljon myöhempi tarjoutuminen Wegeliuksen "koiraksi" palauttanut niinä aikoina rikkoutuneita välejä. Päin vastoin, hevosmies ajatteli, että noin nöyristä eläimistä ei ole huvia eikä hyötyä.

Wegelius oli päättänyt jo 1984, että he hivuttautuvat ulos. Moni muu Skopissakin oli eri kannalla, koska kehitysyhtiö – vielä silloinkin – kuulosti lupaavalta. Rosenlew temppuili päätösvaltansa turvin. Wegelius oli sitä mieltä, ettei kehitysyhtiöllä voi olla kuin yksi pankki. Rosenlew päätti asetella palikat uudelleen ja otti mukaan myös SYP:n, syntyi Manconor – uusi kehitysyhtiö, konkurssissa nyt sekin.

Jo kesällä 1985 Wegelius kirjaa, että Skop alkaa "vetäytyä varovasti, viileästi mutta päättäväisesti". Vastuita pienennetään, muitakin "päästetään" sisään omistamaan Manconia, vakuuksia parannetaan se minkä vain voidaan.

Syksyllä, runsasta vuotta ja runsaita riitoja myöhemmin päiväkirja kertoo, että omistus ja riskit "puretaan johdonmukaisesti, kohteliaasti ja vähitellen".

Marraskuussa hän on höveli ja mukava, puhuu löysiä Manconin hallituksessa. OKO:n varatoimitusjohtaja on mukana. Hän kuvittelee, että he ovat pääsemässä sisään Skopin ohi, eivätkä voi tietää että he ovat joutumassa katiskaan.

Maaliskuussa 1987 Rosenlew suostuu siihen, että Skop myy 350.000 Mancon-osaketta Postipankille, joka puolestaan myy Skopille Teollistamisrahaston osakkeensa. Wegeliukselle päivä on suuri helpotus. He saavat koko Teollistamisrahaston ja myyvät Manconia! Kevään aikana he jatkavat peruuttamista. Päättävät myydä Bensow-osakkeensa ja vaativat Rosenlewia lunastamaan heidän Mancon osakkeensa. He päättävät ottaa "skeidat", ongelmayrityksensä takaisin Skopin haltuun, koska "muutoin Mancon kostoksi pumppaa niistä loputkin rahat".

Skop liukuu ulos, heidän vastuunsa pienenevät, samoin omistus. He tekevät Manconin kanssa "sopimuksen siitä, ettei enää ole sopimusta".

Loppusota lähestyy. Puhutaan Manconin osakepääoman korottamisesta. Wegelius ilmoittaa, ettei Skop ole kiinnostunut merkitsemään. Tästä annista, jolla Mancon onnistuu keräämään rahaa lähes 88 miljoonaa markkaa, sekä siihen liitetystä Manconin kymmenvuotisbonuksesta tehdään myöhemmin rikosesitutkimus, jonka pöytäkirjat ovat sotkuisia ja solmuisia. Manconin konkurssissa rahansa menettäneet sijoittajat väittävät, että Manconin johto ja hallitus pettivät heitä tieten tahtoen; päättivät osakeannista, vaikka yhtiö oli konkurssikypsä.

Skop on liukumassa ulos ansasta. Se passivoi, vetäytyy, ei tahdo, ei allekirjoita, epäilee, perääntyy. Collander on jotenkin lennähtänyt Mancon-yhtymän pääjohtajaksi, vaikka ei (poliisikuulusteluissa) osaa sanoa, miten se oikein meni ja kuka päätti. Muodollista päätöstä pääjohtajuudesta ei ollut, pääjohtajuus tuli vain "käytännön tilanteesta".

(Poliisit tahtovat tietää, oliko Collanderilla pääjohtajana ja hallituksen jäsenenä muihin nähden enemmän valtaa.

"Ottaen huomioon, että olin yhtiön perustaja sekä idean luoja, minulla oli psykologisesti ajatellen kokonaisuuden ja ns. arkkitehdin valtaa. Valtaa toi minulle merkittävässä määrin myöskin se, että olin Mancon Oy:n pääosakkaan Mancon Invest Oy:n toimitusjohtaja. Valtaa minulla kyllä oli, mutta oliko sitä enemmän kuin muilla, sitä on vaikea sanoa . . .")

Toimitusjohtaja on nyt muuan Juhani Paavola, joka soittaa hädissään Wegeliukselle kesällä 1988. On piru merrassa, kaksi parhaassa: tilintarkastaja ei ole antanut puhtaita papereita. Tilintarkastaja ihmettelee Manconin vastuita joissakin kriittisissä yrityksissä, sisäisiä kauppoja ja haluaa puhua Wegeliuksen kanssa. Hän on sitä mieltä, että Gustav Rosenlew ja Seppo Collander ovat "pitäneet hallitusta pimennossa ja antaneet väärää tietoa".

Tilintarkastaja ajattelee, että Mancon olisi vielä pelastettavissa. Mutta raja on tässä. Pelastusohjelman pitää olla konkreettinen ja alkaa heti. Varat riittävät. Rahoitusomaisuutta on. Likviditeetti on hyvä. Tuloskehitys Mancon-yhtiöissä huono. Tilintarkastaja on pidellyt Rosenlewia ja Collanderia "kovin kourin", koska "vähempi ei auttanut".

– Niillä miehillä ei ole realistista kuvaa tilanteesta, tilintarkastaja sanoo.

Viimeinen Manconin hallituksen kokous, jossa Wegelius on mukana (1.9.1988), on myrskyisä. Hän ja Okon Seppo Kylmänen ruoskivat Rosenlewin ja Collanderin perin pohjin. Käy ilmi, että Rosenlew on kesän aikana "vipannut" ne kymmenet miljoonat, jotka Mancon sai osakeannissa, vipannut ne Manconorille, kysymättä hallitukselta! Sieltä ne rahat eivät koskaan tule takaisin.

"Asioiden hoito ala-arvoista. Hallitusta on jujutettu. Tilanne ei ole managementin eikä hallituksen käsissä. CW jätti erokirjeensä", lukee Wegeliuksen päiväkirjassa.

Sitten, kun konkurssi on tosiasia (kesäkuussa 1989), alkaa rikostutkimus. Ihmeellisten asioiden ajanjakso. Korttitalot sortuvat. Paljon sitä ennen (syksyllä 1988) Collander lähettää henkilökohtaisen kirjeen Wegeliukselle. Se on sodanjulistus. Hän lähettää saman kirjeen myös Pirkko Työläjärvelle, Heikki Tavelalle ja Mikko Pesälälle. Collander, monimutkaistamisen mestari, haluaa nyt yksinkertaisesti rahaa. Hän tahtoo 200 miljoonaa markkaa. Muussa tapauksessa hän vie kaikki mahdolliset asiat oikeuteen, tekee kantelun Pankkitarkastusvirastolle, esiintyy tv- ja radio-ohjelmissa ja tekee muutenkin parhaansa mustan maalin levittäjänä. Niinkuin sitten tekeekin.

(Poliisikuulustelussa Collanderilta kysyttiin: Mitä sanotte omasta määräysvallastanne yhtiössä . . . ?

Vastaus: Tietenkin minua kuunneltiin, koska olin koko sen systeemin luonut, mutta ei minulla ollut Rosenlewiin ja rahoittajiin Skopiin ja OKO:oon verrattavaa määräysvaltaa."

Kysymys: Mitkä seikat johtivat mielestänne Mancon Oy:n konkurssiin?

Vastaus: Pankkien, tarkoitan lähinnä Skop:ia, suhtautuminen Manconiin oli loppuvaiheessa totaalisen negatiivinen. Kun Skop perusti keväällä 1986 oman kehitysyhtiön, Interpolatorin, jo silloin Skop totesi Wegeliuksen suulla, että "Mancon saa mennä"."

Poliisikuulustelujen tarkoitus oli selvittää, annettiinko sijoittajille oikea kuva konkurssikypsän Manconin tilanteesta, vai johdettiinko sijoittajia yhtä lailla kuin yhtiön hallitusta harhaan kaunistelemalla totuutta.

Yhtiön tilanne alkoi olla kauhea. Tilintarkastajan konkurssivaroituksia oli saatu. Siitä huolimatta osakeannin yhteydessä julkaistu sijoitusmuistio ylisti yhtiötä ja sen tulevaisuutta. Poliisikuulustelussa yhtiön toimitusjohtajalta kysyttiin, onko sijoitusmuistion antama kuva Manconista realistinen.

Vastaus: "On".)

4

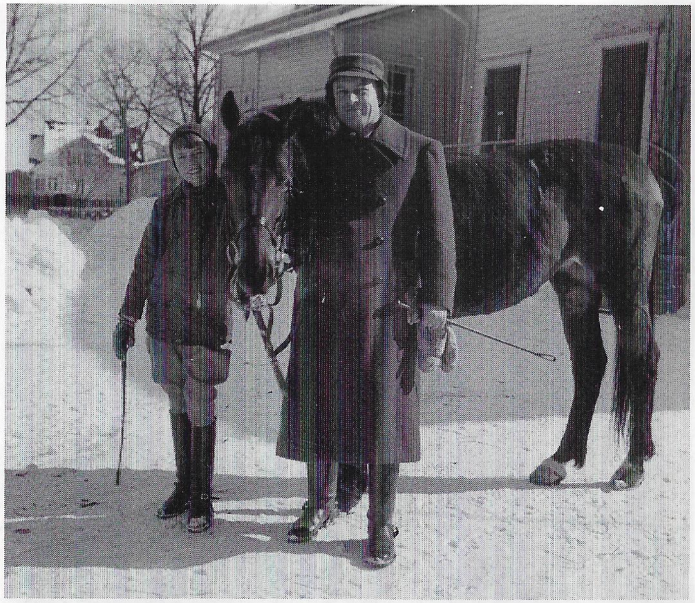

[illegible] Christopher ja isä [illegible] Tammisaaressa.

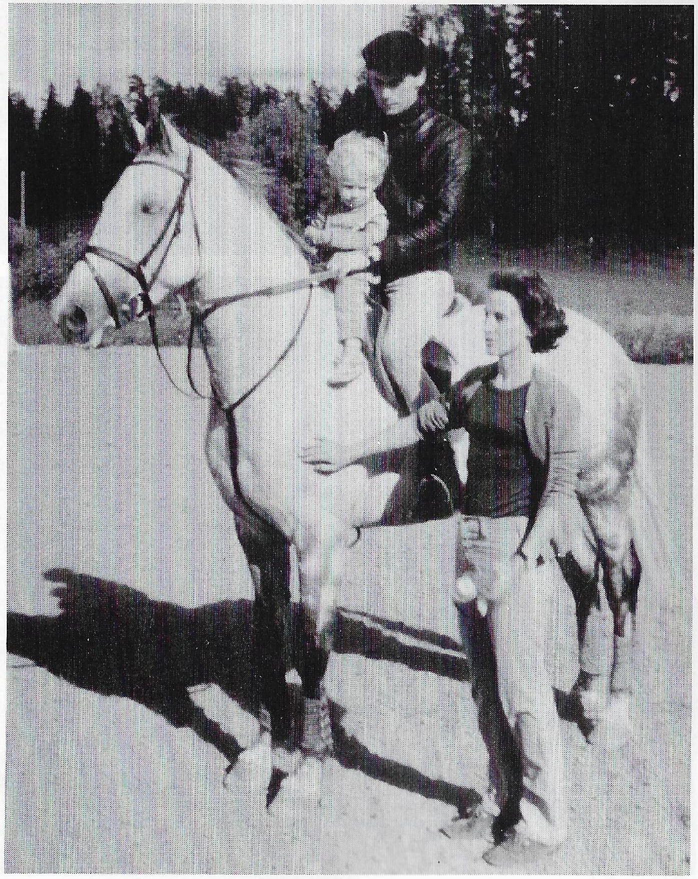

[illegible] onnea vuonna [illegible] Wegelius, [illegible] Edward [illegible] Jane Murray, [illegible] kanssa asiat eivät [illegible]

Gun Kivelä.

Taru Pessi, Wegelius sekä pojat Edward ja Charles Hangon edustan saaressa kesällä 1991. Kaksi onnellista päivää.

Isä ja äiti.

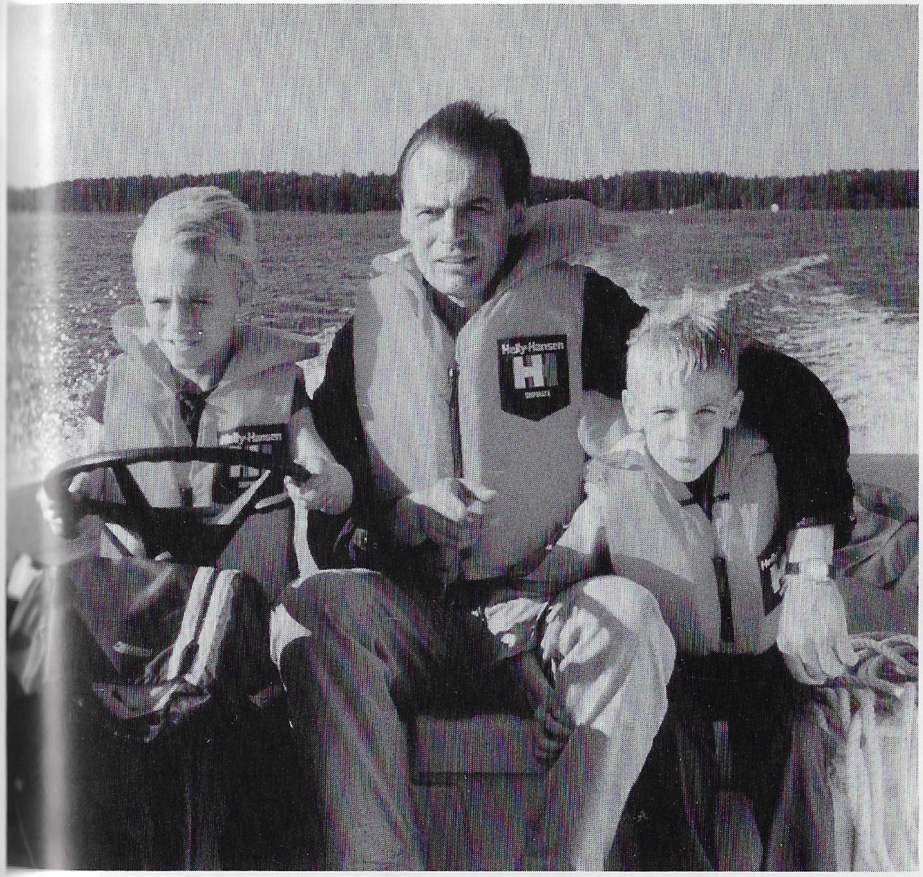

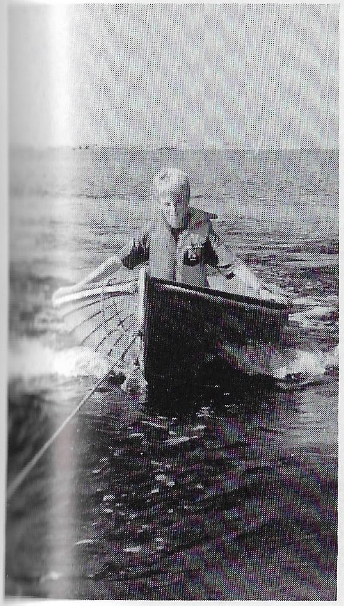

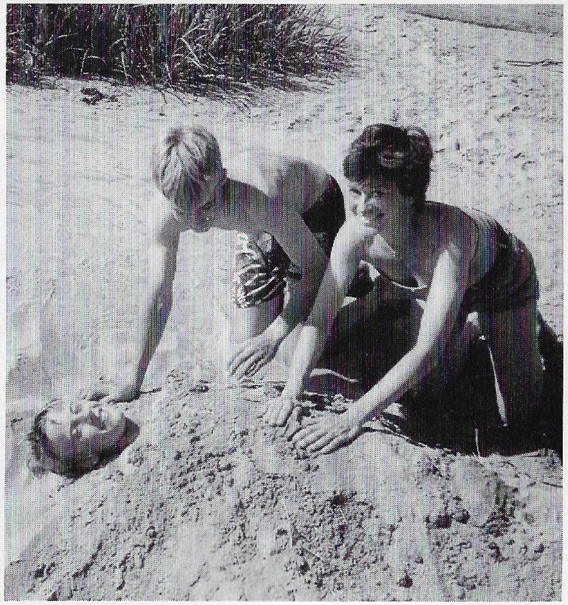

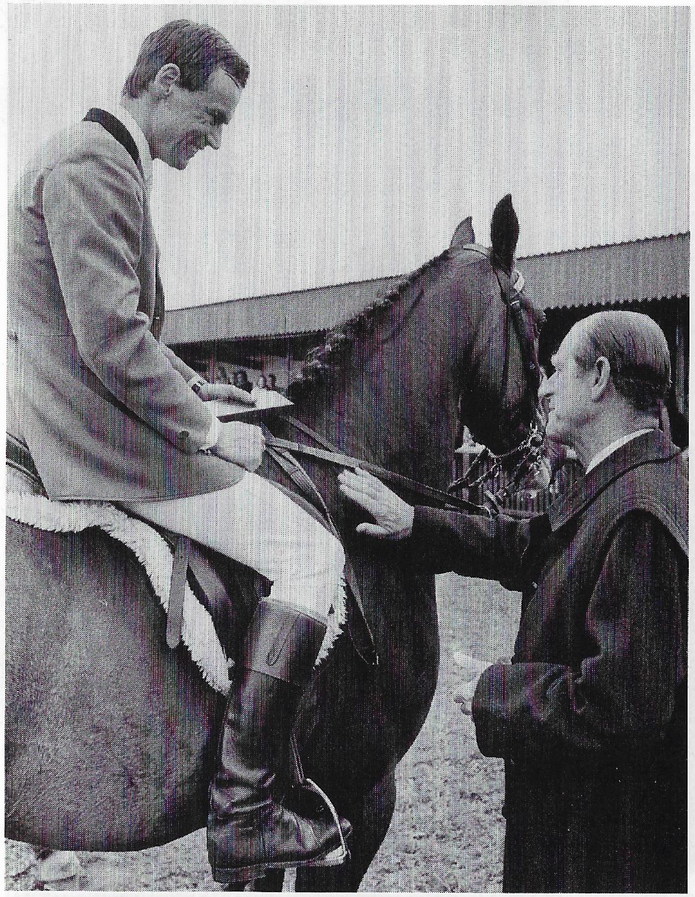

Dunhill Trophyn voitto vuonna 1979. Onnittelijana prinssi Philip.

Legendaarinen Monday Morning ja Wegelius.

SYP:n Jaakko Iloniemi luovuttaa palkintorahaa Skopin Christopher Wegeliukselle 13.9.1987.

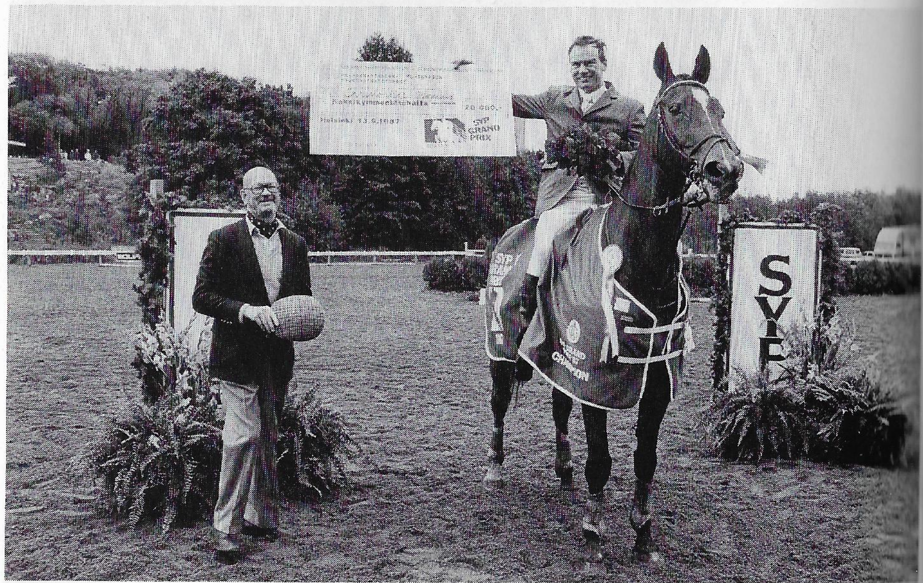
Helsinki 13.9.1987
SYP GRAND PRIX
SYP

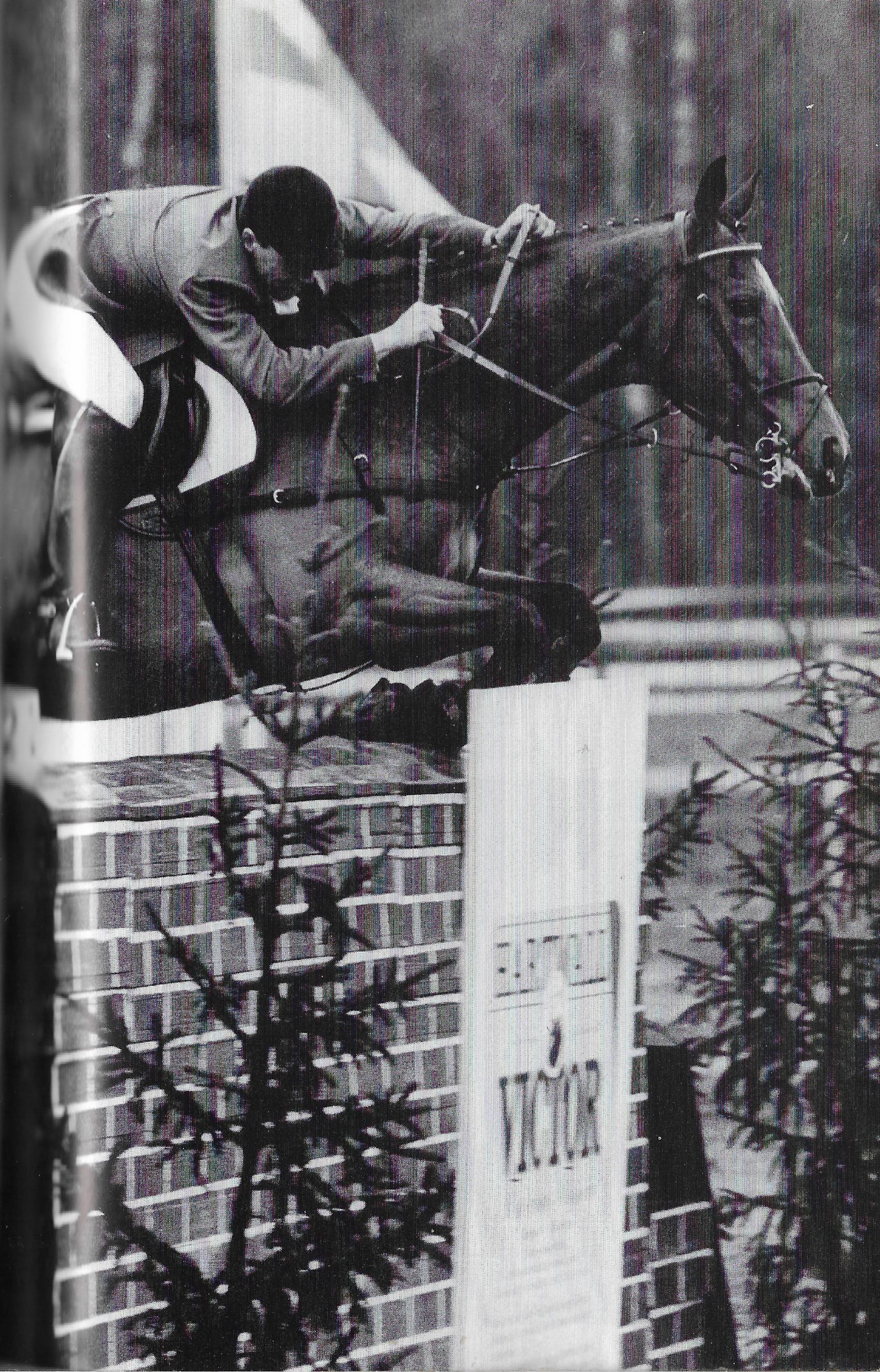

Herrat harrastavat. Wegelius puttaa, Kauppalehden päätoimittaja Arto Tuominen arvostelee, kuten aina.

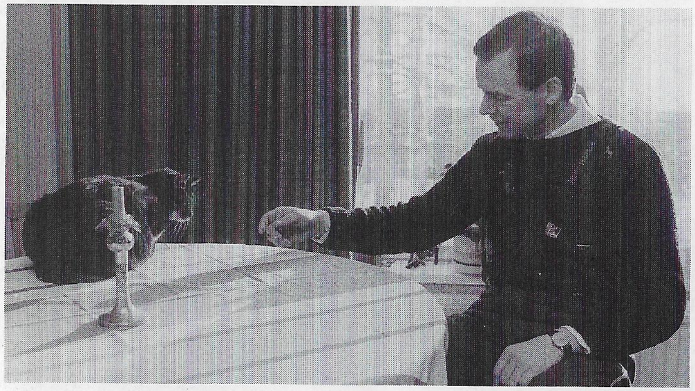

Kotona.

Hevosmiestä haastatellaan. Riitta Väisänen ja Wegelius. Vuosi on 1988.

Hyvältä näyttää. SYP:n rahaa taas kainalossa, ajankohta on 10.9.1989. Katastrofin alkuun on matkaa enää viikkoja.

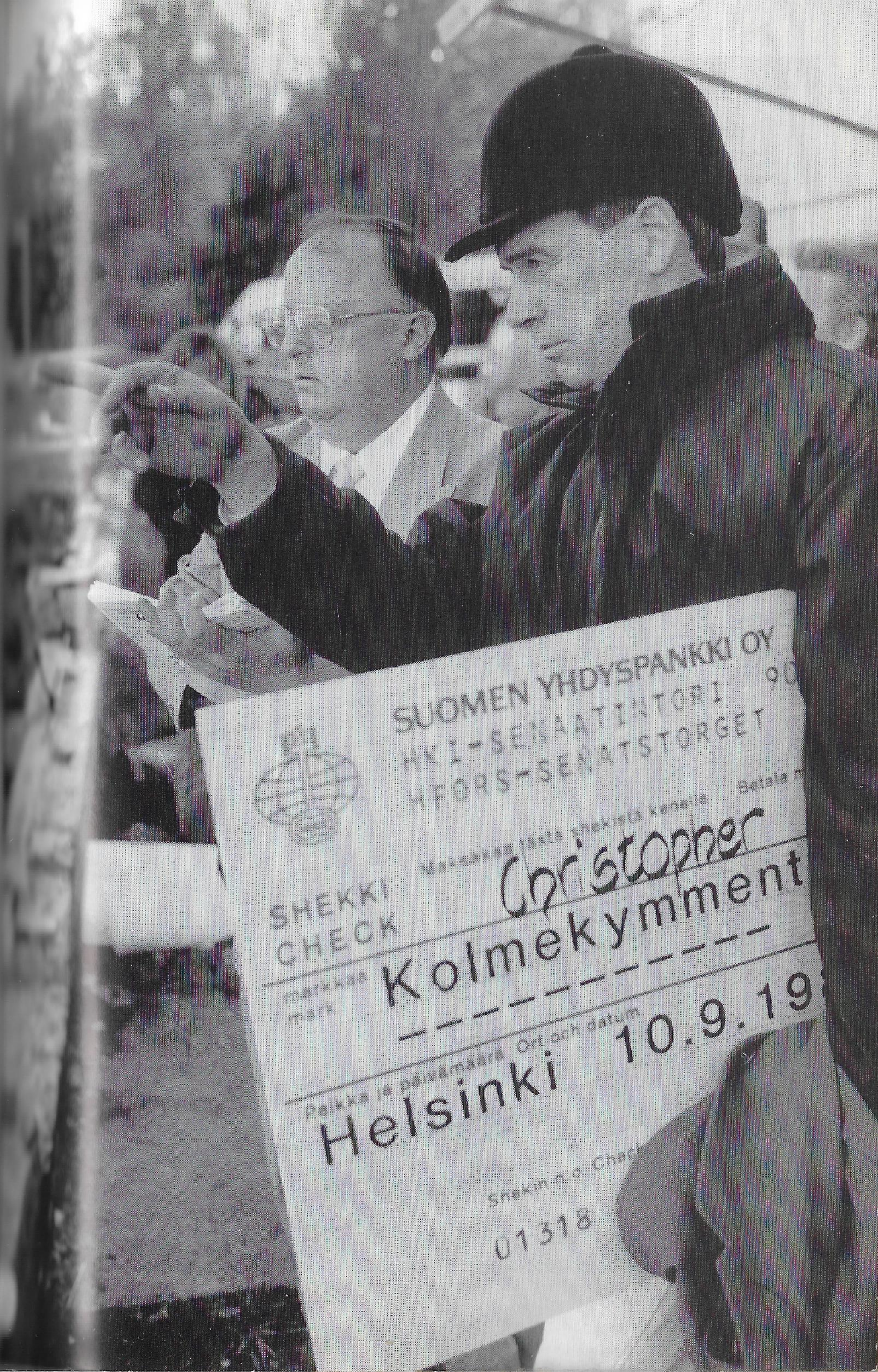
SUOMEN YHDYSPANKKI OY
HKI-SENAATINTORI 90
HFORS-SENATSTORGET
Maksakaa tästä shekistä kenelle
Betala m
Christopher
SHEKKI
CHECK
Kolmekymment
markkaa
mark
Paikka ja päivämäärä Ort och datum
Helsinki 10.9.19
Shekin n:o Chec
01318

Hevosmies komeimmillaan.

Kultasormi. Miten pitää lupaus ja silti selvitä hengissä? Suhdanne kiehuu. Rahaa on. Riikosen enkelit. Skandaalijuttu. Te jäätte yksin. Varo Tampellaa. Miksi emme rikastuta itseämme?

Interpolator Oy on perustettu. Joku keksii, että se on suomeksi "käsikirjoituksen väärentäjä". Interpolator on Skopin oma sijoitusyhtiö. Se omistaa nyt muun ohella Tampellan.

Tampellan omistaminen merkitsee, että Skop on yksi suurista. Enää ei riitä, että heitä tarkkaillaan ja kadehditaan. Eikä enää oikein käy, että heitä katsotaan nenänvartta pitkin. Keinottelijasta on tullut sijoituspankki, jonka edesottamukset on pakko ottaa lukuun. Hyvässä ja pahassa. Erityisesti tamperelaisen säästöpankkiväen itsetunnolle Tampella on tärkeä, niin myös Skopin. Kun nyt on julistettu, ettei Tampellaa tuhota vaan ruvetaan kehittämään, tuntuu monista jopa siltä, että rosvolippu on laskettu maston huipusta. Osa kentästä on hyvillään, mutta sitten on niitä, jotka eivät katso menoa hyvällä.

Päiväkirja 13.3.1987: "Tampella hoidettiin hyvin. Nyt alkavat hommat."

Jussi Linnamo on pysäyttänyt pankkilain muutoksen. Hänen mielestään on liian helppoa, jos rajoitukset voidaan kiertää niin näppärästi kuin Skop Tampellan tapauksessa.

Samana päivänä Wegelius tekee luettelon siitä, keille Tampellan eri osat ovat myytävissä. Paloittelu ja myynti ovat edelleen vaihtoehto numero yksi, mutta enää se vain käväisee mielessä. Julkinen lupaus on annettu. Skopin maine ei kestäisi sen pettämistä. Täytyy toimia toisin.

Teollistamisrahasto analysoikoon Tampellan. Sen jälkeen ”myymme mahdollisimman suurella voitolla kaiken sen Tampellan omaisuuden, jota ei tarvita kannattavassa liiketoiminnassa, eli ns. laiskan omaisuuden”.

Wegelius etsii kompromissia: miten pitää lupaus, mutta silti selvitä hengissä?

Helsingin Sanomat tekee jutun Wegeliuksesta. ”Mikonkadun kultasormi”. Se herättää huomiota, Wegelius nousee uuteen sarjaan, oikeaksi isokengäksi, mutta myös ihmeidentekijäksi.

Matti Ali-Melkkilä ennustaa, että säästöpankit tulevat syömään toisensa ajan oloon, 50 vuodessa. Sitten on jäljellä vain yksi pankki. Hän sanoo myös, että oma pääoma tulee olemaan ratkaiseva tekijä. Tähän asti sitä on tarvittu kasvuun, mutta tästä eteenpäin myös tappioiden kestämiseen ja toiminnan jatkamiseen.

Wegelius on uransa ja maineensa huipulla ja miettii Jussi Riikosta. Hän sanoo, että Jussi on salkkuryssä, erotuksena esi-isäänsä, joka oli laukkuryssä. Hän ajattelee, että silmiään on uskottava. Optioskandaali, Mancon ja moni muu tapaus on sen opettanut. Mutta pitääkö uskoa, mitä silmät kertovat Juhani Riikosesta? ”Joskus aikaisemmin olemme heränneet vasta, kun on ollut vettä konehuoneessa”, hän kirjoittaa.

Wegeliukselle todistellaan eri puolilta, että Tampellan pilkkominen olisi raskas virhe. Se vahingoittaisi kovasti koko säästöpankkiryhmän arvovaltaa. Wegelius uskoo vähitellen, hän muuttaa ajatustensa suuntaa. Saneerataan ja kehitetään sitten. Hän puhuu Pöyryn Henrik Ehrnroothin kanssa lounaalla. Ehrnrooth sanoo, että Tampellassa on ollut heikko hallitus, edes perusvirheisiin ei ole jaksettu puuttua.

No nyt puututaan. Kaikkeen puututaan. He menevät sisään Tampellaan, kauhistelevat yhtiön ihmeellistä henkeä ja toimintaa, josta tuntuu puuttuvan päättäväisyys ja suunta. Hallitukseen saadaan Yrjö Pessi ja Hans Björnberg sekä heitä pankkimiehiä. He etsivät toimitusjohtajaa Interpolatorille ja löytävät Timo Summan, Juhani Riikosen pitkäaikaisen ystävän.

Wegelius puhuu Ali-Melkkilän kanssa kasvusta. ”On rajoja sille, miten nopeasti voi kasvaa”, hän kirjoittaa ja otaksuu, että kun he ovat päättäneet 300 miljoonan markan osakepääoman korotuksesta, niin ”kaksi vuotta asia on kunnossa”.

He ajattelevat paljon Tampellaa, heistä alkaa tuntua, että se voi onnistua. On saneerattava ja investoitava. Rahaa on käytettävissä. Vaikka vuodesta 1987 etukäteen povattiin taloudellisesti surkeaa, nyt asiat ovat toisin. Metsäteollisuuden kysyntä on huipussa, rahaa tulvii maahan. Markkaan kohdistuu revalvaatiopainetta, mutta sitä ei revalvoida, vaan Suomen Pankki antaa korkotason laskea. Rahan hinta laskee, suhdanne kiihtyy edelleen. Ihmisiin on iskenyt sijoittamisvimma. Yrityksillä menee hyvin. Rahaa on! Sen vuoksi Tampella ei näytä huonolta; he voivat myydä laiskat osat, ja he voivat sijoittaa kehittämiseen rahaa juuri niin paljon kuin sitä tarvitaan.

Se on Wegeliuksen viesti Tampellan johdolle, hallitukselle ja henkilöstölle. Rahaa on! On toimittava voimakkaasti, investoitava sinne, missä yhtiön tulevaisuus on, mutta vain kunnollisiin, hyviin projekteihin, luovuttava siitä mitä ei tarvita tai joka on toissijaista. On muutettava henki! On muutettava se tahtomiseksi, energiseksi, voittavaksi, myönteiseksi. On päästävä uneliaasta narinasta ja selittelystä. Tampella tekee, Skop kyllä rahoittaa. Mutta löysyys on saatava pois, Tampella ei saa olla kuin köysi jota he yrittävät työntää eteenpäin. Täytyy syntyä kiinteä, selkeä päämäärä, strategia, liikeidea, selvät pelisäännöt ja sitten energiaa, tahtoa, toimintaa!

Hän puhuu johdolle, se videoidaan. Hän on ankara, kova, itsevarma, rento, aggressiivisen myönteinen, vaativa, käskevä. Hän puhuu omistajan, isännän, voittajan äänellä ja selvää asiaa: hän valtuuttaa, tarjoaa rahaa ja mahdollisuuksia, käskee ottamaan vastuun ja vallan kun sitä oikein lautasella tarjotaan. Hän puhuu väkevämpää tekstiä kuin milloinkaan ennen. Mutta Wegelius onkin tilanteessa, jossa ennen ei ole ollut. Valtansa huipulla.

Jopa Riikonen säpsähtää ja sanoo, että se meni kyllä helvetin hyvin, mutta menikö vähän liiankin hyvin. Eipä hän tiedä, tuli puhutuksi sydämen kyllyydestä. Heillä on suunnaton riski, sen vuoksi myös sanan ja tahdon valta. Sen hän halusi sanoa.

Päiväkirja 3.4.1987: "Kristian Gestrin on sitä mieltä, että vaikka hän ei protestimiehenä kuulukaan (hallintoneuvoston) työvaliokuntaan, niin ensimmäiseksi Skopin pitää kysyä häneltä kaikista tärkeistä asioista, sekä strategisista että suurista operatiivisista. Toiseksi: hän varoittaa Skopia pilkkomasta Tampellaa, epäonnistumasta Japanissa ja menettämästä Jussi Riikosta. Kolmanneksi: KG onnittelee hyvästä tuloksesta. Neljänneksi: KG toteaa että hänen kirjoittamansa kirje, jossa hän kritisoi Skopin johtoa, on tarkoitettu historialle. Jos jotakin tapahtuu, niin voidaan katsoa, mitä hän kirjoitti."

Gestrin, joka on varoitellut Riikosesta, on viisaana miehenä tullut toiseen tulokseen. Riikonen on henki ja elämä. Niin onkin, kun katsoo juuri nyt, mistä Skopin mahtavat tulokset syntyvät. Ne syntyvät pääosin Juhani Riikosen ihmemyllystä, jota hän toisinaan lainaa muihinkin tarkoituksiin, kuten Suomen Ratsastajain Liitolle, jonka viirin Wegelius hänelle yhtenä päivänä sampanjan kera luovuttaa. Riikosen sijoitusneuvoilla liitto oli neljässä kuukaudessa saanut 1,7 miljoonan markan pääomalla 2,4 miljoonan markan puhtaan voiton – ilman, että pääoman suhteen otettiin mitään riskiä!

Riikoselle syntyy liikkumatilaa ja vapauksia, syystä. Hän on esimerkiksi perustanut Skopiin oman ihmiskoulunsa. Sinne on kerääntynyt ihmeellinen joukko nuoria, lupaavia ja osaksi erittäin kauniita sijoitusoppilaita. Nämä kymmenet "Riikosen opetuslapset ja enkelit" ovat siellä kouliintumassa arvopaperivirtuooseiksi. Jussi on järjestänyt myös oppilasnäytöksiä. Suurelle salille säästöpankkiväkeä pidettiin sijoitustoimintaa koskeva tilaisuus. Yhtenä opettajista toimi valittu Riikosen enkeli, kaunotar, joka sulavasti lateli syviä viisauksia. Niistä suuri osa kyllä meni ohi korvien, kun ällistyneet miehet, joita valtaosa yleisöstä oli, keskittyivät muuhun. Mutta etupenkissä Juhani Riikonen oli kuin kahdeksannessa taivaassa. Wegelius ei tuijottanut kaunotarta, vaan Jussia, jonka silmälasit olivat huurtumaisillaan.

Huhtikuun 22. päivänä Wegelius saa käsiinsä Hymy-lehden. Siinä on juttu otsikolla "Ei mikään vekselius". Ensimmäisen kerran hän maistaa itseensä henkilönä kohdistuvaa raivokasta vihamielisyyttä ja ihmettelee, mistä se on lähtöisin. Hymy kirjoittaa, että hevosia käy kovin sääliksi, jos Skopin toimitusjohtaja, ratsastajana paremmin tunnettu Christopher Wegelius,42, kohtelee niitä samalla tavalla kuin ihmisiä. Alaiset ovat nöyrästi tottuneet kuuntelemaan, kun tuo ilkeän näköinen hirviö huutaa ja karjuu. Jos vaikka olisi taas pudonnut hevosen selästä. Hymyn mukaan hän on vaahto suussa karjuva keltanokkainen pojan jolppi, hän on kirosanoja viskelevä omahyväinen Kultasormi, jonka vuoksi "ei voi kuin toivoa, että pankki menisi ns. perseelleen".

Jutulla on ihmeellinen vaikutus. Wegelius alkaa saada sen vastaansa siellä täällä. Ihmisten suhtautuminen muuttuu, häntä katsotaan toisinaan kuin hirviötä. Hän ei voi käsittää, miten näin voi tapahtua.

Mielikuva Wegeliuksesta on jakaantunut samoin kuin mielikuva Skopista. Metsä-Serlan talous- ja rahoitusjohtaja Asmo Kalpala sanoo, että Skop etenee liian rajusti, eri puolilla on havaittu sama asia.

– Te jäätte tällä menolla yksin. Ja jos jäätte, niin miten sinun käy toimitusjohtajana? Kalpala kyselee.

Tampellan uusi hallitus on koolla 30.4.87. Pessi puhuu panostuksesta ja pitkästä aikavälistä. Björnberg sanoo Tampellaa hitaaksi jättiläiseksi ja tekee listaa investoinneista, jotka vaativat ensi alkuun vähintään miljardin.

– Nämä osat, mitä voidaan myydä, ovat kananruokaa, Björnberg sanoo. Keskustellaan siitä, mitä voidaan tehdä, kun pilkkomisen ja myynnin vaihtoehto on suljettu pois. Skopia epäillään. Björnbergin sanoo, että jos pilkkomaan ruvetaan, hän lähtee.

Maine kasvaa. Eljas Sukselainen käy opettamassa pääjohtaja Eero Utterille, miten Keskoa tulisi johtaa. Siellä oli tultu "vähän huonolle tuulelle". Yleisnero Riikonen taas opettaa eri tahoille erilaisia asioita, kuten että "minkä tahansa asian voi opettaa älykkäälle ihmiselle 4–6 kuukaudessa, vaikka se olisi juristi". Ja että "inflaatio on poliitikkojen tyhmyysprosentti".

Heillä ilmeisesti on varaa hankkia vihamiehiä. Wegelius on ärsyyntynyt, hän merkitsee tuon tuosta Riikosen tokaisuja päiväkirjaansa.

Hän on myös huolestunut Riikosen liiketoimista. Sp-sijoitus, Juhani Riikosen lapsi, on pantu pystyyn ja alulle. Sitä kasvatetaan Skopin myöntämillä lainoilla, ja nopeasti. Se tuntuu tekevän valtavaa tulosta, mutta siinä on jotain hallitsematonta ja fantastista. Sp-sijoituksen optiolainat ovat ensimmäisen kerran noteerattuina Helsingin pörssissä 4.6.1987. "Ne menevät valtavan hyvin."

Menevät kyllä. Mutta samaan aikaan Riikonen ja Sp-sijoitus tuntuvat "ajautuvan pörssieettiseen tyhjiöön". Kun Wegelius tai joku muu johtokunnassa kysyy Sp-sijoituksen asioista, Riikonen vetäytyy sisäpiirisäännön taakse!

– Pitääkö tuohon sinun mielestäsi todellakin vastata? hän kysyy sen näköisenä, ettei todellakaan pitäisi.

Kyllä pitäisi. Riikonen on pulassa, vaikka kauppa käy. Ilmassa on mystiikkaa. Jussi kääntää lait ja asetukset ylösalaisin. Kun pörssisäännösten tarkoitus on taata laillisuus, ne nyt alkavatkin toimia sumuverhona. Johtokunnalle ei voi kertoa, miten paljon metsään jokin asia menee, koska johtokunta marssii silloin sisäpiiriin.

"Yrityspankki on vaikeuksissa, kun se ei saa ulos riittävästi rahaa. Rahaa pitää saada ulos. Kyllä sitä sisään saa. Mitä tapahtuu, jos näitä rahamarkkinoita ei enää ole. Pelottavaa."

Riikonen lähtee lomalle, Esko Ollila soittaa 16.6.87 ja

kertoo, että hän on lievästi innostunut. Raha- ja valuuttapolitiikan hoito Suomen Pankissa on uskottu hänelle. Hän haluaisi tulla Skopiin vilkuilemaan, miten asiat sujuvat.

– En minä teidän salaisuuksianne halua tietää, Esko Ollila sanoo. Sitten hänellä on "vaistonvaraista asiaa".

– Varo Tampellaa. Siitä minä haluan sinua varoittaa. Tampella on vaarallinen . . . Älä jää istumaan sen kanssa, se saattaa vetää Skopin suohon.

Wegelius saa nyt varoituksia, kehoituksia ja toivomuksia eri puolelta. Sukselainen tulee arvostelemaan "Riikosen sektoria", sen johtajia, päälliköitä ja esimiehiä. Surkeita ovat. Riikonen päättää kaiken.

– Skopiin ei ole aikoihin saatu todellista huippumiestä pankkibisneksen puolelle, Sukselainen sanoo. Ei varmaan, ei sitten vuoden 1977, Wegelius ajattelee.

– Jos minä nyt esimerkiksi tästä lähtisin, teillä ei olisi miestä tilalle, Sukselainen sanoo.

– Täällä ei ole johdossa draivia, meininkiä. Pankki on kasvanut ja rahaa on, mutta johdon jatkuvuutta ei ole turvattu. Hallintoneuvoston palkankorotukset eivät ole motivoivaa tasoa.

– Miksi me emme rikastuta itseämme, kyllä ainakin minä siihen pystyisin, Sukselainen latelee.

Sukselainen halutaan vaihtaa, Vatanen myös. Mahtava tulos, hirveät ylikierrokset. Kaikki hyvin elämässä. Pörssiromahdus. Pekka Salo keksitään. Kuningas ehdottaa KOP:n nurkkaa.

Kesäkuun 25. päivänä 1987 Wegelius merkitsee päiväkirjaansa maininnan ”ES:n varamiehestä”. Yksi ura on ohi, se on jo päätetty syvällä organisaatiossa, vaikka Eljas Sukselainen ei vielä sitä tiedä.

”Jos kesäratkaisu, niin kontakti ennen sitä Pekka Terhon kanssa. Terho katsoi keskustelussa MA:n kanssa tänään, että ES ei nauti säästöpankeissa minkäänlaista arvonantoa ja että asiakkaiden kuulumiset ovat samansuuntaisia . . .”

Heinäkuun alussa puhutaan ”Nova-Skop”-suunnitelmasta, Skopin tulevaisuuden mallista. Rahamarkkinat ovat muuttuneet, pankkien ympäristö muuttunut. He arvelevat, että jatkossakin noin 40 suurinta säästöpankkia tarvitsee keskuspankkiaan, Skopia.

”Skop on säästöpankkien yhteistyömuoto ja samalla myös sijoitus, rahantekokone, erikoispankki”, Wegelius kirjoittaa. Se on tärkeä lause, sillä se osoittaa, miten valittu strategia on kiteytynyt. Nyt Skop kokee päätehtävikseen selkeästi säästöpankkien palvelun ja rahanteon.

Heinäkuun 8. päivänä päiväkirjasta löytyvät ensimmäiset merkinnät siitä, että Tampellan toimitusjohtaja Leo Vatanen halutaan vaihtaa. Toinen kohtalo on sinetöity. Se tullaan toteuttamaan seuraavassa vuodenvaihteessa.

Keskellä kesää Wegelius rekisteröi, että Skopin arvopaperiosasto, aivan samoin kuin koko Suomen talous, käy ”hirvittävillä ylikierroksilla”. Hän soittaa lomailevalle Ali-Melkkilälle radiopuhelimella Tukholman saaristoon, kertoo, että Skopin tuloskehitys on mahtava, mutta mainitsee myös Riikosen falangin kierroksista. Niitä on, mutta kyllä tulee rahaakin.

Skopin tulos on hyvä, parempi, huikea.

He ovat kaukana budjettinsa edellä. Kippari voi purjehtia rauhassa. Ali-Melkkilä puhuu Nova-Skopista, uudesta organisaatiosta ja hyvillä mielin testamenttaa valtaa Wegeliukselle.

– Työnjako siinä on pitkälle sinun päätettävissäsi, Chrisse.

Niin, Chrisse. Anna palaa, Chrisse. Rahaa on ja lisää tulee, Chrisse. Hoida asia, päätä, toteuta! Hyvä Chrisse.

Heinäkuun 26. päivänä Wegelius seisoo Kirkkonummen urheilukentän reunalla ja katsoo, miten hänen Englannissa asuva ja kesäisin Suomessa isän luona lomaileva poikansa Charles voittaa 9-vuotiaiden 1000-metrin juoksun. Hän on ylpeä, Charly myös. Joskus, kuoleman jälkeisessä elämässään hän ajattelee, että se saattoi olla hänen elämänsä onnellisin päivä. Tai tunti, tai minuutti. Asiat olivat kaikin puolin hyvin. Sama tunne jatkui itse asiassa viikkoja, vielä silloinkin, kun Pekka Terho vei hallintoneuvoston katsomaan Raatteen tietä. Se oli Terhon harrastus, viedä heitä milloin millekin taistelupaikalle, Normandian rannikolle tai Stalingradiin. He pitivät Raatteen matkalla Kajaanissa kokouksen. Matti Ali-Melkkilä sanoi silloin, että nyt säästöpankeilla menee hyvin, samoin koko yhteisöllä, samoin keskuksella, Skopilla.

Kaikki hyvin elämässä.

Riikonen tulee lomalta. Elokuun lopulla hän ottaa puheeksi organisaationsa tilan. Se on kauhea. Nyt tarvittaisiin lisää hyviä ihmisiä varsinkin kansainväliselle puolelle. Mutta niitä ei löydy mistään. Ne jotka heillä on, ovat korvaamattomia ja niin väsyneitä, että kiipeilevät seinille, eivät jaksa enää, eivätkä ehdi tehdä puoliakaan siitä mitä pitäisi.

Ja, Riikonen raportoi, kiinteistöt eivät tuota riittävästi.

Pitäisi panna Riikosen oma luomus Forum ja sen lisäksi Itäkeskus ja Bensow lihoiksi. Niin he tekevät, ajatus osoittautuu oikeaksi ja he onnistuvat osittain.

Skopista on tulossa jotain, jota kukaan ei vielä näe ja jota varsinkaan säästöpankit eivät tunnu käsittävän. Wegelius kirjoittaa:

"Milloin joku Sp-johtaja huomaa, että Skop kasvattaa tietoisesti tai tiedottomasti itselleen suvereenia asemaa federaatiossa?

1. Nova-Skopissa säästöpankkien palveleminen siirretään pois häiritsemästä Skopin omaa bisnestä. Se vahvistaa Skopia, mutta vauhdittaa myös keskikokoisten säästöpankkien yhdistymistä.

2. Skopin johto ajaa läpi yleisöosakesarjan. Se kasvattaa dramaattisesti Skopin painoa ja itsenäisyyttä suhteessa säästöpankkeihin.

3. Skop kasaa ulkomaille, esim. Skopbank Cayman raha- ja tuloskasoja, jotka käytännössä ovat säästöpankkien ulottumattomissa.

4. Kaikki tämä lisää vauhtia kohti Big Bangia, eli Suomen Skopia, joka on hyvä asia."

Wegelius tietää ajattelunsa olevan räjähdettä säästöpankkipiireissä. Hän arvelee jonkun muunkin ajattelevan, huomaavan ja vaikka itse ei välttämättä ole mallin kannalla, alkaa olla sitä mieltä, että asetelmalla on hyvä taipumus kulkeutua tuohon suuntaan.

Syyskuun 27. päivänä 1987 Wegelius ja Riikonen lentävät New Yorkiin. Heillä on kiire. Heidän ajatuksillaan on kiire, Concorden vauhti on juuri sopiva, synkronissa, vanha viski pyörii leveässä lasissa. He tuntevat konkreettisesti syöksyvänsä ballistisessa kaaressa, ohjuksina, kohti New Yorkia, menestystä, työn tuloksia, ihmettä jonka uskominen todeksi kesti toisilta kauemmin kuin heiltä. He ovat aivan mainiolla tuulella, lentoratansa korkeimmalla kohdalla he nopeasti ja kirkkaasti suunnittelevat yhtä ja toista, mm. Tampellan kehittämisen, yhtiöittämisen, ostot ja myynnit.

Eihän Chrisse olla koskaan enää köyhiä, päätetäänhän niin, Chrisse!

Lokakuussa 1987 maailman pörssit romahtavat. Se tuntuu ensin kaiken lopulta ja muuttuu tapahtumana kohtalokkaaksi. Pelko kaikkoaa, he selviytyvät, he tekevät suuria voittoja. Niin seuraus on, että sijoituspankkitoiminnan vauhti Skopissa vain kiihtyy. Mahdoton osoittautuu mahdolliseksi, uni todeksi.

20.10.1987: "Pörssi tulee kovaa alas. Täysi paniikki, 25 prosenttia pudotusta. Sp-sijoitus yhä 650. Nyt jäitä hattuun. Kun Suomella menee hyvin, kun yhtiöillä menee hyvin, kun suurin omistus on instituutiolla, niin tilanne korjautuu pian. Joka nyt puhuu katastrofista, ei ymmärrä tilannetta."

Wegelius on ahdistunut, syy ei ole pörssi vaan Helsinki International Horse Show. "Koko Suomen liike-elämä istuu katsomossa. Niillä on se virheellinen käsitys, että CW on Euroopan huipulla, tai ainakin oli . . ." Hän on hermostunut, hänen hevosensa ovat joko liian iäkkäitä tai liian kokemattomia, radat pahoja.

Pörssiromahduksesta selvitään, ratsastus menee upeasti. Vatasta ruvetaan erottamaan Tampellasta.

Lokakuun 5. päivä 1987: "Keskustelu Riikosen kanssa. Skopin riskit sijoitustoiminnassa:

1. Kotimaassa kaikki hallinnassa.

2. Teollistamisrahasto ok.

3. Sp-sijoitus Oy ok. Jos pörssikurssit putoavat 70 %, tulee vaikeuksia.

4. Joukkovelkakirjasalkkua realisoitu noin 500 miljoonaa markkaa. Voittoa tulee noin 20 miljoonaa. Korkopositio parempi kuin koskaan, myös pitkäaikaisissa.

Ulkomaan puolella epäkuranttia, mutta JR ei näe suurena ongelmana.

Jussi toteaa, että Suomen itsenäisyyden aikana on ollut 20 arkipäivää, jolloin kurssit ovat olleet korkeammalla kuin nyt."

Samana marraskuun päivänä on Tampellan hallituksen kokous. Yrjö Pessi katsoo, että toimitusjohtaja Leo Vatanen pitäisi erottaa, rahaa vastaan. Seuraavana päivänä Wegelius merkitsee, että "suhdanteet käyvät yhä huonommiksi Tampellalle". Hän on nyt alkanut pelätä, ettei maailma jatku entiseen suuntaansa ja arvelee, että heidän kehittämisohjelmansa on vaarassa.

Ratkaisujen ja uhrausten aika. 12.12.1987 Wegelius puhuu Interpolator Oy:n toimitusjohtaja Timo Summan kanssa Tampellasta. Syntyy seitsemän kohdan ohjelma, joka täydelleen toteutettuna olisi voinut viedä asioita eri suuntaan kuin mihin ne sitten menevät.

"1. Vatanen vaihdetaan Pekka Saloon.
2. Kattilabisnes myydään Ahlströmille.
3. Ahlströmiltä ostetaan sopiva määrä pakkausteollisuutta.
4. Valmetille myydään kartonki- ja paperikonebisnes.
5. Tampella Metallille ostetaan uutta hyvää metalliteollisuutta.
6. Tamrock yhtiöitetään.
7. Keskijohto korvataan paremmalla."

Tampellan varjo liukuu hiljalleen kuin mahtava pilvi varjostamaan heitä. Vaara ei tunnu konkreettiselta, mutta muidenkin kuin Esko Ollilan kellot kilkattavat.

18.11.1987 Wegelius saa vieraakseen kansanedustaja Kauko Juhantalon, jolla on muutaman miljoonan markan osakesalkku. Sandbacka-niminen Skopin sijoitusmies oli antanut Juhantalolle neuvoja, joiden tulos osoittautuu huonoksi. Sandbacka myöntää, että pieleen meni, pörssi ei käyttäytynyt niinkuin se on tähän saakka käyttäytynyt. Juhantalo haluaa kompensaation! On laskenut, kuinka paljon. Siihen ei suostuta.

Hans Björnberg ja Wegelius käyvät läpi ehdokkaita. Vatanen vaihdetaan, ok. Matti Ilmari olisi yksi mahdollisuus, mutta Björnberg käyttää hänestä adjektiiveja. Hänen ehdokkaansa on Harri Piehl Kymmene Oy:stä, taitava puupuolen mies ja Casimir Ehrnroothin uskottu. Vatasen asia hoidetaan erikseen, kun on nähty seuraaja.

Pian tämän jälkeen keksitään Pekka Salo, jota Hans Björnberg alkaa voimakkaasti tukea. Salossa on hohtoa.

Marraskuun 24.1987: "Henrik Kuningas ehdottaa CW:lle Kansallispankin nurkkaa. Kertoo, että KOP:ssa ovat täysin hysteerisiä. Kuninkaalla on jonkin verran osakkeita, tietää mistä saa lisää. KOP täyttää vuosia. Mikä heitä hermostuttaa? Haluaako SYP käytttää hyväkseen? Syndikaatti ostaisi 10–15 %, sen jälkeen corner (nurkka). Se maksaisi Skopille noin 300–400 miljoonaa mk. Tehtäisiin sopimus, osakkeet myydään paketissa, Kuningas & K takaajana. Hän keräisi paketin."

"Aluksi 1–1,5 miljoonaa kappaletta Skopille alkupotiksi. Kuningas aloittaa nyt sopimuksen pohjalta. Kaikilla sama äänioikeus. Perustettaisiin yhtiö, joka omistaa vain KOP:ta. Pörssi huono. KOP:lla iso anti, ovat kusessa, eivät pääse eroon papereista. Pakko luopua joko osakkeista tai kupongeista."

Ajatus jää hautumaan, Wegelius listaa samana päivänä Skopin riskejä. Viiden kohdan luettelon merkittävin asia on, että ensimmäisen kerran Juhani Riikonen osakekauppoineen on siinä ensimmäisenä.

Vihamielisyyttä. Sabotaasia. Kriisi orastaa. KOP yrittää ostaa Skopin dealerit. Riikosen vakuutus. Ajan merkit. Erotin Leo Vatasen. Ali-Melkkilä neuvoo ja varoittaa.

Pimeä, sysimusta, lämmin talvi. Sää joulukuussa kuin elettäisiin vasta varhaista syksyä. Mörsbackan soratie tekee keltaisen upouuden puutalon kohdalla mutkan oikealle ja painuu sitten sametinmustaan laaksoon, josta kaukana alhaalla näkyy vieläkin mustempana raitana joenuoman metsäkaistale. Etäämpänä suuren laakson vastarinteellä kumottaa rakennusryhmä. Wegelius kävelee ilta illan jälkeen keskellä pimeyttä uuden asuinpaikkansa kapeita peltoteitä. Gun ja hän ovat päässeet muuttamaan ruotsalaiseen, kohtuullisen ja heidän mielestään maisemaan sopivaan tehdastaloon vähitellen marraskuun lopusta lähtien. Jouluksi he ovat ajatelleet saavansa talon asuttavaan kuntoon. Se jää suuresti Gunin huoleksi, sillä Wegelius ei ehdi. Hänellä on asumiselle ja minkäänlaiselle yksityisyydelle nyt aikaa vain iltamyöhät ja yösydämet, aina ei niitäkään. He joutuvat junailemaan ja sovittelemaan. Gun ilmoittautui sairaaksi, kun piti mennä Keskon vieraaksi Saariselälle. Gun jäi muuttamaan. Wegeliuksen oli pakko mennä. Keskossa on aloittamassa uusi pääjohtaja, Eero Utter. Skopin johtoa on pyydetty hiihtoretkelle. Wegelius rekisteröi, että Utterilla on ”miellyttävä vaimo”. ”Matti Honkala, taitava, viileä teknokraatti. Tauno Valli, rahoitus ja talous, himohiihtäjä. Taisto Hautajärvi, lappalainen Sallasta, varsin kiva vaimo . . . Kalevi Kauniskankaan suu käy yhtä mittaa. Eljas Sukselainen pysyy mäessä, Terttu ei puhu mitään. KK haluaa erota

57-vuotiaana. Jo sitä ennen olisi varmasti mielellään pääjohtaja . . .”

Wegelius kävelee ilta illan jälkeen Mörsbackan peltoteitä, jossa ei kyllä hiihdetä, miettimässä tilannetta. Vaasan Säästöpankin toimitusjohtaja Hugo Skott on varoittanut, että Pohjanmaalla ja Keski-Suomessa on paljon vihaa, joka kohdistuu häneen ja Riikoseen. Siellä saatetaan Tampellan puunhankintaa ratkottaessa vielä vaatia ihmisuhreja. Wegelius ei ihmettele Skopiin suuntautuvia reaktioita. Ne ymmärtää. Skop on iso ja näkyvä, kyllä siihen osuu. Mutta hän ei ajattele millaisen maalitaulun hän itse tarjoaa. Ei tule mieleen, vaikka varoitellaan. Ei, vaikka totuus on, että häneen kelpaavat samat argumentit kuin Skopiinkin. Voi puhua ylimielisyydestä, vallan täyteydestä, kopeudesta ja pöyhkeydestä. Mielikuvilla on taustaa, uho on ollut sen laatuista. Hän ei ole esiintynyt erityisen nöyrästi, kun he ovat tulleet mitättömyydestään ja rynnistäneet parhaan tuloksen tekijäksi. Ruotsinkielisyys, jopa jotenkin kielteisen ylimielisesti haluttaessa ääntyvä e-pitoinen sukunimi, ja ratsastus. Se karismaattisuus, jolla hän huojuttelee väkijoukkoja, on myönteistä vain, jos hän on ehdoton voittaja. Se toimii vain, jos häntä pelätään, vaikka ei rakastettaisi. Hänen persoonallisuutensa sisältää aineksia, jotka voivat tulla silmille heti, jos hän osoittautuu haavoittuvaksi.

Ei hän ole yhtään sellainen, eikä pankkikaan, omasta mielestään. Mutta Wegelius jättää huomaamatta, että jo nyt hän on enemmän ilmiö kuin ihminen niiden mielestä, jotka katsovat uhoa ulkoapäin – tai sen kohteina.

Kitkaa alkaa tulla. Joulukuun 2. päivänä 1987 orastaa likviditeettikriisi. KOP ei osta Skopin sijoitustodistuksia, joissa heidän markkinaosuutensa on peräti puolet.

”Skopiin ei luoteta, ja sabotaasia”, Wegelius kirjoittaa. Kriisi orastaa. Skop lähtee siitä, että helibor on markkinakorko ja siihen hintaan pitää voida käydä kauppaa.

”Ei ole oikein, että sellainen pankki (KOP), joka ei tee kauppaa ilmoittamaansa hintaan, saa edelleen olla ruudussa... Me käytämme aktiivisesti rahamarkkinasysteemin mukaisia instrumentteja, nyt testataan markkinoiden toimivuutta", hän merkitsee muistiin.

Samana päivänä kaikkien pankkien rahoitusjohtajat keskustelevat Riikosen kanssa. Kysymys on siitä, maksavatko kaikki saman hinnan eri pankkien papereista vai eri hinnan siitä riippuen, missä tilassa joku pankki on. Nyt Skopiin reagoidaan, heitä "sabotoidaan" rangaistukseksi siitä, että he ovat kasvaneet liian nopeasti. Wegelius alkaa nähdä vihollisuuksia, pienet kellot kilkattavat. Pitää varoa: "Nyt ei pitäisi pumpata uusia papereita, ei pitäisi kokeilla markkinoita liian kovasti."

Nyt pitäisi tehdä muutakin. Pitäisi varustautua, koska nämä alkavat muistuttaa pienimuotoisia sotatoimia, hän ajattelee ja kävelee ilta illan jälkeen jauhamassa kunkin päivän tapahtumat seuraavaa päivää koskeviksi suunnitelmiksi.

Joulukuun 8. päivänä he tekevät Itäkeskus-kaupan. Riikosen unelma Forum on ollut heille suuri menestys, samoin Itäkeskus ykkönen, se oli kaikkien aikojen parhaita Skopin kiinteistökauppoja. Nyt on vuorossa kakkonen, jättiläinen. Se tuntuu väistämättömän oikealta, koska maailman loppu ei ole aivan vielä alkanut.

Joulukuun 9. päivä: "Kansallispankki on tarjonnut Skopin kaikille dealereille 35.000 mk + autoedun edellyttäen, että he saavat kaikki dealerimme!"

Lassila hyökkää, KOP joka sabotoi, yrittää nyt riisua perinteistä pankkien valtapiiriä häiritsevän Skopin aseista kertaheitolla. Dealerit eivät lähde, mutta hyökkäys panee ajattelemaan.

Mitä vihollinen voi tehdä, jos se haluaa vahingoittaa heitä? Mitä muuta heiltä voidaan viedä?

Riikonen, tietysti.

Sille asialle on tehtävä jotain. He puhuvat pankissa Riikosen vakuuttamisesta 175 miljoonasta markasta ulkomaisessa yhtiössä, se on Riikosen hinta, arvio siitä tulojen menetyksestä, jonka Jussi Riikosen kaappaaminen heti

aiheuttaisi. Ali-Melkkilä on samaa mieltä, vakuutus on otettava. Eivät he sitten kuitenkaan ota.

Wegelius tapaa Pekka Salon. "Hyvän tuntuinen mies. Oli kiinnostunut ja imarreltu, kun tarjosin Tampellan pääjohtajuutta, vuorineuvosputkea."

Joulukuun puolivälissä Wegelius kirjoittaa, että vuodesta 1987 tulee "liian hyvä". "Käyttökate emopankissa yli 400 miljoonaa tappioiden ja epäkuranttiuksien jälkeen. Ensi vuosi näyttää huonommalta."

Tammikuun 4. päivänä, viimeisen loistavan kasinovuoden koitteessa, Pekka Salo ilmoittaa mielellään suostuvansa Tampellan pääjohtajaksi.

Tehtävä on hänelle haaste. Mitä Valmetin Kankaanpää sanoo? Sanoo, että olkoon nyt, kun yksi hyvä mies häneltä viedään. Mutta ei sitten enempää. Wegelius on tullut lomalta Cayman-saarilta. Sen jälkeen he sihteerin kanssa tekevät oikein listan siitä, miten mieletöntä menoa hillitään. Ei kokouksia ennen yhdeksää eikä puoli viiden jälkeen, yleensä. Keskiviikkoillat vapaita, yleensä. Kerran viikossa sihteeritunti, autossa, kun Wegelius vie Tuire Roineen kotiin.

He katsovat Jussi Riikosen kanssa, mitä tällä kaahaamisella on saatu aikaan vuonna 1987. "Valtavasti tulosta kaikkialla, mihin vain katsotaan. Aikamoisia asetelmia ja positioita, mutta silti tilanne sinänsä aika hyvä."

Vielä samana päivänä, tammikuun 4. 1987, Wegelius käy Matti Ali-Melkkilän kanssa "syvällisen keskustelun", kuten hän sitä luonnehtii.

"On tultu kovaa ja suurella menestyksellä. Riskejä on ollut, sekä toteutuneita (optioskandaali –38 milj. mk) että vältettyjä (HOP, Konejyrä jne.) että puoleksi vältettyjä ja puoliksi voitettuja (Pohjan Saha). Suoria voittoja poikkeusellisen paljon, kuten Terry Ramsden-operaatio, HOP, Teollistamisrahasto ja tulos: Vuonna 1985 297 milj. mk, vuonna 1986 283 milj. mk ja vuonna 1987 410–425 milj. mk.

Tulokset ovat kuitenkin peräisin selvästi ja yksipuolisesti arvopaperi- ja kiinteistötoiminnasta. Nyt on ilmasto muuttumassa arvopapereiden osalta maailmanlaajuisesti ja kiinteistöbisnes seuraa helposti perässä Suomessa."

Mitä he näkevät? Eivätkö he ole aivan ajan tasalla ja hyvissä ajoin?

"Osaammeko tulkita ajan merkit oikein?", he kyselevät.

"Mitä voimme tehdä? Kuuluuko meille lopullinen voitto ja rikkaus? Kasvu on ollut valtava. Uusia mahdollisuuksia on käytetty kipurajaan saakka ja ylitse . . . Pitääkö jatkaa kasvua mihin hintaan hyvänsä vai hyväksyä rajat ja vetää henkeä? Onko jarrutettava vai siirrettävä painopistettä ja konsolidoitava jo saavutettu? . . . Onko suuri riski se, että hyvien tulosten mukana on tullut hiipimällä taloon yli-ihmistunne myös niille, jotka eivät sitä ole? Käännämmekö päälaelleen pian itsemme ja Skopin? Ovatko arvopaperikaaos ja Skopin papereiden hylkiminen merkki siitä, että olemme tunkeutuneet sietämättömän pitkälle etumaastoon, vai merkki siitä, että huoltoetapit ovat tulleet liian pitkiksi? Mitä ovat nyt Skopin suuret riskit? 1. JR 2. Luottotappiot 3. Arvopaperimarkkinat hiljentyvät . . ."

Tuntien mittainen vuoden avaus johtaa lähes kaunokirjalliseen analyysiin. Wegelius käyttää kielikuvia, Ali-Melkkilä pitää niistä. He ovat syvästi samaa mieltä itse tilanteesta.

Ali-Melkkilä kiteyttää: "Vahdi Jussia!" Se on yksi teema, sen vuoksi riskiluettelokin alkaa toistamiseen Riikosella, joka ei tarkoita vain henkilöä, josta Matti Ali-Melkkiläkin pitää, vaan niitä keinoja, joilla he ovat hankkineet uhkaavan menestyksensä ja joiden ylivertainen taitaja Juhani Riikonen on.

Wegeliuksen päiväkirja sulkee pois sen, että voitaisiin sanoa: Emme ymmärtäneet. He ovat nähneet osan Skopin riskeistä selvästi. Kysymykset ovat hyviä. Myös Riikonen itse katsoo, että tulos "pitkällä aikavälillä" on heikolla pohjalla.

He elävät diilistä toiseen, etenevät nurkalta nurkalle kuin kaupunkisodassa. Nyt alkaa Kajaani Oy:n nurkka kehittyä mielenkiintoiseen suuntaan, se josta he myöhemmin kokoavat "helkkarinmoisen" tuoton. Nurkalta nurkalle, diilistä toiseen, tavoitteena löytää yhä uusia kohteita, joiden voitot olisivat vähintään joitakin kymmeniä miljoonia. Mutta vaikka he vielä pystyvät löytämään nurkkansa ja syöpymään niihin kiinni, alkaa heitä ahdistaa tuloksenteon yksikeinoisuus. He ovat Tampellaa lukuunottamatta omastakin mielestään yhä enemmän yksittäisten suoritusten varassa. Ne on toistettava yhä uudelleen, mitään sarjatuotantoa, minkäänlaista jatkuvuutta, peruskannattavuutta, ei ole. Sen lisäksi heitä alkaa ahdistaa tieto siitä, että he ovat yksien ja samojen – yhden ja saman – henkilöiden varassa, ja että he ovat täydellisesti entisen kaltaisena jatkuvan taloudellisen kehityksen varassa. Ja että lisäksi heidän syömähammastaan, joksi he sijoituspankkitoimintaansa kutsuvat, pidetään nyt mahdollisesti laittomana.

Wegelius on sopinut tammikuun 8. päivänä Tampellan pääjohtajuuden lopullisesti Pekka Salon kanssa. Tieto alkaa tihkua. Vatanen on erotettava pian. Wegeliusta varoitetaan.

– Se on kaksi kertaa isompi mies kuin sinä. Erottaminen kannattaa tehdä enintään toisessa kerroksessa. Se näyttää lungilta, mutta on semmoinen piilokoleerinen tyyppi. Jos se suuttuu oikein perkeleesti, niin älä kuule ole ikkunan lähellä ja korkealla, Wegeliusta opetetaan.

Tammikuun 14. päivänä klo 14 Wegelius erottaa Leo Vatasen. Hän seisoo odottamassa erotettavaa ja katselee Skopin viidennen kerroksen Timo-kabinetin ikkunasta arvelujen vallassa kuinka Vatanen kävelee Esplanadin yli. Ensimmäisen kerran urallaan Wegelius on hankkinut varmistuksen, vahtimestarin viereiseen huoneeseen.

– Olet vain siinä korva tarkkana. Jos alkaa kuulua hyvin epätavallisia neuvotteluääniä, niin sitten tulet paikalle, Wegelius käskee.

”Erotin Leo Vatasen. Hän otti asian ihailtavan hyvin ja hallitusti. Liikuttui kuitenkin kovasti ja jatkoreaktio saattaa olla vaikea. Leo Vatanen allekirjoitti CW:n esittämän sopimuksen muilta osin. Haluaa huomiseen miettiä Golden Handshake-pykälän sisältöä”, hän sitten merkitsee muistiin.

”Leo Vatanen totesi, että hänellä on puhdas omatunto. Hän on yrittänyt parastaan ja ollut Tampellan mies. Hän onnittelee hallitusta seuraajan suhteen ja toivoo, että asiat menevät hyvin. Hänen työnsä ja uhrauksensa tulevat näkymään vasta tulevaisuudessa. 17 vuotta hänen elämästään meni sittenkin hukkaan. Asia päättyi huonosti. Hänestä tuli raakki. Kukaan ei tule häntä haluamaan. Elintaso muuttuu jyrkästi. Saattoi juuri tytärtään Australiaan, lähti sinne saakka siis.”

Vaihdos uutisoidaan, lehdet ”mukaan lukien Lauri Helve / Ilta-Sanomat” ovat myönteisiä. Ihanneratkaisu, kuulemma. Heillä ei ole selittelyn tarvetta. Leo Vatanen on vanhan Tampellan mies. He näkivät Vatasen ajatelleen, että jatketaan, kuten ennen, mutta Skopin rahoilla. Niin Vatasesta tuli muutoksen tulppa, jarru ja este kaikelle sille uudelle ja uuden henkiselle, jota he nyt tarvitsivat ja jonka symboliksi Pekka Salo ilmaantui.

2.2.1988 Matti Ali-Melkkilä haluaa puhua Wegeliuksen kanssa Skopin pääjohtajuudesta. Hän itse ehdottaa eläkkeelle siirtymistään esimerkiksi vuoden 1990 yhtiökokouksen jälkeen. Seuraajaa pitäisi ruveta etsimään.

– Kyllä minun täytyy sanoa, että sinun kannattaisi vähitellen muuttaa imagoasi rahantekijästä vähän konservatiivisempaan suuntaan, Ali-Melkkilä neuvoo Wegeliusta.

– Kyllä minä selviän tästä kritiikistä. Mutta selviätkö sinä? hän kysyy ja katsoo Wegeliusta lasiensa takaa, ankarasti, isällisesti.

– Tulosmiljooniin on jo vähän totuttu. Se tarkoittaa, ettei ylikovia otteita enää ymmärretä senkään vertaa kuin aikaisemmin, pääjohtaja arvelee. Sitten hän ajattelee ääneen,

että Juhani Riikosesta voitaisiin tehdä varatoimitusjohtaja, jonka tehtävä olisi sovitella yhteen suunnittelua ja bisnesstrategioita. Matti Ali-Melkkilä olisi siis talvella 1988 tahtonut Riikosen suunnittelupuolelle, pois rahanteon ja riskienoton etulinjasta.

Maa tulvillaan rahaa. Vaikeudet alkavat. Omistuksia ja riskejä ihmetellään. Sääntöjä muutetaan. Riikosta häädetään. Paras vuosi, mutta uhkaava. Neitsytsaarten erehdys.

He tekevät kaiken harkiten ja tietoisena kaikista riskeistä, siis tietoisena niistä riskeistä, jotka ovat tiedossa! He eivät voi nähdä tulevaisuuteen sen paremmin kuin muutkaan. Joka tarkoittaa, ettei paljon ollenkaan. Näiden vuosien talousennusteista tulee myöhempien aikojen vitsi, jolle ei kyllä kukaan naura.

Maa on rahaa tulvillaan. Ennustettua lamaa ei tullut. Rahalle on tehtävä jotain. Se on saatava ulos pankista. Lainaa saa mihin tahansa tarkoitukseen, lainoja myydään, markkinoidaan. Velalla sijoittaminen on huipussaan, useimmille se kannattaa.

Maaliskuussa 1988 Pankkitarkastusvirasto on tarkastanut Skopin. Vaikeuksien historia alkaa tästä, maaliskuun 15. päivästä, vaikka ei se silloin siltä tunnu. Alkupisteen saattaa nähdä vasta jälkeenpäin, kun seisoo loppupisteessä.

Viraston yhteenvedon äärellä puhutaan Skopin "positioista", vastuista, riskeistä, vaikutusvallasta – kaikesta siitä, joka heitä sitten kohtaa.

Wegelius sanoo, että nyt virasto on "löytänyt" liian suuria asioita.

"Ne haluavat palauttaa nykyisen pankkien toiminnan takaisin lähtökohtiin, eli otto- ja antolainaustoimintaan", hän kirjoittaa.

"Kaikki muun on kiellettyä. Epäilevät, että pankit ja erityisesti Skop keskittyvät eri kiertoteitä muuhun taloudelliseen toimintaan, Sumitomoon, kun pankkitoiminta ei kannata tai kustannustehokkuus on puutteellinen."

Heidän syömähampaansa ei oikein ole luvallinen. Nyt virasto tahtoo katsoa sitä tarkemmin.

Kyllä myös heidän riskinottoaan ihmetellään. Timo Summa kertoo, että jopa "kaupungilla" kummastellaan, miten paljon ja nopeasti Skop syytää rahaa Tampellaan.

– Ajattelevat, että jos onnistuu, niin tämä on mahtava sensaatio, Summa kertoo.

Se onkin Skopin idea. He ajattelevat, että pankin oma kannattavuus on niin vahva, että he voivat viedä Tampellan yli-ivestointien ja kannattavuuskriisin kautta tulevaisuuteen. He ajattelevat, että siitä selvitään rahalla, ja rahaa on. Heidän ajatustapansa nojaa hyvään taloudelliseen yleiskehitykseen ja siihen, että vallitsevien pelisääntöjen mukaan yritys saa olla pankeillensa velkaa lähes miten paljon tahansa.

Sitten, kun aika muuttuu ja pelisääntöjä muutetaan niin, että velka saattoi olla enintään 40 % pankin, tässä tapauksessa Skopin, omasta pääomasta ja varauksista, muuttuikin kaikki.

Skop aikoo pörssiin, samaan aikaan heidän toimintansa nähdään sen tärkeimmiltä osin kyseenalaiseksi. Moraalittoman maineessa he ovat ennestään. Aika käy rosoisemmaksi, eikä raha peitä kaikkea. Raha ei esimerkiksi peitä ahneutta, josta syytetään Skopia ja hiljalleen muitakin pankkeja.

Wegelius ei pidä tästä moraaliteemasta. Hänen mielestään he eivät ole maineensa veroisia – he vain alkoivat noudattaa uusia sääntöjä, nopeimmin, tehokkaimmin. Eikä hän pidä siitäkään, että Jussi Riikosen ympärille alkaa kertyä vihamielisyyttä. Se alkaa tuntua epämiellyttävältä, koska nyt alkaa näyttää siltä, että Juhani Riikonen on hitaasti muuttumassa myönteisestä riskistä kielteiseksi riskiksi.

Kari Nars, piirien lempinimeltään Karl Narx, pyörittää "Nars-ryhmää", josta myöhemmin tulee pankkien AAAkerho, Triple-A-Club. Siihen kuuluvat silloin Narsin itsensä lisäksi mm. Kansallispankin Jukka Härmälä, SYP:n Björn Wahlroos, Esko Ollila, Ossi Hynninen ja joitain muita henkilöitä, joiden erikoisala on kansainvälisen rahoitus- ja valuuttatilanteen seuraaminen. Skopista mukana on ollut Wegelius, mutta hän tahtoo tilalleen Riikosen, näiden asioiden parhaan ammattilaisen Skopissa. Riikosen pitää istua siellä, koska kysymyksessä on juuri hänen työalueensa. Mutta se ei sovi! Hynnisellä ei ole mitään Riikosta vastaan, mutta Kansallispankin sijoitusgurulla, Härmälällä ja Narsilla ilmeisesti on.

Nars, Wegeliuksen mielestä "suuri byrokraatti", kutsuu piirin koolle keskustelemaan Riikosesta. Härmälä esittää, että Riikonen on heihin muihin verrattuna "aivan eri paria".

Kysymyksessä on klubi, sinne kutsutaan. Mitä voi tehdä? Wegelius kävelee klubin kokouksesta pitkin Aleksia Härmälän kanssa. Tämä kertoo esimerkkinä Riikosen mahdottomuudesta, että Jussi oli käyttäytynyt "hyökkäävästi" Suomen optiomeklarineuvotteluissa ja loukannut kaikkia, erityisesti juuri Härmälää. He kävelevät pitkin Aleksia, on huhtikuun loppu, sen verran kevättä, että pitkiä siroja jalkoja heilahtelee näkökentässä. Härmälä irtoaa muodostelmasta KOP:n kohdalla, Wegeliuksella on muutama kymmenen metriä Skopiin. Ne hän kävelee hammasta purren.

Asia ei ole aivan yksinkertainen. Kaikki Riikoseen kohdistuva vihamielisyys ei johdu Nakke Nakuttajan luonteenlaadusta. On muutakin. Kun Ilpo Santala möi Esko Ollilan "vanhalla valtuutuksella" Sponsor- ja Spontel-osakkeita, vaikka tiesi että omistus ja päätösvalta kuuluivat jo Skopille, Juhani Riikonen olisi halunnut heti poliisit paikalle. Näistä kaupoista Riikonen on jaksanut muistuttaa, jopa niin loukkaavasti ja suureen ääneen, että Esko Ollila on lähtenyt hienoista AAA-kerhon juhlista kesken kaiken.

Perillä pankissa tulee lisää Riikosta. Sp-sijoituksen tytäryhtiön, Skofax Oy:n toimitusjohtaja Sirpa Mannila haluaa kertoa Wegeliukselle käsityksiään. Wegelius kuuntelee ja katselee Mannilaa mielellään. Mannila puhuu viileästi ja tarkasti, ei lässytä eikä kuohu. Hänen asiansa on, että Skofaxin ei pitäisi ostaa Rauma-Repolaa nyt 28–32 markalla per osake ja 12 prosentin lainarahalla. Se on aivan järjetöntä ja tulee aiheuttamaan kymmenien miljoonien epäkuranttiuskirjauksen vuoden lopussa. Mannilan mielestä kysymyksessä on Juhani Riikosen täysin epärealistinen operaatio. Ja sitten Mannila vielä sanoo, että jos häneltä kysyttäisiin, hän tekisi muutakin, hän myisi nyt Sp-sijoituksen osakkeita.

Wegelius pitää Sirpa Mannilaa hyvin taitavana ammattilaisena ja tietää, että heidän omassa piirissään tämä nainen on niitä harvoja, joissa on miestä arvioida Riikosta kriittisesti, panna vastaan hallitsevalle gurulle. Tämä heidän keskustelunsa käydään huhtikuun 29. päivänä. Jo toukokuussa Wegelius huomaa, että neuvoja olisi kannattanut noudattaa. Hinnat laskevat, ensin vähän, sitten vähän enemmän. Neuvoja ei noudatettu. Tosin sitten, mutta vain johtuen Kouri-kaupoista, Skop pääsee eroon Repolasta. Mutta se oli onnenpotku.

Toukokuun 9. päivänä he puhuvat Skopin tukkupankin riskinotosta Riikosen kanssa. Hänen organisaatiossaan oli jo jonkin aikaa toiminut uusi filosofia, sen nimi oli Stop-Profit. Pankeilla ympäri maailman on jo perinteisesti käytössä Stop-Loss-järjestelmä (Tappio seis), joka tarkoitti, että jos kaupoissa alkoi tulla tappiota, piti purkaa positiot, ottaa tappio ja tulla kuviosta ulos. Riikonen taas ajatteli, että kuka tahansa hänen organisaatiossaan sai myydä voitolla, vaikka myöhemmin olisi voinut saada suuremman voiton. Jos myi voitolla, ei tullut moitetta. Mutta tappiota ei saanut tehdä.

Toukokuun 12. päivänä Wegelius kuvaa tuloskehitystä hallintoneuvostolle. Hän sanoo Skopin olevan menossa taas kohti hyvää tilinpäätöstä. "Kasvu on tyydyttävä." Konsernissa panostetaan nyt Teollistamisrahaston suunnalla. Pirkko Työläjärvi, jonka mielipiteitä Wegelius kuuntelee tarkasti ja melkein hartaasti, esittää että hyvästä kehityksestä huolimatta olisi tulevat riskit otettava huomioon. Työläjärvi sanoo, ettei Skopin kehityksen nyt saisi olla juuri parempi kuin se on. Tulos on oikeastaan liian hyvä. Se muuttaa ympäristön suhtautumista ja vähentää toimintaedellytyksiä. Wegelius kirjoittaa muistiin, miltei sana sanalta. Siinä on heidän henkinen tilipussinsa. Hyvin on mennyt, liian hyvin, hyvin pitäisi mennä, mutta mielellään vähän huonommin.

Riskit, kyllä. Otetaan huomioon. Ristiriita on se, että he ovat tehneet koko loistavan tuloksensa riskeillä. Riikonen, varokaa. Kyllä, varotaan. Mutta ristiriita on siinä, että rahantekijänä Riikonen on paras. Ensin Riikonen, sitten ei tule silmänkantamaan ketään.

Riskit, kyllä. Toukokuun 16. päivänä hän evästää USA:han lähteviä miehiään. Muistakaa, että amerikkalainen gansteri on saman näköinen kuin me. Se vain osaa esittää asiansa paremmin ja on vakuuttavampi. Eivät muistaneet.

On kuin rengas alkaisi kiristyä Juhani Riikosen ympärillä yhtäaikaa sen kanssa, että Pankkitarkastusvirasto kiristää rengastaan Skopin ympärille. Virasto tuikkii ja pistelee, kyllä he näistä selviävät. Mutta viestien suunta on ilmeinen, heidän toiminta-aluettaan halutaan pienemmäksi. Ei hyväksytä nyt sitä, että Teollistamisrahasto sijoittaa aktiivisesti, kuten se teki 1987, sanotaan ettei se toiminta ole sopusoinnussa luotto-osakeyhtiölain 1. pykälän 1. momentin kanssa.

Sitten Esko Ollila ripauttaa lisää löylyä kertomalla, että Riikonen on esittänyt ”niin arrogantteja (röyhkeitä) mielipiteitä, että hyvin moni Suomen Pankissa on loukkaantunut”. Mutta toisaalta Ollila sanoo, että heillä esimerkiksi Puntila ja Vanhala pitävät Jussia edelleen maan parhaana arvopaperimiehenä.

Samana alkukesän päivänä, 19.5.1988 Wegelius kirjaa: ”Pörssikurssit korkeammalla kuin koskaan. *All time high.*

Mutta Sp-sijoitus ei seuraa, eivätkä muutkaan säästöpankkiryhmää lähellä olevat. Jostakin syystä?”

Matti Ali-Melkkilä moittii Timo Summaa, sanoo että tämän heille keskeisen johtajan esitykset ovat epämääräisiä, lonkalta heitettyjä. Se vaikuttaa Tampellaan ja moneen muuhun. Enson Pentti Salmi taas soittaa ja tarjoaa apuaan. Jos Tampella tahtoisi päästä eroon sahoistaan, niin yksi tapa olisi siirtää ne Tawast Timberille, yhdelle Enson yhtiöistä, joka hoitaisi ne sitten pois päiviltä. Ei joutuisi Tampella suoraan häpeämään.

Ensimmäisen neljän kuukauden tulos vuodelta 1988 on käsissä. Skop:n ja KOP:n konsernien vertailu tuo käsittämättömiä lukuja: Käyttökate: Skop 448 miljoonaa, KOP 387 miljoonaa. Liikevoitto ennen tilinpäätössiirtoja: Skop 321 ja KOP 211 miljoonaa.

Numerot ovat ”pöyristyttäviä”, koska taseella mitaten KOP on paljon suurempi. Vertaus Daavidista ja Goljatista sopisi muuten, mutta se ei oikein sovi.

Neljän kuukauden laskelmissa Skop elää rikkainta, uljainta aikaansa. Tuloskehityksen kommentti: ”Menee helvetin hyvin!”

Samana päivänä Pankkitarkastusvirasto lähettää kertomuksensa, joka on täynnä huomautuksia, eniten omistusylityksistä. Kommentti: ”Erittäin vaikea paperi.” Siitä selvitään, Haapanen saa tehtävän ja hoitaa sen komeasti. Mutta Kauniskangas sanoo, että nyt Skopin toimintaan kohdistuu ”viranomaisten sammumaton mielenkiinto”.

Loppuvatko heiltä ystävät? Tuleeko vihamiehiä liian paljon eri rintamille? Ptv, KOP ja nyt OKO, joka on suuttunut pahasti. Ja he vain pullauttivat OKO:n jotenkin ulos pankkiautomaattiyhteistyöstä. Ei mitään sen ihmeempää.

Kesäkuun 21. päivänä Skopin johtokunta kokoontuu viimeiseen suureen neuvotteluun ennen kesää. Muun ohella on esillä Eljas Sukselaisen tuomana Neitsytsaarten hotellihanke, umpivarma, erittäin tuottoisa, hyvin pedattu, pohjustettu ja varmennettu. Kun näin on, he lähtevät siihen. Argumentaatio ei voisi olla juuri vakuuttavampaa. Iso ja kallis on, mutta äärettömän tuottoisa ja turvallinen.

Heti heinäkuun alussa käy ilmi, ettei Tampella pääse lähellekään budjettiaan, vaikka suhdanteissa ei ole tippaakaan toivomisen varaa. Pekka Salo on aloittanut reippaasti ja raikkaasti, hyviä viestejä tulee sisäpuolelta. Pääjohtajasta seuraava porras ollaan heittämässä kankaalle ja uusi remmi lähdössä pian pyörimään. Huonosti menee, mutta hyvältä näyttää! Salon vaikutukset alkanevat näkyä vasta vuoden kahden kuluttua. "Todellisia ylivoimatekijöitä Tampellalla ei ole, ne pitäisi kehittää. Kestokyky, kun tulee huonommat ajat, on kysymysmerkki", Wegelius kirjoittaa.

Paras vuosi tähän asti, paras kaikista. Mutta samalla kokonaiskuvan sävyt jyrkkenevät. Valkoinen on valkoisempaa, musta mustempaa, hyvä lupaavampaa, paha uhkaavampaa. Peli on nyt suurta, äkkiä kasvanutta, houkuttelevaa ja hermoja kysyvää.

Wegelius kertaa Kalevi Kauniskankaan kanssa käydyn pääjohtajakeskustelun tuloksia. Heiltä on pyydetty esitystä, he esittävät ettei pitäisi valita heistä kumpaakaan. Jatkettakoon vaikka ilman pääjohtajaa, ei revitä nyt riitaa, ei repäistä organisaatiota halki. Ei myrkytetä jomman kumman mieltä. He eivät halua hävitä.

"En halua taaksepäin, mutta teenkö suuren virheen", Wegelius aprikoi.

Heinäkuun 5. päivänä Jukka Haapanen sikareineen ja papereineen tallustelee Wegeliuksen luo. Toimitusjohtaja ei ole hyvällä tuulella, hän ajattelee lounastaan Postipankin Ilpo Santalan kanssa. Piiritys tiivistyy. Santala katsoo, että Jussi Riikonen on pettänyt hänet Teollistamisrahaston operaatiossa. Oli ilmoittanut Wegeliuksen läsnäollessa, että Skopilla on jo 33 % omistuksesta, kun oli vain 27. Wegelius ei voi asiaa tarkistaa, Riikonen puhui mitä hänen ajateltiin tienneen.

Haapanen tuo Neitsytsaarten paperit ja sanoo, ettei hänen mielestään siihen projektiin kumminkaan kannata mennä. On jo menty. Niin, mutta se ei kannattaisi. Minkä

sille enää voi. Mutta se ei kuitenkaan olisi viisasta senkään takia, että siinä voitto tulisi Skopille vain hotelli- ja rakennusbisneksestä, jotka ovat meiltä kiellettyjä.

– Vaikka se on virallisesti vain lainoitusta, niin tämä viranomaisriski on liian suuri, Haapanen sanoo vakavana.

Rahamarkkinat alkavat kiristyä, Riikosen alainen Jaakko Wistrand on rohkaissut mielensä ja käy kertomassa Wegeliukselle, että nyt hän ei enää voi luottaa esimiehensä arvostelukykyyn.

Tuloskehitys erittäin vahvaa. Markkina kiristyy. Tulokset erinomaisia. Elokuu, tulos mainio. Keskustelua Pankkitarkastusviraston kanssa. Kaikki muu hyvin, paitsi warrantit ja omistukset. Tulos hyvä, sitten maksuvalmius hiukan rasittunut. Syyskuu, Wegelius ja Kauniskangas saavat tehtävän tarkentaa pääjohtajakantaansa. Olisi valittava, tehtävä selkeä esitys. Ranki on neuvonut Wegeliusta, mutta hän ei oikein tiedä mitä tehdä. Hänen hiljainen kampanjansa on pankin tulos, se puree.

Syyskuun 5. päivänä Wegelius ja Kauniskangas kuin veljekset ottavat uudelleen sen kannan, että on kohtuutonta pyytää heiltä kantaa siihen, kummasta heistä tulee pääjohtaja.

"CW arvostaa ja tulee toimeen KK:n kanssa. Jos kuitenkin KK valitaan, CW ilmeisesti jää toimitusjohtajaksi ja menettää tärkeitä tuloksentekijöitä", Wegelius kirjoittaa.

Hän oli maininnut tietenkin Riikosen ja Tarmo Ruosteenojan, mutta kaikesta huolimatta myös Eljas Sukselaisen. Saman päivän iltana Wegelius menee pankkiin kauluksiaan nostellen, sataa kuin saavista. Hän selaa papereitaan, huomaa telefaxin. Sen viesti on, että heidän Neitsytsaarten projektinsa, joka oli aivan takuuvarma, onkin hirveä riski. Hän on pankissa, omassa huoneessaan yksin ja lukee faxia uudelleen. Se näyttää juuri siltä mitä se on, se näyttää siltä että Virgin Island -projekti voi tulla pahasti silmille.

Sataa entistä enemmän, mutta toimitusjohtaja Wegelius kävelee jonnekin rentoutumaan. Hän istuu elokuviin ja katselee Milan Kunderan stooria. Olemisen sietämätön keveys antaa eroottista sähköä, se purkaa raivoa ja jännitystä. Hän kävelee ulos, sataa yhä. Myöhään illalla hän soittaa Matti Ali-Melkkilälle ja kertoo miten asiat ovat. Että asiat ovat päin helvettiä.

Vuosi 1988. Ilpo Santala yrittää pelastautua. Eksoottinen 100 miljoonan riski. Eläimiä Nizzassa. UMC, uusi erehdys. Onko meissä joku kirous, Riikonen kysyy.

He seisovat lasi kädessä pienissä ryhmissä, kulkevat vasen käsi taskussa hitasti ryhmästä toiseen tuttujen luo, joista useimmat ovat kiireen, taukoamattoman kamppailun rasittamia, melko samanikäisiksi ja -näköisiksi kuluneita. He ovat tämän sodan eri armeijoiden kenraaleja ja esikuntapäällikköjä, pääjohtajia, toimitusjohtajia, suuria päälliköitä. He sotivat toisiaan vastaan, vakoilevat, tiedustelevat, liittoutuvat, solmivat salaisia ja julkisia sopimuksia, jakavat etupiirejä, koukkaavat, vyöryttävät, etenevät ja perääntyvät, ottavat vankeja, teloittavat, harjoittavat psykologista sodankäyntiä, valehtelevat ja puhuvat totta, harhauttavat, taktikoivat, voittavat ja häviävät. Mutta sitten, taistelujen keskellä joku töräyttää torveen, aseet lasketaan. He menettelevät kuin Ruotsin ja Venäjän armeijoiden kenraalit, toistensa viholliset Pultavan taistelussa: nostavat maljoja ja maistavat herkkuja tantereella ruumismattojen vielä väristessä ja vikistessä teltan ulkopuolella. Tavatessaan he tietävät taistelutilanteen yleensä tarkasti ja voivat, jos tahtovat, vaihtaa siitä hyödyllisiä tietoja, urkkia, vihjaista, kysäistä, viittailla, sohaista, provosoida. He voivat myös, jos tahtovat, osallistua sodan uhrien lohduttamiseen, jos nämä ovat hengissä, tai muistelemiseen, tai sankarisoturien onnitteluun ja mielistelyyn. Niin tapahtuu. Sen sijaan ei ole tavallista, että näissä tilaisuuksissa käytäisiin julkisesti vihollisen kimppuun. Ei, se ei sovi. Se olisi huonoa käytöstä, vaikka tämä joukko ei keskimäärin osaakaan käyttäytyä kovin hienostuneesti, ja vaikka juuri äsken olisikin tehty sabotaasia, lyöty vyön alle, aiheutettu ehkä miljoonien tai kymmenien miljoonien tappio viholliselle. Tulitauko pitää. Kokkareilla ei yleensä myöskään juoda raskaasti, juomingit ovat toisenlaisia ja toisaalla. Kokkareilla seisoskellaan, kuljeskellaan samalla tavalla uurtuneiden, samanikäisiksi painuneiden, samalla tavoin pukeutuneiden ja hiuksiltaan ohenneiden tuttujen luo, etsitään tilaisuutta, mahdollisuutta, ollaan kuulolla ja näkyvissä ja naamioituneena. Usein kyllä myös akuutti asia on helppo toimittaa lasi toisessa kädessä, toinen käsi vasemmassa taskussa. Silloin sanoihin ei tule liikaa painoa, signaali ei ole liian dramaattinen, tarjous liian ahnas eikä hätä liian punainen.

Kun Ilpo Santala etsii Enson kokkareilla, Katajanokan talorumiluksen ylimmässä kerroksessa 6.9. 1988 lähelleen Wegeliuksen, hän esittää huonosti rentoa. Santala on pois tolaltaan, silmin nähden hermostunut. Eikä Wegeliuksen tarvitse tulkita Postipankin toimitusjohtajan kasvojen ilmeitä tietääkseen, että nyt on hätä kädessä. Santala pyytää apua. PSP:lle on tullut nyt liikaa Leipurien Tukun osakkeita, voisiko Skop auttaa ja vaikka sitten yhdessä PSP:n kanssa kaapata Tukon? Hän oli luullut, että heidän salkkunsa on Pankkitarkastusviraston määräämässä raamissa, mutta ei! "Ne" olivat ostaneet yli. "Organisaatio" oli toiminut "oikeassa suunnassa, mutta yllättävän nopeasti". Santala oli yllätetty housut kintuissa. Wegelius sanoo, että he auttavat sen verran, kuin mitä heillä on tilaa, sitä ei ehkä ole kovin kaksisesti.

Postipankki ei lopulta tule hyvin autetuksi, vaan sekoaa askelissaan. Santala eroaa 20.9.1988 tehtävistään, eikä Skop jouda paljon valittelemaan. Heillä on muuta tekemistä. Syyskuun 23. päivänä Wegelius koettaa selvittää Neitsytsaarten projektia. Paikalla on heidän miehensä New Yorkista, Jan Wenström, idean isä, sekä Eljas Sukselainen, projektin myyntimies, heidän johtokuntansa jäsen, jolle hanke on tärkeämpi kuin kenellekään toiselle: se on hänen uusin yrityksensä todistaa, että muillakin kuin Riikosella on tosi isoja diilejä, hänen mahdollisuutensa palauttaa luottamus ja vahvistaa asemaansa, jonka hän tietää horjuvan.

"ES vakuuttunut sekä dokumentaation pitävyydestä että vakuuksien riittävästä arvosta", Wegelius kirjaa. Sukselainen ja Wenström todistavat, että projekti on varmistettu, kaikki tutkittu uudelleen, "Leagal Opinion" - virallinen amerikkalainen lausunto hankittu, vaara näyttää väistyvän, onneksi. Hyvä opetus ja varoitus!

Kysymyksessä oli joillekin suomalaisille, kuten esimerkiksi tasavallan presidentti Mauno Koivistolle ja hänen seurueelleen, tuttu Grand Virgin Hotel Neitsytsaarten Saint John-saarella. Sitä tarjottiin Skopille heidän Washingtonin edustustonsa kautta. Grand Virgin on ylellinen ja upea, ainutlaatuinen tilaisuus sijoittajalle!

Kun tarjous ensi kertaa tuli johtokuntaan, se esitettiin niin, että kyseessä on umpivarmoin vakuuksin luototusta tarvitseva amerikkalainen taho, joka maksaa rahasta 30 prosentin koron. Sillä kertaa Wegelius torjui ehdotuksen. Jos joku tarjoaa 30 prosenttia, se joku tarvitsee rahaa liian kipeästi, taustalla on todennäköisesti suuri riski, hän perusteli.

Sukselaisen organisaatio esittää taas uutta aineistoa ja todistelee, että jos jostain syystä hotellibisnes ei suju, jos Skop haluaa luototuksesta ulos, projekti muuttuu huonoimmassakin tapauksessa hyväksi kiinteistöbisnekseksi.

Ja sitten lopulta Skopin johtokunta viimeisessä kokouksessaan ennen kesää, jossa lähes perinteisesti jostain arvoituksellisesta syystä tehtiin joku suuri moka, tekee päätöksen. Tunnelma asian ympärillä ei ole hyvä, mutta päätös tehdään. Se merkitsee, että he rahoittavat 400 miljoonalla markalla hanketta, josta Wegelius sitten syyskuussa saa masentavan faxin. Siinä muuan asialle pantu ja asian osaava USA:ssa asuva suomalainen esittää selvitystensä tuloksena, ettei projekti ole sen arvoinen miksi se on Skopille esitetty, ei sinne päinkään.

Ei kulu kovin paljon aikaa, kun "Virgin Island"-projektin koko kauheus on pöydällä. Käy selville, että kun asia ei johtokunnassa ensimmäisellä esittelyllä eikä vielä sittenkään mennyt läpi, saivat esittelijät neuvon laatia "sellaiset numerot, että menee läpi". Numerot laadittiin, läpi meni.

Vain muutamia viikkoja tämän jälkeen selviää lopullisesti, että Grand Virgin Hotel on ehkä 90 miljoonan eikä 120 miljoonan dollarin arvoinen, johon he olivat perustaneet 400 miljoonan markan sijoituksensa. Heillä on näin sylissään heti alkuun kertaluokaltaan 100 miljoonan markan suora riski. Sen lisäksi käy ilmi muutakin. Kuten, ettei hotelliyhtiö pysty maksamaan lupaamaansa korkoa. Syitä on noin sata. St.Johnilla ei ole omaa lentokenttää, turistien on tultava hotelliin vesitse. Ja St. Thomasin kiitorata on kuulemma niin lyhyt, etteivät kunnon jetit pääse laskeutumaan. Hurrikaanit pyyhkivät kuulemma seudun yli tuon tuosta, samoin rikolliset, sekin vie suosiota. Hotellin hiekkaranta on paikalle keinotekoisesti rakennettu. Kun tuuli käy sen ylitse, sitä ei enää ole ja on tehtävä uusi. Ja niin päin pois.

Wegelius puhisee "Ellun projekteista", joissa käy juuri niin, että ne heti, kun päätös on tehty ja rahat lyöty kiinni, osoittautuvat läpilahoiksi. Nyt hänen pitää kertoa hallintoneuvostolle, säästöpankkimiehille, että heillä on tämmöinen juuri äsken päätetty eksoottinen riski Neitsytsaarilla. Ja ne kyselevät heiltä, että ai Neitsytsaarilla ja 100 miljoonaa miinusta? Mihin me hujautetaan seuraavat sata milliä, löytyisikö jostain joku vielä kauempana oleva, vielä huvittavampi paikka, vaikka Naurusaaret?

Kysymys kuuluu, että miksi he luottivat. Jälkeenpäin kaikki on selvää. Lopputuloksesta päin katsottuna ei olisi pitänyt, ja olisi vastaavasti tullut – olisi tullut huomata, että se on liian suuri, liian eksoottinen, liian sitä ja liian tätä. Mutta Skop tekee tulosta riskeillä, he selittävät. Se on heidän strategiansa ja toimialansa. Siihenhän he ovat organisaation virittäneet ja siinä myös onnistuneet. Eivät Sukselaisenkaan osastot kaikkea ole munanneet, tulosta sielläkin on tehty.

Asia painaa Wegeliusta. Hän matkustaa isäntänä Skipin, Suomen Kiinteistöpankki Oy:n hallintoneuvoston mukana Nizzaan. Parin lempeän viskin inspiroimana hän kehittää aforismin, joka ratkaisee heidän suurimman ongelmansa: "Kaikki onnistuu, kun saamme tarpeeksi jälkiviisautta etukäteen." Riskien kautta tuloksen tekeminen ei ole uutta. Kun näin toimitaan, asiaan kuuluu, että tehdään epävarmoja päätöksiä. Se taas vaatii, että luotetaan ihmisiin ja että sanotaan niille: "Tässä on riski, tämä yritys voi epäonnistua, mutta se ei tarkoita, että sinä epäonnistut." On luotettava johonkin, kuten ihmisiin ja talouden kehitykseen sen tiedon varassa, joka kulloinkin on saatavissa.

Mutta sitten käy taas näin. Wegelius kirjoittaa päiväkirjaansa: "Pitää uskoa silmiään." Siihen lauseeseen hän myöhemmin vielä monesti palaa.

Skipin matkasta Nizzaan tulee ikävä. Hallintoneuvostoon kuuluu ammattiyhdistysjohtoa ja poliitikkoja, vaikutusvaltaisia suomalaisia. Wegelius katselee, miten juominen muuttuu ryyppäämiseksi ja ryyppääminen sikailuksi. Hän merkitsee muistiin, että Skipin toimitusjohtaja, on "kännissä kuten aina matkoilla". Kohta kaksi, Timo Silaste, Säästöpankkiliiton ja keskuksen viestintäjohtaja, on buldoggi, aggressiivinen, epämiellyttävä. Wegelius antaa ojennuksen, eikä häntä paljon lohduta se, että "suurin öykkäri" on STTK:n puheenjohtaja Jorma Reini, jolla on "gansterin mieli" ja jonkun sellaisen eläimen käytös, joka ei nyt tule mieleen. Juopuneen, isottelevan, tahallaan ärsyttelevän, suuren voiman tunnossa olevan Reinin mielestä "ratsastus ei ole urheilua, nämä ruotsalaiset Suomessa pitää panna reservaattiin". Reini sanoo, että hän pystyy koska tahansa, selvin päin tai juovuksissa, hyppäämään hevosella "aidan" ylitse. Siitä lyödään vetoa, Reini lupaa tulla Siuntioon kylään, ehdottomasti, näyttämään miten se käy miehiseltä mieheltä, suomalaiselta.

Epämiellyttävä syksy. Kaikki se mikä on hyvää, on epävarmaa, ja kaikki se mikä on pahaa, on varmaa. Tuulee ja sataa jotenkin väärin, pilvet nousevat taivaalle eivätkä vuodenajat tunnu miltään, elämä kuluu sisätiloissa. Hän lähtee pimeässä ja palaa hämärissä.

Virgin Island, Mancon, raskaita asioita. Niiden keskellä pääjohtajakysymys ratkeaa, joka tarkoittaa, että haastava pyrkiminen yhdessä hetkessä vaihtuu saavutetuksi vastuuksi. Sitten lokakuun 28. päivänä Wegelius saa huonon uutisen. Hänen vanha isänsä liukastuu ja katkaisee reisiluunsa. Ikänsä terve mies saa kuolinvamman eikä käsitä, että sairaalaan täytyy mennä. Samana onnettomuuksien päivänä he tekevät Skopissa päätöksen ostaa Yhdysvalloissa toimivan rahoitusyhtiön Union Mortgage Companyn, UMC:n. Varmaakin varmempi, turvallistakin turvallisempi, hyvä ja kohtuullinen pääsylippu, jolla he voivat mennä tutkimaan Yhdysvaltain rahoitusmarkkinoita. Niin kertoo Eljas Sukselainen orkestereineen. Hinta, 100 miljoonaa markkaa, ei ole kohtuuton yhtiöstä, jolla on toimistot 31 osavaltiossa ja jonka toiminta on oikeastaan aivan riskitöntä. He saavat sijoituksellaan 51 % UMC:sta, omistajaksi tulee Skopbank Cayman.

UMC:n liiketoiminta on rahoittaa lähinnä remontteja, sen tuotteet ovat "Home Improvement Loans", kodinparannuslainoja. Rakennusliikkeet markkinoivat remontteja perheille ja myyvät sitten tekemänsä sopimukset UMC:lle. Keskimääräinen sopimussumma on noin 8000 dollaria. Riski on siis hajautettu.

Johtokunnalle todistetaan, ettei UMC:n kaltainen yritys kerta kaikkiaan voi mennä pieleen. Ei ole mennyt, eikä mene. Ainoa riski on 1920-luvun tapainen talouslama. Sitä ei näy horisontissa.

Kun kohtalokas oikeusjuttu saa päätöksen alabamalaisessa alioikeudessa, jossa jury velvoittaa Skopin maksamaan korvauksia 45 miljoonaa dollaria värilliselle perheelle, jota rakennusliike oli muka pettänyt – vaikka tosiasiassa paikallinen asianajaja, rakennusliike ja tämä perhe jopa myönsivät yhdessä suunnitelleensa ulkomaisen uuden omistajapankin, "Deep Pocketin" rahastamista – niin Jussi Riikonen soittaa tyrmistyneenä Wegeliukselle.

– Tätä ei voi käsittää, tää ei ole mahdollista. Tämä on toiselta planeetalta! Onko meissä joku kirous, Chrisse, vai mikä tässä on?

Mutta se tapahtuu lopulta vasta kesällä 1991. Silloin moni muukin asia alkaa tuntua kirotulta ja noidutulta.

3. Loukku

”Ja niin oletkin ollut mukana voimakkaasti vaikuttamassa pankin ja säästöpankkiryhmän suurenmoiseen nousuun tasolle, josta ”silloin ennen vanhaan” voitiin vain uumoilla.”

Onni Särökari
17.11.1988

”Huonosti ammutut hirvet CW ja JR miettivät enää vain, mihin suohon rojahtavat.”

Christopher Wegelius
15.11.1990

Vallan huipulle. Oikea mies, oikea suunta, oikea vauhti! Manconin kriisi syvenee. Lisää vihollisia. Suomen Pankki käskee jarruttamaan. Riikonen huolestuu. Pörssi alas. Lehdistö repii. Aranko valittaa. Katastrofin uhka. Jarruja ei löydy.

Toimitusjohtaja Christopher Wegelius nimitetään Skopin pääjohtajaksi ja johtokunnan puheenjohtajaksi sekä Säästöpankkiliiton johtokunnan puheenjohtajaksi. Nimityspäätös tehdään hallintoneuvostossa yksimielisesti 17.11.1988 siten, että se astuu voimaan 1.4.1990.

”Puheeni hallintoneuvostolle meni aika hyvin. Illalla ja yöllä juhlimista, ensin Lauri-kabinetissa, myöhemmin ravintola Diana Parkissa ja Skipin tiloissa. Kaiken tämän jälkeen rauhallinen viikonloppu kotona. Tuntuu aika hyvältä.”

Pitkin iltaa ja yötä Wegelius oman ilonsa keskeltä katseli Kipparia, miten tämä oli mielissään ja helpottunut. Ali-Melkkilän lasissa viski vailtui nopeasti, paineet helpottivat, humalasta tuli makoisa ja riittävä.

Seuraavana päivänä käsintehtyä Tervakosken paperia ja korusähkettä tulvii sisään. Käsin revittyihin paperikortteihin on lähettäjän nimi yleensä painettu vasempaan yläreunaan. Ne ovat korkeilta tahoilta tai hienoilta yksityishenkilöiltä. Korusähkeissä on Suomen lippuja, purjelaivoja, marssivia rumpalipoikia, pasuunaan töräyttäviä hattupäisiä tyyppejä ja kukkia – kömpelöitä, lapsekkaita piirroksia kuin huonosta satukirjasta.

Hyvä Veli, Saanen liittyä onnittelijoitten joukkoon. Pankkisi on hyvissä käsissä. Terveisin Harri Holkeri, pääministeri.

Onnea ja menestystä vastuulliseen tehtävään. Rolf Kullberg, Suomen Pankin pääjohtaja.

Vilpittömät onnitteluni nimityksen johdosta. Sinä olet minunkin mielestäni paras mies johtamaan sp-ryhmän 90-luvulle dynaamisesti, luovasti ja kannattavasti. Esko Ollila, Suomen Pankin johtokunnan jäsen.

Tähänastisen kokemukseni pohjalta tiedän nyt, että hyvä keskusteluyhteytemme SKOP:iin tulee jatkumaan vielä vuoden 1990 jälkeenkin. Jorma Aranko, Pankkitarkastusvirasto.

Sihteeri lajittelee postia. Henkilökohtaiset vastauskirjeet. Henkilökohtaiset kiitokset. Kiitokset. Ei kiitetä.

Wegelius selaa onnittelupostin kasaa ristiriitaisin ajatuksin. Paljon ystäviä eikä kukaan tahdo olla joukosta pois.

H.V. Vankat näyttösi liike-elämässä antoivat sinulle sellaisen etumatkan, että "kisassa" ei ollut edes yllätyksen makua. Onnea toivottaen Tampellan paperi-, kartonki- ja sahateollisuus, Aarre Metsävirta.

Oikea mies, oikea suunta, oikea vauhti! Onnittelut. Erkki Tikkanen, Labsystems Oy.

Jälleen yksi esteen ylitys ilman virhepisteitä. Jarmo Rantanen, sisäministeri . . .

Jussi Linnamo, entinen Pankkitarkastusviraston ylijohtaja, on kirjoittanut käsin ja tavalliselle paperille. "H.V. Iloitsen sydämestäni säästöpankkiväen kanssa SKOP:n hallintoneuvoston valinnasta. Työssäsi tulet tarvitsemaan rautaista taitoa, kirkasta moraalia ja hyvän rippeen onnea. Taitoa ja moraalia Sinulla on. En voi vaikuttaa niiden parantamiseen. Epävarmassa maailmassa tarvitset hyvää onnea, muuten ei federaatio menesty. Sitä tulen aina Sinulle toivomaan . . ."

Linnamon kirjeen liikuttunut Wegelius asettaa ohuimpaan pinoon, siihen johon myös kuuluu entisen pääjohtajan Onni Särökarin viesti, Tervakosken paperille koneella kirjoitettu:

"Hyvä Veli!

Olen suurella mielihyvällä ottanut vastaan tiedon, että Sinut on valittu Skopin pääjohtajaksi. Onnittelen ei vain

Sinua vaan myös pankkia. Olet oikea mies tälle vaativalle paikalle. Urasi alkutaipaleella meillä oli useita tilaisuuksia yhteistyöhön. Näin jo silloin, että olit mies, jota pankilla ei ollut varaa menettää. Ja niin oletkin ollut mukana voimakkaasti vaikuttamassa pankin ja säästöpankkiryhmän suurenmoiseen nousuun tasolle, josta "silloin ennen vanhaan" voitiin vain uumoilla. Olen aina sanonut, että eläkkeellä on mukava olla silloin kun taakse jäänyt laitos, tässä tapauksessa pankki jatkaa nousua ja menestyy. Viime aikoina minulla on ollut paljon iloa juuri tästä syystä ja erityisesti nyt kun pankin tärkein posti on uskottu Sinulle . . ."

Wegelius säästää mielihyvänsä yksinäiselle kävelylle Mörsbackaan. Viikonlopun jälkeen hänen isänsä siirretään teho-osastolle, voimat ehtyvät leikkauksen jälkeen ja 24.11. isä kuolee. Lyhyt, melkein rikkumaton ilo sammuu siihen.

Manconin kriisi syvenee, konkurssin todennäköisyys lähenee. "Eräs Suomen suurimmista talous-skandaaleista. Nyt tarjotaan Gustav Rosenlewin suunnasta sitä, mitä on tarjottu koko ajan. Vero- ja muuta näppäryyttä ja keinottelua. Muttei rahaa eikä selkeyttä", Wegelius kirjoittaa. Hän on erityisen raivoissaan siitä, että tuntee itsensä idiootiksi Manconin suhteen. Hän kyselee ja tivaa, mutta Collanderin kuviot ovat niin hämäriä ja solmuisia, "ettei niistä ota selvää pirukaan".

Itsenäisyyspäivän jälkeen nähdään, että Tampellan tuloksesta tulee sata prosenttia parempi kuin vuonna 1987. Mutta se ei rauhoita. "Mitä tapahtuu jos tulee huonompi aika. Yhtiö joutuisi koville", Tampellan hallituksessa ihmetellään. Hans Björnberg varoittaa paniikista.

Joulukuun 12. päivänä tulee tieto Kari Kairamon itsemurhasta. Nokian sisältä tulevat viestit kertovat tekotavasta eri version kuin Helsingin Sanomat. Skopin budjetti seuraavalle vuodelle huutaa 150 miljoonaa. "Rosvoretki tarpeen", Wegelius kirjoittaa; normaalitoiminnasta ei vajetta revitä kiinni. Ali-Melkkilä on huolissaan Skopin riskeistä, "entä jos tulee crash mallia -29? Skop olisi hukassa".

Alkaa vuosi 1989, kasinotalouden viimeinen, tai puoliksi jo ensimmäinen romahduksen, laman, ikävän todellisuuden vuosi. Wegelius havaitsee nimityksensä, joka siis astuu voimaan kolmentoista kuukauden päästä, muuttavan asemaansa jo nyt. Asioiden tulva lisääntyy, iskutiheys kasvaa, nopeutta on nostettava, päätöksentekoa on hajautettava entisestään. Päiväkirja muuttaa vähitellen luonnettaan. Siitä näkee, kun selaa vuoden 1989 sivuja edes takaisin, miten mahdollisuudet ja uhkatekijät alkavat kasvaa, levitä, asioiden virta laventua, silti virran nopeus lisääntyä, mielialat kiristyä. Näyttää niin kuin asiat maassa menisivät jonnekin hirvittävällä vauhdilla ja pinnalta katsoen oikein hyvin. Epätodellisuuden tunne valtaa mielen. Ehkä he ylittävät äänivallin, sillä tuntuu kuin mittasuhteet vääristyisivät, normaalit äänet katoaisivat, käsitteet tyhjenisivät tutuista merkityksistään.

Mutta Wegelius ei selaa päiväkirjaansa, hän kirjoittaa sitä niin, että edessä on aina uusi valkea sivu, josta ei aamulla tiedä mitä siihen illalla on tullut.

Tammikuun 4. päivänä Wegelius on selvillä siitä, että Skopin ja "ympäröivän todellisuuden" välit jatkavat kehittymistään entiseen suuntaan. "Riikonen syytti karkeasti A-studiossa Helsingin kaupungin johtoa kynnysrahoista kiinteistö-, tontti- ja rakennusasioissa. JR ja Skop saivat kerralla paljon vihollisia. Ilaskivi uhkasi oikeudenkäynnillä. Heikki Karppinen soitti ja sanoi, että tätä me tarkoitimme . . ."

Tammikuun kymmenentenä he keskustelevat tulevaisuudesta yrityssuunnitteluryhmässä. Jukka Haapanen profetoi perinteisen pankkitoiminnan nousua uuteen arvoon ja sanoo yksinkertaisesti, ettei riskeissä saa mennä osaamisensa ulkopuolelle. Riikonen ei ole läsnä. Kauniskankaalle Haapanen sanoo: "Luultavasti sinulle ei tule näitä pehmeitä tarpeita, mutta ihmisille niitä tulee." Merkillistä huolta ilmassa, mutta aina vain sen hetken. Ali-

Melkkilä on kulmat kurtussa, tai istuu silmälasit kädessä, etusormi ja peukalo puristavat nenänvartta. "Kyllä mun täytyy sanoa . . ." Mutta he rohkaistuvat, pilvi katoaa. Tammikuun lopulla johtokunta päättää lopullisesti sijoittaa 100 miljoonaa markkaa Union Mortgage Companyyn. Rohkea, selkeä päätös, suuri virhe.

Helmikuun alussa edellisvuoden tulos valmistuu. Se on hyvä emopankissa ja konserniyhtiöissä. "Yhä vaikeampaa kuitenkin selättää aikaisempia vuosia. Skop, erikoispankki, joutuu kärsimään siitä. Bisnes ei tule jatkossa helposti. MA osaa lähteä oikeaan aikaan", Wegelius kirjoittaa. Hän sanoo, että kaikki on hyvin, kaikki tappiot putsattu, mutta kaikki on hyvin "vain päällepäin".

Skopin vuoden 1988 korkokate on ainoastaan 237,5 miljoonaa markkaa, kun sen muut tuotot, suurelta osin "erikoispankin" hankkimat, ovat 1122,7 miljoonaa markkaa! He ovat nyt oman, loistavasti onnistuneen strategiansa vankeja – ja näkevät sen.

Wegelius pohtii (22.2.1989): "Sp-sijoituksen kurssi on nyt 90 mk. Jos nyt myisin omat osakkeeni, antaisivat n. 600.000 mk netto. Kannattaisiko myydä?" Hän ei myy.

Helmikuun lopulla he saavat tiedon Suomen Pankin jarrutusoperaatiosta. Wegelius sanelee, että sijoitusasuntoluottojen anto on lopetettava kokonaan, arvopaperiluottoihin suhtaudutaan tästedes "erittäin kriittisesti", samoin kulutusluottoihin.

"Konsernista ei saa mennä halpaa rahaa ulos yhtään", hän komentaa. Samana päivänä he saavat käsiinsä ryhmää koskevan sisäisen tarkastuskertomuksen. Sen mukaan säästöpankeilla on ruusuinen käsitys omasta kannattavuudestaan. Mitä he tekevät? Maaliskuun 9. päivänä syntyy ratkaiseva päätös, että säästöpankitkin kyllä jarruttavat luotonannon kasvua, mutta hiljalleen, omassa tahdissaan. Tuskin se päätös on tehty, kun he kärähtävät siitä. Reaktio on kova. Suomen Pankin näkökulmasta he uhmaavat yrityksiä saada tasapainoon kansantalous, jota luontoannon räjähdysmäinen kasvu – noin 30 % vuonna 1988 – uhkasi.

Skopin tammi-helmikuun tulos on huono, jäljessä budjetista noin 70 miljoonaa markkaa. Koko säästöpankkiryhmä on ylilikviidi. "Vaikeuksia saada ulos riittävän nopeasti rahaa." Huhtikuun alussa Pankkitarkastusvirasto ilmoittaa, että nyt on julkisuuden paine liian kova. He antavat Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaistavaksi kysymyksen siitä, onko Skopilla liikaa vaikutusvaltaa eräissä yhtiöissä, kuten Tampellassa.

Ali-Melkkilä kyselee, onko heillä liikaa rautoja tulessa. Riikonen on huolissaan. Maaliskuun jälkeen Skopin emopankin tulos on edelleen huono. Ongelma on tukkupankissa, siellä missä sijoituksista on tähän asti tienattu. Wegelius sanoo, että Mancon saattaa mennä kesällä konkurssiin. "Enää ei auta mikään, paitsi ehkä muiden pankkien tyhmyys." Haapanen arvelee, että se Big Bang tullaan panemaan ainakin osittain Wegeliuksen piikkiin, vaikka tiedetäänkin tämän varoitelleen. "Skop on saanut sieltä vähintään sen, mitä nyt menettää", Wegelius laskee. Hän merkitsee kirjaansa yhden kymmenistä skenaarioistaan. Uhkakuvat ja miten niistä selvitään. Sitten hän kirjoittaa (7.4.1989): "Todennäköisesti kuitenkin kaikki menee päin helvettiä."

Tukkupankki ei jostain syystä vedä, lunta tulee tupaan. On selvää, että pörssiyhtiö Skop on nyt tappiollinen.

Erotettu Leo Vatanen tulee kylään (13.4.89). Hän on tarkkaillut Tampellaa. Muutoksista puhutaan, mutta yhä on viisi bisnesaluetta jäljellä. Koko huippujohto vaihdettu, osittain arveluttavalla tavalla. Hänen erottamisensa Wegelius kuulemma hoiti tyylikkäästi. Vatanen ei tiedä vahtimestarista naapurikabinetissa. Pekka Salo on hänen mielestään puhunut myös paskaa. Metsävirta vaarallinen tyyppi, Alajärvi ja Jaakkola kokemattomia mutta hyviä, paperikonepuolen Heinisen syrjäyttäminen oli virhe joka voi kostautua.

Mutta Vatanen on liikkeellä oikeastaan kauppamiehenä. Hänellä olisi hyvä amerikkalainen ostaja Tamrockille, maksu käteisellä ja nopea kauppa. Sen jälkeen Wegelius eri tahoilla pohtii Tampellan vaihtoehtoa, pyörittää konsernia kuin kaleidoskooppia. Jos myydään, mitä ja kenelle? Riikonen vastustaa kaikkea myyntiä, hän tahtoisi tehdä sopimuksia vain kantatontista, siitä 28 hehtaarista keskellä Tamperetta.

Riikosella on tunne, että maa lämpenee jalkojen alla. Hän ehdottaa (17.4.89), että harkittaisiin hänen eroaan Skopista. Hän jatkaisi vain Interpolatorin, Tampellan ja Sp-sijoituksen hallituksissa. Sillä tavoin viranomaisten painetta voitaisiin keventää.

Sitä painetta on, mutta sitten Aranko lupaa "vetää verikoiransa pois", Wegelius puolestaan lupaa hänelle kirjeen, jossa luetellaan, miten Skop ja kumppanit toimivat omistuksiensa laillistamiseksi. Samana päivänä Union Mortgage Companyn ensimmäiset tositiedot osoittavat sen huonommaksi kuin mitä Sukselaisen osastot olivat arvioineet. Sukselaisen korvaavaa henkilöä etsitään.

Toukokuun 12. päivänä: "Neuvottelu MA/CW. Pörssi Suomessa alas."

Toukokuun 16. päivänä tilintarkastaja Hyytiäinen ihmettelee Ali-Melkkilälle, Wegeliukselle, Kauniskankaalle ja Haapaselle, miten on mahdollista, että hallintoneuvosto suhtautuu Manconiin "rauhallisesti kuin viilipytty". Riikonen saarnaa, että kaiken tarkoituksena on voiton maksimointi, tulos on turvattu nyt vuoteen 1993 saakka, "jollei sitten meteoriitteja putoa".

Toukokuun 18. päivä: "Aranko valittanut MA:lle, ettei pääse CW:n kanssa asiaan. Sanonut, että kyllä hänkin osaa olla kova. MA neuvottelee, menee Arangon luo." Mutta se ei auta, Aranko ei pääse asiaan Ali-Melkkilänkään kanssa.

25.5.1989: "Koko säästöpankkiryhmän korkein johto Porvoossa. Lopputulos: Katastrofi uhkaa matemaattisella varmuudella tällä kasvulla ennemmin tai myöhemmin. Jarrutusteho huono, liittyy yrityskulttuuriin. Huono kyky sanoa ei läpi koko federaation. Tätä systeemiä ei voi jarruttaa!"

30.5.1989. Raastava tunnelma. ”Skopin johtokunta. Mancon kaatuu. Likviditeetin tarve räjähtänyt. Paljon uusia asioita. Manconor menee myös konkurssiin, noteeraus keskeytetty. Karin Nordenswan hakee Bensowin nimissä Manconin konkurssiin. Siis tytär hakee konkurssiin isänsä elämäntyön.”

Julkisuus on niin ikävää kuin se voi olla. ”Sopulit soittelevat, helvetinmoista repimistä.” Wegelius valmistelee suunnittelupäivien julistustaan paljon adrenaliinia suonissaan:

”Hyviä vuosia takana, tuloskehitys Suomen paras, tappiot kohtuullisia. Federaatio toiminut hyvin . . . Nyt ei saa lietsoa tappiomielialaa. Mutta hallintaa tarvitaan. Nyt ei saa harrastaa akrobatiaa. Vuosi –89 saattaa olla käänteentekevä pankkitoiminnassa myös Sp-ryhmässä. Kasvu hidastuu, kannattavuus heikkenee, tappiot kasvavat. Suunnittelumme on kunnossa. Tuloskehitys konsernissa lähellä budjetoitua, poikkeama kuitenkin alaspäin . . . Vahingon rajoittaminen on nyt tärkeää, tämä on tunnustettu. Meitä ei ole yllätetty. Mancon-ohjus ei läpäise Skopin panssaria.”

Sitten hän toistaa Ali-Melkkilän kanssa jauhamiaan ajatuksia. Liian monta rautaa tulessa, kasvu liian rajua. Kun ei ehditä, niin pian ei myöskään jakseta. Tiedetään, mitä pitäisi tehdä, mutta ei ehditä, ei pystytä. Organisaatio hyvä. Mutta täällä ei ole jarrujärjestelmää! Nyt on jarrutettava! Ja otettava vain sellaisia bisneksiä, jotka jaksetaan hoitaa.

– Mikä luvataan, se kans pidetään, Wegelius sanoo väelleen. Hän kertoo ottaneensa riskin, kertoneensa hallintoneuvostolle, että konserni etenee kohti budjetoitua tulosta.

– Manconin tappiot katetaan myymällä jotain voitolla, hän vakuuttaa ja sanoo, että jos tuloskunto ei riitä, niin sitten ei kikkailla, vaan tehdään radikaaleja ratkaisuja joko kustannusten tai tavoitteiden puolella.

– Jos muutetaan tavoitteita, niin silloin miehistö vaihtuu. Meidän on pakko menestyä!

– Mutta mä en halua, että te skoppilaiset, jotka nyt näytätte rasituksesta tuhkanharmailta, yhtenä päivänä näytätte kuolemankalpeilta.

Mancon myllää lehdissä, Ollila soittaa ja kysyy, saako Wegelius siitä silmilleen. Sen verran nyt ainakin, että hänen syynsä on yritysten antaminen Manconin ”kehitettäväksi”.

Tampellan tulos neljän kuukauden jälkeen laahaa, Mancon kiehuu yhä, Kauppalehti väittää, että Sp-sijoitus on pelastautunut sisäpiiritietojen avulla, ja että pörssikauppa ja etiikka Skopin tavoin ymmärrettynä eivät kuulu yhteen.

Tulivalmistelua. Tappioita, halveksuntaa, naishuolia. Manconin tahra. Sukselainen eroaa. Kolmen rintaman sotaa. Rahat loppuvat keskiviikkona. Ääninauha todistaa. Erityistarkastus heti. Washingtoniin.

Kesäkuun puolivälissä, tarkalleen juuri 15.6.1989, Wegelius kirjoittaa ärtyneenä. "Kaikki menee päin helvettiä." Skop menee huonosti. Luottotappiot, Mancon, rosvomaine, yleinen halveksunta. Hevoset sairaita, hyppäävät huonosti. Ja vielä hänen välinsä Gun Kivelän kanssa ovat "suhteellisen heikot".

Pankkitarkastusvirasto ilmoittaa (19.6.89), että se katsoo Skopin omistukset laillisiksi sillä ehdolla, että Skop ryhtyy vähentämään vaikutusvaltaansa yrityksissä. Tavoista on ollut puhe: vaihdetaan henkilöitä yhtiöiden hallituksissa.

Näennäistä, typerää, raivostuttavaa! Se ei johda mihinkään todelliseen muutokseen, ja virasto tietää sen. Ne haluavat koko tällä verikoiraoperaatiolla saada Skopin valtapiirin lain *kirjaimen* mukaiseksi. *Sen vuoksi* he hääräävät täällä pankissa kuin heikkopäiset, laativat kirjelmiä, vastaavat, selittävät, hankkivat materiaalia, väittelevät ja neuvottelevat. Eli tekevät kaikkea muuta kuin mitä heidän juuri nyt pitäisi tehdä.

Heidän pitäisi nyt pumpata, joka miehen, vettä pois konehuoneesta.

Esko Ollila on huolissaan Wegeliuksesta, joka hänen mielestään tänne saakka on ollut "menestyjä ilman tahraa". Nyt tahra on, se on Mancon, jota Ollila pelkää itsensäkin kannalta. Mancon on enemmän kuin tahra, se haittaa elämää. Onninen Oy ilmoittaa (3.7.89), ettei se halua

olla enää missään tekemisissä Skopin kanssa, "koska Skop teki Bensowille kiinteistökaupassa rumasti". – Niin kuin he luulevat! Uskovat kaiken, mitä lehdet kirjoittavat, Wegelius tuskailee.

Heinäkuun 6. päivänä Eljas Sukselainen tulee Wegeliuksen huoneeseen. Hän aloittaa itse ja heti keskeltä: hän on tullut monesta syystä siihen käsitykseen, ettei ole enää Skopissa oikeassa paikassa.

– Kun minä tulin tänne kaksitoista vuotta sitten, kaikki näytti hyvältä, Eljas sanoo asiallisesti.

– Ajattelin, että jos pärjään hyvin, niin saatan nousta vaikka ykköseksi. Ja jos huonommin menee, niin lähden sitten muualle.

Eljas Sukselainen kuvaa tapahtuneen kehityksen omalta kannaltaan. Asetelmat ovat liikkuneet sellaiseen suuntaan, ettei hänellä enää ole mitään roolia. Hän on tarkkaillut, tietysti, asioita. On nähnyt, että hänen valtaansa ja asemaansa ovat tyhjentäneet vähin erin Terho, Ali-Melkkilä, Wegelius, Riikonen ja sitten Karppinen ja Prepula.

– Sen vuoksi minulla ei ole enää mitään roolia merkittävien päätösten teossa, Sukselainen toteaa, eikä Wegelius väitä vastaan, vaan kuuntelee.

Sukselainen myöntää, etteivät asiat ole menneet hyvin. Karheasti hän jatkaa, ettei se aina kuitenkaan ole ollut hänen syytään. Nyt hän tahtoo lähteä, hän haluaa aloittaa oman sijoitusbisneksen. On hän jo nytkin suhteellisen varakas, mutta lisä ei tekisi pahaa. Skandaalia hän ei halua aiheuttaa, eikä mitään vahinkoa Skopille, ei vahinkoa kenellekään. Ja kilpailijan luokse hän ei mene, ehkä KOP:n pääjohtajuus tekisi poikkeuksen, jos sinne kutsuttaisiin. Hän haluaa lähteä, mutta elegantisti, ja toivoo ettei häntä moitittaisi. Hän voi yhä olla käytettävissä hallituksissa. Luottoa hän läksiäisiksi tarvitsisi muutaman miljoonan. Perintöä on tulossa.

Wegelius on merkinnyt muistiin myös se, mitä mieltä Eljas Sukselainen on Skopista: "Kehitys on karkaamassa ideoitsijoiden käsistä. Skop on rikastunut, saanut valtaa.

Vallan haluajia ilmaantunut, ei hallittavissa vanhoilla periaatteilla."

Hän on aina ollut sitä mieltä, että Eljas Sukselainen on älykäs ja hoksaava ja vakuuttava. Ei se siihen ole sortunut.

Katsellessaan eroilmoituksensa jättäjää Wegelius saa mieleensä kuvan Henrik Kuninkaasta. Sukselainen sanoo, että hän tahtoisi "näytellä pääosaa" Golf Sarfvikissa. Niinkö se on, että Eljas Sukselainen ensin tahtoi Ali-Melkkiläksi, pääjohtajaksi, sitten Riikoseksi, guruksi ja nyt Kuninkaaksi, sijoittajaksi joka pelaa sijoituspeliä ja golfia, hyvin kumpaakin? Se taitaa olla juuri niin, sen lisäksi, että poika tahtoi Sukselaiseksi, isäkseen.

Elokuun 9. päivänä tulee suuri pettymys. Tampellan tulos valuu alas, se on huonompi kuin odotettiin. Myös Hans Björnberg on pettynyt, mutta hän ei sano yllättyneensä. Kustannukset ovat riistäytyneet. Hän kysyy, onko Tampella karannut tai ainakin karkaamassa hallinnasta? Uusi pääjohtaja on ensi energiansa käyttänyt, nyt Pekka Salon ja yhtiön hallituksen ristiriita alkaa ja syvenee sitten nopeasti.

Tulee syyskuu 1989, alkaa ankara ja monessa mielessä kohtalokas riitely Skopin ja muiden pankkien, myös Suomen Pankin kanssa. Skop on monen, ainakin kolmen rintaman sodassa, ja kaikki rintamat aktivoituvat.

Wegelius kirjoittaa 18.9.89: "Ilmiriita Skop vastaan KOP ja PSP, Skopin sijoitustodistuksia liikaa."

Riikonen arvelee, että koko asia on lähtenyt liikkeelle Postipankista. Se tahtoo valtion kassan avulla hallita markkinoita ja nyt KOP on lähtenyt mukaan taisteluun. Siellä he ovat olleet vihollisia aina, nyt Lassilalla on tilaisuus.

"Rahat loppuvat keskiviikkona, kun muut pankit eivät tee kauppaa Skopin kanssa. Skop ajautuu Suomen Pankin valvontaan miljardimäärin. Suomen Pankki taas ei ota kantaa", Wegelius kirjoittaa. Säästöpankkien papereita ei kukaan hyväksy. Säästöpankeilla on Skopista rajaton luotto-oikeus 15 prosentilla. Ne saavat rahaa miten paljon tahansa. Ne voivat jatkaa kuin mitään muka ei olisi tapahtunut.

"Skop + säästöpankkiryhmä kasvaa liian paljon, sietämätöntä. Säästöpankit velkaantuvat nyt liikaa. Skop maksaa viulut, rajoitus tarpeen. Keskiarvo nolla myös säästöpankeille. Sama järjestely kuin Skop suhteessa Suomen Pankkiin . . ."

Wegelius ja Riikonen menevät Suomen Pankkiin Esko Ollilan ja Sirkka Hämäläisen sekä heidän parin "teknikkonsa" luokse. Analyysi on selvä. Suomen Pankin mielestä, ja todellisuudessa, Skop on valinnut "vastavirtaisen" politiikan luotonannon supistamispyrkimyksissä. Sen vuoksi säästöpankkien kasvu on aivan kestämätöntä sekä Suomen Pankin että toisten pankkien mielestä. Ja nyt markkinat reagoivat hyljeksimällä Skopin ja säästöpankkien sijoitustodistuksia. Niitä on kerta kaikkiaan liikaa.

Heille luetaan, mitä heidän rauhaansa nyt kuuluu: Suomen Pankki tahtoo kyllä markkinoiden toimivan, mutta se ei nyt halua puuttua tilanteeseen, ei se myöskään tiedä mitä se tekisi, jos se puuttuisi. Tästä ojasta ei auteta ylös, säästöpankkien ei anneta jatkaa ylimitoitettua luotonantoa.

Wegelius ja Riikonen koettavat painottaa markkinoiden toimivuuden tärkeyttä. Niitä ei saisi häiritä tahallaan, kuten KOP ja Postipankki nyt tekevät boikotoimalla heidän papereitaan. Sitten he lupaavat tehdä kaikkensa, että jarrut löytyisivät.

Jarrujen on nyt löydyttävä! Suomen kannattavimmalla liikepankilla ei mene oikein hyvin. Tilanne ei oikein ole hallinnassa. Ohjausvoimaa ei ole, mutta sitä on nyt jostakin saatava.

Se päivä on rahamarkkinoilla pyörteinen, turbulentti, kuten he sanovat. Riita ei asetu. Wegelius sanoo, että nyt heidän viestinsä on saatava läpi koko organisaation. Enää ei uhota! Ei tehdä mahalaskua korkealta! Jarrupolkimen paikka on selvitettävä ja jarrua painettava.

Iltaan mennessä he ovat saaneet ääninauhalle todisteita siitä, että heitä vastaan on muodostettu kartelli. Wegelius ottaa ääninauhan mukaansa ja menee Esko Ollilan kotiin Villisikaan. He kuuntelevat nauhan, se on tehty Skopin dealingkeskuksessa. Kyllä, siltä se kuulostaa, Ollila myöntää.

Hän sanoo puuttuvansa asiaan, mutta ei usko, että johtokuntataso KOP:ssa ja Postipankissa on tiennyt tästä. Toisin sanoen, siltä taholta ehkä ei kuitenkaan ole valehdeltu Suomen Pankille, joka on asiaa kysynyt. Ehkäpä ei. Mutta Ollila selvittää ystävälleen tietävänsä, että PSP, KOP ja jossain määrin myös OKO ovat ”aidosti huolissaan” siitä, että Skopin papereita on yksinkertaisesti liikaa ulkona.

– Ne sanovat, että Skop ei kyllä meidän rahoilla kasva eikä rikastu.

Skopin suhteen linja on Suomen Pankissa luotu. Lähtökohtana on ollut se ”siepattu” osastopäällikkötason kirje, jossa säästöpankkeja Ollilan mukaan suoraan kehotettiin olemaan piittaamatta kasvurajoituksista.

Suomen pankki kaikesta huolimatta haluaa markkinoiden toimivan ja ettei Skopille käy ”tosi huonosti”. Sen vuoksi Skop kyllä saa rahaa jatkossakin, mutta vähän kalliimmalla, rangaistukseksi. Keskuspankki on tehnyt aikaisemminkin erillissopimuksia eri pankkien kanssa. Jos Skop ei usko selviytyvänsä, rahaa lainataan, Ollila lupaa.

Seuraavana päivänä Jukka Haapanen esittää, että he tämän tilanteen varjolla pyyhkivät kaikki Skopin ongelmat kerralla pöydältä. Ne menevät, esimerkiksi alennettu osinkoprosentti, silloin ”Ali-Melkkilän piikkiin”. Näin jatkomahdollisuudet paranisivat.

Nyt peli on toista kuin äsken. Suomen Pankki pyytää ”heti” tiedot Skopin ja Skop-konsernin tuloskehityksestä. Nyt heitä epäillään todella.

”21.9.89 Aranko soitti Riikoselle ja ilmoitti, että Ptv tekee nyt heti erityistarkastuksen Skopissa yhteistyössä Suomen Pankin kanssa. Tämä osoittaa, että Suomen

Pankki ja Ptv tuntevat suurta epäluottamusta meitä kohtaan”, Wegelius kirjoittaa.

He ovat lujilla, joka puolelta tulee nyt ikäviä uutisia. Oma väki on vähän jo rauhatonta. Kaikilla tuntuu olevan liikaa työtä, aivan liikaa asioita.

Mutta sitten Wegelius ja Ali-Melkkilä ja joukko muita skopilaisia pääsee vetämään henkeä. He lähtevät tarkoin valmistellulle matkalle Maailmanpankin ja Kansainvälisen valuuttarahaston kokoukseen Washington D.C:hen.

Kullberg puhuttelee Ali-Melkkilän. Korttitalo. Jarrutus "omassa tahdissa". Menestys hautasi ja vaiensi. Vuoto. Jotain sydämessä. Luovuttaisiko hän miekan, edes yrittämättä?

Matti Ali-Melkkilälle Rolf Kullbergin tapaaminen Washingtonissa on sokki, josta hän ei toivu. Ei voida olla varmoja, mikä saattoi aiheuttaa äärimmäisen reaktion. Voidaan vain tehdä johtopäätöksiä sen perusteella, mitä Ali-Melkkilä itse myöhemmin kertoi ja millaiseksi hän "keskustelua" kuvasi.

(Eläkkeelle siirretty Kullberg muistaa tapaamisen hyvin. Mutta kesäkuussa 1992 hän kuittaa sen ihmettelyllä. – Ei, siinä ei ollut mitään erikoista, tavallinen keskustelu, hän sanoo.)

Keskiviikkona, syyskuun 27. päivänä on perinteinen vastaanotto Suomen suurlähettilään residenssissä. Ali-Melkkilä ja Wegelius asuvat eri hotelleissa, he ovat myös suunnitelleet niin, että käyvät päivän aikana kumpikin eri tilaisuuksissa. Poikkeuksen tekee tämä suurlähettiläs Jukka Valtasaaren vastaanotto, jonne skopilaiset koordinoituvat eri tahoilta yhtäaikaisesti. He ovat perillä hyvissä ajoin, väkeä on vielä vähänlaisesti ja Wegelius, joka on ensi kertaa Washingtonissa, saattaa huomata, että suurlähettilään vaimo Etel Gadd on hänen luokkatoverinsa. Miten luonteva avaus keskustelulle.

Suomalaiset vieraat ovat päivän riennoista hieman hengästyksissään, mutta muuten mainiolla tuulella ja seuraavat, kuinka lähettilään asunto täyttyy ja kuinka pääjohtaja Rolf Kullbergin seurue seilaa sisään juuri juhlien ollessa huipentumaisillaan.

Puutarhan ovet ovat avoinna, illansuun aurinko paistaa mieliinpainuvan kauniisti. Wegelius huomaa Kullbergin etsiytyvän väkijoukon läpi häntä kohti. He juttelevat niitä näitä, kunnes Suomen Pankin pääjohtaja kääntää keskustelua asiapitoiseen suuntaan, ensin Tampellaan ja sitä kautta pienellä kierteellä kohti ongelma-alueita, lainanantoa. Kullberg kyselee, Wegelius höristää epäluuloisesti korviaan ja alkaa hidastaa vastauksiaan. Sitten Ali-Melkkilä tulee samalle lattianeliölle.

– Hyvä, kun satuit paikalle, me olemmekin tässä jo puhuneet todellisista asioista, Wegelius sanoo.

Pitkä, tummapukuinen Kullberg laskee kätensä Ali-Melkkilän harteille isällisesti.

– Voisitko tulla tänne, minulla olisi vähän asiaa.

He menevät puutarhaan, jossa Kullbergin mukaan ei puhuta mitään ihmeellistä, vaikka Ali-Melkkilä hänenkin havaintonsa mukaan "järkyttyy".

Ali-Melkkilän kommenteista päätellen jotain erityistä tulee sanotuksi. Suomen Pankin maisterispääjohtajan jyrkkyys, ylhäältä katsova herraskainen läksyttäminen osuu perniöläisen pankkimiehen aroille alueille. Mutta ehkä ratkaisevaa on se, ettei Ali-Melkkilällä ole argumentteja, joiden avulla hän kykenisi säilyttämään omanarvontuntonsa ja ennen kaikkea oman varmuutensa asioiden tilasta.

Yhtäkkiä hän vain kuuntelee, nyökkäilee ja myöntelee. Hänellä ei ole kättä pitempää millä hyökätä takaisin, eikä yhtään kunnollista selitystä. Hän tuntee itsensä nöyryytetyksi hölmöksi, joka ei pysy tilanteen tasalla.

Vielä keväällä 1989, hän oli suorastaan onnellinen. Hän jättää pankin tilanteessa, jossa sen kasvuvauhti on mahtava ja jossa hän on hoitanut itsellensä kovan tason seuraajan.

Matti Ali-Melkkilä on luottanut itse perusajatukseen "federaatiosta" täysin. Ja jos joitain epäilyksiä on ollutkin, ovat Wegelius ja Riikonen tiedoillaan, taidoillaan ja täydellä varmuudellaan poistaneet ne.

Matti Ali-Melkkilä on ajoittain nauttinut tiedosta ja tunteesta, että hänen johtamansa pankkiryhmittymä on selkeä edelläkävijä – nopein, älykkäin, tehokkain ja tuottavin. He olivat löytäneet uuden ajattelutavan, kuin uuden maailman.

Matti Ali-Melkkilä ei ole ollut syrjään sysätty tonttuukko, vaan johtava, tasapainoittava, luottamusta herättävä voimahahmo. Hän on pitänyt yllä tasapainoa, kyllä, mutta siihen ajatukseen on kuulunut itsestään selvästi, että hän myös antaa organisaationsa ottaa etunojaa, riskejä, toimia dynaamisesti.

Hän arvostaa Wegeliusta ja hyvin sietää Riikosen omituisuuden, kun se on hinta nerokkuuden hedelmistä, jotka saattaa laskea taseesta ja tuloksesta.

Ali-Melkkilä tiesi, mitä Wegelius ja Riikonen tekivät. Mutta suurlähetystön puiston varjoissa asioiden mittakaava, niiden jyrkkyys ja ehdottomuus, heidän menettelynsä mahdollinen tuhoisuus nousee tajuntaan kuin ennen näkemätön ilmestys.

Ali-Melkkilä oli nähnyt uhkakuvat ensimmäisenä. Hän oli alkanut kysellä ja epäillä, mutta vaikka uhkat kasvoivat, hän katseli niitä kuitenkin pääjohtajana, joka edelleen seisoi valitun linjan takana. Hän oli antanut suunnan. Mutta nyt asetelma kääntyi nurin.

Älykkyys muuttui typeryydeksi, lahjakkuus haihatteluksi, nerous yksisilmäisyydeksi, dynaamisuus harkitsemattomuudeksi, suuret voitot petolliseksi kangastukseksi, strategia korttitaloksi. Ja tämän hänelle tulee kertomaan Suomen Pankin pääjohtaja, jota koko pankkiala pitää pilipalipoikana. He puhuivat "Ontosta".

Ali-Melkkilä oli tietenkin selvillä Säästöpankkiryhmän luottostrategiasta, koska oli itse mukana, kun siitä päätettiin maaliskuun 9. päivänä 1989, puolisen vuotta ennen Kullbergin puhuttelua. He olivat siellä kaikki: se oli pankin hallintoneuvoston työvaliokunnan ja Säästöpankkiliiton hallituksen yhteinen kokous, joka päätti ajaa edelleen omaa linjaa ja edetä siinä "poliittiselle sietorajalle saakka".

"Poliittiselle sietorajalle saakka", he sanoivat.

Juuri sitä sanontaa he tarkoituksellisesti käyttivät ilmaisemaan olemustaan ja kokoaan pankkiryhmänä, joka oli kolmasosa kaikesta ja jonka itsetunto muutaman viime vuoden aikana oli tehnyt siitä sen omasta mielestä yhteiskunnallisen osapuolen, voimatekijän.

"Poliittiselle sietorajalle saakka" ilmaisi heidän tahtoaan kasvaa yhä ja kasvattaa markkinaosuutta tavalla, jossa Suomen Pankki määräyksineen olisi jopa avuksi.

Suomen Pankki kehoitti pankkeja jarruttamaan luotonantoa. Pankit tottelivat, säästöpankkiryhmää lukuunottamatta.

Kyllä hekin ymmärsivät ja hyväksyivät täysin ajatuksen. Luotonannon kasvuvauhti 1988 oli hirveä, 30 prosenttia vuodessa. Kansantalouden kannalta oli aivan oikein jarruttaa.

Kyllä hekin päättivät jarruttaa, mutta toisella tavalla, ehdottomasti "omassa tahdissaan", kuten he sanoivat. Kun muut polkaisisivat tehostettujen levyjarrujen pedalia, Skop ja säästöpankit ajattelivat tyytyä kaasujalan keventämiseen.

Numerot ja suunta pantiin paperille. Sen päätöksen mukaan säästöpankkiryhmä halusi toimia niin, että sen luotonanto *jarrutusvaiheessa* kasvaa 2 prosenttiyksikköä yli sen, mitä Suomen Pankki edellytti ylärajaksi.

Perustelu oli selkeä: Säästöpankit tahtoivat edelleen hyötyä kasvusta. "Federaatio", jonka he olivat luoneet, tahtoi ottaa lisää markkinaosuutta ja kannattavuutta, jota nyt tulisi, kun vauhti oli päällä.

Tässä tilanteessa heistä kukaan ei halunnut irroittaa otetta saaliista.

Tausta oli kunnossa, eikä sinä päivänä Säästöpankkikeskuksen kuudennen kerroksen kokoustiloissa uhottu. Mutta päätöksen psykologian voi käsittää vain, jos muistaa, että he olivat onnistuneet mahtavasti. Takana oli loistavia vuosia, myös vuosi 1988 oli tulokseltaan hyvä.

Luottotappioita ei vielä osattu pelätä. Elettiin maailmassa, jonka lainalaisuudet pari kolme vuotta myöhemmin oli jo unohdettu: pankeilla ei voinut mennä huonosti. Jos vaikeuksia tuli, ne hoidettiin rahalla.

Uskomatonta kyllä, tätä päätöstä näillä perusteilla oli tekemässä joukko säännöstelykauden pankkimiehiä, joista ilmeisesti kuitenkin vain yksi ainut jo silloin kuuli varoitussignaaleja sisältään, "vanhan kansan pankkimies" Matti Ali-Melkkilä.

Mutta hän oli mukana, hän vaiensi tuntemuksensa. Hän ei halunnut olla jarru ja kalkkilaivan kapteeni, eikä leimautua sellaiseksi.

Menestys oli muuttanut Skopin ja säästöpankkien organisaation käyttäytymistä.

Menestys hautasi alleen inhon, jota tunnettiin "ratikaali" Riikosta kohtaan. Menestys tunki pinnan alle suoranaisen vihan, jota tämä nokkava "Nakke Nakuttaja" ja ratsastava tuleva pääjohtaja aiheuttivat.

Menestys vaiensi ne, jotka ajattelivat ehkä toisin, koska lopulta hekin tahtoivat pitää menestyvän työpaikkansa.

Loputtomalta näyttävä menestys kätki vastenmielisyyden, jota monet tunsivat kasinotalouden keinoja kohtaan, keinottelun mukanaan tuomia lieveilmiöitä ja arvonmuutoksia kohtaan.

Nekin, jotka ajattelivat että puuha on moraalitonta ja häikäilemätöntä ja sopimatonta ja vaarallista, lakkasivat vikisemästä, kun Skop ja säästöpankit esittelivät toisen ja sitten kolmannen peräkkäisen loistavan tuloksensa.

Epäilijät hiljenivät, etteivät joutuisi yksinkertaisen tai vanhanaikaisen kirjoihin. Ja lopulta moni epäilijä alkoi uskoa, koska lumoavan ja ärsyttävän Riikosen lupaukset näyttivät toteutuvan. Alkoi tuntua siltä, että hän puhui kuitenkin totta.

Eivätkä maakuntien säästöpankkiirit myöskään psykologisesti kokeneet miellyttäväksi, tuskin mahdolliseksikaan, sanoa asiakaskunnalle, jolle juuri oli rehvasteltu rahan runsaudella, että nyt se raha loppui. Päin vastoin.

Maakuntien miehet olivat kerkeästi Skopin Riikosen ja kumppaneiden rinnuksissa. "Eikö teillä ole rahaa, vai ammattitaidostako se on kiinni? Eikö suhteet riitä? Kehuittehan te, että Japanista saakka tulee rahaa kuin rännistä!"

Ja tuli myös.

Riikonen veivasi ihmemyllyään yhä rajummin, hän hankki rahaa kaikkialta mistä sitä oli saatavissa. Sitä kutsuttiin "tuotannoksi". Ja "markkinoinniksi" kutsuttiin sitä rahan myymistä, jota ennen sanottiin lainan antamiseksi.

Suomen pankki jarrutti niin että kiskot kirskuivat. Se asetti pankeille, jotka eivät noudattaisi sen asettamia lainannannon eli rahan myynnin rajoja, velvoitteen kassavarantotalletukseen, nollakorolla.

Käytännössä tämä velvoite tuli koskemaan etupäässä juuri Skopia ja säästöpankkeja.

Ali-Melkkilä ei yksinomaan tiennyt tätä. Hän oli pääjohtaja, joka viime kädessä päätti, miten säästöpankkileiri asiaan suhtautuu. Eli, että se päätti maksaa Suomen Pankin asettaman rangaistusmaksun – hintana markkinaosuudesta!

– Se maksaa mitä se maksaa. Mutta me emme jarruta niin nopeasti, että säästöpankit menettävät mahdollisuuden hyötyä, lisätä markkinaosuutta ja antolainauskasvun kautta myös kannattavuutta.

Niin he sanoivat ja päättivät, yhtenä miehenä, tähän henkiseen ja käytännölliseen tilaan joutuneina ja menneinä.

Muuan heidän osastopäälliköistään lähetti kevättalvella 1989 säästöpankeille kirjeen, jossa keskuspankin kanta todettiin ja sitä pidettiin asiallisena. Mutta itse asiassa kehotettiin jatkamaan entiseen tyyliin.

He käsittivät Suomen Pankin toimenpiteen luovan hulluuden: ei niin voinut tehdä. Ei keskuspankki voinut, juuri kun raha oli vapautettu, ryhtyä palaamaan säännöstelyyn. Eikä sen esittelemää menettelyä sanktioineen ollut olemassakaan. Mutta säästöpankkiryhmän johto ymmärsi tilanteen aivan yhtä hyvin kuin heidän kolleganSA SYP:ssä ja KOP:ssa. He ymmärsivät ja hyväksyivät.

Mutta he halusivat maksaa, ja jarrutella sitten omaan tahtiinsa.

Washingtonin puistikossa Ali-Melkkilälle valkeni, että kysymys on jostain, jolla ei ehkä olekaan hintaa. Tai jonka hintaa ei koskaan todennäköisesti kyetä maksamaan ilman katastrofia, ilman tuhoa ja häpeää.

Rolf Kullberg puhui suunsa puhtaaksi. Hänen ilmaisuilleen sanotaan antaneen ryhtiä ja iskevyyttä pankkien toimintaa valvovan Esko Ollilan evästykset. Ollila käytti Kullbergia. (Ja Rolf Kullberg puolestaan jälkeenpäin, kesällä 1992, kun pankkikriisiä puitiin ja hänet oli jo potkaistu eläkkeelle, vähätteli omaa rooliaan: vastuu pankkien toiminnan seuraamisesta oli juuri Esko Ollilan, Ollilan, joka puolestaan edelleen istui Suomen pankissa, vähäeleisenä, taustalle mieluusti jäävänä.)

Matti Ali-Melkkilän kuolema alkoi. Washingtonin matkan jälkeen hän ei palannut ennalleen. Siitä pitäen hänen sairautensa otti valtaa niin, että jo samalla matkalla Wegelius katsoi ja kuunteli ystäväänsä, jonka seuraajaksi hänet jo oli nimitetty, kummeksuen. Washingtonin Hotellissa Ali-Melkkilä kirjoitteli säikähtäneitä ajatuksiaan paperilappusille. Hän ihmetteli ja kyseli, miten pankin nyt käy.

Wegelius näki masennuksen ja yritti parantaa Kipparia argumenteilla, rohkaisemalla, puhumalla järkeä, latelemalla faktoja.

– Taistelu ei ole ohi, Matti! Se on vasta alkanut! hän paasasi.

– Meillä on vielä runsaasti aseita, ennen kaikkea iso tase, rahaa! Me nousemme, me ratkomme yhden ongelman kerrallaan! Usko minua, Matti!

Mutta vaikka Ali-Melkkilä aina hetkeksi piristyi, hän luiskahti saman tien uudelleen depressiiviseen ja pessimistiseen olotilaansa. Kun he palasivat New Yorkista – eri koneissa, kuten tapana maailmalla on – Ali-Melkkilän suunnalta ei kuulunut avunhuutoja eikä hätäilyä muutamaan viikkoon. Myöhemmin Wegelius saattoi päiväkirjoistaan selvästi nähdä Kipparin ajatusten ja käyttäytymisen logiikan.

Matti Ali-Melkkilä ei tullut Rolf Kullbergin puheista ns. järkiinsä. Hän ei ns. huolestunut ja ryhtynyt sen mukaisiin toimiin pääjohtajatasolla. Hän ei menettänyt hetkellisesti mielenrauhaansa. Ali-Melkkilä putosi kerralla ja korkealta.

Tauko epätoivon ilmauksissa oli sokkia seurannut hiljaisuus, kuin tajuttomuus. Mutta 16.11.1989 se loppui. Wegelius kuunteli, kun hänen väistyvä esimiehensä kertoi, että heidän on "luovutettava miekka".

– Me olemme aivan täydellisessä kusessa. Meitä ei pelasta mikään, Ali-Melkkilä valitti kasvot tuhkanharmaina.

– Chrisse, mitä me teemme, jos maailmassa tapahtuu jotain . . . Mitä tahansa?

Wegelius rohkaisi, perusteli, vakuutteli, valoi taistelumieltä – yritti hoitaa tilannetta ja pääjohtajan mielenterveyttä liikemiehen keinovarastolla.

Neljä päivää myöhemmin Ali-Melkkilä pulpahti pintaan. Hän oli kyllä väsynyt ja kalpea, mutta piti johtajilleen "loistavan tilannekatsauksen", kuten Wegelius kirjasi muistiin. Edellisenä päivänä pääjohtaja oli ilmoittanut päättäneensä, että vallanvaihtoa on aikaistettava.

Mutta jo 22.11. hän kivettyi, sanoi olevansa loppu. Viisi vuorokautta myöhemmin, maanantaina 27.11.1989, hän ilmoitti jäävänsä sairaslomalle. Wegelius kysyi, mikä Kipparia vaivasi. "Jotain sydämessä", Ali-Melkkilä vastasi.

Sinä päivänä Christopher Wegelius järkyttyi. Hän ajatteli, että nyt Kipparikin on merkitty mies, hän mietti Mattia ja edeltäjiä. -Siinä huoneessa on jotain pirua, hän huomasi ajattelevansa. – Kukaan ei ole lähtenyt sieltä terveenä.

Ja todella. Vainikainen 1960-luvulla menehtyi nopeasti edenneeseen syöpään. Särökari, joka taisteli lakonuhan, maksuvalmiuskriisin sekä vielä mittavien atk-ongelmien kanssa, sai sydäninfarktin. Ranki kaatui kesken työpäivän aivoverenvuotoon.

– Nyt on mies siellä taas kalpeana, Wegelius ajatteli.

Hän matkusti New Yorkiin. Oli päätetty, ettei Ali-Melkkilän sairastumisesta tehdä numeroa. Sisäisesti kerrotaan, että kysymys on ylirasituksesta, tärkeimmille ulkopuolisille asiasta mainitaan. Mutta ei sitten muuta.

Wegelius alkoi ajatella tilanteen sisältämää erityistä riskiä. Mitä, jos Ali-Melkkilä soittaa Kullbergille tai Esko Ollilalle ja "luovuttaa miekan"? Mitä siitä seuraa? He eivät tiedä, he ottavat tietysti pääjohtajan ilmoituksen pääjohtajan ilmoituksena.

Hän ja monet muut ymmärsivät jo, että Kippari oli sairas. Ja myös sen, mitä sairastumisesta voi seurata, jos he eivät tee mitään. Skop oli valinnut strategiansa, riskit olivat näkyvissä. Yhdellä ainoalla puhelinsoitolla sairas pääjohtaja saattaisi tuhota heidän selviytymismahdollisuutensa, jotka hän jo tajusi vain mahdollisuuksiksi.

Wegelius suri Ali-Melkkilää, koska käsitti, että tämän tila oli peruuttamaton. Hän kuunteli esimiestään ja harkitsi. Hän mietti ilta- ja joskus yökaudet, mitä hänen tulisi tehdä. Hänet oli nimitetty pääjohtajaksi. Vallansiirto oli suunniteltu neljän kuukauden päähän. Mutta nyt tulisi Kipparin "abdikointi" ja hänen sairastumisensa.

Harmaankalpea mies esitti kerta toisensa jälkeen, ettei mitään onnistumisen edellytyksiä enää ollut. Oli vain luovuttamisen mahdollisuus.

Juuri kohta valtansa saavalle ja ottavalle pääjohtajalle se visio oli mahdoton. Miten on niin, että hän muka ei pysty tekemään mitään, pelastamaan mitään?

Hänestäkö tulisi Skopin ja Suomen pankkihistorian ensimmäinen pääjohtaja, joka ensi töikseen "luovuttaisi miekan", edes yrittämättä?

Kriisiin. Kokous Luxemburgissa. Hyvää tulosta pitää näyttää. Säästöpankkeja ei saa rahastaa. Uskomaton raportti. Molekuula. Paniikkia. Tulkoon sitten tuho, sanoo ministeri. Laukaus.

– Nyt testataan pitääkö pokka ja pitävätkö hermot. Sooloilu on täysin out!

Toimitusjohtaja Wegelius katsoo kuulijoitaan. Työvaliokunnan herrat ovat matkustaneet 9.11.1989 Luxemburgiin Skopbank International Ltd:n juhlallisiin avajaisiin. Nyt he ovat hiiren hiljaa: ilmapiirissä on kyllä juhlallisuutta, mutta ei iloa vaan hieman kuin hautajaisissa.

Jyrkkää puhetta, he ajattelevat. Se näkyy heidän ihmettelevistä, vähän säikähtäneistä ilmeistään.

– Me olemme ilmiselvässä kannattavuuskriisissä. Ajatus, että tytäryhtiöiden tulos kantaa konsernin hyvään tai edes tyydyttävään tulokseen, voidaan unohtaa.

Hän kertoo mistä on kysymys. Kun konsernin liikevoitto vielä elokuun jälkeen oli 404 miljoonaa markkaa, se nyt lokakuun jälkeen on enää 180 miljoonaa. Huono korkokate, luottotappiot, lisääntyvä epäkuranttius ovat syitä. Hän ehdottaa toimenpiteitä. Skop on ensimmäistä vuottaan pörssiyhtiö. Myönteisen, siedettävän tuloksen näyttäminen tänä vuonna olisi äärettömän tärkeää, sen vaikutus voisi olla ihmeellinen, koska myös kilpailijoilla on hankalaa.

Työvaliokunta ihmettelee, se ei ihan tiedä, pitääkö toimitusjohtajan arvio ottaa sellaisenaan, vai tulisiko ajatella loivemmin. Matti Ali-Melkkilä ei epäröi, hän kuittaa Wegeliuksen arvion juuri sellaisena kuin se on; hän on samaa mieltä.

Työvaliokunnan yhteenveto on, että ensinnäkin tilanne on kriittinen. Toiseksi: voimat kootaan. Kolmanneksi: säästöpankkeja ei saa rahastaa. Neljänneksi: Skopin pitää näyttää hyvää tulosta.

Miten erinomainen ajatus! Kriisissä ollaan, tulosta pitää tehdä, kukkarolle ei saa tulla.

Ali-Melkkilä synkistyy. He ovat taas kotona keskellä kasvavia ongelmia, jotka jotenkin tuntuivat pienemmiltä ja keveämmiltä, kun he olivat niistä maantieteellisesti kaukana. "Pankki menee päin helvettiä", kirjoittaa Wegelius taaskin (16.11.89). "Nyt ollaan kusessa", Kippari toistelee.

Heille tuodaan Pankkitarkastusviraston "uskomaton" tarkastusraportti. Siinä sanotaan, että Skopilla ei ole mikään asia missään hallinnassa, ei laisinkaan suunnittelujärjestelmää. Suunnittelujohtaja Niinimäki on kuulemma aivan ulalla. Riikonen, johon jäljet lopulta johtavat, on antanut viraston tarkastajille käsityksen, että hän on ainoa, joka tietää missä mennään.

Wegelius soittaa Arangolle, joka sanoo, että kaikki langat vievät yksiin käsiin, nimittäin Riikosen. Ja Riikonen taas ei vastaa, kun kysytään. Tai jos vastaa, niin sanoo, että kysymys on väärin asetettu. Wegelius sanoo, että raportti on käsittämätön. Puheet suunnittelusysteemin puuttumisesta ovat paikkansa pitämätöntä höpötystä. Ongelmia heillä on, mutta ei sillä suunnalla, ei siitä johtuvia. Viraston ihmiset ovat Wegeliuksen tietojen mukaan liikkuneet Skopin organisaation alakerroksissa ja kysyneet sieltä liian suuria asioita. Niihin on vastattu, että Riikonen tietää, Riikonen vastaa, Riikonen kertoo. Mutta, Arangon mukaan, Riikonen puhuu mitä sitä huvittaa, tarkastajat ärsyyntyvät, heitä katsotaan rillien takaa ja nenänvartta pitkin pilkallisesti.

Aranko on loukkaantunut, Wegelius päättelee. Virasto on heidän niskassaan ja menettelee omituisesti: pankin ylimmän johdon kanssa ei edes keskusteltu, pääteltiin muka että Riikonen, jota siellä ankarasti vihataan, riittää.

Wegelius kirjoittaa 17.11.1989: "Aranko on sairas, jonkinlainen sydänkohtaus. Työvaliokunta mietti molekuulaprojektia, johon ei haluta mennä." Molekuula on suunnitelma, että he pumppaisivat pörssiin 500 miljoonaa markkaa ja saisivat sillä aikaan uutta kysyntää. Molekuulaa ei koskaan toteuteta, siltä erehdykseltä he varjeltuvat.

Wegelius kyselee itsekseen, ovatko Pankkitarkastusvirasto ja "muut viholliset" jo päättäneet lopettaa Skopin. "Onko meillä vielä toimintavapautta, vai kuvittelemmeko me vain?"

Hän kertoo tilannearvionsa tilintarkastajille (20.11.1989): Skop ei ajattele, että ympäröivä maailma olisi kaikkeen syyllinen. "Tällä pankkikonsernilla on ajettu kovaa ja toistaiseksi hyvillä tuloksilla", hän sanoo. Nyt talous maassa ja tilanne pääoma- ja rahamarkkinoilla ovat johtaneet siihen, että Skopilla on suuria vaikeuksia joka suunnassa. He ovat siitä hyvin selvillä. Korkokate, arvonmenetykset, luottotappiot, Interpolatorin ja Sp-sijoituksen kannattavuuskriisi, kaikki yhdessä.

– Tietoa on ollut, pohdittu on, sellainenkin visio on ollut puheena, missä nyt ollaan. Mutta riski on otettu. Miksikö? Siksi, ettei kukaan meistä ole voinut ajatella, että maan talous päästetään näin kauheaksi, Wegelius sanoo.

Ali-Melkkilä synkkenee yhä. Taistellaan, hokee Wegelius. Ali-Melkkilä ei ole sitä mieltä. Pankkitarkastusviraston ylitarkastaja soittaa ja sanoo, että he siellä ovat miettineet: tarkastuskertomus ei tietyiltä osin ollut reilu. Ylitarkastaja "ihmettelee Arangon asennetta Skopiin", Wegelius merkitsee.

Ali-Melkkilä haluaisi nostaa Kauniskankaan Riikosen ohi. Onko KK juonitellut? Wegelius ihmettelee. Hän ei suostu ehdotukseen. Paniikkia markkinoilla. "Myyvät mitä vaan millä hinnalla hyvänsä. Sp-sijoituksen substanssi menee nollille muutamassa viikossa. Skofax on jo nyt selvitystilassa, samoin Interpolator, samoin Ykkösarvopaperit", Wegelius kirjoittaa (21.11.1989).

Hän katselee Kipparia, joka on lamaantunut. Hans

Björnberg soittaa. ”Tampella on liian riippuvainen Skopista ja Skop Tampellasta.” Se on totta, Wegelius myöntää. Sekin on totta, että koko maa alkaa olla konkurssissa, jos talouden annetaan pudota tällä tavalla. Wegelius soittaa tuskaantuneena kauppa- ja teollisuusministeri Ilkka Suomiselle (22.11.1989):

”Informoin siitä, miltä näyttää erityisesti pienten ja keskisuurten yritysten näkökulmasta. Ministeri Suominen toteaa, että tämä on informaatiota, joka sopii täysin hänen aikaisempaan kuvaansa. Kyllä niin käy kuin CW sanoo, konkursseja tulee. Lähtöfanfaareja oli Wärtsilä ja sitten tulevat pienemmät perässä. Hallitus on täysin tietoinen, mutta kun ei kansa usko. Tulkoon sitten tuho.”

Wegelius ei usko korviaan. Kun kansa ei usko. Tulkoon sitten tuho. Näin sanoo hänelle mahtipontisella äänellä vastuunalainen ministeri. Ihan kuin Suominen haluaisi kostaa. Mutta mitä, ja kenelle? Wegelius pelästyy ja raivostuu. Missä eriössä ministeri elää? Miten helvetissä ministeri voi puhua niin kuin millään ei olisi mitään väliä? Hän soittaa kiihtyneenä Esko Ollilalle Suomen Pankkiin.

”EO toteaa, että Suomen Pankki ei devalvoi. Mennään vaikka 200 tuhanteen työttömään. Suomen kansa ei usko, jollei lyödä päähän.”

Päiväkirja 23.11.1989: ”Hallintoneuvoston kokous. Elämä on täysin rempallaan ja epämiellyttävää joka suhteessa.”

Neljä päivää tuon merkinnän jälkeen Matti Ali-Melkkilä ilmoittaa, ettei tule töihin. Hän ei voi matkustaa Skopin New Yorkin konttorin avajaisiin, Wegeliuksen on mentävä ilman häntä.

Marraskuun 30. päivänä, varhain aamulla Wegelius saa Ali-Melkkilältä puhelun hotelliinsa New Yorkissa. Suomessa on iltapäivä. Ali-Melkkilä on ”täysin down”, depressiossa. Tuntuu ajattelevan, ettei kukaan tee mitään, hän on tullut väkisin pankkiin naamaansa näyttämään, Kauniskangas tuntuu olevan ainoa johon kannattaa luottaa, tekeeköhän Riikonenkaan yhtään mitään, onko se edes yhteydessä Chrisseen. Ali-Melkkilä on juuri ollut kokouksessa, jossa Sp-sijoitus oli todettu konkurssikypsäksi. Kaikki on miinuksella, tilanne on äärimmäisen vakava, mitään ei voi tehdä, kukaan ei tee yhtään mitään.

Joulukuun 2. päivänä Wegelius lentää kotiin päin ja sanelee koneessa päätöksiä, joita on tehtävä. Yksi niistä tuli jo hoidetuksi, heidän edustajansa New Yorkissa, Virgin Island-projektin ja monen muun katastrofin isä, Jan Wennström on hoidettu. Suomessa Wegelius ehtii olla vain muutaman päivän, on mentävä Skopbank Internationalin hallituksen kokoukseen Luxemburgiin. Suomen Pankki kuulustelee Riikosta. ”JR on siellä 2,5 tuntia. Ei ole kysymys erityisestä hyökkäyksestä Skopia vastaan. He ovat ylipäänsä huolissaan pankeista. Väittävät, että Sp-sijoitus on selvitystilassa, mutta että Interpolatorilla olisi pienempiä ongelmia.”

Itsenäisyyspäivän jälkeisenä päivänä Ali-Melkkilä ja Wegelius menevät Hämeenlinnaan. Ali-Melkkilä alkaa murtua. Seuraavana päivänä, Sarfvikin dramaattisen kokouksen lounastauolla, Wegelius vie ystävänsä psykiatrin vastaanotolle. Bensowin konkurssi alkaa kypsyä. Kauniskangas ja Wegelius neuvottelevat Pankkitarkastusviraston kanssa. Aranko kysyy, pitääkö Skopin rakenteen olla näin monimutkainen. Hän sanoo myös, että Tampella on Skopille liian iso menipä se hyvin tai huonosti. Siihen tulisi kiinnittää huomiota. -Se on liian iso verrattuna pankin omaan pääomaan ja vakuudet eivät siinä auta, Aranko arvioi.

Wegelius matkustaa Luxemburgiin. Kesken kokousta hänelle soitetaan. Ali-Melkkilä ampuu itsensä. Wegelius kirjoittaa järkyttyneenä päiväkirjaansa: ”The worst day in our life” – ”Elämämme pahin päivä”.

Pääjohtajaksi. Petosta ja hyväksikäyttöä. ”Kaikki antolainaus pysäytettävä.” Hirvonen lupaa auttaa. Samoin Lassila, joka haluaisi ostaa Tampellan. Ay-miehet kasinossa. Jos CW poistuisi tästä elämästä. Juhantalo haluaa taseyhtiön.

Hän on nyt pääjohtaja. Tämän ylemmäs ei pääse. Miten hauskaa. Edeltäjän ruumis on juuri kylmennyt ja hän katselee suurta valtapiiriään. Ja mitä näkyy? Selvitystilaa, ylivelkaa, romahdusta, käyriä jotka puhkaisevat lattian ja uppoavat peruskallioon, organisaatio jossa on säikähtäneitä, kauhistuneita, sairastuneita, kalvenneita, lamaantuneita, liian optimistisia tai liian pessimistisiä ihmisiä. Voima on valahtanut pois, ajattelua ei ole. On vain tuskailua ja reagointia. Että tällaista hän nyt pääjohtaa.

Markkinat ovat levottomat, ne eivät enää rauhoitu. Epäluottamus on laajaa ja tuntuu vain laajenevan. Muutaman päivän ajan Ali-Melkkilän kuolema vaikutti tyynnyttävästi. Asenteet ja puheet olivat pehmeitä ja jopa myötätuntoisia. Mutta suruaika päättyi nopeasti.

”Muut pankit pitävät meitä jo konkurssikypsänä ja pettävät ja käyttävät hyväkseen niin paljon kuin kehtaavat ja keksivät ja kerkiävät”, pääjohtaja Wegelius kirjoittaa katkerasti (22.12.1989).

Kilpailijat vetävät kursseja alas ja vahingoittavat suoraan Skopia. Tupo on kaatunut, korot ovat pilvissä, kurssit putoavat. Pörssi tulee alas yhtenä päivänä prosentin, seuraavana kaksi.

Suomen Pankin aamukahvitilaisuudessa vietetään hiljainen hetki Kipparin muistolle. Sitten puhutaan pankkilakon uhasta ja muusta keskeisestä. Vuosi vaihtuu, sairaslomalla ollut Riikonen tulee pankkiin, näyttää yhä sairaalta, ja kertoo että likviditeetti on kiristynyt katastrofaalisesti sekä Skopin että säästöpankkien osalta.

– Markkinarahaan perustuva varainhankinta näyttää katoavan, Riikonen sanoo väsyneesti. Se johtaa säästöpankit Skopin luo, joka puolestaan ei saa kylliksi rahaa markkinoilta. Postipankki ei enää osta säästöpankkiryhmän sijoitustodistuksia millään hinnalla. SYP auttaa vielä, mutta suhde alkaa olla rasittunut, kun apua tarvitaan koko ajan. Myöskään OKO:n kanssa kauppa ei käy.

”Kaikki antolainaus on pysäytettävä, kuitenkin jonkinlaisella joustolla asiakassuhdekriisin välttämiseksi. Koskee kaikkia sp-ryhmän osia, säästöpankkeja, Skopia, Skipia, Teollistamisrahastoa, Aleksin pankkia myös. Lisäksi kerättävä rahaa säästöpankeilta? Voiko muiden pankkien kanssa neuvotella? Entä Suomen Pankki?” Wegelius kyselee.

Kauniskangas sairastuu keuhkokuumeeseen. Wegelius tapaa pääjohtajakollegoitaan. Ahti Hirvonen sanoo, että he koettavat auttaa ”mahdollisuuksiensa mukaan”. Hirvonen ennustaa vuodesta 1990 pankeille vaikeaa. ”Kullberg ajaa pankkeja alas, joka on hämmästyttävää.” Wegelius kertoo, että Skopin linja tästälähin on asiallinen, kilpailijoita ei moitita, ei aggressioita vaan myönteisyyttä.

Samoin hän vakuuttaa Jaakko Lassilalle lounaalla paria päivää myöhemmin. ”Tämä koskee myös Riikosta”, Wegelius lupaa ja kiittää Lassilaa siitä, ettei KOP muka käyttänyt hyväkseen Ali-Melkkilän kuoleman aiheuttamaa epävarmuutta.

– Skopin ja KOP:n välit eivät kuitenkaan ole kunnossa, Wegelius sanoo Lassilalle ja arvelee sen voivan johtua erityisesti Riikosen julkisista heitoista, jotka nyt loppuvat.

– Sellaisesta on ollut kysymys, Lassila sanoo.

– Jos nyt voidaan tämä toistemme julkinen haukkuminen jättää historiaan, niin KOP on kyllä valmis kasvattamaan Skopin limittejä, hän lupaa. Ja sanoo, että yksi syy välien kireyteen on ollut Skopin liian aggressiivinen kasvu. Wegelius muistuttaa, että samaa tyyliä löytyi KOP:sta silloin, kun Lassila tuli sen johtoon.

– Täytyy myöntää, niin se taisi olla, Lassila hymyilee. Hän sanoo, ettei millään pankilla nyt mene hyvin, ”paitsi vähän OKO:lla, kun se ei tee mitään”. He ovat yhtä mieltä siitä, että Pankkitarkastusviraston ja Suomen Pankin suhtautuminen on nurjaa.

– Se Aranko oli aikanaan minun alaiseni Suomen Pankissa, Lassila kertoo.

– Teki kyllä, kun sitä käski, mutta ilmeisen huono esimies, ei otetta alaisistaan. Ja nyt omassa virastossaan Aranko tekee mitä Määttänen ja Perttunen käskevät.

Tampellasta Wegelius sanoo, että yhtiön ”rakennetta saatetaan muuttaa”. Lassila arvelee, ettei yhteiskunta siitä enää vaatteitaan repisi.

– Mutta se ei ole hyvä, että Salo ja sitten tämä Tuomala pitävät seminaareja saneeraamisesta, vaikka se omassa yhtiössä on hoitamatta, Lassila miettii.

Tampella on Wegeliuksen huolista suurin. Tai niin hän hetken ajattelee ja käy Riikosen kanssa läpi vaihtoehtoja. He eivät pysty näkemään, voiko Tampellasta tulla jotain vai ei. Yhtiö on liian iso, liian massiivinen ja he niin paljon toisten antaman informaation varassa, ettei arviota pysty tekemään. ”Kannattaisiko rahastaa nyt. Myöhemmin on ehkä mahdotonta”, Wegelius kirjoittaa (8.1.1990).

Tammikuun puolivälissä Skopiin kohdistuva epäluottamus on vain pahentunut. Wegelius tekee muistiinpanon: ”Säästöpankkiryhmän maksuvalmius: viisi miljardia tarvitaan. Tilanne alkanut MA:n kuolemasta.” Seuraavana iltana uhkaavaa tietoa tulee lisää. Riikonen soittaa Wegeliukselle kotiin: ”Tänään on overnight-velka jo lähes viisi miljardia markkaa. Siis meidän paperimme eivät mene kaupaksi markkinoilla. Sp-ryhmä/Skop ei saa mitään rahaa sijoitustodistuksillaan, eli pidemmiksi periodeiksi.”

Aamulla Wegelius tekee yhteenvedon, jonka johtoajatukseksi hän kirjoittaa: ”Erityisesti hätätilanteessa pitää raportoida oikein. Vain faktat ilman tunnelisää.” Sitten hän käy läpi faktat: Skopin osalta – ja vain sen osalta – sijoitustodistusmarkkinat ovat romahtaneet. He ovat nyt

lyhyimmän mahdollisimman velan, eli yliyön-rahan varassa. Sen saldo kasvaa päivä päivältä. Todennäköistä on, hän kirjoittaa, että luottamus pettää myös ulkomaisen rahoituksen puolella.

Samana päivänä neuvotellaan Metsäliiton kanssa sen ja Tampellan yhdistämisestä. Pian sen jälkeen Metsäliitto ostaa Skopilta suuren määrän Yhtyneet Paperitehtaat Oy:n osakkeita. Se kauppa, jota ostaja myöhemmin katui, tuottaa Skopille viimeisen suuren kasinotalousvoiton.

Wegelius kuuntelee radiouutisista, miten kuulemma Metsäliitto osti neljäsosan Yhtyneistä Skopilta, joka oli pakon edessä, jonka oli pakko myydä alehintaan parhaat osakkeensa vain vuoden omistuksen jälkeen. Ostajan markkinoilla, uutisten mukaan, nämä persaukiset joutuivat myymään.

Pääjohtaja raivostuu, hän kirjoittaa lehdistölle tarkoitettuun puheeseen, joka tulee pidettäväksi heidän tulosinfossaan, ikään kuin vastineen. Se hinta, jolla he möivät, oli huipussa, se oli *”all time high”*. Kauppa tapahtui myyjän ehdoilla, he määräsivät hinnan. Säästöpankkiryhmä möi noin miljardilla markalla ja voitti useita satoja miljoonia. Skop itse möi noin kahdella miljoonalla ja sai miljoonan markan voiton.

Hän kirjoittaa puheeseen myös katkeria ajatuksia tiedotusvälineistä, toimittajista jotka eivät tahdo pyrkiä vääristymättömiin faktoihin, koska ne usein pilaisivat jutun.

Sitä puhetta hän ei pidä, vaan sliipatumman, asiallisemman ja rauhallisemman.

Tammikuun 19. päivänä 1990 Wegeliuksen päiväkirjassa lukee musteella kirjoitettuna:

”””Rapap”. (Nimet poistettu tästä, M.S. huom.) 5 henk. R:n ulkopuolelta. V/89 hoidettiin. Isompi porukka samoin. Paperit siirtyivät R:lle. Selvitystilaan. TVK-invest valmis johonkin. Suurin laina 15.2. erääntyvä 6 Mmk. Kauppahinta 51 Mmk. TVK-invest myy, R ostaa. Tarkoitus, että tilat myydään eteenpäin. Gap hinnassa. Osakesalkku siirtyisi osana kauppahintaa. Ylihintaa. (5 Mmk) vakuus? Kaksi lainaa 1) 4,5 Mmk. 2) Uusi laina 50 Mmk . . .

Mitä se on?

Se on sitä, että "ay-miehet" olivat lähteneet omilla ja lainatuilla rahoilla ns. kasinopeliin. Rapap Oy on heidän sijoitusyhtiönsä. Sen hallituksen muodostivat Anssi Kuusela, Pekka Keltikangas ja Heikki Ropponen, joka myös oli yhtiön toimitusjohtaja.

Sijoitustoimintaan ay-miehiä oli houkutellut Skopissa työssä oleva osastopäällikkö nimeltä Jukka Ruusamo, joka itsekin sijoitti ja oli tullut Skopin järjestöpalveluosaston päälliköksi TVK:sta. Koko osasto on perua ajalta, jolloin näiden järjestöjen palveleminen oli pankeille suorastaan sydämen asia. Hyvän palvelun vastapainoksi järjestöt yleensä suosittelivat jäseneilleen voimakkaasti tietyn pankin asiakkuutta.

Kymmenkunta sijoittajista oli pannut peliin omaa ja lainattua rahaa, kukin noin 1 miljoona markkaa. Syksyllä 1987 tapahtui pörssiromahdus, kuten sitä silloin, tulevasta tietämättä, kutsuttiin. Arvot eivät nousseetkaan, vaan laskivat. Ay-miehet tulivat vaatimaan Skopilta korvauksia. Neuvot olivat olleet huonoja, nyt tuli tappiota eikä voittoa, kuten oli "luvattu".

Osastopäällikkö, jolla oli omakin lehmä ojassa, ja joka todella aivan ilmeisesti oli puhunut ay-miehiä rikastumaan, ehdotti, että Skop korvaisi vahingon. Skop, so. Wegelius, kieltäytyi ja muistutti pelin säännöistä. Neuvoja voi kysyä ja noudattaa, mutta vastuu voitoista ja tappioista on aina sijoittajalla itsellään. Seuraava ehdotus, jonka Ruusamo teki, näkyy päiväkirjasta, osin jo toteutettuna, osin vasta suunnitelmana. Henkilökohtaiset tappiot vältetään niin, että "paperit siirtyivät" aikaisemmin muodostetulle Rapap-yhtiölle. Se ajautuu selvitystilaan. "TVK-invest on valmis johonkin" tarkoittaa, että tuon niminen TVK:n sijoitusyhtiö, jossa on tvk-laista pääomaa, toimii henkilökohtaisesti rahoja sijoittaneiden pelastusveneenä. TVK-invest, jonka hallituksessa istuivat Pekka Keltikangas (puheenjohtaja) ja Pentti Leinonen, Jarmo Rantanen, Toivo Suosilta sekä Arto Hyvönen, myy Rapap Oy:lle omistamansa kiinteistön. "Gap hinnassa" tarkoittaa, että TVK-invest myy omaisuuttaan alihintaan. "Osakesalkku siirtyisi osana kauppahintaa", tarkoittaa, että Rapap antaa osana maksua arvoansa runsaasti menettäneen osakesalkkunsa. "Ylihintaa (5 milj. mk)" tarkoittaa, että osakesalkku, jota käytetään maksuvälineenä, arvostetaan tässä 5 miljoonaa markkaa korkeammalle kuin pörssikurssit eli sen todellinen arvo on. Kaikki tämä leivotaan TVK-investin myymän omaisuuden hintaan. Kun omaisuus sitten myydään edelleen, "gap" tulee takaisin ja peittää pelureiden tappiot.

Pääjohtaja ei suostu siihen, että Skop ottaisi kannettavakseen sijoittajien tappiot, eikä siihen, jota Ruusamo myös ehdottaa, että Skop maksaisi viulut, kun muodostettava yhtiö Rapap Oy ajettaisiin konkurssiin. Wegelius on kuohuksissaan. Hänen annetaan kaukaa kiertäen ymmärtää, että jos ja kun pankki ei korvaa "aiheuttamiaan tappioita", täytyy sen tietysti heijastua johonkin muuhunkin. Suoraan ei sanota, että ay-liikkeen rahavirrat ja sijoitukset voivat alkaa kiertää Skopin kaukaa, jollei kompensaatiota muodossa tahi toisessa tule. Ei sanota suoraan, mutta tällaiseen käsitykseen saattaa älykäs kuulija asiaa kauan ja hartaasti mietittyään ehkä tulla.

Wegelius kuuntelee kolmatta suunnitelmaa ja kysyy, miten herrat tämmöiseen ryhtyvät. Eivätkö he pelkää, että käry käy. Eivät pelkää, rinki on luotettava.

Wegeliuksen tiedotusorganisaatio kerää kauheaa materiaalia. Miten Skopin rosvomaine voi henkilöityä tällä tavalla totaalisti häneen? Koska hän on pääjohtaja. Aivan, mutta silti. Hän alkaa ajatella, että tämä julkinen profiili on kohtalonkysymys ja varoittaa Riikosta uhosta. Hän vertaa Skopia Titaniciin, joka sai 60 metrin viillon kylkeensä.

Talvisota etenee, Kristian Gestrin – kriitikko ja toveri – saa kesken puheen sydänkohtauksen, on koomassa kuukauden ja kuolee. SYP julkistaa huonon tuloksensa. Skopin hallintoneuvoston kriitikko Risto Kangas-Ikkala katsoo, että Wegelius on suoriutunut toistaiseksi hyvin vaikeasta ajasta. Kauniskankaasta juorutaan, että tämä kulkee kylillä sälyttämässä Riikosen niskaan Skopin onnettomuutta. Pentti Salmi lähtee eläkkeelle Ensosta, presidentti mukana upeassa juhlassa, tasavallassa kaikki hyvin. Wegelius rekisteröi, että ihme ja kumma häneen suhtaudutaan "jotenkin ystävällisesti".

Mutta se ei auta kuin mielialaan. Hyvä niinkin, koska hän tarvitsee nyt jokaisen myönteisen murusen. Talouselämä kirjoittaa perättömiä siitä, miten hän on pannut Manconin maksamaan hevosharrastustaan, Ilta-Sanomien Antti-Pekka Pietilä näyttää ottaneen elämäntehtäväkseen hänen tuhoamisensa. Säännöllisin väliajoin tuo kolumnisti tekee hänestä ja hevosista ja Skopista vastenmielisiä annospaloja, jotka sitten tarjoillaan suurelle lukijakunnalle hurskaan moralisoivan kastikkeen kera.

Maaliskuun alussa Esko Ollila ottaa yhteyttä. Pidetään neuvottelu, jossa myös Rolf Kullberg on mukana. Keskuspankki on huolestunut. Wegelius vakuuttaa, että jarrut ovat päällä ja pohjassa. He täysin käsittävät tilanteen. Ilmapiiri on asiallinen, mutta kireä. Ollila muistuttaa, että he ovat nyt neuvotelleet tilanteesta vuoden, tähän mennessä ei ole haluttu puuttua suoraan asioihin. Mutta nyt puututaan.

– Tehkää meille ehdotus maksuvalmiustilanteen normalisoinnista, Ollila käskee. Aikaa olisi kaksi viikkoa. Suomen Pankki sitten katsoo tehtyä ehdotusta ja päättää, riittääkö se.

Nyt he ovat valvonnassa. Näin pitkälle on tultu. Ulkona ovat menossa kasinotalouden jatkot, kulutusjuhla jatkuu vaikka valomerkki on annettu. Ihmiset eivät tunnu käsittävän, että hyvä aika on liukunut alta pois. Kaikki ne suunnitelmat, koko se elämäntapa ja kaikki ne strategiat, jotka tehtiin hetki sitten, ovat mennyttä ja tuhoutunutta aikaa. Vaikka lehdet kirjoittavat, että on lama, kukaan ei tunnu ottavan sitä todesta. Se ei näy kaduilla tai myymälöissä, sitä ei havaitse pinnalla. Mutta pinnan alla hyöky tuntuu.

Skop on omalla strategiallaan voittanut suunnattomasti rahaa, mutta nyt hengenvaarassa. Vielä vuosi sitten säästöpankkiryhmä teki päätöksen jarruttaa muita hitaammin. He eivät uskoneet talouden romahtamiseen. Nyt he uskovat. "Skopilla ja säästöpankkiryhmällä vaarallisen haavoittuva maksuvalmiustilanne", Wegelius kirjoittaa. "Tämä aika on kestettävä", hän merkitsee muistiin. Maaliskuun 19. päivänä Jaakko Lassila kutsuu Wegeliuksen luokseen. Paikalla on myös Pohjolan Yrjö Niskanen.

– Ajattelimme kysyä, olisiko Skop kiinnostunut tuomaan, osakkeita vastaan, koko Tampellan Repolaan, Lassila lausuu. Wegelius sanoo ajatusta hyvin kiinnostavaksi, mutta vastaa muutaman päivän päästä kohteliaasti, että ei käy. He ovat tulleet Skopissa tulokseen, että sellainen kauppa vain sitoisi rahaa huonolla tuotolla ja veisi toimintavapauden teollisuudessa.

Likviditeetti kiristyy jyrkästi, yliyön-rahaa tarvitaan 27.3. jo 3,5 miljardia ja seuraavana päivänä heillä erääntyy Suomen Pankissa 7,5 miljardia.

Huhtikuun 3. päivänä 1990 Wegelius kirjoittaa: "Vaikka ei vielä ole tarkkaa tietoa, missä olemme maaliskuun jälkeen, olisi tehtävä alustava realisointi- ja reservien käyttämisohjelma. Nyt tarvitaan tekohengitystä. Skop-konserni laitettava rautakeuhkoihin. Säästöpankit eivät pysty auttamaan. Haapanen johtokunnassa todennut, että perusvarallisuutta on, ei saa olla hysteerinen, jäitä hattuun. Mutta siinä on se vika, ettei perusvarallisuudesta ole hyötyä, kun arvot laskevat koko ajan."

"Suomen Pankin viesti EO:n kautta: Säästöpankkiryhmä on joutunut loukkuun. EO vahvisti, että SP huolissaan . . . Miten estetään säästöpankkeja jatkamasta entiseen suuntaan. EO myöskin Heikki Karppiselle painottanut, että Tampella näyttää vaaralliselta."

Ollila sanoo luottavansa Wegeliukseen. Lohduttavaa. Wegelius on synkkä. Hän kirjoittaa olevansa "paljon vihattu ja halveksittu ihminen".

"Elämä on nykyään ilotonta. Aamusta iltaan tulee negatiivista informaatiota. Menetyksiä, riskejä, luottotappioita, korkotappioita. Lehdet kirjoittavat jatkuvasti negatiivisesti, ilkeästi, halveksivasti. Skop ja kaikki mitä se on tehnyt tai yrittänyt on epäonnistunutta tai tyhmää. Mistä tämä johtuu? Murtauduttu perinteisestä roolista. Otettu liian suuria riskejä. Kasvettu liian nopeasti. Edetty liian kovaa liian pienillä resursseilla. Kaikki ovat säikähtäneet. MA tappoi itsensä."

Hän neuvottelee taas Suomen Pankissa Esko Ollilan, Matti Vanhalan ja Kaarlo Jännärin kanssa. Enää ei puhuta antolainauksesta, on pantu merkille mitä he ovat tehneet tilanteen korjaamiseksi. Mutta nyt, oikeastaan ensi kerran, Suomen Pankin miehet kertovat olevansa huolissaan maan koko pankkijärjestelmästä. Wegelius sanoo, että hän on valmis vaikka väkisin tekemään Skopissa niin kuin on sovittu. Tilanne otetaan hallintaan syyskuun loppuun mennessä, vaikka se vaatisi mitä.

Riikonen on sitä mieltä, että rikkaus ja tyhmyys eivät yhdy. Säästöpankkien asiakkaat ovat tyhmiä ja köyhiä, siinä on heidän dilemmansa. Wegelius puhuu omilleen. Skop on saneerattava! Kasvun jälkeen on tehtävä uusi strategia, joka lähtee olemassa olevista voimavaroista, näistä jotka joka päivä hupenevat ja sulavat.

Interpolator ajaa kohti selvitystilaa, kevät on kaunis, säästöpankit on saatava suitsiin, mutta Kauniskangas jonka pitäisi olla siellä ylin jarrumies, ei tahdo. Tampellan metsäteollisuus pitäisi nyt myydä, vyöhön on tehtävä seuraava reikä. Neljän kuukauden tulos tappiolla 104 miljoonaa, epäkuranttiutta lisää 217 miljoonaa. Nyt pitää normalisoida reservejä käyttäen. Saneeraus on aloitettu, mutta ohjausvoimaa puuttuu, sana ei kuulu eikä tehoa.

Huhtikuun 23. päivänä Riikonen rikkoo tiedotusmääräyksiä, haukkuu Kauppalehdessä "taloussopulit" pataluhaksi. Karppinen soittaa ja kauhistelee, Riikonen otetaan puhutteluun. Astia täyttyy, Paavo Prepulalle on valitettu, että Riikonen terrorisoi johtokunnan työtä.

Huono tulos ja toivottomuus kiristävät välejä, leirejä

syntyy ja syyllisten etsiminen on alkanut. "Jonkinlainen puolue on muodostumassa", Wegelius kirjoittaa toukokuussa 1990. "Aikaisemmin tienattu raha ja luottamus alkavat ehtyä." Wegeliuksen mieliala on synkkä. "Mitä tapahtuisi juridisesti ja taloudellisesti, jos CW siirtyisi niin sanotusti eteenpäin, eli poistuisi tästä elämästä", hän kirjoittaa.

Kansanedustaja Kauko Juhantalo soittaa (9.5.1990). Hänellä ovat huolena henkilökohtaiset suuret sijoitustappiot. Ratkaisu olisi kuulemma ostaa taseyhtiö, eli sellainen yritys, jossa on paljon rahaa, mutta toiminta sellaisessa mallissa, että raha on muuttumassa veroksi. Juhantalo on löytänyt tällaisen yhtiön, johon hän voisi kipata tappionsa. Se on Herrala-talot Oy. Kauppa pitäisi tehdä huomenna. Tarvittaisiin 55 miljoonaa markkaa. Juhantalon tilintarkastajat ovat sitä mieltä, että asia on ok. "Bensowin ym. aiheuttamat ongelmat lakkaisivat olemasta." Wegelius antaa eksperttiensä selvittää. Asia esitellään hänelle 5.6.1990. "Vakuudet eivät riitä, esittelijä ei puolla." Sen hän kertoo sitten kansanedustajalle, tuttavalleen. Juhantalo on Suomen Hippoksen puheenjohtaja, Wegelius Suomen Ratsastajainliiton puheenjohtaja. He istuvat yhdessä Hevostalousneuvottelukunnassa päättämässä muun muassa julkisten rahojen jakamisesta. Wegelius on oppinut, että Juhantalo on nopea ja jämpti, selkeä ja hyvä neuvottelija. Niinkuin hänkin nyt selkeästi ja jämptisti kertoo, että Skop ei rahoita taseyhtiön ostamista. Hän myös kertoo mielipiteensä, ettei operaatiosta kaiken lisäksi olisi Juhantalolle pitkää iloa. Rakennusala on menossa lamaan, seuraavalla kierroksella ongelma olisi taas edessä, mutta moninkertaiseksi kasvaneena.

Kriisin alkusyy. He ovat jo koko Suomen ongelma. Johtokunta hullujenhuone. Ilmeisesti vaativat pian eroa. Saatte siivota sotkunne. Täystyrmäys. Pekka Salon lähtö. Epätoivoa.

Kesäkuun 4. päivänä 1990 Riikosen alainen, varainhallintaosaston päällikkö kertoo Wegeliukselle, että Skopin katastrofin syy on hänen mielestään strategisen luokan arviointivirheessä. Kahden vuoden ajan koko säästöpankkiryhmä on päällikön mukaan noudattanut aivan käsittämätöntä korkonäkemystä. Tätä ei Riikonen ikinä tulisi myöntämään, eikä tämä asia osastopäällikölle eikä kenellekään – ei myöskään muille pankeille – ole voinut kirkastua kovin aikaisin, ei vielä siihen aikaan, kun uskottiin talouden maassa menevän edes suunnilleen kuten ennen. On siis uskottu korkojen laskevan ja siinä uskossa hoidettu varainhankinta lyhytaikaisilla sopimuksilla, mutta tehty sijoitukset pitkäaikaisina. Kun korkotaso vastoin heidän uskoaan onkin noussut, on varainhankinnasta tullut koko ajan kalliimpaa samalla, kun sijoitetun rahan tuotto on ollut sidottuna alempaan korkoon. Korkokate on kääntynyt negatiiviseksi, tappiota on parissa vuodessa tullut satoja miljoonia. Riikonen on tämän tiennyt, osastopäällikkö arvelee. Kun nyt joudutaan saneeraamaan, niin yksi tärkeä alkusyy on tässä.

Wegelius kuuntelee osastopäällikköä. Tottahan mies puhuu, noinhan asia on. Kun he vain olisivat ymmärtäneet sen silloin, kun sitä ei vielä voinut ymmärtää! Mutta oli valittava linja. Osastopäällikön vilpitön puhe on kuin suoraan jälkiviisauden oppikirjasta. Heidänkin korkonäkemyksensä perustui tiettyyn arvioon Suomen taloudellisesta kehityksestä. Siihen samaan arvioon perustettiin koko federaation strategia. Ei korkonäkemys ollut vahinko tai sattuma, vaan johdonmukainen seuraus siitä, mihin he kaiken kaikkiaan uskoivat.

Wegelius ajattelee, että osastopäällikkö ehkä kertoo Matti Ali-Melkkilän kuolinsyyn. Ali-Melkkilä aavisti, ehkä ymmärsikin, että heidän korkonäkemyksensä osoittautuisi dramaattisen vääräksi ja tulisi osaltaan tuhoamaan kannattavuuden. Siksikö Kippari esitti hänelle ihmeellisiä, hataria, tuskaisia kysymyksiä: ”Entäpä, Chrisse, jos maailmassa ihan mitä tahansa tapahtuu . . .?”

Kun he puntaroivat riskejä, saatettiin keskusteluissa vilauttaa sellaisia mahdollisuuksia, että arvot putoaisivat 10, 20 tai jopa 30 prosenttia. Mutta miten he olisivat voineet varautua jopa 70 prosentin rysähdyksiin? Osasiko Ali-Melkkilä aavistaa, että putous lähestyy, kun he taas oman menestyshistoriansa kouluttamina ja sokeuttamina eivät kyenneet näkemään eteensä? Olisiko heidän ollut mahdollista käsittää, että valta ja vauraus maassa ovat siirtymässä velallisilta velattomille?

Pitäisikö nyt varainhankinta siirtää jollekulle toiselle ja jättää Riikoselle vain yritystoiminta?

Wegelius toteaa katkerasti, että hänen kanssaan halutaan puhua lähinnä vain ratsastuksesta. Maine on huono. ”Roisto, peluri, häviäjä, ratsastaja . . .” Ystäviä on vähän, luottamusta samoin. Suomen Pankki pyytää taas selontekoja, Wegelius tekee uusia tilannearvioita, kirjelmiä, analyysejä. Tampellan hallitus on koolla 14.6.1990. Strategiakeskustelu. Kaikki alueet menevät huonosti. Pääjohtaja Salo sanoo, että he tietävät mitä tulisi tehdä, mutta eivät pysty tekemään.

Kauniskangas on menossa lääkärintarkastukseen. Hän kysyy Wegeliukselta, pitäisikö syyllisten asemaan puuttua. Hän tarkoittaa erityisesti Riikosta. Esko Ollilan allekirjoittamassa hyvin virallisessa kirjeessä edellytetään, että ”Skop ja säästöpankkiryhmä kokonaisuudesaan ryhtyvät voimakkaisiin toimenpiteisiin Sp-sijoituskonsernin sekä

Interpolator-konsernin" riskien purkamiseksi. Tilanteeseen puuttuminen on kuulemma välttämätöntä "jotta luottamus maamme rahoitusjärjestelmään ja erityisesti säästöpankkiryhmään ei vaarantuisi". Nyt he siis ovat jo Suomen ongelma.

Wegelius ei ole eri mieltä. Hän tuomitsee heidän aikaisemman toimintansa riskisijoituksissa "seikkailuksi" ja varainhankinnan menetelmät "tuhoisiksi". Mutta samalla hän toteaa, ettei säästöpankkiryhmän sairaimmassa päässä, velalla ylösrakennetussa ja nyt romahtaneessa Sp-sijoituksessa tai Interpolatorissa voi tehdä kuin "herttaisen vähän". Nämä yhtiöt vievät nyt sen pienenkin hyvän mennessään, jota he muualla saavat aikaan.

He voisivat selvitä, jos kaikki hennot mahdollisuudet toteutuisivat ja kaikki synkät uhkat äkkiä väistyisivät. Jos korko laskee, saneeraus onnistuu, pörssi herää henkiin, luottotappiot supistuvat. Mutta Wegelius näkee todennäköisempänä, että korkotaso nousee, pörssi muumioituu, saneeraus jumiutuu ja julkisuus jyrää lopunkin luottamuksen.

Tampella menee yhä huonommin. "Pakko saneerata, supistaa, säästää, luopua, vaihtaa johtoa taas, selkeyttää. Menee kohti kassakriisiä . . ."

Säästöpankeissa liikkuu huhu, että Wegelius on vakavasti sairas. Hymy julkaisee hänestä skandaalijutun. Riikosen kanssa puhutaan siitä, miten he aikovat kestää. He eivät tiedä. Johtaminen on vaikeaa. "Johtokunta hullujenhuone", Wegelius kirjoittaa. Kauniskangas on "yhä kiinnostuneempi syyllisistä ja seurauksista. Sitä KK:ta ei rankaise kuin Jumala, se on mahdoton mato", Wegelius arvioi kitkerästi aavistellessaan, että Kauniskangas on alkanut valmistaa itselleen pelastusta.

Niin menee se kesä syksyä kohti. Elokuussa Wegelius on kaikesta huolimatta lomalla. Hän on uupunut. Mutta sukunsa kesäpaikassa, lähellä Hankoa sijaitsevassa saaressa, elämä tuntuu hieman mahdolliselta. Elokuun 15. päivänä, kun lomaa on jäljellä muutama päivä, Esko Ollila soittaa ja sanoo ensin, että voit sitten istua. Suomen Pankki ja Pankkitarkastusvirasto haluavat neuvotella heti Skopin ylimmän johdon kanssa. Aranko tulee itse, Ollila ehdottaa että Skopin puolelta mukaan tulisivat Wegelius ja Kauniskangas. Wegelius sanoo, että Riikonen tulee myös. Aranko on ehdottanut, että kutsuttaisiin myös hallintoneuvoston jäseniä. Se tarkoittaa Arangolta viestiä, ettei hän luota. Hän haluaa nyt verta pöydälle.

Ollila sanoo, että neuvonpidossa on kaksi erityistä aihetta. Miten saadaan Sp-sijoitus lopettamaan lisätappioiden tekeminen ja miten Tampellan vastuut hajautetaan säästöpankkiryhmässä.

– Ei Sp-sijoitus tee lisätappioita, jos tarkoitetaan, että se ostaisi lisää, Wegelius sanoo. Mutta hän ymmärtää kyllä. Loma on ohi.

"Ilmeisesti pian vaativat CW:n ja JR:n eroa. Valmistaudu henkisesti", hän kirjoittaa muistiin.

Neuvottelu käydään maanantaina elokuun 20. päivänä, jolloin myös on selvillä, että Tampellan tuloskehitys on katastrofaalinen. Edellisessä viikonvaihteessa Wegelius oli Gunin kanssa voittanut Oulun ratsastuskilpailuissa kaiken mahdollisen. Jotenkin raivoisaa, aggressiivista, mustaa onnea muutama hetki: Gun ajaa alhaalla asuntovaunua kotiin, hän ja pojat lentävät voittomatkalta Helsinkiin. Sitten pojat lähtevät, kuten joka syksy, leuat täristen kohti kotia Englantiin.

Ollila avaa kokouksen. Skop-konsernin tulevaisuus on uhattuna. Säästöpankkiryhmän luottokasvu on ollut kaikesta muka jarruttelusta huolimatta niin raju, ettei ryhmä pysty vastaamaan mm. valuuttarahoituksen riskeistä. Asenne on Skopilla ollut hyvä. Ohjelmasta on sovittu. Mutta Skop-konsernin luottoriskien keskittymät ovat sietämättömät. Erityisesti tappiollinen Tampella on liian suuri möhkäle Skopin kantokykyyn verrattuna. Näin ei voi jatkua. Ja, kolmanneksi, kuka vastaa ryhmän yhteensä yli viiden miljardin osakesalkusta ja sen arvonalennuksen tuomasta tappiosta? Kun kaikki vastuut ja riskit lasketaan yhteen, tullaan 12 miljardiin markkaan, jota pitää verrata Skopin kolmen miljardin omaan pääomaan, Ollila selittää. Hänen laskuoppinsa on eri kuin Wegeliuksen: Skopissa oma pääoma ja varaukset on ynnätty seitsemäksi miljardiksi markaksi. Kysymys on siitä, miten lasketaan.

Toimenpiteisiin on ryhdyttävä, nopeasti. Tilanne on hengenvaarallinen.

Kyllä niin, se myönnetään. Mutta yksi osa sietämättömyyttä on nyt syntynyt siitä, että pelisääntöjä kesken kaiken, kriittisessä vaiheessa muutetaan. Yhtäkkiä käyttöön otetaan Ptv:n taholta EY-direktiiveihin vedoten uusi, konservatiivinen tulkintamalli. He ovat eläneet toista aikaa ja maailmaa, toisenlaisilla säännöillä ja ihan hiukan eri tilanteessa kuin ns. Eurooppa. Miksi tulkinta pitää muuttaa juuri nyt ja näin jyrkästi?

Kokouksen jälkeen Wegelius kysyy Ollilalta, onko hän menettänyt Suomen Pankin luottamuksen. Ollila kiistää, mutta pääjohtaja on omassa mielessänsä eri mieltä. He ovat kyllä ystäviä, Ollila ehkä jaksaa luottaa. Mutta keskuspankki kokonaisuutena ei. Ollila väittää, että säästöpankkikeskuksen johto on tosiasiassa eri mieltä Suomen Pankin ja Pankkitarkastusviraston kanssa. Se on olennaista, että ehkä ei tosimielessä halutakaan toimia kuten viranomaiset tahtovat. Wegelius kiistää jyrkästi. He ovat itsekin sitä mieltä, että riskit ovat liian suuret ja aikaa vähän, he tahtovat nopean sopimuksen viranomaisten kanssa. On toimittava heti.

Wegelius selostaa neuvottelun kulun seuraavana päivänä työvaliokunnalle, sitten hallintoneuvostolle joka tekee perinteisen syysmatkan, tällä kertaa Turun ja Porin lääniin. Hotelli Yyterissä Paavo Prepula ja Heikki Karppinen käyvät keskustelua Wegeliuksen ja Riikosen kanssa riskien purkamisesta. Karppinen ja Prepula haluavat myös tietää Wegeliuksen ja Riikosen henkilökohtaisesta taloudellisesta tilanteesta, sijoituksista ja sen sellaisesta. Ei huomauttamista.

Elokuun 23. päivänä Kauniskangas kertoo saaneensa

Arangolta viestin: Älkää itse pahentako kriisiänne. Suomen Pankilla on radikaalimpi kanta kuin Pankkitarkastusvirastolla. Jos vuoden -90 tuloksessa ei näy parannusta ja jos ryhmäsolidaarisuus ei pure, so. jos säästöpankkejakin ei saada kuriin ja osallistumaan talkoisiin, seuraa kovia otteita. Silloin Suomen Pankki ottaa kantaakseen murheet, mutta silloin se ottaa myös johdon käsiinsä.

Wegelius on helpottunut. Hän pitää viranomaisten puuttumista tilanteeseen sinänsä hyvänä. Se antaa hänelle lisää jarrutustehoa, ironista kyllä se lisää valtaa. Hän laskee, että säästöpankkien taskuille on nyt mentävä, rintama on nyt testattava, niiltä on pyydettävä kerralla kaikki se mitä tarvitaan.

Tulee syksy 1990. Elämä on yksitoikkoista. Hän menee kokouksesta toiseen samojen, kasvavien murheiden kanssa. Lounaalle Suomen Pankkiin taas kerran Ollilan ihmeteltäväksi. Kuinka on mahdollista, että tällaiseen sotkuun on jouduttu, Ollila avaa. Hyvää ruokahalua vaan. Wegelius selostaa, taas kerran, miten he valitsivat strategian, miten aika oli toinen, miten se sitten muuttui ja miten kaikki mahdolliset osatekijät – heidän yrittämisensä, uhonsa, onnistumisensa, heidän voittonsa ja jopa heidän erehdyksensä – kuljettivat heitä yhteen ja samaan suuntaan, ylöspäin, ja kuinka he luulivat keksineensä uuden toimintamallin, melkein uuden alkuaineen. Ja sitten, miten kuin noiduttuna kaikki mahdolliset osatekijät kääntyivät yhtäaikaisesti vastaan. Kaikki se, mikä oli hyvää ja oikeaa, muuttui pahaksi ja vääräksi. Nyt he ovat typeriä ja kirottuja, aika muuttui, talous ja kasvu katosivat. Nyt he ovat halveksittuja ja köyhiä, äsken myöskin kyllä halveksittuja, mutta upporikkaita. Rikkaan on helpompi olla halveksittu kuin köyhän.

Wegelius selostaa toimenpideohjelmaa. Ollila vaikuttaa tyytyväiseltä. Wegeliukseen henkilönä kuulemma luotetaan.

– Saatte siivota omat sotkunne, Ollila lupaa.

”4.9.1990. Työvaliokunta + johtokunta. Kova kokous.

Paavo Prepula: Kysymys ei ole ainoastaan Skop-konsernin erityisestä tilanteesta. Kansantalouden tila on huono, ylensyönnin lasku tulee maksettavaksi. Jarrutus, elintason leikkaaminen voi johtaa vesiliirtoon . . . Ahneella on paskanen loppu. Spekulaatiot kiellettävä. Pitää jäädä tässä elintaistelussa parempien joukkoon. Kuolinkamppailu. Vaikeuksia tulee lisää . . ."

Wegelius arvioi omaa asetelmaansa: "CW:n tilanne: 1. Skop-konserni katastrofaalisessa tilassa. 2. Tampella heikko ja kannattamaton. Pekka Salo on pelle."

Wegelius palaa 7.9. neuvotteluista Tukholmasta. Hän saa autoonsa Suomen Pankin ja Pankkitarkastusviraston yhteenvedon Skopin ja säästöpankkiryhmän tilanteesta. "Mitä mätää Skopissa? Muistio on täystyrmäys. Ei mitään hyvää. Kaikki huonoa, myös 18 suurinta säästöpankkia. Hyvät asiat jätetty, huonot asiat otettu . . ."

Synkkä muistio on 25 sivun mittainen, loputtoman toivoton, murhaava. Wegelius ottaa yhteyksiä, hänen oli tarkoitus käydä Moskovassa Kauniskankaan kanssa. Matka peruutetaan. Suomen pankki ja Ptv haluavat vastauksia nopeasti, heti maanantaina. Ollila ja Aranko aikovat tavata tiistaina.

"Ovat todennäköisesti jo päättäneet. Tämä lienee lopun alkua. Ei luottamusta sellaista johtoa kohtaan, joka on saattanut säästöpankkiryhmän ja Skopin tällaiseen tilaan. Viranomaiset ottavat säästöpankkiryhmän, fuusio esim. SYP:hen. Suomen Pankin vahva tuki ja vastuiden ottaminen todennäköinen. Johto: Ainakin CW ja JR vaihdetaan. Potkut!"

"CW:lle se merkitsee, että hänestä tuli 46-vuotias. Sen jälkeinen mahdollinen elämä on pelkkää elintoimintojen ylläpitoa. Ei iloa, ei toivoa, ei itsekunnioitusta. Kaikki oli turhaa. Parempi kuin ei olisi ollutkaan. Nämä kirjat on myös syytä lopettaa."

Kotonaan Wegelius tekee suunnitelman tulevaisuudelle. Ero kaikista yhtiöistä ja luottamustoimista. Hän kirjoittaa olevansa hyödytön ja arvoton olento. Kustannukset

minimoidaan, "soppaa kerran päivässä". Gustafsbäck, tämä tila, tulisi sentään pitää, samoin hevonen, Irish Dream. Kaikki muu myytävä, taulut, eläkesopimus, vene, toinen hevonen, turhat huonekalut. Ei haastatteluja. Henkilökohtaisen velan maksu Skopille kaikin mahdollisin keinoin. Poikien ylläpidon maksaminen "jotenkin ennakkoon vuodeksi tai pariksi". Mikä tahansa työ, "jossa erossa julkisuudesta". Ulkomaille, minne?

Muutaman päivän kuluttua hän on taas Ollilan luona Suomen Pankissa. Mukana on myös Aranko.

"Eivät ole vielä päättäneet. Ptv:n käsitys, että hallintoneuvosto ei tiedä meidän kurjasta tilasta. Skopin johto ei ole informoinut. Pelkkää roskaa! On informoitu erittäin pitkään jo."

Wegelius tapaa säästöpankkiryhmän voimamiehet, Prepulan, Karppisen ja Janatuisen. Hän sanoo, että nyt ratkaisee henkinen kantti, ei niinkään talous, jonka tila tiedetään. Jos he kestävät yhdessä ja ovat viranomaisten suuntaan yhtenäisiä ja pesevät sisäisen pyykin sitten erikseen, heillä on mahdollisuudet selviytyä.

Mielen myllerrys vaimenee, hän saa vähän levätyksi. "Olo tuntuu rauhallisemmalta. Olen tottunut ajatukseen, että pääjohtajuus on pian ohi, tilalle täydellinen kurjuus ja alennustila. Kuitenkin matkalla sinnekin on mahdollista yrittää parastaan. Ja myös yrittää kerätä uusia mahdollisuuksia ja vähentää riskejä . . ."

Hän voittaa ratsastuskilpailuja, se pitää hänessä yllä verenkiertoa. Kun hän ratsastaa, tuntuu kuin jokin mennyt, unenomainen ja kevyt aika palaisi siksi hetkeksi. Hän menee Riikosen kanssa konkurssikypsän Interpolator Oy:n seminaarimatkalle Ranskaan. Siellä he istuvat kuuntelemassa, antaen ikään kuin ymmärtää, että elämä jatkuu normaalina. Heikki Karppinen soittaa. Hän on ollut Prepulan kanssa Suomen Pankissa. Siellä on oltu sitä mieltä, etteivät Skopin esittämät toimet riitä. Wegelius sanoo, etteivät ne sitten ole ymmärtäneet tai viitsineet paneutua siihen, mitä he ovat esittäneet. Samantekevää, Karppisen mukaan konsernin nykyinen johto "nauttii riittävää luottamusta, toistaiseksi", vaikkakin Pankkitarkastusvirasto kuulemma epäilee, onko heistä miinakentän purkajiksi. Taas halutaan selkeää ohjelmaa osakesalkun ohentamiseksi ja vastuiden alentamiseksi sekä lisäksi "tietoa ryhmäsolidaarisuuden laajasta toteutumisesta", eli kuinka säästöpankit aikovat kantaa rahansa kekoon.

Ylpeistä on tullut nöyriä, sitten vieläkin nöyrempiä. He tekevät mitä vain tahdotaan ja mihin vain pystytään. Ryhmäsolidaarisuus, kyllä, kaikin voimin sitä haetaan. Kaikki mahdollinen tehdään.

"Pyritään vilpittömään ja aitoon Ptv:n informoimiseen, ylirehellisesti ja avoimesti, vaikkeivät osaisikaan aina ihan kysyä", Wegelius kirjaa ja kyselee, miten viranomaisille mutta ennen kaikkea poliitikoille nyt voisi osoittaa, mitä seuraa jos pankit ajetaan epätoivoiseen tilaan, jos syntyy suuri konkurssiaalto, joka upottaa myös avainyrityksiä.

Yksi avainyritys on Tampella. He saavat yhä huonompia uutisia, paine alkaa olla kova. Syyskuun lopulla 1990 Tampellan hallitus matkustaa Italiaan, Luccaan. Sieltä on ostettu yritys. Perillä, autossa, Wegelius pyytää, että pääjohtaja Salo kertaisi Carta Cartoni Cellulosan avaintiedot. Millainen yritys, mitä valmistaa, paljonko työväkeä, millainen talous, millainen johto? Salo ei pysty vastaamaan yhteenkään kysymykseen, hän kangistuu siihen avuttomana. Wegelius räjähtää.

– Sä tuot meidät Italiaan, etkä itse tiedä mistään mitään! Olisit viimeistään lennon aikana lukenut, mitä täältä on ostettu!

Mutta raivo ei auta. Pekka Salo on uupunut, aivan karrella, hänen akkunsa on totaalisen tyhjä. Hän ei voi auttaa ketään, vähiten itseään. Heillä on matkalla 20.9.1990 hallituksen kokous. Siinä päätetään, että Tampellan pääjohtaja vaihtuu. Pekka Salon lyhyt, onneton ja voimat täysin vienyt urakka alkaa olla ohi.

Syyskuun puolivälin jälkeen Pankkiyhdistyksen herrat pitävät kokoustaan Maailmanpankin kokouksen yhteydessä Washingtonissa. Uutta tietoa on saatu. Sen ainoa hyvä puoli on, ettei Wegelius pankkeineen ole yksin: kaikilla menee huonosti. Ja pankkeja inhotaan, niihin ei luoteta, paniikki orastaa.

Wegelius on masentunut. Hän listaa asioita, sekä yksityisiä että työhön liittyviä. Hyviä ei löydy. "Vihaan elämää", hän kirjoittaa kymmenen kilometrin korkeudessa, ensimmäisessä luokassa, häikäisevässä auringonpaisteessa.

Washington D.C., 25.9.1990: "Kova huhumylly kotona. Tarmo Ruosteenoja soittaa. Henkilöstö/yt-neuvottelukunta tietää jo 600 miljoonan markan suunnitelmasta . . . Varatoimitusjohtajat soittelevat toisilleen, pääjohtajakeskustelua käydään." Vai niin. Heillä oli useita suunnitelmia pumpata rahaa säästöpankeista ja pelastaa siten ehkä Sp-sijoitus sekä Skofax.

"Tilanne vaikuttaa toivottomalta. Kaikki menee väärään suuntaan. Epäluottamus kasvaa. Kilpailijat levittävät huhuja (erityisesti KOP) siitä, että Skop menee konkurssiin pian." Hän aikoo sanoa tästä Pankkiyhdistyksen hallituksen kokouksessa. Niin hän sitten tekeekin. Lassila, Hirvonen, Lindblom ja Komi sopivat Washingtonissa hänen ehdotuksestaan, että pahan puhuminen toisista lopetetaan.

"27.9.1990. Huono olo, pelkoa. Paha, vaarallinen, synkkä aika."

Hän pitää myönteisen, uskoa korostavan puheen Skopin esimiestilaisuudessa 1.10.1990 noin 200 kuulijalle. Hän kertoo tulevaisuudesta, ei aio tässä epäonnistua eikä antautua, kertoo hyvistä asioista. Vakavaraisuusprosentti, vahva ryhmäsolidaarisuus, hyvä kassavirta, terve perusbisnes, hyvä kansainvälinen alku. Hän pitää tärkeänä, ettei Skop nyt tuomitse, erehdyksistä ja vaikeuksista huolimatta, omaa historiaansa.

Neuvottelut Suomen Pankin ja Pankkitarkastusviraston kanssa jatkuvat. Samat epäilyt, samat vaatimukset, samat lupaukset. Huoli kannattavuudesta, riskeistä, Tampellasta ja rahoitusasemasta. Muistioita, laskelmia, lupauksia, toimintaohjelmia.

Mutta huolessa on uusi sävy. Skop kyntää vaikeuksien mustaa merta, mutta se on vain saattueen ensimmäinen, myrskyn halkaisija. Koko pankkilaivasto pärskii aallokossa sen jäljessä, eikä suojaisaa poukamaa näy. Eikä taivaanranta vaalene. Wegelius selostaa. On vilpitön mieli, on faktapohja, jonka tulkinnoissa on vain pieniä eroja. On konkreettinen toimintaohjelma. Halutaan sopia kaikesta. Riikonen keskeyttää pääjohtajansa kahdesti, pahassa paikassa, pahalla hetkellä. Aranko puhuu sekavia, hämmentyneesti, ei saa käsitystä kuulemma, keskustelut vain sekoittavat lisää. Virasto odottaa, että johdolla on käsitys suunnasta ja tilanteesta. Meneekö yhtälö umpeen määräajassa? Jos ei niin sitten on Suomen Pankin vuoro.

Riikosta ei huolita. Jarruja, jarruja! Kenttä käy kuumana. Riikoseen halutaan kajota. Uusi ehdotus. Ratsastajainliiton rahat. Saatanan tunarit. Karppinen tulee. Pirunmoinen riita Tornissa. "Jonkun pitää nyt lentää." Kutsu juhliin.

Juhani Riikosta ei tahdota enää Suomen Pankin neuvotteluihin, ei oikein minnekään muuallekaan. Loistavan Riikosen ura on nyt yhdessä mielessä konkreettisesti ohi. Pankki on kriisissä, mutta yhden keskeisen alueen vastaava johtaja ei voi olla yhteydessä ulkomaailmaan. Riikonen ei näytä kokevan sitä onnettomuutena vaan pikemminkin helpotuksena, mahdollisuutena pysyttäytyä vain taustalla. Hän vetäytyy korsuun, taistelu käy kuumimmillaan. Heikki Karppinen soittaa ja sanoo, että pääjohtaja voi nyt joutua puolustamaan JR:ää.

Lokakuu 1990. Markku Puntila Suomen pankista kysyy, ymmärtävätkö he Skopissa, että nyt on kysymys pitkästä, vaikeasta ajasta. Heidän toimiaan pidetään keskuspankissa vain temppuina. Wegelius pitää tilannetta toivottomana, mutta paperia ja ehdotusta tehdään yötä päivää. "Viranomaiset rupeavat olemaan sitä mieltä, että me jollakin matematiikalla selviämme. Me taas sitä mieltä, ettemme selviä", hän merkitsee 8.10.1990. Ja seuraavana päivänä: "Hesarissa jättijuttu: Skop kaputt. Säästöpankit kaputt. Tampella kaputt. Kaikki CW:n syytä."

Ja sitä seuraavana: "Hirvittävä ryöppy Kauppalehdessä. Skop ja Tampella täysin kuralla . . . Kullberg otti yhteyttä, täysin down. Epäilee, että Skop edelleen ostaa osakkeita ja myöntää ulkomaisia luottoja. Ei tiedä, miten nyt pitäisi edetä."

On kriisi, tilanne tulenpalava, seinä lähestyy, jarrut eivät pure. Pääjohtaja luonnostaa kirjeen säästöpankeille. Jarruja, jarruja!

Tulee viesti, että monet säästöpankkijohtajat vaativat Riikosen erottamista. Wegelius sanoo, ettei niin pidä tehdä. Sitten soittaa Paavo Prepula: Heikki Karppinen ja puoli tusinaa muuta suurten säästöpankkien johtajaa käy kuumana. Ainakin Grönroos, Lehtoruusu ja Räihä. Haluavat ensin Riikosen, sitten myös Wegeliuksen eroa. Lehtoruusu soittaa, Wegeliuksella on häneltä täysi tuki. Karppinen soittaa, että puheluita tulee, kenttä on kuuma. Työvaliokunnan kokoukselle 18.10. tulee paineita. Wegelius on kuulemma suojassa vain koska pääjohtajaan ei nyt haluttaisi kajota. Mutta Riikoseen kajotaan.

Jorma Arangon mielestä Skop tarjoaa vain pieniä osaratkaisuja, kun tarvitaan yksi suuri. Pöytä on siivottava. Esko Ollilan mielestä osakkeet on kerättävä yhteen paikkaan, pois pörssistä, arvostusmenettelyn ulkopuolelle. Skopissa rustataan uutta ohjelmaehdotusta yötyönä. Ensin todetaan ongelman ydin: Skop ja sen lähiyhtiöt eivät olleet varautuneet 50 %:n kurssilaskuun. Vahinkojen rajoittamiseen ryhdyttiin liian hitaasti. Ryhmän väärä kasvupäätös, väärä korkonäkemys. Vuodenvaiheessa 1988–89 säästöpankkiryhmälle hankittiin 20 miljardia markkaa valuuttalainoja ja lisäksi 10 miljardia markkaa lisää markka-antolainaukseen. Hinnoittelu jäi säästöpankeissa Skopin patisteluista huolimatta liian alas, kasvuvauhti liian ylös. Ja lisäksi Mancon, Labsystems, Immutata, Interpolator, Sp-sijoitus . . . Tampella.

Lokakuun 18. päivänä kokoontuu työvaliokunta. Käydään itse asiaan, henkilöihin. Wegelius vastustaa Riikosen erottamista. Esko Ollila soittaa. Suomen Pankki on valmis sopimukseen Skopin ohjelmaehdotuksen pohjalta ja sanomaan myös julkisuuteen, että he luottavat saneeraukseen. Ehdotus on laadittu Skopissa, viranomaiset ovat sen hyväksyneet, Suomen Pankki lähettää sen Skopille omana kirjeenään.

Seuraavana aamuna juodaan taas kahvia keskuspankissa. Wegelius esittelee verisen avoimesti virhearvioiden luetteloa, läsnä ovat myös kilpailijoiden johtajat. Suomen Pankin Vanhala vaatii, että pääjohtajat tekevät nyt diilereittensä kanssa täysin selväksi, ettei Skopin tilannetta saa käyttää markkinoilla hyväksi. Se luvataan, tietenkään ei käytetä. Ei missään tapauksessa. Ei tulisi mieleenkään.

Entinen keskustan ministeri Toivo Yläjärvi kysyy Skopin ja Säästöpankkiliiton hallintoneuvostojen sekä 50 suurimman säästöpankin johdon yhteisessä kokouksessa, miten uskottavuus saadaan takaisin. Nyt täytyy tulla henkilövaihdoksia. Ei tarkoita pääjohtajaa, mutta Riikonen on uhrattava. Wegelius puolustaa ystäväänsä. Poikkeuksellisen ammattitaitoinen, tuloshakuinen, hyvä johtaja, alaistensa kunnioittama, tehnyt hyvää tulosta pitkään, tosin ei nyt enää. Siivonnut menestyksellä Sukselaisen sotkuja, erittäin suuri taisteluarvo.

– Jos te nyt hänet erotatte, se on onneton, paha ja väärä ratkaisu. Hyvät lähtevät silloin myös muusta organisaatiosta. Jussia tarvitaan oman miinakenttänsä purkamisessa, Wegelius sanoo. Häntä on uhattu. Jos pääjohtaja ei ymmärrä Riikosen potkuja, niin sitten saa mennä pääjohtajakin. Hänelle on sanottu, että hän on pahalla tavalla sitonut kohtalonsa Riikosen kohtaloon.

Wegelius puhuu runsaasti adrenaliinia veressään. Yhtään enempää hän ei voi panna peliin. Hän kysyy miehiltä, mistä kriisi oikein syntyikään.

– Onko se niin, että säästöpankkiryhmä päätti hyödyntää voimalla uusia mahdollisuuksia? Ja että aluksi meni hyvin, kunnes tuli vaikeuksia . . . Joiden yli mennään nyt yhteisvoimin?

– Vai onko se niin, että Skop-konserni lähti sooloilemaan investointipankkina, omilla päätöksillään? Järjesti säästöpankeille liikaa rahaa, menestyi, sokeutui, ajoi viranomaisten syliin ja valvontaan ylivoimaisten vaikeuksiensa kanssa?

Hänen kyselynsä on retoorista, koska kaikki tietävät, että niin se juuri on. Kumpikin kysymys sisältää oikeita vastauksia.

On yritettävä puhua järkeä. Heikki Karppinen hokee, ettei tällainen saa päästä toistumaan. Wegelius aikoo työvaliokunnassa luvata, ettei todellakaan toistu! Nyt on kysymys uusista riskeistä. Nykyiseen tilaan johtaneita virheitä ei tehty nykyisessä organisaatiossa, eivätkö he voisi havaita sitä. Pelkästään Riikosen teurastaminen vain pahentaa tilannetta, vaikeuttaa sen korjaamista.

Sataprosenttisella varmuudella Wegelius jo tietää, ettei yhdenkään päivän lehti tai tv-uutiset sisällä heille ainuttakaan hyvää viestiä. Hän on siihen jo tottunut. Mutta 23.10.1990, kun Helsingin Sanomain urheilutoimittaja sotkee käsitteet ja väittää, että Suomen Ratsastajainliiton puheenjohtaja Wegelius on hävittänyt keinottelemalla huomattavan määrän liiton varallisuutta, raivo hyökkää masennuksen yli. Järjestetään tiedotustilaisuus, Wegelius kertoo, että juttu on täydellinen moka ja ankka, hän haukkuu toimittajat Kekkosta siteeraten "saatanan tunareiksi". Mutta väärä uutinen ei kunnolla oikene; Wegelius saa tästälähin huomata, että hän on kansan mielestä kaiken muun lisäksi hukannut myös hevosrahat.

Wegelius kertoo Kaukoidästä palanneelle Riikoselle, että sijoitustoiminnasta raportoi pääjohtajalle tästälähin suoraan Riikosen alainen Veijo Laakso. Riikonen suostuu. Hän säilyttää varatoimitusjohtajuuden ja vastuun varainhankinnasta ja yritysrahoituksesta. Wegelius kertoo aikovansa sanoa ääneen, että Riikosen vaikutusvaltaa johtokunnassa rajoitetaan.

Huhut sinkoilevat ja Wegelius koettaa juosta niiden perässä, napata kiinni ja tappaa. Hän on pitämässä puhetta säästöpankkijohtajille, kun Esko Ollila soittaa. On kuullut Lassilan sanoneen Arangolle, että tietääkö tämä Tampellan menevän nyt konkurssiin. Ei Aranko tiedä, mutta hermostuu kauheasti. "Nyt Suomen Pankin ja Skopin sopimus romuttuu." Wegelius tavoittaa monien yritysten jälkeen Lassilan, joka on pahoillaan. Aranko on ymmärtänyt väärin. Se oli henkilökohtainen keskustelu, Aranko on vanha kaveri, sivusta kuulijoita ei ollut, Lassila sanoo. Hänellä ei todellakaan ole hyvää käsitystä Tampellasta, mutta hän pyytää anteeksi.

Marraskuun 6. päivänä Riikonen viestittää, että heidän maksuvalmiutensa on vaihteeksi "kammottava". Kaikilla muilla pankeilla tuntuu rahaa olevan. Riikonen on nöyrä, sanoo että temput eivät nyt palauta luottamusta. Hän on syyllistynyt virheisiin sekä sijoitustoiminnassa että varainhankinnassa.

Riikonen horjuu, vaikeroi. Pitkältä ulkomailta tulleet Prepula ja Karppinen ovat työvaliokunnan kokouksessa uupuneita. Prepula vahvistaa, että nyt toimitusjohtajan auki jätetty paikka halutaan täyttää. Se on kuulemma viesti luottamuksen palautumisesta eri tahoille. Wegeliukseen luotetaan, ei tämä sitä kuulemma tarkoita. Onko pääjohtajalla lisättävää. Ei ole. Istunto jatkuu hotelli Tornissa, Wegelius alustaa, mutta häipyy. Yöllä vähän ennen yhtä Prepula soittaa hänelle. Sitsi oli karannut käsistä, viskiä vähän oli otettu ja sitten riidelty pirusti. Karppinen ei ole hyvässä kunnossa, matka on ottanut koville.

Viesti luottamuksesta, Karppinenko? No, ei todellakaan. Nyt kerrotaan, ettei nykyjohtoon luoteta, pääjohtaja siirretään "strategiselle tasolle" ja varatoimitusjohtajille puetaan päällystakki. Wegelius näkee, että nyt tahdotaan myös työntää kiila hänen ja Riikosen väliin. Yhteys katkaistaan.

"Tätä ei ole sanottu suoraan, vaan on höpötetty pääjohtajan nauttimasta luottamuksesta . . . Kantti pettää."

Mutta päätöksen logiikka ontuu muutenkin. Jos logiikalla nyt on enää merkitystä. Logiikka, aiempien päätösten, valintojen ja perustelujen linja pyrkii tekemään outoja mutkia, kun ollaan tarpeeksi kovilla. Mutta silti. Jos virheet ovat strategisia, niin minkä vuoksi "vahvistetaan" operatiivista johtoa, kuten juuri tehdään?

Seuraavana yönä Wegelius puhuu Karppisen kanssa. "Käy ilmi, että hän on neuvotellut itselleen täydellisen henkilökohtaisen suojan, tapahtui mitä tahansa." Karppinen tietää nyt yliotteensa. Hän sanoo Wegeliukselle ärtyneenä, että jos toimitusjohtajaratkaisu ei pääjohtajalle käy, "niin sitten käytetään vakavampia ja kovempia otteita".

Niin sanoo Karppinen, joka nyt on sekä itsensä alainen että esimiehensä esimies. Wegelius vastaa, että itsehän Karppinen epämääräisine lausuntoineen juuri lisää epävarmuutta. He ovat menossa tilanteeseen, jossa jokainen ympäripyöreys on vaarallinen, koska varovaisuus ja epäily vain lisääntyvät. Pian he eivät saa rahaa kotimaasta eivätkä ulkomailta.

Jälleen uusi "yhteenveto", uusi julistus. Säästöpankkien neuvottelupäivillä Wegelius kertoo selviytymisohjelman sisällön. Sitten hän komentaa pulinat pois.

"Johto joko nauttii luottamusta tai sitten ei. Jos ei, niin vaihdetaan. Mutta pian. Muuten olen sitä mieltä, ettei Riikoselle pidä antaa potkuja."

Päiväkirjansa marginaaliin hän on kirjoittanut: "Huonosti ammutut hirvet CW ja JR miettivät enää vain, mihin suohon rojahtavat."

Maksuvalmius kiristyy äärimmilleen. Nyt he saavat vain 30 prosentin rahaa Suomen Pankista. "Ei mitään markkinoilta, ei edes yliyön-rahaa."

Uusi johdon organisaatio hyväksytään. Wegelius piirtää Karppisesta kuvan. Siinä paksu mies rantautuu veneellä, jossa on iso rahasäkki. Me saimme säästöpankeilta 1,8 miljardia ja Karppisen. Molemmat ovat tervetulleita, hän sanoo puheessaan Hotelli Ilvekseen kokoontuneelle säästöpankkijohdolle.

Hotelliin soitetaan. Pankkitarkastusviraston osastopäällikkö Määttänen ilmoittaa, ettei virasto pidä lainkaan Karppinen-ratkaisusta. Pitäisikö heidän suorastaan määrätä jotain muuta tehtäväksi?

– Jonkun pitää nyt lentää. Tämä ratkaisu voi olla oikean suuntainen, mutta se ei riitä, Määttänen sanoo.

Myöhemmin illalla Määttänen soittaa uudestaan. Hän on puhunut Chilessä matkoilla olevan Arangon kanssa, jonka mielestä nyt tarvitaan yksiselitteinen tieto siitä, kuka vastaa pankin tilasta. Aranko edellyttää, että "hallintoneuvosto siellä huomenna merkitsee pöytäkirjaan", että se on tietoinen Skopin tilasta ja tekee sitä taustaa vasten

Pääjohtaja Matti Ali-Melkkilän (kuvassa oikealla) elämä päättyi Tenholan huvilalla 13.12.1989. Hän tiesi, mutta hänkin liian myöhään. Kuvassa Wegeliuksen edessä pöydällä tämän kuuluisa päiväkirja.

Kalevi Kauniskangas pääsee eläkkeelle vielä tänä vuonna. Hänelle katkerat tappiot valtataistelussa Wegeliuksen kanssa kääntyivät lopulta hiljaiseksi voitoksi.

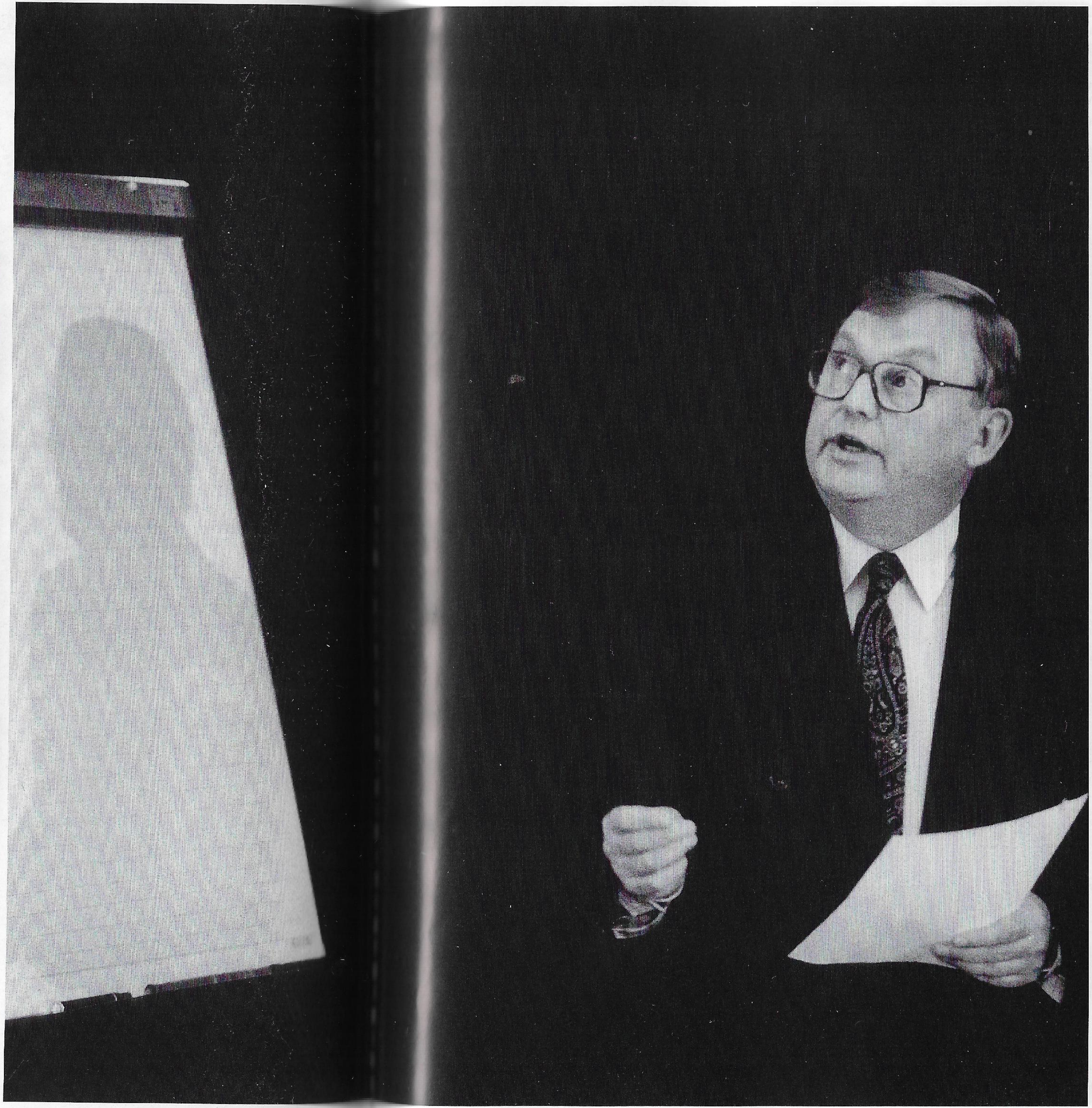

Heikki Karppinen
nostettiin Skopin
toimitusjohtajaksi
1.1.1991 alkaen.

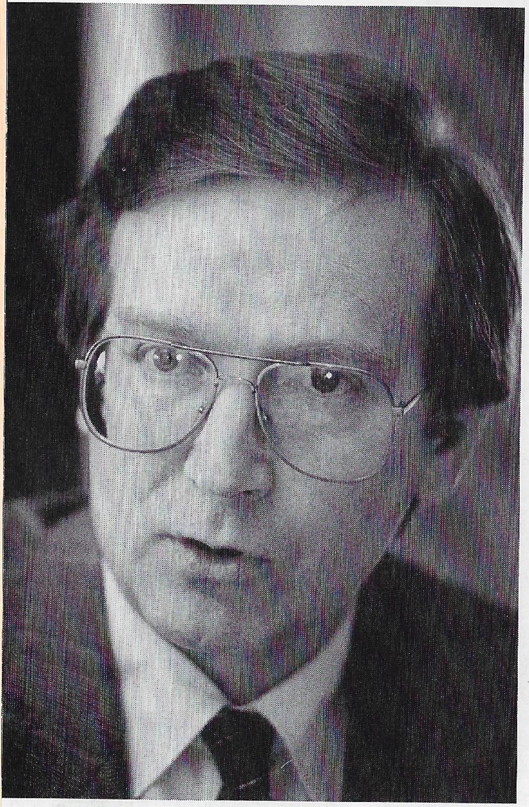

Paavo Prepula nousi sitä
ylemmäs, mitä alemmas
Skop vajosi. Hän hallitsi
hermonsa hyvin.

Pekka Terho on antanut nimensä työryhmälle, josta kaikki alkoi. ”Terho-toimikunta” loi uuden strategian, jota Wegelius ja Riikonen ryntäsivät toteuttamaan.

Onni Särökari oli pääjohtaja, joka keksi Juhani Riikosen ja oli nostamassa Christopher Wegeliusta. Hyväksi arvioitu mies.

Pääjohtaja Matti Ranki edusti syvällistä tiedemiestyyppiä. Hänen mentyään loppui vanha pankkiaika ja alkoi uusi.

Rolf Kullberg haukkui Suomen Pankin pääjohtajan ominaisuudessa Matti Ali-Melkkilän. Pankkien johtajat yleensä haukkuivat Kullbergia.

Esko Ollila auttoi minkä voi. Suomen Pankissa hänen roolinsa oli keskeinen, kun Skopia koetettiin vielä pelastaa.

Jorma Aranko hoippui usein kahden tai kolmen vaiheilla. Vaikutuksille altis, impulsiivinen viranomainen haki jopa KOP:n ja SYP:n pääjohtajia avuksi Tampellan pelastamiseksi.

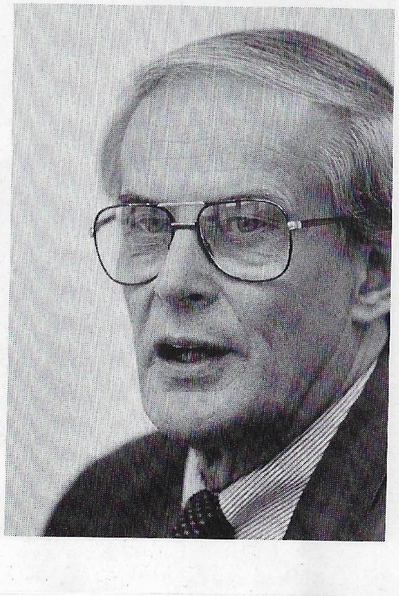

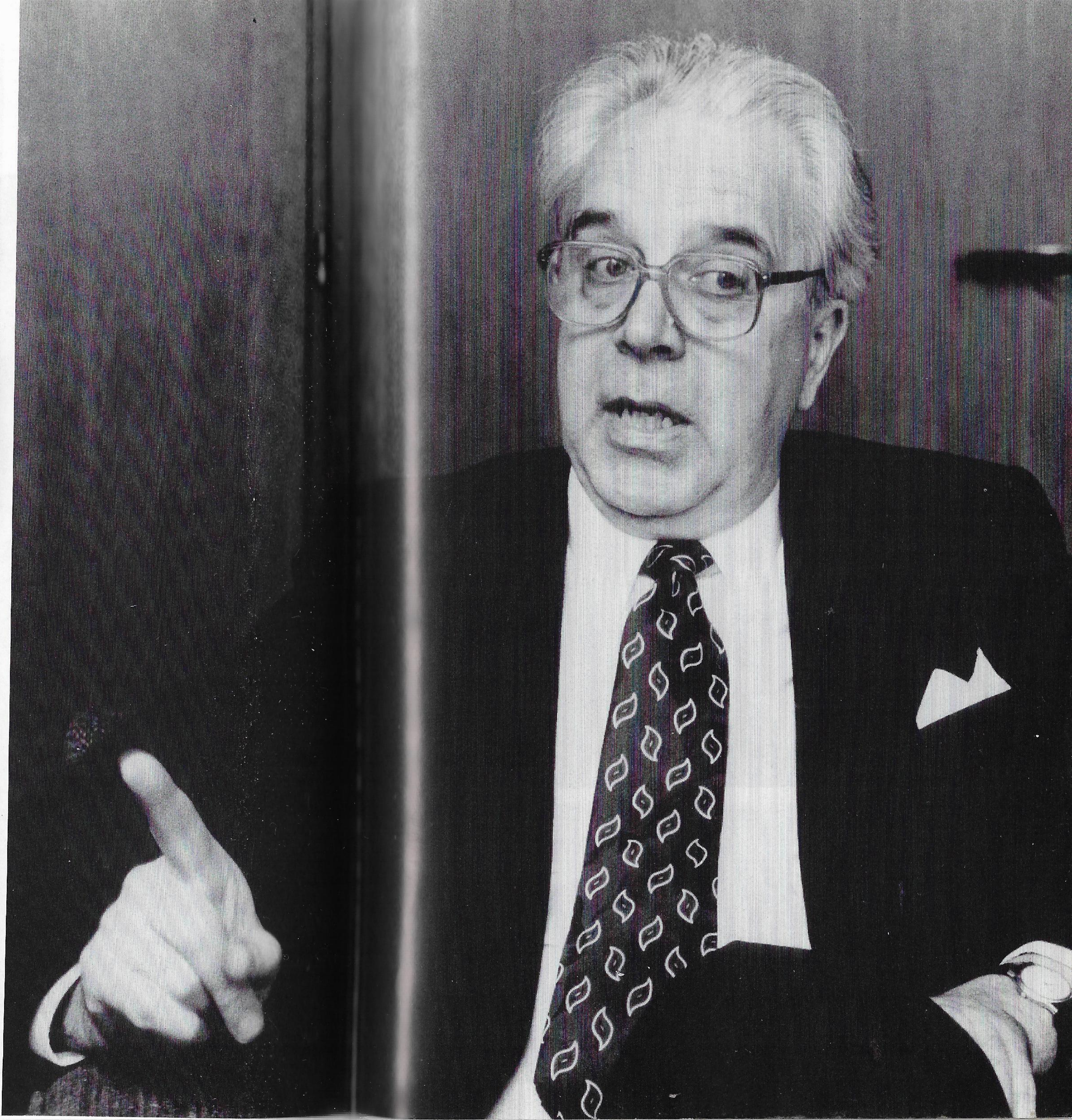

Seppo Collander, tase- ja verovirtuoosi pyöritti Manconia ystävänsä Gustav Rosenlewin vallalla ja Skopin rahoilla.

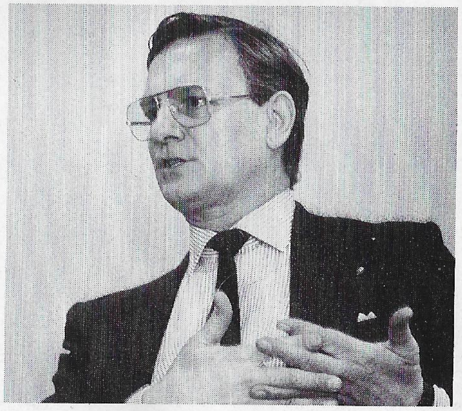

Gustav Rosenlew, hyvää tarkoittava idealisti, toi kehitysyhtiöajatuksen Suomeen ja sai pankkien rahat Manconiin.

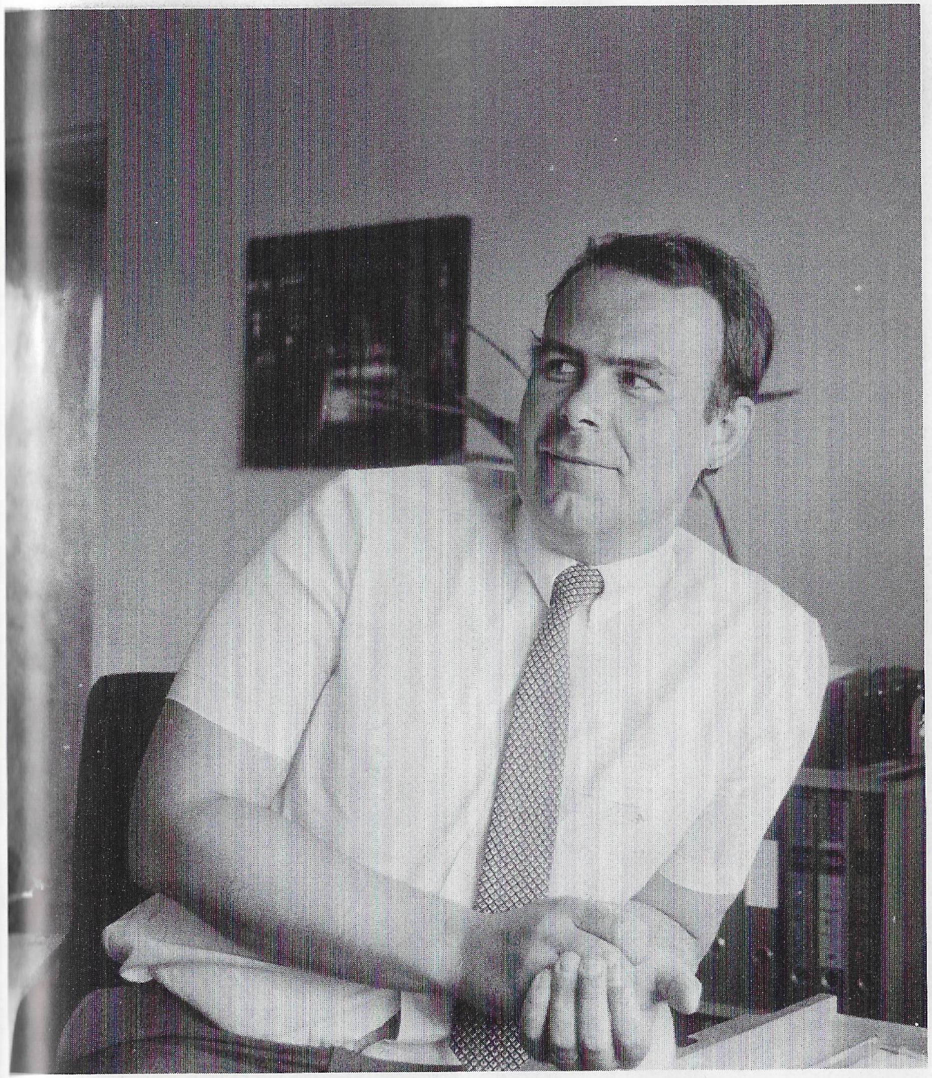

Henrik Kuningas kulki hiljaa kasinossa. Hän toimi ideoijana ja välittäjänä, ideoi kerran mm. KOP:n nurkan valtaamista Skopille.

Kun Wegelius erotti Leo Vatasen Tampellasta, hän halusi vahtimestarin naapurikabinettiin – varmuuden vuoksi.

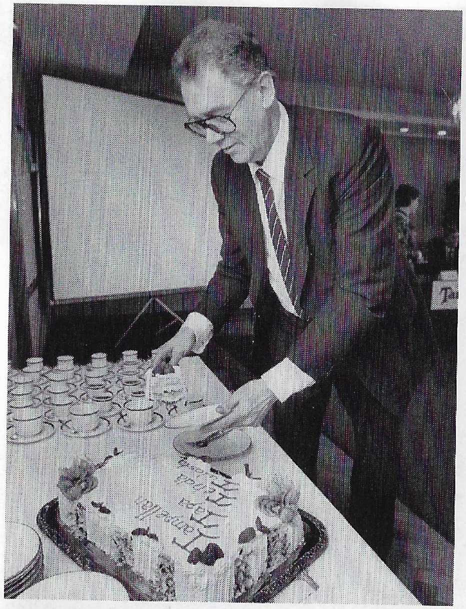

Pekka Salo tuli Tampellaan sankarina, pelastajana. Se alkoi hyvin, mutta sitten Salo poltti itsensä nopeasti karrelle.

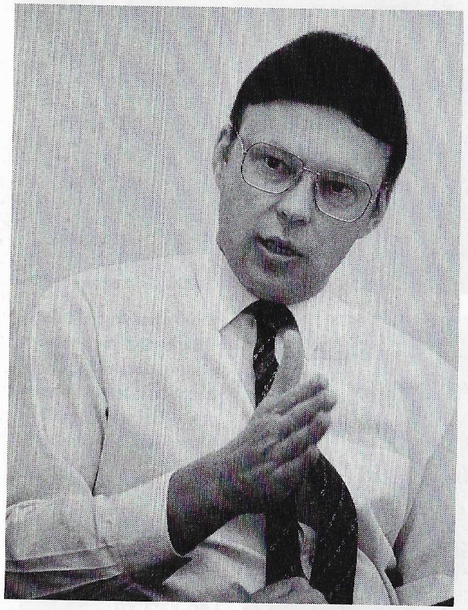

Timo Summan käsiin jäi Tampella vielä senkin jälkeen, kun Suomen Pankki oli ottanut Skopin.

Ulf Sundqvist lukeutui siihen piiriin, joka aina informoitiin Skopin operaatioista etukäteen.

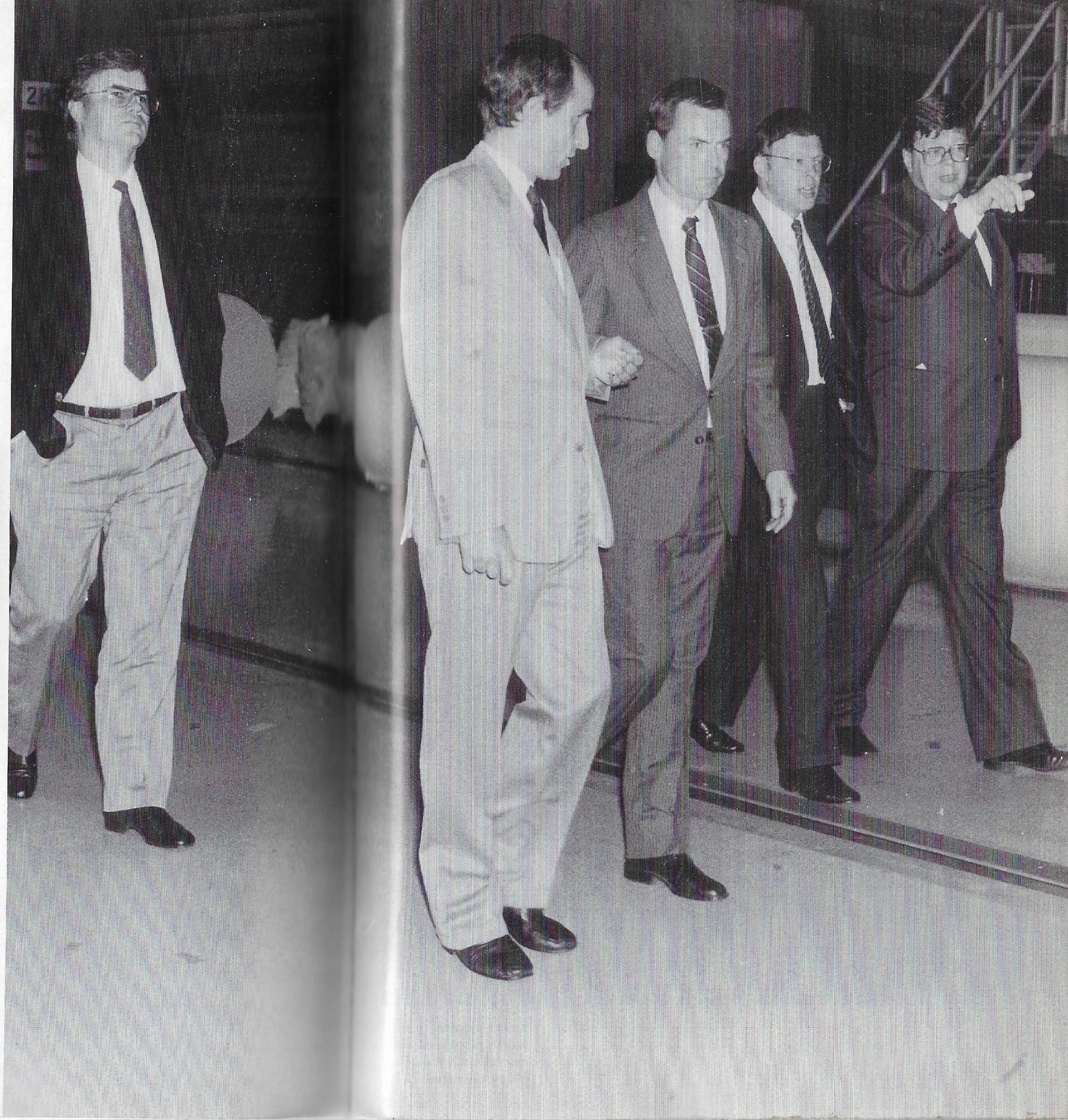

Vielä tässä vaiheessa kaikki hyvin. Tampellan hallituksen kokousedustajia Inkeroisissa. Vasemmalla habitukselleen uskollinen Eljas Sukselainen, sitten Hans Erik Söderström, Wegelius, Timo Summa ja Leo Vatanen.

Retki Nizzaan. Vasemmalta Jorma Reini, Christopher Wegelius, Pekka Terho, Jukka Mikkola ja Paavo Pekkanen.

Jukka Haapasen läksiäisissä paljastettiin muotokuva ja pääjohtaja piti pitkän puheen.

päätöksen johdon uudesta organisaatiosta.

– Muussa tapauksessa virasto pidättää itselleen oikeuden tehdä jotain ikävää, Määttänen lausuu.

Toimitusjohtajaratkaisulla on monia ulottuvuuksia. Kauniskangas istuu Ilveksessä äärettömän pettyneenä siihen, etteivät "takametsien miehet" tukeneet häntä. Hän haluaa nyt eläkkeelle. Hänen motivaationsa on tyystin poissa. Miksi nyt rangaistaan häntä? Paavo Prepula sanoo eläkeajatuksia rintamakarkuruudeksi.

Esko Ollila kuvaa heidän henkilöratkaisuaan sekavaksi. Karppinen on hoitanut kolmea maakuntapankkia hyvin. Mutta osaaminen ei ole sillä alueella, jota nyt tarvitaan. "Sinänsä varmaan hyvä mies, ehkä vahva päällystakki." Riikonen olisi pitänyt Ollilan mielestä uhrata. Aranko olikin heiltä jo kysynyt, etteikö nyt pitäisi vaihtaa kaikki ylintä huippua myöten. He olivat vastanneet, että eivät ota kantaa, luottamusta on, Ollila sanoo.

Rintamat: Suomen Pankki, tulee kohti, saartaa. Pankkitarkastusvirasto, suoraa hyökkäystä. Julkisuus, armotonta tulitusta. Wegelius kuvittelee näkevänsä lehdistössä selvää vihamielisyyttä yli sen, mihin tosiasiat riittäisivät. Kun Suomen Ratsastajainliiton syyskokoukseen kerääntyy runsaasti toimittajia ja kuvaajia, hän ilahtuu, vaikka tietysti tietää, että nyt ollaan Helsingin Sanomain virittämän skandaalin jäljillä. On vaadittu hänen eroaan kesken kauden. Hän pitää puheen, sitten käydään läpi talous, joka on mainiossa kunnossa, ja sijoitukset jotka on hoidettu erinomaisesti. Tilintarkastaja vahvistaa, että näin hyvin ovat asiat. Wegelius arvelee saavansa nyt julki juttuja, joissa tämä hyvä uutinen kerrotaan. Mutta toimittajat lähtevät pois, ei ole kuulemma mitään mielenkiintoista.

He menevät Paavo Prepulan kanssa Suomen Pankkiin, jälleen kerran. Paikalla on myös Aranko, jälleen kerran. Nyt hän ilmoittaa, että kaivataan selkeää esitystä, jälleen kerran. On jyrkkien toimien vuoro, joku on vastuussa. "Se on kirjattava". Pahin mahdollinen lopputulos häämöttää.

Wegelius tuntee Arangon jo hyvin. Hän ei jaksanut hämmästellä, kun Aranko vaati heitä nopeasti ja suurella tappiolla myymään Cayman-salkkunsa osakkeet. Hän koettaa esittää, että se on mieletöntä. Lakia ja määräyksiä ei ole rikottu, salkussa on hyvien ulkomaisten yhtiöiden papereita, jotka nyt eri pörssien tilanteen vuoksi ovat epäkurantteja. Arangon mielestä 240 miljoonan realisoituva tappio ei ole mielettömyys. Wegeliuksen mielestä on. Hän soittaa ympäriinsä ja saa työvaliokunnan poliitikkojäsenten kautta hoidetuksi niin, että jatkoaikaa myyntiin tulee Suomen Pankilta. Myöhemmin selviää, että suurimmalta osalta tappiosta sen johdosta vältytään.

He palaavat keskuspankista, taas raportoidaan työvaliokunnalle. Ilmapiiri on yhä hermostuneempi, paniikin vaara suuri. Rolf Kullberg ilmoittaa kuitenkin, että nyt keskuspankki on Skopin ohjelman takana. Ja johtaja Sirkka Hämäläinen komentaa muita pankkeja huolehtimaan siitä, että viesti todella menee koko organisaatioon, dealinghuoneisiin saakka. Epävarmuutta ei saa levittää.

Pääjohtaja Christopher Wegelius saa 23.11.1990 kutsun tasavallan presidentiltä itsenäisyyspäivän juhlaan. Yleensä kutsu on Skopiin tullut jo syyskuussa. Nyt selviää, että Lappersin postiin oli annettu postin keskushallinnon ohje olla viemättä kirjettä ennen 23.11.90. Edellisenä päivänä oli Skopin hallintoneuvoston kokous, jossa puhuttiin henkilöratkaisuista.

Joulukuun 13. päivänä Pekka Salo tulee käymään. "Paasaa strategioista ja johtamisesta." Seuraavana päivänä Tampellan hallituksen kokouksessa Salo tulee käytännössä erotetuksi. Hän on "valmis yhteistyöhön", lähdön ehdoista hän sopii sitten Wegeliuksen kanssa.

Joulukuun 21. päivänä Tampellan ulkomainen rahoitus alkaa ajautua kriisiin, jota koetetaan selvittää yöt ja päivät, jouluaatto mukaanlukien. Vuoden viimeisenä päivänä Wegelius kirjoittaa muistiin: "Tähän päättyi ensimmäinen ja ainoa vuosi suvereenina ykkösenä Sp-keskuksessa. Mitä tämän jälkeen? Lisää vaikeuksia ja ehkä sitten brutaalit potkut. Karmea vuosi."

Viimeinen vuosi. Pekka Salon lähtö. Tampella: kaikki osat kriisissä. Aranko pyytää Lassilaa ja Hirvosta apuun. Meedion luona. Paniikkia. Pilapiirroksia. Aranko uskoo taas. Suomen Pankki myönteisenä. Uusi esitys, valoa tunnelin päässä.

"3.1.1991. Pankkiyhdistyksen hallitus. Lassila juttutuulella. Sanoo, että *avoir fiscalilla* vältettiin kaksinkertainen verotus tilanteessa, jossa ei ollut edes yksinkertaista verotusta.

Syntymässä olevaa korkotasoa pidettiin järjettömänä. Kysyttiin, olisiko myöhäistä tehdä "jotakin" = kartelli jossakin muodossa. Pankkitoimintavaliokunta sai tehtäväkseen tehdä ehdotus konsensukseksi."

"4.1.1991. Suomen Pankin johtaja Pentti Koivikko on sanonut Lapissa (Päijät-Hämeen Sp:n toimitusjohtaja) Timo Setälälle, että Suomen Pankissa ei enää uskota säästöpankkiryhmän selviytymiseen."

"9.1.1991. Pekka Salon lähtö. Kauppalehti: "Suomen Pankilla ei ollut suuria vaikeuksia taivutella muita pankkeja erilaisiin Skopia koskeviin tukioperaatioihin." Asia on päin vastoin. Muut pankit käyttävät nämä tilanteet kilpailussa hyödykseen."

"11.1.1991. Tv-uutisten Pärssinen: Onko totta, niin kuin sitkeä huhu väittää, että Skopin ja säästöpankkiryhmän ulkomainen rahoitus on romahtamassa. CW: Ei ole. Tästä asiasta ei pidä tehdä viihdettä, se on niin lähellä pankin elinhermoa."

"13.1.1991. Tampella. Timo Summa soittaa illalla. Yhtiöittämisen yhteydessä löydetty lisää erilaisia miinuksia. Vuositulos 1990, josta olen eri suuntiin puhunut, piti olla –500 milj. mk. Ei pidä sekään. Nyt kuvitellaan, että luku on

–700 milj. mk. Onko sekään totta? Mikään ei pidä. Tämä tappio on eräänlainen suomalaisen teollisuuden ennätys. Pekka Salon hurmion ja sinisilmäisyyden ja toheloinnin seurauksia. Tämä saattaa johtaa minunkin erooni."

"15.1.1991. Suomen Pankki/Ptv. Heitä ei kiinnosta enää mitä säästöpankeissa tapahtuu. Loputon suo. Keskittyvät Skopiin, joka osoittautuu edelleenkin muita pankkeja ekspansiivisemmaksi.

Aranko: Miten paljon on enää vaihtoehtoja? Minkälaisessa putkessa ollaan menossa? Jollei tätä ohjelmaa toteuteta, niin mitä sitten? Antolainaus pitää saada alas. Pitääkö luottoja irtisanoa?"

"17.1.1991. Persianlahden sota alkoi. Liittoutuneiden ensimmäinen isku näytti onnistuneen. Kurssit ylös, korot alas."

"18.1.1991. Kari Nars on todennut tänään Jussi Riikoselle, ettei pidä mahdollisena, että Riikonen jatkaa "Triple A-klubissa". Haluaisivat jonkun muun Skopista. Vastaan, että jos JR ei ole ok, niin toista Skop-edustajaa ei tule."

"21.1.1991. Tampella, hallituksen kokous. Kaikki osat kriisissä. Paavo Prepula pitää Tamrockin tilannetta erittäin huolestuttavana. Hankkiuduttava siitä eroon, myydään. Jos muut osat ovat pahemmassa kunnossa kuin tämä "helmi", niin Tampellaa ja säästöpankkiryhmää odottaa katastrofi."

"24.1.1991. Paavo Prepula ja Heikki Karppinen lounaalla Suomen Pankissa. Tyrmistyttävä sanoma. Kullberg ei luota Skopiin, eikä sen mahdollisuuksiin selvitä. Tampella suurin riski. Heti eroon siitä. Antolainaus seis."

Jorma Aranko on huolissaan tilanteesta, erityisesti Tampellasta. Yllättäen käy ilmi, että hän on lähtenyt asiassa liikkeelle uudella, oudolla tavalla, keskustellut asiasta Lassilan ja Hirvosen kanssa kysymättä Skopilta mitään. Nämä ovat tyrmänneet Arangon ehdotuksen, että KOP ja SYP ryhtyisivät Tampellan rahoittajiksi tai pönkittämään Skopia sen osakkaina miljardeilla markoilla. Ollila sanoo olevansa täysin lamaantunut. Suomen Pankki on lähtenyt siitä, etteivät kyseessä ole Skopin hautajaiset, se ei tee selän takana mitään. "Aranko on nyt liian impulsiivinen."

"SYP/Sakari Haukka ym. ovat todistettavasti levittäneet Tampereella huhua, että Skop ja Tampella menevät konkurssiin.

Kauniskangas sanoo minulle, ettei tilanne hänen mielestään pysy käsissä. Miten me reagoisimme, jos Jorma Aranko kertoisi samaa SYP:stä meille?"

"30.1.1991. Säästöpankkiryhmä / Ptv. Paavo Prepula ja CW. Jorma Aranko: Tampella huolettaa eniten. Iso musta pilvi, vastuut kasvavat."

"Esko Ollila soittaa, on aivan järkyttynyt. Ingvar S. Melin koettaa päästä eduskuntaan sillä, että epäilee julkisuudessa Skopin vakavaraisuutta ja pyytää tutkimaan sitä. Miettivät Suomen Pankissa lausuntoa."

"1.2.1991. SYP:n Stadigh on soittanut Kullbergille. SYP, jolla on pieni osuus, on huolissaan Tampellan ulkomaisesta syndikaatista ja haluaa Suomen Pankilta suoraan kirjallisen vakuutuksen siitä, että ovat suomalaisten pankkien takana.

Stadigh soittaa minulle. Oli ollut yleisesti huolissaan ja sen vuoksi soittanut Kullbergille. Toivoo, ettei hän ole lisännyt Skopin kuormaa."

Wegelius matkustaa Saksaan. Hän alkaa ajatella, että on tehnyt suuren virheen. Kun hän kuuli Karppisen kaiken varan vakuutuksesta, hän vasta tuli ajatelleeksi, että nyt se on myöhäistä. Miksi ihmeessä hän ei vaatinut "kultaista kädenpuristusta" silloin, kun hallintoneuvosto kokoontui nimittämään pääjohtajaa Ali-Melkkilän kuoltua? Jos hän silloin olisi vaatinut, kaikkeen olisi tietysti suostuttu. Hän ei vaatinut, koska asia ei tullut mieleen. Mieli oli tupaten täynnä muuta. Eikä hän ollut mikään sivusta ostettava pelastaja, vaan koko työikänsä Skopia palvellut. Ei tullut mieleen, ei tuntunut kuuluvan asiaan, omassa pankissa. Eläkesopimus hänellä sentään on niin, että se alkaa juosta, kun hän on 60-vuotias, mutta vain, jos hän on sinne asti pankin töissä. Siitä on hallintoneuvoston päätös.

Jos hän lähtisi pois? Jos hän katoaisi, ilmoittaisi että hän lähtee, koska ruumishan tähän tarvitaan?

Missä hänen elämänsä sitten olisi? Tai – missä se on nyt, sen jälkeen kun tämä kaikesta päättäen loppuu huonosti? Miksi hän on niin vihattu? Miksi hän saa vastaansa niin sumeilematonta julkista ivaa? Mistä se alkoi? Heidän epäonnestaanko vai onnestaan?

Saksassa, Shirbrokissa, Christopher Wegelius keksii, että hän menee tapaamaan ennustajaeukkoa, meediota. Kyllä meedio sen tietää mitä heidän pankkinsa spesialistit tai nämä muut kotimaiset ekonomistit! Hän kysyykin siltä. Sitten voi viedä neuvotteluun paperin ja sanoa, että tässä olisi tällainen kansainvälisen erikoisasiantuntijan näkemys. Että jos tehdäänkin tällä tavalla. Niin hän sitten tekeekin, synkän huvittuneena, oman elämänsä kanssa tuskastuneena, neuvottomana. Vanha nainen sanoo, että säteily on hyvin voimakasta, hänen on helppo kertoa mistä on kysymys. Kysymys on siitä, että mies, jota hän ensin luuli saksalaiseksi, kantaa useita ristejä, suuria vaikeuksia. Mutta yhtenä päivänä aurinko taas paistaa. Mutta jos jatkaa tähän malliin, ei kohta saa nauttia edes hyvästä terveydestä. Ei pitäisi ottaa vastuuta kaikesta mikä menee vikaan. Jatkuva hermopaine tulee liian suureksi. Ei pidä ottaa kaikkea syyllisyyttä itselle, vaan sitä pitää jakaa kuin leipää. Viranomaisten kanssa on suuria vaikeuksia, mutta kyllä nekin siitä sitten. Pitkä on elämä edessä, ei tämä heti kohta pääty, erittäin hankalaa on, mutta sitten seestyy.

"4.2.1991. Suomen Pankki ja Pvt ovat siis kieltäneet meitä rahoittamasta Tampellaa lisää. Tämä tarkoittanee, että Tampella saa mennä konkurssiin, jos on mennäkseen. Suomen Pankki auttaa sitten erikseen Skopia ja säästöpankkeja. Nyt ei saa lisätä Tampella-vastuita, ei vaikka mikä olisi."

"Timo Summa tavannut Esko Ollilan, joka oli ollut kuin seipään niellyt."

"Johan Horelli lähtee Tampellan hallituksesta."

"Säästöpankkiryhmä: Kaikki miehet ovat tappelemassa, puolet omia vastaan. Säästöpankkiliiton hallintoneuvostossa tunnelma down. CW alkaa olla valmis erotettavaksi. Pilapiirroksia lehdissä."

"6.2.1991. Sihteerini ja muut lähipiirissä ovat paniikissa. Miettivät rahojensa nostamista Skopin tileiltä."

"Helmikuun 21. päivänä Skopin tulos vuodelta 1990 julkistetaan. Koko säästöpankkiryhmän tulos oli tyydyttävä, säästöpankkien yhteinen käyttökate 860 miljoonaa markkaa. Skop-konsernin kokonaistulos on huono, vaikka viimeinen rivi järjestelyjen jälkeen olikin positiivinen."

Heidän kuuluisat vaikeutensa korkean koron ja pörssikaupan laman vallitessa keskittyvät tukku- ja investointipaikkitoimintaan. Heidän omistamansa arvopaperit ovat menettäneet arvoaan 500 miljoonaa markkaa lisää.

Konsernin sisällä on myös hyviä tuloksia, kuten Skip ja Skopin yrityspankki. He ovat nyt poikkeuksellisessa tilanteessa, tekevät poikkeuksellisia asioita, neutraloivat, jäädyttävät positioita, joka tuli mahdolliseksi, kun säästöpankit syksyllä 1990 korottivat Skopin omaa pääomaa 1,32 miljardilla markalla ja ostivat lisäksi Sp-palvelut 500 miljoonalla.

– Kysymys ei ole ollut siitä, että viranomaiset olisivat tukeneet Skopia rahalla, Wegelius sanoo tulosta esitellessään.

– Eikä siitä, kuten julkisuudessa on väitetty, että kilpailijat olisivat pidättäytyneet kilpailusta tukeakseen meitä.

Vakavaraisuus on hyvä, 11,1 prosenttia. Sen vuoksi Skopissa on pidetty loukkaavana ja asiattomana jatkuvia spekulaatioita konkurssista. Muutenkin julkisuus on ollut aggressiivista, vihamielistä. Skop on ollut hyvin avoin menestyksensä aikana 1984–1988 ja ollut avoin nytkin, mutta tällaisin seurauksin.

– Milloin kaikki tämä paha loppuu, Wegelius kysyy ja vastaa, että silloin, kun he taas tekevät tulosta eivätkä enää tarvitse liikaa muiden rahaa.

Lehtien arviot ovat musertavia, mutta se ei yllätä ketään. Esko Ollila kertoo Rolf Kullbergin nyt tulleen vakuuttuneeksi, ettei Skop selviä, eikä yritäkään pysyä asetetuissa tavoitteissa. Tällaiseen uskoon Kullbergin oli saanut Matti Vanhala herrojen lentäessä Baselista Suomeen. Se voi merkitä, että Ollila luovuttaa.

Tuloksia julkistetaan, kaikilla pankeilla menee huonosti. Se ei lohduta paljon.

"25.2.1991. Tampellan hallitus. Todetaan, että Kauppalehti / Sahiluoma iskee. Vallitsee katastrofitunnelma. Paavo Prepula kysyy, missä Riikonen on. Jäässä tai sementoituna odottamassa, että sen arvo nousee."

"27.2.1991. Tampellan tulos julki. Isot otsikot. Ei kuitenkaan sensaatio. Henki ei ainakaan vielä yliaggressiivinen. Saa sitten nähdä."

"28.2.1991. Osoittautuu, että Heikki Karppinen on toistaiseksi out, ei ole vielä saanut otetta alaisiinsa. Aikoo ottaa ne pitkään Sarfvik-palaveriin saadakseen kontrollin."

"Kauhea tunnelma. Synkkää, mustaa joka puolella. Fifon hallituksen kokouksessa Jukka Räihä Kuopiosta hyökkää taas voimakkaasti. Kuka on möhlinyt, kuka on päättänyt esimerkiksi Interpolatorista ja Immutatasta? Vaatii Timo Summan erottamista, luvut ja asetelmat satumaisia. Hallinto ei ole muka ollut tietoinen. Se ei pidä paikkaansa."

"1.3.1991. Prepula ja CW taas kerran Ptv:ssä. Aranko suhtautuu positiivisesti. Katsoo, että säästöpankkiryhmä selviää vaikeuksistaan. Ihmettelee, että Suomen Pankki nyt vuorostaan näkee kaiken mustana. On yrittänyt rauhoittaa niitä."

"5.3.1991. Lontoossa. Tampella uhkaa perikadolla. Riikonen ihan valmis. Tilanne tuntuu toivottomalta . . . Vuonna 1991 Skop jatkaa heikentyneenä ja reservinsä käyttäneenä yritys- ja keskuspankkina, miljardien positiot jäissä. Säästöpankit kohtaavat varsinaisesti vasta nyt korkoloukun vaikutukset."

"11.3.1991. Uusi suuri ongelma. Suuret säästöpankit, eivät kaikki, mutta monet, ovat kuolemansairaita, syynä mm. luottotappiot."

"13.3.1991. Ryhmähallitus. Paavo Prepula ottaa esille eräiden säästöpankkien tulossa olevat ongelmat. Kaikki eivät selviä."

Heikki Karppinen savustaa Riikosta, tulee uudelleen puhumaan Wegeliukselle, että kun mies on jo kerran tämän kaiken aiheuttanut, niin eikö nyt oteta valtaa vielä vähemmäksi. Wegelius pelkää menettävänsä Riikosen. Hän ajattelee yhäkin, että Riikosta tarvitaan välttämättä kahteen asiaan – miinakentän purkuun ja tuloksien tekemiseen sitten, kun taas on se aika. Karppinen palaa asiaan tuon tuosta, kertoo hetken päästä Arto Tuomisen ehdottaneen, että Riikonen pitää uhrata "ympäristön nimissä".

Tampellan hallituksessa ihmiset käyttäytyvät pelästyneesti, puhuvat selvitystilasta. Ankaralla todistelulla Wegelius ja Riikonen rauhoittavat tilanteen joten kuten. Omaa pääomaa on riittävästi, maksuvalmiuskonkurssi ei ainakaan vielä näillä näkymillä ole todennäköinen.

Maaliskuun loppupuolella alkaa äkkiä näyttää, etteivät he ole aivan hukassa. Suomen Pankissa on tultu ajatukseen, etteivät he halua käskeä tai ohjeistaa. Nyt Skop voisi laatia heille kirjeen, jossa kuvaisivat mitä ja missä ja koska aikovat tehdä. Toki kirjeen laatimisessa avustetaan "sen varmistamiseksi että se kelpaa". Olivat epäilleet kauan, pystyykö Wegelius purkamaan itse rakentamiaan positioita, nyt ovat tulleet tulokseen, että pystyy. Wegelius kyselee, saattaisivatko he kuitenkin selviytyä. Heillä on sanomattomia akuutteja ongelmia, kuten Tampellan monimutkainen ja päälle kaatuva ulkomainen syndikaattilaina. He rohkaistuvat kysymään, saisivatko he maksaa sen pois, tehdä noin miljardin markan suuruisen "pullistuman" Tampellan rahoitukseen, josta oli sovittu, ettei sitä tippaakaan enää lisätä. Se helpottaisi, se saattaisi laukaista jotain myönteistä paitsi Skopissa myös Tampellassa. Se avaisi umpikujaan hiirenkolon.

Vastausta ei saada heti, pitää miettiä, pitää puhua Ptv:n kanssa. Se toivon kipinä alkaa hiipua juuri kun se syttyi.

21.3.1991 Wegelius on masennuksen alla. Hän kirjoittaa toivottomana näyttävän siltä, että hänen elämänsä tuhoutuu totaalisesti. Hän syyttää itseään pankin ja Tampellan ongelmista, muistaa kyllä lohduttautua sillä, että hänkin on vain surkeuden osatekijä. Syntiluettelo on pitkä. Skopin liika riskinotto, reservien hävittäminen, Tampellan liian suuri ja liian nopea investointiohjelma, edessä maksuvalmiuskonkurssi, joka sitten hävittää Skopin, joka puolestaan tuhoaa säästöpankkiryhmän. Hän syyttää itseään siitä, että on ollut aiheuttamassa ”itsenäisen Suomen historian suurinta talous-skandaalia”.

Mutta jo seuraavana päivänä hän kuin Münchausen nostaa itsensä kuiville. Heillä on lounas Suomen pankissa. Rolf Kullberg kysyy ja epäilee, on kielteinen. Hänellä on liian vähän tietoa. Onko Tampellassa mitään hyvää? SYP oli helpottunut, kun se pääsi siitä eroon. Miten Skop muka pystyy sen hoitamaan? Wegelius on kuin ei olisi masennusta nähnytkään, hän vastaa perusteellisesti, Kullbergin mieliala kohentuu, hän kiinnostuu mahdollisuudesta, että kävisi kuitenkin hyvin. Nyt hän haluaa, että Wegelius tulisi uudelleen kolmen päivän kuluttua tekemään selkoa suunnitelmista Suomen Pankin johtokunnalle.

– Summakin saa tulla mukaan, kunhan ei selitä liikaa, Kullberg lupaa.

Esko Ollila sanoo, että se meni hyvin. Tilanne oli todella vakava, kukaan muu ei enää uskonut kuin hän. Nyt on hiottava suunnitelmia, on viilattava miljardin rahoituspullistumasta kunnollinen esitys.

Niin tehdään. Koko viikonlopun työryhmät kirjoittavat uusia papereita, työryhmät, joita eri asioiden kimpussa Skopin piirissä on koolla koko ajan, yötä päivää.

Mutta Wegeliuksesta tuntuu, että nyt se kannattaa. Heillä on konkreettinen, selkeä valopilkku tunnelin päässä.

Wegeliuksen esitys. Aranko tyrmää. Ollila ihmettelee. CW: Onko nyt aika erota tai tehdä vielä radikaalimpaa? Sukselaisen kirje. Pientä toivoa taas. Riikonen ei jaksa enää. Kauniskangas purkautuu. Kuolinkamppailu alkaa. Gun lähtee.

Sunnuntai-iltaan 24.3.1991 mennessä Wegeliuksella on käsissään erinomaisesti kokoonpantu kansio. Siinä on nyt heidän Tampella-ajatuksestaan kaikki, mitä kukaan saattaisi kysyä. Voisiko käydä niin, että heidän näkökantansa käsitettäisiin ja he pääsisivät perääntymisen, leikkaamisen, pelkän jarruttamisen ja passivoitumisen sijasta toimimaan, liikauttamaan hieman toisen käden pikkusormea, tekemään aktiivisesti jotain jolla on parantava vaikutus?

Kansion ensimmäinen kohta on Tampellan yhtiöittäminen. Kun se on tehty, he voivat myydä osia ja järjestelmän palasia siten, että omistus ja rahoitus Skopin osalta kevenee.

Tampellan ulkomainen rahoitus sisältää lukuisia monimutkaisia ja yllättäviksi osoittautuneita ehtoja. Jos niitä kaikkia noudatetaan, yhtiöittämistä ei voida tehdä.

”Ollaan häkissä. Ei saa ostaa, ei saa myydä, ei saa ottaa luottoa, ei saa maksaa velkoja pois!”

Jos syndikaatin ehdot hyväksytään, Tampella-yhtiöistä tulee liiketoiminnallisia invalideja. Skopin näkemys on, että Tampella voidaan pelastaa, kun sen liiketoiminnoille rakennetaan menestymisen edellytykset. Se on ensisijainen tavoite, tärkeintä kaikkeen muuhun verrattuna. Se on edellytys sille, että jatkossa kenelläkään on siinä yhtiössä mitään, mitä rahoittaa ja että heillä sitten on jotain mitä myydä.

Jotta katastrofi vältettäisiin, he nyt nöyrimmin ja kaiken järjen ja valon nimessä anovat, että saisivat viranomaisilta väliaikaisen luvan lisätä rahoitustaan Tampellassa, maksaa enintään 1,7 miljardia markkaa ulkomaisten rahoittajien luottoja, kotimaistaa Tampellan tilanteen.

Maaliskuun 25. päivä. Varhain aamulla Wegelius käy aineistoaan läpi Paavo Prepulan kanssa, jonka selväjärkisyyteen hän luottaa. Prepula toivottaa onnea. Kello kymmeneksi Wegelius ja Timo Summa menevät Suomen Pankkiin.

Heitä odottavat Rolf Kullberg, Kalevi Sorsa, Esko Ollila, Ele Alenius, Markku Puntila, Sirkka Hämäläinen, Pentti Koivikko, Matti Vanhala sekä Pankkitarkastusvirastosta Jorma Aranko ja Arja Vakkari.

Wegelius alustaa puoli tuntia erinomaisella aineistollaan. Timo Summa, evästyksen saatuaan, jatkaa vain kymmenen minuuttia.

Keskustelu avataan Kullbergin, Sorsan, Ollilan, Vanhalan, Aleniuksen ja Puntilan kysymyksillä, joihin Wegelius vastaa. Ilmapiiri vaikuttaa hyvältä.

Sirkka Hämäläinen ei käytä puheenvuoroja. Arankokin on pitkään hiljaa. Mutta sitten tämä ylijohtaja ikään kuin herää. Hän tyrmää ehdotuksen, hän näkee asetelman täysin synkkänä, vaikka äsken vielä aikoi "rauhoitella" Suomen Pankkia. Toivoa ei ole, hän sanoo.

Wegelius vastaa, esittää, väittää, perustelee, lausuu ja katsoo. Mutta mikään ei auta.

"Aranko: Virasto ei voi antaa minkäänlaista suostumusta Skopin vastuiden kasvamiseen tai vakuuksien heikkenemiseen, ei edes väliaikaisesti."

Siihen ei voi enää sanoa paljon mitään. Aranko ei ole neuvottelukumppani, vaan viranomainen, jonka mielipiteitä leimaa syvällinen tietoisuus siitä, että hänen sanansa on laki. Wegelius kerää kalvonsa ja paperinsa. Jo ennen kuin mapit ovat salkussa, hän ymmärtää valoisuutensa käsittämättömäksi toiveajatteluksi, optimisminsa väsyneen mielen harhailuksi ja haihatteluksi. He olivat koonneet voimansa ikään kuin viimeiseen taistoon. Nyt se on ohi.

Kullberg oli kysynyt edellisessä neuvottelussa, mitä voi tehdä kun "Ptv on ottanut hyvin ahtaan laillisuuskannan". Mitä voi tehdä? Wegelius kerää paperinsa ja kävelee ulos. Ei hän osaa sanoa.

Skopissa heitä jo odotetaan. Wegelius kertoo. Rahoitusta Tampellalle ei markkaakaan, mutta yhtiöittäminen viedään päätökseen. Yhtäaikaa palaa siis punainen ja vihreä valo. Mihin ajetaan, pojat?

Ollila soittaa ja ihmettelee, sanoo että heillekin Ptv:n jyrkkä kanta oli yllätys. Niinköhän, Wegelius miettii. Suomen Pankki kuulemma käy iltapäivällä läpi "vaihtoehtoja". Mitähän mahtanevat olla, Wegelius ajattelee.

"Nyt on varottava Ptv:tä kuin ruttoa. CW: Onko nyt aika erota, tai tehdä vielä radikaalimpaa? Jos Tampella, Skop ja sp-ryhmä kaatuvat, missä maassa minä voin elää ja tehdä jotakin", Wegelius kirjoittaa muistiin.

Sitten hän onkin taas matkalla takaisin Suomen Pankkiin, jossa vastassa ovat Esko Ollila ja Matti Vanhala. Pankkitarkastusviraston kanta oli sokki, mutta sitä ei voi muuttaa. *Lex dura est lex,* kovakin laki on laki. "Jos näköpiirissä on makrovaikeuksia, silloin on otettava yhteys Suomen Pankkiin, silloin tekevät jotakin."

Wegelius kysyy, tarkoittaako se, että silloin Suomen Pankki auttaa heitä. No, ei se sitä tarkoita, ei suoraan, he sitten katsovat ja tekevät "jotakin".

"Kauniskangas puhunut Arangon kanssa päästyään taas kerran flunssan jälkeen pankkiin. Pitkä keskustelu Tampellasta. Aranko sanoo KK:lle, että hän tuli painostetuksi Suomen Pankissa sen jälkeen, kun CW oli pitänyt varsin hyvän myyntipuheen. Siinä CW kuitenkin oli Arangon mielestä jättänyt mainitsematta banaanin liukkaan pään.

Aranko on pahoillaan siitä, että häntä pidetään koko hankkeen torpedoijana. Hän mielestään sanoi vain sen, mitä kaikki olisivat halunneet sanoa, mutta eivät uskaltaneet . . . Ptv ei voi aktiivisesti eikä passiivisesti suostua nyt esitettyyn, mutta uusia esityksiä saa tehdä . . . Vielä pitäisi yrittää. Mutta (Aranko) kokenut kaikkiaan tilanteen ja CW:n puheenvuorot painostuksena."

Tampellan ulkomainen rahoitustilanne on kriittinen, hengenvaarallinen. Wegelius istuu Innette-nimisen ratsun selässä, Riikonen soittaa satulaan ja on hyvin huolissaan siitä, että nyt ei lomien vuoksi ulkomaiselle syndikaatille saada tietoja viimeaikaisista toimista kuin ensi torstaina. Se merkitsee, että periaatteessa Tampellalta voidaan vaatia maksuun heti 850 miljoonaa markkaa. Tulkinta voi olla, että he ovat yhtiöittäessään siirtäneet varallisuutta pois syndikaatin vakuuksien alta. Puolentoista viikon informoimattomuus on raskauttavaa. Juristit miettivät, mutta Tampellan oma talous- ja rahoitusjohtaja Ossi Hynninen on "täysin kipsissä".

Huhtikuun 2. päivänä Wegeliukselle kerrotaan, että Helsingin Suomalaisen Säästöpankin toimitusjohtaja Keijo Janatuinen erotetaan. Kokous on huomenna, eikä asianomainen tiedä vielä mitään.

Aranko ilmoittautuu, haluaa olla rakentava, on miettinyt että Skop voisi osan saatavistaan muuttaa omaksi pääomaksi Tampellassa. Teoreettista, mutta totta. Tampellan hallitukseen pyydetään uusia jäseniä. Vastaukset ovat, että muuten kävisi ja olisipa kunnia, mutta on hitonmoisia aikaongelmia, kalenterit ovat yllättävän täysiä, kiitos kuitenkin luottamuksesta. Yhtiön rahoitusjohtaja Hynninen ei kestä, lähtee heti, jos saa vaikka huononkin tarjouksen. Wegelius vastaanottaa testitulokset psykologilta. Niiden mukaan hän se vasta on poika, "identiteetti rakentuu suoritusten varaan, käyttäytyminen vahvaa, eteenpäin pyrkivää, luovuttaminen epätodennäköistä, jopa silloin, kun voimat ovat lopussa."

Ehkä se on niin, eikä hän kaikesta huolimatta nyt halua luovuttaa. Monta päivää on olo ollut jotenkin toivorikas, vaikka mitkään faktat eivät antaisi siihen aihetta.

Huhtikuun 9. päivänä hän saa kirjeen Eljas Sukselaiselta, joka on lähtenyt Skopin palveluksesta syyskuussa 1989, mutta ollut vielä sen jälkeen mm. Tampellan hallituksessa.

Kaikki Eljaksen bisnekset ovat ilmeisesti menneet myttyyn, hän on tuhonnut taloutensa kokonaan, pankit painavat päälle. KOP:lle hän on jo aiheuttanut miljoonien tappiot, hänen vastuunsa ovat kaikkiaan kymmeniä miljoonia, vakuuksia on vähäsen. Voisiko Skop jossain vaiheessa lakata perimästä häneltä rahaa, ettei tarvitsisi mennä ihan pohjaan saakka? Tampellan hallitukseen hän ei enää halua tulla valituksi, vaikka tietää sellaista ajatellun. Joko minun päälläni on kirous, tai sitten minua vaivaa harvinaislaatuinen tyhmyys, Eljas kirjoittaa. Ellu, synkeän hahmon onneton ritari, kallis mies. Mihin tahansa hän koskee, se muuttuu tuhkaksi.

Suomen Pankista Wegelius kuulee, että siellä on valmiutta virkamiesten vastustuksesta huolimatta Tampellan väliaikaiseen rahoittamiseen. Jotain toivoa siis on. Mutta neljän kuukauden tulos Skop-konsernissa laahaa pahasti, näyttää 70 miljoonan liiketappiota. Kauniskangas jankuttaa Riikosen turmiollisuutta, ei luota myöskään Timo Summaan ja kertoo tavanneensa Hackmannin toimitusjohtajan, joka puolestaan ei luota siihen, että Wegelius todella tahtoisi eroon Tampellasta hintaan mihin hyvänsä. Terävästi päätelty. Epäluottamuksen, epäilyjen, huhujen, pahan tiedon piiri pyörii. Joensuun KOP kertoo halukkaille kuulijoille, että koko säästöpankkiryhmä menee konkurssiin. Wegelius soittaa taas Lassilalle, joka käskee laatia kiertokirjeen henkilökunnalleen.

Sikarimies lähtee eläkkeelle, Jukka Haapanen pääsee myrskyn alta. Hänestä on tehty näköinen muotokuva, Wegelius valmistelee ja pitää pitkän, perusteellisen puheen.

"23.4.1991. Taas synkkä päivä. Riikonen on lähes loppu, ei enää jaksa. Samoin kuulemma Aki Salmi, yritysrahoitusosaston päällikkö. Toimii enää vain pakotettuna. Tampellan tappiokierre näyttää aivan mielipuoliselta. Kolmessa kuukaudessa lisää miinusta rahoituserien jälkeen 384 milj. markkaa. Karppinen uhoaa budjetissa pysymisestä. Vaihtaa miehiä, jos nykyiset eivät pysy budjeteissaan. Mistä kuvittelee saavansa niitä taitavia uusia miehiä. Noin voi puhua, jos on täysi suojaverkko eikä mitään kokemusta. Ei taida muistaa, että minäkin seuraan, pääseekö hän tuloksiinsa."

"24.4.1991. MTK:n hallitus on kieltänyt tekemästä sijoituksia Skopiin riskisyistä."

"25.4.1991. Timo Summa kuitenkin Tampellasta sitä mieltä, että nyt on saavutettu pohja. Tämän jälkeen mennään ylöspäin."

Outoa keinuntaa, yhtenä päivänä helvetti ammottaa, toisena taivas pilkistää. Milloin on Suomen Pankki synkkä, Ptv valoisampi tai päinvastoin, milloin hän itse toivorikas ja muu maailma musta, ja taas toisin päin.

Illalla Wegelius ja Kauniskangas tulevat Tampereelta kokouksesta, istuvat pankin auton takapenkillä taas kerran, tällä kertaa hieman nauttineina. Kauniskangas purkaa mieltään ja kuormassa tuntuu olevankin kokoa. Perälauta aukeaa, sontaa tulee. Kauniskangas vihaa Riikosta, ei ymmärrä millään, miten mies ei ole tunnustanut epäonnistumistaan ja eronnut. KK ei niin sano, mutta Wegelius ajattelee hänen tarkoittavan, että sama koskee herra pääjohtajaa. Säästöpankkimiehet ovat lähdössä kuulemma uudelleen Wegeliusta ja Riikosta vastaan. Kauniskangas on miettinyt Ali-Melkkilän itsemurhan syytä. Se syy on paha pettymys juuri Wegeliukseen ja Riikoseen, sen vuoksi mies menetti terveytensä ja henkensä. Ali-Melkkilä ajatteli, että nämä hänen uskottunsa olivat salanneet häneltä asioita, kunnes oli liian myöhäistä, Kauniskangas tilittää.

Konjakissa marinoituja ajatuksia pulpahtelee pintaan. Wegelius vajoaa synkkyyteen. Pitäiskö hänen nyt väkisin murtautua toivottomasta elämäntilanteesta ulos, väkisin, vaikka millä keinoin! Muuttaa ulkomaille, vaihtaa maata, valuuttaa, hevosta ja naista?

Toukokuu, aurinkoa, valoa, lämpöä. Kylmyyttä, pimeyttä, synkkyyttä. Björn Wahlroos tirkistelee Wegeliusta lasiensa takaa ystävällisesti, sanoo että kuoma on ollut vähän liian kovilla. Wegelius merkkailee muistiin Nallen maailmankuvaa. Hirvonen on tuollainen ja tällainen, Kouri on päättänyt tuhota Lassilan maksoi mitä tahansa. Wahlroos ottaa nyt esille, Hirvosen pyynnöstä, uudelleen kysymyksen säästöpankkiryhmän ja SYP:n lähentymisestä. He sopivat, että asiasta neuvotellaan, piirretään ensin lyijykynällä pankki- ja vakuutusyhteisö, tutkitaan onko se hyvä vai ei.

"9.5.1991. Vain ihme voi pelastaa Tampellan, sanoo rahoitus- ja talousjohtaja Ossi Hynninen. Se ihme on 1–1,5 miljardia markkaa."

Wegelius menee Saksaan hakemaan tukea. Hän vierailee pankeissa. Hänelle ollaan ystävällisiä. "Tietävät enemmän kuin kysyvät, ovat tyytyväisiä rehellisyyteen ja avoimuuteen." Hän palaa Suomeen, jossa on musta kevät. Kauppa ei käy, rahat loppuvat kaikilta, konkursseja ropisee, työttömyys kohoaa, kukaan ei tahdo luopua mistään. Aivoriihi Suomen Pankissa, maistereita ja johtoa paikalla, koetetaan katsoa miten tämä voisi vääntyä. Vai voiko mitenkään, Ollila sanoo Tampellan tilannetta "tavattoman vakavaksi", hän on pettynyt ettei sieltä ole myyty mitään. Jos ilmapiiriä pitäisi luonnehtia yhdellä sanalla, Wegelius miettii, niin se sana olisi hysteria.

– Me on täällä saatu sellainen käsitys, ettei Tampellassa raha riitä edes korkoihin, Esko Ollila sanoo.

Wegelius kiistää. Rahoitusvajeessa on muun ohella kysymys lyhennyksistä, kassavirta kääntyy vuoden vaihteessa plussalle, hän ennustaa. Myöhemmin Ollila soittaa, pyytelee anteeksi, hän oli tulkinnut väärin.

"16.5.1991. KK on ainakin Kari Wuorisalolle kertonut humalapäissään, että MA olisi ennen kuolemaansa katunut kaikkea mitä oli tehnyt. Myös, että valinnut minut eikä KK:ta seuraajakseen."

Wegelius tuntee olonsa avuttomaksi. Vaikka hän tekee ja touhuaa yötä päivää, tekemättömien, uhkaavien, negatiivisten, toivottomien asioiden virta vain kiihtyy ja syvenee ja levenee. Hän seisoo siinä kaulaansa myöten, hukkumaisillaan, tukehtumaisillaan.

Tulee tieto, että muuan säästöpankkijohtaja on kirjoittanut kirjeen kollegalleen. Ei enää kestä, lähtee lomalle, harkitsee itsemurhaa. Sitten Riikonen raportoi pahasta keskustelusta arviointilaitos Standard & Poors'in kanssa. Ilmapiiri kireä, inhottava. Heidän luokitustaan tullaan todennäköisesti pudottamaan. Sen jälkeen pitää jollakin tavalla yrittää järjestää uudelleen 35 miljardin markan varainhankinta.

Jollakin tavalla, 35 miljardia! "Näin alkaa kuolinkamppailu. Tuntuu mahdottomalta", Wegelius kirjoittaa. Riikonen kertoo, etteivät nämä amerikkalaiset luokittajat ymmärrä, miksi pitäisi välttämättä olla olemassa suomalaisia pankkeja. Mitä pankkeja täällä tarvitaan, kun kansainväliset pankit voisivat tällaisen pienen alueen helposti hoitaa?

"Kaikki sekaisin. Minulla on huono olo . . . Gun aikoo muuttaa tohtori Talvion luo. Sanoo olevansa rakastunut . . . CW: verenpaine korkeampi kuin koskaan, 100/148. Ei hälyttävä, pitää tarkkailla . . ."

Sitten käy ilmi, ettei luokituksen laskeminen koskekaan yksin Skopia, vaan muitakin suomalaisia pankkeja PSP:tä ja OKO:a lukuunottamatta. Ja sitten ilmenee, että SYP ja OKO eivät halua Skopista puheluita, joissa kysytään pitempää kuin yliyön rahaa. Limittejä on kuulemma tarkistettu ja nyt ne ovat täynnä.

"23.5.1991. Paavo Prepula on sanonut, että Skopin johdossa on kaksi puoluetta: Pääjohtaja, toimitusjohtaja ja varatoimitusjohtaja Riikonen, sekä Kauniskangas, Wuorisalo ja Savolainen. Siksi levitetään kahdenlaisia tietoa . . . Tunnen oloni sairaaksi ja heikoksi."

Sairaus. Lintunainen. Ministerin vierailu. Neuvottelut pankkifuusiosta. Viimeinen ponnistus. Katastrofisuunnitelma. Pahat aavistukset. Vetoan sinuun, Esko. SYP-kortti. Lupa saadaan, mutta kirje tulee.

Wegelius sairastuu. Vointi on surkea, mutta hän menee ratsastamaan "Pohjanmaan Pottia" Nurmoon. Puhelin soi koko ajan, Tampellan vaikeudet kasvavat, olo on hetki hetkeltä pahempi. Hän käy aina välillä ratsastamassa osuutensa, rientää sitten taas autoon puhumaan.

Kun hän ehtii kotiin, tauti ottaa vallan. Hän on kuumeessa ja syö lääkkeitä, käy kuitenkin seuraavana päivänä puhumassa Skopin tilanteesta. "Kuumeessa, positiivinen perusvire. Tampella suurin murhe, sietämätön, päällekaatuva."

Tampellan hallituksessa käy kato, miehet lähtevät riskejä pakoon. Wegelius syö lääkkeitä, sitten virtsa lakkaa tulemasta, rakko paisuu, paine kasvaa tuskaksi. Sairaalaan. "Kuseminen muuttuu vähitellen maailman tärkeimmäksi asiaksi." Kolmen päivän kuluttua hän pääsee kotihoitoon, jokainen onnistunut pissahetki on suurta juhlaa, olo tavattoman tuskainen. Ruumiillisia kipuja täydentää nöyryytys. Hän täällä lyötynä, vankina, reppanana. Kaikki asiat, nyt myös naisasiat, niin sekaisin kuin olla voi, Gun häipynyt tohtorinsa luo. Sitten alennuksen keskelle tulee muuan arkkitehti, siro ja kauniin poikamainen Taru Pessi, joka on läheinen ystävä jo kymmenen vuoden takaa. Hävettää vielä enemmän. Naisella on punastuva hymy, teevatisilmät ja pajunvitsajäsenet, nainen sanoo tulevansa auttamaan ja tukemaan. Ja hän tämmöinen sairas vanhus, jolta kusikin pitää ottaa ulos pillillä. Taru on ihaillut ratsastajasankaria jo 11-vuotiaana ja siitä lähtien koko ajan, siis 25 vuotta. Wegelius on herkistynyt tälle kummalliselle tyypille. Asetelma muuttuu. Gun on asunut kauan Wegeliuksen kanssa, mutta välit ovat ravistuneet ja nyt Gun lähtee. Gun Kivelä ei tahtonut sietää sitä, että Wegeliuksen tielle osui "tapauksia". Gun halusi lupauksen uskollisuudesta, jota Wegelius ei halunnut antaa. Hän tarkoitti, ettei "tapauksilla" ole vaikutusta tähän suhteeseen, eikä hän halua luvata sellaista mitä ei ehkä voi pitää. Hän on mikä on, hän tuntee jo itsensä. Tässä asiassa hän on kuin Riikonen yleensä. On mikä on.

He riitelivät, Gun itki. Wegelius ei kestä itkeviä naisia eikä riitelemistä. Hän tahtoisi, että kotona olisi rauha, koska myrskyä on tarpeeksi muualla. Gun ei pakene hänen vaikeuksiaan, kyllä hän sen tietää. Gun haluaa toisenlaista elämää, yksinoikeudella.

Wegelius tarvitsee nyt juuri sitä, mitä Taru tarjoaa. Hyvyyttä, hellyyttä, myönteisyyttä. Koko muu maailma tuntuu olevan häntä vastaan, kaikki elämän alueet ovat yhtä helvetillistä sotkua. On edes tämä yksinkertainen ja levollinen juttu. Lintunainen lääkitsee hänen rohtunutta sieluaan. Wegelius ajattelee, ettei Tarun ilmestyminen paikalle ainakaan johdu siitä eroottisesta säteilystä, jota menestys ja valta antavat miehille. Jos häntä nyt rakastaa, siinä täytyy olla jotain oikeaa tai sitten jotain terveen järjen vastaista.

Wegelius kömpii töihin. Toimitusjohtaja Heikki Karppinen epäilee Riikosen tulosennusteita. Mitä tästä tulee? Wegelius kaataa jäitä hattuun ja opettaa Karppiselle, ettei pidä mennä Riikosen ohi sen organisaatioon peuhaamaan. Siellä ei muuten kohta uskalleta tehdä mitään.

Kesäkuun 6. päivänä tuore kauppa- ja teollisuusministeri Kauko Juhantalo soittaa Wegeliukselle ja kertoo puhuneensa äsken Esko Ollilan kanssa. Puoluetoveri oli ministerille antanut "asianajajatoimeksiannon", sanonut: "Pelasta Tampella". Skop on Ollilan mukaan toteuttanut omaa ohjelmaansa niin, että pankilliset tavoitteet ovat suhteellisen hyvin hanskassa. Mutta Tampella ei ole. Ministerin tulisi nyt Skopin johdon kanssa neuvotella, miten pelastusoperaatio toteutettaisiin, eli miten Tampellan eri osia voitaisiin ostaa valtionyhtiöille. Tästä pitäisi nyt keskustella.

Kauko Juhantalo ottaa puheeksi myös henkilökohtaisen tilanteensa. Hän olisi halukas siitäkin nyt uudelleen neuvottelemaan. Edellisestä, tyhjiin rauenneesta yrityksestä hankkia taseyhtiö on kulunut päivää vaille vuosi. Asiat eivät ole muuttuneet miksikään, velat ovat entiset, ne pitää tietenkin jotenkin järjestellä. No, katsotaan niitäkin.

Wegelius puhuu Ollilan kanssa, joka nyt ajattelee, ettei Tampella hoidu ilman julkisen vallan mukaantuloa. Juhantalolle hän on jo asian selittänyt. Nyt on synnyttävä realisointeja. Korutonta kertomaa, mutta usko ja aika ovat loppumassa, koska riskikeskittymä ei ole purkautunut. Ollila tietää, mitä Wegelius on yrittänyt: voittaa aikaa, saada sen verran joustoa Tampellan rahoitukseen, että kestettäisiin parempaan aikaan saakka. Sitten voisi koettaa myydä niin, että saisi vähän hintaakin, eikä vain suoria maksimaalisia tappioita. Mutta nyt tappioita on otettava.

– Myykää mihin hintaan hyvänsä. Ennen kesälomia on tultava joku selvyys.

"EO epäilee, että olen niin henkilökohtaisesti sidottu, etten ole valmis ottamaan tappioita. Sanoo, että minun nauttimani luottamus alkaa olla lopussa. Tampella saattaa kaatua, Skop ei voi kaatua."

"Minun elämäni on katastrofi. Missä Euroopan maassa saisin asua tai ehkä tehdä työtä vähän?" Wegelius kyselee päiväkirjassa. Hän huomaa, että myös Ollilan suuntaan alkaa pitkä ja syvä ystävyys rasittua, seinä nousta eteen. Samanlainen on maisema, käänsipä hän katseensa mihin suuntaan hyvänsä. "Kauhujen kesä", hän kirjoittaa ahdistuneena.

Kesäkuun 8. päivänä Wegelius tapaa Paavo Prepulan tämän kotona Pispalassa. He valmistelevat SYP:n kanssa käytävää neuvonpitoa jättimäisestä pankkifuusiosta. ”Mitkä ovat heidän vaikuttimensa? Kilpailijan eliminointi? Aito kombinaatio?” Illalla, kun Wegelius tulee Gustafsbäckiin, Gun sitten lähtee silmät vesissä. ”Haluaa, että Taru asuu minun kanssani täällä, itse muuttaa Timo Talvion luo. Lähti. Kusi virtaa!”

Skop-konsernin tulosennuste huononee jatkuvasti. Tämä tiedossaan Prepula ja Wegelius menevät neuvonpitoon SYP:hen Hirvosen, Kurt Stenvallin ja Björn Wahlroosin luo. He päättävät suppean työryhmän muodostamisesta. Selvitetään yhdistymisen perusteet. Neuvottelu on avoin, ilmapiiri hyvä. Tästä voi tulla jotakin, säästöpankkiryhmä saattaa ratkaista ongelmansa ”hyppäämällä vahvemman kanssa sänkyyn”.

Ja nyt, ennen kuin Suomi sulkeutuu, Wegelius tekee viimeisen yrityksen muuttaa tapahtumien virran suuntaa. Tähän hän panee kaikki voimansa; hän yrittää taivuttaa Suomen Pankkia muuttamaan toimintalinjaa, jonka päässä häämöttää täystuho. Wegelius aavistaa: ”Onkohan niin, että Suomen Pankki + muut viranomaiset ovat jo käynnistäneet prosessin, jolla valtio ottaa Tampellan?” Hän aavistaa oikein, pelkää että kaikki yritykset ovat turhia ja niiden kuunteluun suostuminen ”vastapuolelta” vain huonoa, nöyryyttävää näytelmää. Mutta kun ei ole varma, hän esittää koko kuvion Esko Ollilalle.

Hän kertoo asian, joka Ollilan pitäisi tietää. He ovat täydellisessä ja järjettömässä umpikujassa: ulkomaisten pankkien kanssa jatketaan neuvotteluja, uusia ehtoja satelee, kotimaassa taas Ptv:n ehdottomuus Skopin vastuukaton osalta Tampellassa merkitsee, ettei minkäänlaista toimintavapautta mihinkään suuntaan ole.

– Tampella ei saa ostaa eikä myydä omaisuutta. Ei ottaa luottoa, mutta ei myöskään maksaa sitä pois! Skop ei taas saa myöntää Tampellalle rahoitusta ulkomaisten luottojen poismaksamiseksi.

Eikö sittenkin kannattaisi ja olisi mahdollista suomalaistaa Tampellan rahoitus?

Ollila sanoo, että hän ymmärtää. Sitäpaitsi, hän sanoo, Suomen Pankki on ollut nyt koko ajan sitä mieltä, että Skopin pyytämä ”vastuupullistuma” tulisi myöntää, vastuiden väliaikaiseen lisäämiseen tulisi antaa lupa. Ollila sanoo ”tähän saakka” kunnioittaneensa Pankkitarkastusviraston ja sen ylijohtajan kantaa. Mutta nyt hän ottaa asian uudestaan esille Arangon kanssa.

– Ulkomainen velka pitäisi maksaa pois, hän sanoo.

Sitten he puhuvat Arangon haluamasta katastrofisuunnitelmasta. Sellainen pitäisi olla kaiken varalta.

– Meidän kannalta se on aika yksinkertainen juttu, Ollila sanoo.

– Valtio ottaa Tampellan ja me otamme Skopin. Minä toivon, ettei tätä ikinä tarvitse toteuttaa, mutta tällainen suunnitelma meillä on kyllä jo valmiina.

He sopivat, että Ollila soittelee heti, kun on neuvotellut Arangon kanssa. Wegelius painaa päälle. Hän asettuu kirjoittamaan Ollilalle vielä kirjettä, jossa asia tarkasti analysoidaan.

Hän vakuuttaa ensin, että nyt Skop ja säästöpankit ovat jo vakaantumassa. Likviditeetti on parantunut, maksuvalmiuspuskuria kootaan lisää. Mutta Tampella. Siellä he mahtavan kannattavuutensa vuosina tekivät ratkaisevan virheensä: he päättivät yli-investoida Tampellan kuntoon, nopeasti, rytinällä.

Kyllä, kyllä he odottivat aikojen huonontuvan. Mutta virheeksi ne päätökset osoittautuivat, koska he eivät voineet nähdä edessä nykyistä yleistaloudellista katastrofia. He luottivat siihen, että väkivahva pankki taluttaa Tampellan hankaluuksien yli. Nyt koneisto on kunnossa, mutta markkinat eivät vedä. Ja samaan aikaan viranomaiset ryhtyvät soveltamaan hyvin konservatiivista politiikkaa vedoten EY-direktiiveihin. He eivät osanneet siihen varautua: juurihan politiikkaa oli liberalisoitu.

”Nyt olemme täydellisessä umpikujassa ja täysin riippuvaisia valvontaviranomaisten valinnoista. Yhtiön niukat resurssit ovat ulkomaisten rahoitussopimusten kovenanttien johdosta sidotut. Skop ja säästöpankkiryhmä, jotka haluaisivat pelastaa Tampellan yhtiöittämisen ja pilkkomisen kautta, eivät saa lisätä vastuitaan edes väliaikaisesti. Ulkomaisten rahoittajien kanssa jo kahdeksan kuukautta jatkuneet hirvittävän kalliit neuvottelut eivät johda tulokseen. Me emme pysty tältä pohjalta viemään yhtiöittämistä päätökseen . . .''

Wegelius esittää kaksi vaihtoehtoa. Ensimmäinen on maltillinen toiminta. Väliaikaisesti sallittaisiin poikkeuksellisetkin toimet, joilla yhtiön tilanne vakautetaan. Hän melkein tuskaillen jankuttaa, miten hyvä tämä vaihtoehto on kaikkien kannalta.

''Siitä, miten paljon aitoa tahtoa myötävaikuttaa sen onnistumiseen on eri tahoilla, minulla on pahat aavistukset. Tässä maassa on paljon niitä, jotka haluavat opettaa Skopia, maksoi mitä maksoi. Pelkään pahinta. Toivon kuitenkin, että viileä harkinta ja järki voittaisivat.''

Hän perustelee ja perustelee. Omaa pääomaa on riittävästi, yhtiö voi mennä vain maksuvalmiuskonkurssiin. Säästöpankkiryhmä on valmis järjestämään tarvittavan likviditeetin samalla, kun tehdään voimakas saneeraus. Kassavirta kääntyy syksyllä positiiviseksi.

Toinen vaihtoehto on konkurssi, tarpeeton ja väärä katastrofi, sen paperin toimeenpano, joka jo on pyövelien pöytälaatikoissa.

''Tätä tietysti toivotaan eräillä tahoilla. Linjalta Lassila–Matomäki, jolla ministeri Juhantalo on aloittanut neuvottelut, ei ole mitään hyvää näköpiirissä.''

Väsynyt Wegelius kirjoittaa katkerasti korppikotkista, jotka kokoontuvat jakamaan saalista. Tämä vaihtoehto merkitsisi sitä, että Tampellaa ja Skopia ''ryhdyttäisiin syömään niiden vielä eläessä''.

Syylliset saisivat varmasti opetuksensa ja rangaistuksensa, mutta jättiläismäisiä ruumiita pestäisiin, menisi veden mukana suunnaton määrä hyviä ja eläviäkin asioita.

''Vetoan sinuun, Esko'', Wegelius kirjoittaa. Tampella on heille liian suuri, kuten moni muu yritys monelle muulle

pankille. He tekevät kaikkensa, he tarvitsevat vain joustoa, ei mitään sen enempää.

Kirje kirjoitetaan 13.6.1991 ja toimitetaan perille kesäkuun 17. päivänä 1991, samana päivänä, jona Wegelius neuvottelee Tampellasta SYP:n Wahlroosin kanssa. Voisiko SYP tulla rahoittamaan yhtiötä niiltä osin kuin rahoitus on näitten ulkomaisten syndikaattien varassa.

Wahlroos ei tyrmää ajatusta. Hän sanoo vievänsä sen heti tarpeeksi korkealle käsittelyyn, sille tasolle jossa Tampellaan on tiettyjä tunnesiteitä. Wegelius pyytää, että hän saisi konkreettisen vastauksen ensi tilassa. Ja jos jotain vielä halutaan, niin hän on valmis vastaamaan kaikkiin kysymyksiin yöllä tai päivällä.

18.6.1991 Wegelius kirjoittaa, että Skop-konserni on kuin BTR-maastovaunu vesistöä ylittämässä. Vaunu on väärin kuormattu, kone käy kuumana, ilmanottoluukut pitää avata, hörppää vettä . . . Hän myös tietää, ketkä ovat varanneet paikan kannelta, ketkä istuvat sisällä jumissa ja kenellä on minkäkinlaiset kellukkeet.

Suomen Pankin neuvottelu on edessä. ''Nyt on usko ja aika loppu. On todennäköistä, että jäljellä on vain häpeällinen finaali. CW erotetaan, Kauniskangas + Karppinen tulevat toimimaan pelastajina. CW:n luotot sanotaan irti nopeassa tahdissa, jo ansaittu eläke eliminoidaan.''

Vielä samana päivänä Björn Wahlroos vastaa. Heillä on ollut pitkä keskustelu johtoryhmässä, he ovat valmiita jatkamaan neuvotteluja. Mutta heillä on kolme ehtoa:

1. Suomen Pankki ei ainoastaan ole tietoinen, vaan myös antaa siunauksensa mahdolliselle SYP-rahoitukselle Tampellassa.
2. Lainan luonne on ''Senior Secured'', eli sillä on parempi asema kuin Skopin luotoilla.
3. SYP saa kaiken mahdollisen haluamansa informaation.

Wegelius vakuuttaa heti, että kaikki järjestyy. Sitten hän lähtee epäilyn ja toivon välillä hoippuen kohti Suomen Pankkia. Entäpä, jos tämä kuitenkin onnistuu? Entäpä, jos hän nyt SYP:n mukaantulolla saa suman liikkeelle? Jospa hänen revitty mielensä on vain niin väsynyt, että hän turhaan epäilee kaikkia kohta kaikesta? Hän näkee kostonhalua, opettamista, hyväksikäyttöä, salaliiton joka on jo päättänyt lopputuloksesta ja jonka silmissä hänen esityksensä ja muistionsa sen vuoksi ovat huvittavia, typeriä ja tietenkin aivan turhia . . . Jospa hän onkin vain liian väsynyt ja siksi vainoharhainen?

Keskuspankissa hän kuuntelee epäilyjä, onko lopultakaan mikään osa Tampellasta pelastamisen arvoinen. Tästä johtajat tulisi taas vakuuttaa. Aranko on menossa huomenna käymään Tampellassa. Silloin Timo Summan tehtävä on, "Esko Ollilan luvalla ja toivomuksesta", puhua ulkomaisen syndikaattilainan maksamisesta.

Sitten Ollila tapaa Arangon. Sitten on Suomen pankin johtokunnan kokous. Sitten Ollila ottaa taas yhteyden. Tavoitteena on, Ollila sanoo, että johtokunta hyväksyy kaikki Wegeliuksen kirjeessä mainitsemat asiat.

Wegelius osaa seuraavat puheenvuorot ulkoa. Hän jää miettimään Ollilaa, ystäväänsä, pientä suurta Eskoa. Vuosia sitten, johtokunnan jäsenenä, Wegelius oli pelastamassa pankkia yhdestä Sukselaisen hienosta bisneksestä. Hän möi maatilahallituksen pääjohtaja Kaarlo Muuramolle, eli valtiolle, noin 2300 hehtaaria Teijon metsää. Hinnasta piti neuvotella ankarasti, he päätyivät 17 miljoonaan markkaan ja sitten lounaalle, joka puolestaan päätyi neljältä aamulla Fennian ovelle, jossa oli käsi pystyssä. "Tuo mies ei tule tänne", ovimies sanoi osoittaen juopunutta vanhaa pääjohtajaa, joka Fenniassa hyvin tunnettiin. "Kyllä se nyt vaan tulee", Wegelius sanoi ja lupasi, että jos jotain kalusteita särkyy, ne kyllä maksetaan. He menivät sisään. Aamulla he istuivat katsomaan toisiaan. Silloin Esko Ollila tuli krapulaisen pääjohtajan mieleen. "Skop on ihan paska pankki", hän sanoi. Wegelius kysyi, että miksi. "Minä täytin tässä vuosia. Kaikenlaista väkeä kävi, OKO:sta tuli pääjohtaja." Wegelius sanoo, että hekin lähettivät hienon taulun. "Mutta pikkupojan panitte sen tuomaan." Ollilalla on enemmän järkeä, sivistystä ja valtaa kuin vähäiseen varteen tuntuisi mahtuvan. Mutta silti Wegelius miettii, kuinka todellista, kuinka omaa ja kovaa ja selkeää ja suoraa se valta on? Esko ei tule koskaan näyttämön etuosaan, Esko pitää huolen julkisivustaan pitämällä sen piilossa. Todellista, mutta kätkettyä, ajattelee Wegelius Ollilan vallasta. Todellista, kätkettyä ja monimutkaista, kepulaista, maalaisliiton valtaa.

Uudet ajatukset ja SYP:n ehdot on kerrottu. Yhtä ja toista muuta valoisaa kerrotaan. Keskuspankki epäilee, se pitää näitä "temppuina", kun Wegelius kutsuu niitä "järjestelyiksi". Hän esittää optimistisen listan. Syndikoidut lainat maksetaan pois, niin myllynkivi putoaa Tampellan kaulasta. Yhtiö ottaa SYP:n luoton. Skop saa luvan rahoitusjoustoon. Tampellan realisointi etenee. Ja konsernisuhteet Tampellan ja sen tytäryhtiöiden välillä katkaistaan.

"19.6.1991. Soitan Sukselaiselle, että miten menee. Rahat loppu. Terttu tuo ruokaa. Töitä ei saa. Toivoo, että viiva voitaisiin vetää johonkin. Golf menee mainiosti. Kaksi kertaa Hole in One Sarfvikissa. Voittanut yhden viskipullon CW:n vuoksi. Joku väitti, ettei toukokuussa ole Wegeliusta eikä Riikosta. Nyt kuitenkin vielä on."

Samana päivänä on Pankkiyhdistyksen hallituksen kokous, kaikki pääjohtajat paikalla. Kovaa kritiikkiä Kullbergia vastaan, ärtymystä, epäluottamusta. Mikään ei onnistu tämän pääjohtajan aikana. Ei pane itseään likoon, ei ole poliittista painoa. Arankokin talutettaisiin lankulle.

"Mutta osittain myös Ollilaan suhtaudutaan jo negatiivisesti tai varauksellisesti", Wegelius merkitsee muistiin.

"20.6.1991. Tänään ratkeaa moni asia . . ." Wegelius odottaa Ollilan viestiä, Suomen Pankin johtokunta on koolla. Hän epäilee, että he sittenkään saisivat "mitään lupia tai tukea". "CW eroaa, ehkä ennen juhannusta, ehkä tänään."

Mutta hänpä saakin Ollilalta iloisen viestin. "Pullistumaan" keskuspankki on nyt ottanut myönteisen kannan. Myös Aranko oli positiivinen. Lupaahan ei voi antaa SP vaan ainoastaan Ptv.

”Järjestelyt: Suomen Pankki ottaa aikalisän. Pitää tutkia. Juhannuksen jälkeen jatkettaisiin. Realisoinnit ok. SYP-neuvotteluihin suhtaudutaan myönteisesti. Syndikaattilainan poismaksulle pyritään antamaan lupa kesän aikana.”

Wegelius ja Aranko puhuvat. Ylijohtaja ”tuntee henkilökohtaista sympatiaa” suunnitelmaa kohtaan. Sitten Ollila soittaa ja sanoo puhuneensa Arangon kanssa. Pullistumaan saadaan lupa, mutta siihen liittyy ehtoja.

Se kuulostaa hyvältä, mutta epämääräiseltä, uhkailevalta taas kerran. Wegelius aloittaa eronsa henkisen harjoittelun. Hän ajattelee asiaa aktiivisesti, matkustaa kesäkuun lopulla Norjaan estekilpailuun, saa sinne synkän viestin Tampellan osavuosikatsauksen aiheuttamista reaktioista.

”Me voimme siis selvitä vain, jos suunta kääntyy . . .” Hän otaksuu, ettei Tampellan suunta käänny ja päättelee, että hänen on erottava alkusyksystä ja miettii jo käytännön pieniä ja suuria yksityiskohtia: hän tahtoisi silti pysyä Gustafsbäckissä. Siinä tapauksessa hän tarvitsee ennakkoperinnön.

Heinäkuun 1. päivänä Esko Ollila soittaa ja lukee Wegeliukselle kirjeen, jonka hän ja Kullberg ovat allekirjoittaneet ja lähettäneet Skopin pääjohtajalle. Sävy on ankara ja sisältö käskevä. Nyt on vastuiden tultava alas. He antavat joustomahdollisuuden, mutta samalla vaativat äärimmäisen kireällä aikataululla ”vastuiden sopeuttamista”. Jollei tämä onnistu, Skopin johto joutuu eroamaan.

”Tavoite on täysin epärealistinen. Pitää harkita eroa ennen kuin erotetaan”, Wegelius kirjoittaa muistiin.

Saatuansa kirjeen Wegelius jäljentää sen käsin päiväkirjaansa. Nyt hän alkaa olla varma.

”. . . Suomen Pankki edellyttää, että Skop ryhtyy perusteellisiin toimiin Tampella-riskin purkamiseksi ja Tampellan tervehdyttämiseksi”, kirjeessä lukee. Päiväkirjan marginaaliin Wegelius on raivostuneena merkinnyt: ”Se edellyttäisi, että saisimme jotakin tehdä!”

Aina, kun he ovat esittäneet jotain, heitä on kielletty. Mutta samalla on aina vaadittu, että he ryhtyvät milloin voimakkaisiin, milloin taas päättäväisiin, konkreettisiin tai perusteellisiin toimiin.

Kunnioittavasti Rolf Kullberg, Esko Ollila, Jorma Aranko, pelkäävien ja pelaavien järjestysmiesten seurapiiri.

Juhantalo Ullankadulla. Minä teen tämän ystävänä. Alli. Tampellan maksuvalmius romahtaa. Riikonen tulee kylään. Wegelius lupaa varoittaa ajoissa.

Ministeri nousee autosta Ullankadulla ja astelee sisään jykevästä ulko-ovesta ensin hiukan juhlallisen oloiseen porraskäytävään, sitten vanhanaikaiseen, ahtaaseen hissiin. Ovessa on oikea nimi ja nuori mies tulee avaamaan, pyytää sisemmälle, eteisestä etuoikealle punaruskean säväyiseen korkeaan kirjastohuoneeseen, jonka ikkunoista näkyy kadun toisella puolen sijaitsevien rakennusten siluetti ja lehteviä puita.

Talon isäntää ei näy. Nuori mies, talon isännän autonkuljettaja, pyytää odottamaan hetken. Kauko Juhantalo istahtaa ikkunan vieresssä vasemmalle sijoitettuun pehmeällä punaisella sametilla päällystettyyn nojatuoliin. Ehkä hän valitsee juuri tuon tuolin siksi, että siitä näkee kaikki kolme kirjaston sisäänkäyntiä. Tai ehkäpä muhkea tuoli, jonka vieressä on siro tupakkapöytä, muuten vain miellyttää ministeriä.

Isäntä saapuu. Juhantalo ei ehdi evää räväyttää.

– Kukas te olette? Ylös minun tuolistani! Tavela kysyy ja komentaa römeästi.

Väärään tuoliin istunut vieras tottelee refleksinomaisesti ja kertoo, että tässä on Suomen hallituksen kauppa- ja teollisuusministeri.

Tilanne on kauhea, paitsi Heikki Tavelalle, jolle se on ihana. Hän on henkisesti, mutta varsinkin aineellisesti, täydellisen riippumaton ihminen, riippumaton mm. tästä ministeristä, jonka hän tietysti viskin kirkastamalla näöllään heti tunnisti. Tunnisti varsinkin, kun tiesi ministerin olevan tulossa. Tiesi, koska Seppo Collander, konkurssin tehneen Manconin entinen johtaja tämän asetelman sutenöörinä oli kertonut, että nyt olisi tilanne semmoinen, että pulassa olevan ministerin pitäisi tulla käymään. Collander oli ehdottanut tapaamista lounaalla, jonka hän nautti Tavelan kanssa Palacessa tiistaina, toukokuun 7. päivänä. Maanantai-iltana 13.5. Juhantalon vierailu toteutuu.

– No, mitä asiaa ministerillä on? Tavela kysyy.

Hänelle selostetaan, että apua tarvittaisiin. Ministeri on Mancon- ja Bensow-sijoituksillaan jäänyt yhtiöissään pahasti tappion puolelle, kun pörssi sillä tavalla romahti ja nämä mainitut yhtiöt tekivät konkurssin, kuten pääkonsuli tietää. Kyllä, pääkonsuli tietää. Entä sitten? No nyt pitäisi lainat, joita on muutama kymmenen miljoonaa, järjestellä ja vakauttaa. Muuten hukka perii ministerin.

Heikki Tavela, jonka elämä on hänen lahjojensa ja röyhkeytensä, hänen nopeaälyisen ja suuriäänisen persoonansa avulla sijoittanut monen yhteiskunnallisen asian solmukohtaan ja monen suuren päättäjän naruja nykimään ja pitelemään, nauttii tilanteesta. Hän nauttii tajutessaan oman valtansa mystisen suuruuden, jonka hehkussa ministeritkin tuntevat olonsa lamaantuneeksi. Nyt häneltä pyydetään palvelusta. Ymmärtäähän hän tietenkin, että vasta viime hädässä juuri hänen puoleensa käännytään, sitten kun muut neuvot ovat lopussa. Hän edustaa sitä yhteiskunnallista valtaa, jonka sijaintia, laatua ja suuruutta ei opeteta oppikirjoissa. Hän on henkilö, joka jakaa tuntemansa ihmiset mustiin ja valkoisiin: idiootteihin ja järkeviin, turhiin ja hyödyllisiin, "täyspaskoihin" ja luotettaviin, Hyviin Veljiin ja hyväksikäytettäviin. Heikki Tavelan ominaisuuksista hänen vaurautensa jälkeen ylivoimaisesti tärkein on hänen tilannetajunsa, kykynsä käsittää ihmisten ja asioiden dynamiikkaa ja sitä automaattista vipuvoimaa, joka syntyy aina johonkin suuntaan silloin, kun esimerkiksi ministeritason mies tulee apua anomaan. Tavela on röyhkeä, mutta ei paha, syntinen ja ilkeä, mutta ei sydämetön. Hän on aggressiivinen, suulas, häijy ja itsetietoinen, mutta omalla omituisella tavallaan suora ja rehellinen. Hänessä henkilöityy suomalainen "Hyvä Veli-verkosto", sen tapa ymmärtää vallankäytön ja oikeudenmukaisuuden, menettelytapojen, normien ja käyttäytymisen, inhimillisyyden ja barbaarisen julmuuden suhde.

Tavela kuuntelee kertomuksen, jonka hän tuntee, vaikkei sitä nyt kerrottaisikaan. Sitten hän ikään kuin muina miehinä tarttuu puhelimeen ja naputtelee numeron.

Tavela esittää asian jollekin. Puhelu ei kestä kauan. Palvelu on tehty, muuta Tavela ei voi.

– Minä teen tämän ystävänä. Kyllä kai ministeri ymmärtää, miten se on ymmärrettävä, Tavela sanoo Juhantalolle. Vierailu on päättynyt.

Seppo Collander ilmeisesti uskoo, että nyt hän on selvittänyt ystävänsä suuren ongelman (niin ei sitten kuitenkaan asia ole) ja ehkä sen vuoksi tulee maininneeksi asiasta useammallekin tahoille. Näin kohtalokas tieto Kauko Juhantalon ongelmista alkaa levitä myös lehtien toimittajille, samoin tieto siitä, miten ongelmat koetettiin ratkaista. Hyvä-Veli-verkostossa Juhantalon tilanne on ollut keskustelun aiheena jo jonkin aikaa.

Wegelius kuulee tapahtumasta pari versiota ja kysäisee lähteiltään lisää; aihe on tuttu ja sen vuoksi hiukan kiinnostava, vaikka Skopin riski, eli luottojen ja vakuuksien erotus, Juhantalon yhtiöiden osalta onkin pienehkö, pienempi kuin esimerkiksi KOP:n.

Heinäkuun alku 1991, Tampellan likviditeetti kiristyy. Uusia ja taas uusia muistioita syntyy, myös Skopin tilanne ahdistaa entistäkin enemmän, ulospääsyä etsitään mm. SYP-suunnalta. Heinäkuun 10. päivänä Rauno Niinimäki raportoi Wegeliukselle neuvotteluistaan Björn Wahlroosin kanssa: he ovat kehittäneet mallin. Sille on myös löydetty peitenimi, "Alli", jonka kantasana on "allianssi". Sen ensimmäinen vaihe olisi, että SYP ostaisi Skopin, jonka se aluksi pitäisi itsenäisenä. Säästöpankit jatkaisivat entiseen tapaan, Skop keskuspankkinaan.

Ei onnistu, sanoo Wegelius. Lähtökohtana täytyy olla, että neuvotellaan tasavertaisina osapuolina ja että tavoitteena on kokonaisratkaisu; säästöpankkiryhmän ja SYP:n yhtyminen. Se toisi yhtymälle ylivoimaisen aseman sekä yksityisten ihmisten että yritysten pankkina.

19.7.1991 Skopin Hannu Puhakka soittaa Wegeliukselle lomalle. Tampellan maksuvalmius, jonka piti kestää heinäkuun loppuun saakka, romahtaakin jo ensi viikolla. Silloin tarvitaan 120 miljoonaa markkaa. Hyvää lomaa vaan pääjohtajalle. Tampellan johtaja on myös lomailemassa, tavoittamattomissa jossakin merillä ja ehkä Englannissa.

"Ainoa asia, joka Tampellassa näyttäisi toteutuvan suunnitelmien mukaan, on lomien pitäminen", hän kirjoittaa hermostuneena. Leväperäisyyttä, tehottomuutta kaikkialla ja firma menossa konkurssiin. Sieltä viestitetään heille, että ei hätää mitään, pääkonttorin myynti on loppusuoralla, rahaa tulee. Mutta käykin ilmi, että neuvottelut Tampereen kaupungin, YIT:n ja Hakan kanssa ovat vasta "keskusteluasteella"! Rahaa on saatava. Niin Skop päättää, että pääkonttori voidaan ostaa tarvittaessa "väliaikaisesti" 300 miljoonalla markalla.

Heinäkuun 23. päivänä soittaa Riikonen. Ystävä, riippakivi, aseenkantaja, taistelutoveri. Nyt hän tunnustaa organisaationsa möhläilyjä, mutta selittää samalla, että syy oikeastaan onkin Wegeliuksen, joka ei juuri nyt olisi tarvinnut tätä viestiä. Teknisen tason toimeenpanossa tapahtuva sählàys onkin pääjohtajan moka! Jussi on ulkokaarteessa, marginaalissa, ajamassa ulos, pois tasapainosta. Jotain tapahtuu heidän pitkälle ihmissuhteelleen juuri nyt.

Niinimäki tuo seuraavan mallin "Allista". Nyt he ovat Wahlroosin kanssa päätyneet ajatukseen, että SYP ja Skop fuusioituvat tasavertaisina liikepankkeina Unitaksen alaisuudessa. Säästöpankit tulisivat puolestaan Unitaksen huomattavaksi omistajaksi, peräti 25–35 prosentilla. SYP:n konttoreita jätettäisiin varakkaita yksityisasiakkaita ja toisaalta yrityksiä varten. Skop lopetettaisiin. Säästöpankkien asema muuttuisi; ne muodostaisivat uuden kokonaisuuden, vähittäispankkiverkoston ja olisivat samalla suuromistaja uudessa Unitaksessa. Hyvä, kehittäkää!

Juhani Riikonen miettii. SYP-lainaa ei oteta Tampellaan, jos saadaan sopimus Enson kanssa Tampella Forestin kaupasta. Enso siis ostaisi Forestin, hyvä. Mutta Riikonen kertoo, että he ovat Puhakan kanssa vieneet niihin neuvotteluihin sen ehdottoman kannan, ettei Skop voi edes alussa "subventoida" uutta metsäyhtiötä, jonka rahoitusrakenne muodostuu raskaaksi. "On ihmeellistä, miten eräät arvioivat, että meillä on varaa tässä tilanteessa kaikenlaisiin ehdottomiin kantoihin. En ymmärrä!"

Kyllä he ystäviä ovat. Mutta jotain ratkaisevaa on tapahtunut. Wegelius arvioi nyt Riikosen uudelleen. Riikosen, joka yrittää pitää kaikesta huonostakin kynsin hampain kiinni siinä toivossa, että omistuksien arvo jonain päivänä taas olisi korkeampi, eli että suuri osa aikaisemmista ratkaisuista sittenkin osoittautuisi oikeiksi. Tuntuu kuin nerokas Riikonen olisi luonut itselleen vision pelastumisesta, ihmeestä joka yhtäkkiä muuttaisi kaiken: alkaisi nousu, alkaisi uusi aika, väistyisi painajainen, lama ja viranomaiset, heräisi pörssi. Sitten hän astuisi esiin. Mitä minä sanoin! Mutta sen toiveunen ja nykyhetken välissä on Wegeliuksen silmin katsottuna jo lähes käsittämätön määrä ratkaisemattomia ongelmia.

"Jos nyt ei saada Tampellaa hallintaan ja vastuita alas, loru on lopussa. Jos JR ei ymmärrä tätä, hänen lorunsa on lopussa."

Wegelius suree Riikosta. Hän tietää omankin kohtalonsa olevan ohuen säikeen varassa, jos enää senkään, mutta kokee Riikosen tilanteen vielä pahempana.

Mikä erityinen luonteenpiirre suoriutumiseen, perillepääsyyn, voittamiseen ja tekemiseen, jopa itsensä työlle ja ihanteille ja päämäärälle uhraamiseen taipuvaisessa ihmisessä saa aikaan tämän surumielisyyden ja alakulon? Ei hän ole tällaiseen tottunut, vaikka koki Ali-Melkkilän

kanssa selkeää ja luottavaista ystävyyttä ja vaikka hän omalla ohuella tavallaan murehti Eljas Sukselaisen kohtaloa, ja vaikka hän pitää sikarimies Haapasesta, arvostaa Paavo Prepulaa ja vaikka hän oli kiintynyt Hevosnaiseen ja nyt jotenkin päästämässä Lintunaisen itseensä kiinni.

Hänen ihmissuhteensa ovat vähän kummallisia. Harvoin hän päästää ketään niin lähelle, että olisi vaara tulla tuhotuksi tai edes haavoitetuksi. Mutta sen vuoksi Juhani Riikonen kiusaa häntä. Taistelutoveruus, aseveljeys? Yhteinen onni ja epäonni? Kyllä, mutta myös jokin muu seikka, joka on aiheuttanut sen, että Wegelius on tietoisesti puolustanut, tukenut ja taannut Riikosta – yli kaikkien järkisyiden.

Turvallisuus? Kyllä, hän on tottunut nojaamaan Riikoseen niissä asioissa, joissa tämä on omaa luokkaansa. Ensin se oli vain työnjakoa, mutta myöhemmin myös pelkoa, että jos Jussi lähtisi tai pantaisiin lähtemään, hän jäisi puoliksi alastomaksi, ilman ihmistä jonka hän tietää hallitsevan suvereenisti jotkut hänelle itselleen vaikeat alueet ja jonka lojaaliuteen hän voi luottaa.

Wegelius on pääjohtaja, pääjohtajia tutkitaan. Hän on lukenut itseään koskevat tutkimusraportit. Hän tietää olevansa suoriutuja, tekijä, oman pankkinsa mies, sen vastuun ytimiin saakka sisäistävä, jopa omat henkilökohtaiset toiveensa "oman pankin" vuoksi syrjään työntävä, vanhanaikaisia ihanteita ja äärimmilleen menevää lojaalisuutta arvostava, itseään ja muita kohtaan Kipparin lailla kova ja vaativa ihmistyyppi. Hän on selvillä siitä, että häntä pidetään tunteettomana, kun asia on tutkimuksenkin mukaan toisin päin: hänen haittansa on liika tunne, reagointi jossa kylmä harkinta saattaa jäädä taka-alalle.

Riikosta hän on puolustanut tänne saakka. Se voi olla turvautumisen tarpeesta johtuva väärä ratkaisu, jonka hintalapussa on paljon numeroita. Mutta sellainen hän vain on, niin hän on tehnyt. Nyt Riikosen aika on ohi, taisteluarvo syöksyy kuin Stuka. Niin on kohta ohi hänen omakin aikansa, "mikään ei minun elämässäni ole hyvin, paitsi

Irish Dream ja pojat", Christopher Wegelius kirjoittaa väsyneenä muistiin heinäkuun lopulla 1991.

Heinäkuun 29. päivän iltana Juhani Riikonen tulee Gustafsbäckiin. He käyvät nyt läpi taistelutilanteen. Juuri on tullut tieto, että jollain käsittämättömällä tavalla Union Mortgage Company on Alabamassa tuomittu maksamaan 46 miljoonan US-dollarin korvaukset. Tasapainottavia, hyviä uutisia ei ole saapunut.

Wegeliuksen vieraana on toisenlainen Riikonen kuin ennen. Hiiltynyt, oman itsensä rajat silmistään kadottanut, loppuun ajanut mies. Riikonen puhuu ja pulputtaa, joltain osin hän on täsmälleen sama henkilö kuin se Pekka Salo, joka tuli saarnaamaan Wegeliukselle strategisesta johtamisesta.

"Rajaton itsekehu, puhuu ja puhuu, epätasapainossa. Spekuloi eroamisellaan, johdon eroamisella. Miettii omaa taloudellista asemaansa... Pohtii onko kohtalo määrännyt, että Skopin on tuhouduttava ja meidän sen mukana."

Riikonen on väsymyksensä ja kauhunsa kangistama. Wegelius lupaa "varoittaa mahdollisimman ajoissa", jos JR on pakko uhrata.

Kaksi onnellista päivää. "Yritä elää kaikesta huolimatta." Skopin tulos romahtaa. Tulisi varautua erottamiseen. Työ jatkuu kuin unessa. Elämän arvottomuus. Lapsuusmuisto. Emme jaksa enää. Surua, helpotusta.

Ensin kuuluu ääni, heikko mutta selvä putputus keskeltä ääriviivatonta kuulautta. Äänen suunnassa ei näy kuin harmaata, ei näy vettä ei maata ei taivasta. Mutta ääni voimistuu. Sitten tuijotuksesta kivistävät silmät havaitsevat vähäisen häiveen, viivan, reunuksen.

– *There it is!* Charles riemuitsee nähdessään usvan läpi hitaasti pienen moottorinsa voimin taivaltavan purjeveneen. Hän oli oikeassa! Charly on ajanut keskelle väylää pikkuruisen veneen, jonka perässä on kauhistuttavan suuri 70 hevosvoiman Evinrude. Edward, isoveli, on muka vähän hapan. He ovat lyöneet vetoa veneistä, niiden tyypeistä ja muusta olennaisesta ja pyörineet pikku veneellä sumun keskellä tuntikausia. Edward on tappiolla, hän on veikkaillut väärin. Mutta ei hän tosissaan, muuten vain.

Christopher Wegelius katselee poikien veneen kiemuroita vanhan puuhuvilan portailta. On ollut tyyntä, nyt on virinnyt heikko tuuli ja sumu on alkanut ohentua. Ihmeellisen syvä lämpö piirittää kalliosaarta. Lintunaisen kopisevat askeleet etääntyvät ja lähentyvät, verannan pöydällä on vihanneksia, rapeaksi käristettyjä pekoninpaloja, juustoa ja pullo valkoviiniä. Aurinko tulee esiin, Lintunainen kietoo linnunluiset kätensä hänen ympärilleen, poikien nauru kimmahtelee veden yli kallioille, aurinko tulee esiin kokonaan, sumu katoaa, vaalea taivas tummuu siniseksi, Lintunaisen silmät tulevat lähelle, suu kiinni, kädet ympäri. Christopher Wegelius ajattelee, että hän on onnellinen.

Hän on jollain tavalla sairas, koska on niin huumaava olo, kaikki on niin ihmeellisen selkeää, varmaa ja lämmintä. Puhelin soi, huonoja uutisia tulee, mutta ne eivät tehoa, hän ei ahdistu, vaan sen jälkeen kulkee Lintunaisen ja poikien kanssa viimeisenä päivänä ennen syksyä pitkin loiviksi veistettyjä ruskeita kallioita onnen vallassa.

On helle, sumu on haihtunut, vesi tummenee syvän siniseksi. Pojat juoksevat kallioilla, jotka luisuvat veteen. He etsivät kohdan, jossa on jyrkempää ja sukeltavat mereen, kerta kerralta korkeammalta, kerta kerralta rohkeammin. Meri on peilityyni ja lämmin kuin syli, kaikki mitä voi nähdä, maistaa, tuntea, kuulla ja haistaa on iloista, itsestään selvää, huoletonta ja pahaenteisen onnellista.

Charly on miettinyt tilannetta, Gunia ja Lintunaista ja kaikkea. Hänen mielestään Gun ei ole loppuun saakka harkinnut mitä tekee. Wegelius kääntää päänsä pois. Poika miettii kaikenlaista ja kantaa huolta. Aurinko laskee, hiljainen iltatuuli tummentaa meren pintaa. Veneet ovat sytyttäneet ajovalonsa, useimmat ovat matkalla kotiin päin.

Kaksi päivää kuluu, he tulevat pois saaresta ja ajavat Siuntioon päin yhä raskaamman tunteen vallassa.

"9.8.1991. Pitäisi esittää Jaakko Lassille. Voisimmeko vaihtaa ylisuuria vastuita..?"

"14.8.1991. Puhelimessa. Neuvottelu EO:n kanssa. Pitkä keskustelu, lopuksi EO: Yritä elää kaikesta huolimatta. Kyllä tämä kaikki saa ratkaisunsa tavalla tai toisella."

"19.8.1991. Gorbatshov syrjäytetty, Janajev ottanut vallan. Poikkeustila."

"Tampella. Rahaa ei enää ole. Realisoitavaa ei enää ole. Vakuuksia ei enää ole. Luottamusta ei enää ole. Aikaa ei enää ole. Ainoa tie eteenpäin on yhtiöiden realisointi nyt. Kiinnostuneita ei ole oikeaan hintaan. Onko kassavirtaa? Ei."

Elokuun 20. päivä Wegelius kirjoittaa yhteenvedon Skopin tilanteesta. Tulos romahtaa, syynä korkokate, luottotappiot maailmanlaajuisesti, nollakorkoiset luotot, ei-toteutuneet realisointivoitot, Skop-rahoitus Oy . . . Vuoden 1991 tappio vähintään 500 miljoonaa markkaa . . . Skop-konserni on tullut vaelluksensa päähän, jollei joku auta."

Samana päivänä Wegelius tapaa Paavo Prepulan, joka on varma siitä, että hallintoneuvosto vaatii keskustelua myös Skopin ylimmän johdon vaihtamisesta.

"Sekä Heikki Karppinen että Kauniskangas ovat viestittäneet hänelle, että tilanne on mahdoton. Tampella + Skopin tuloskehitys. CW:n tulisi varautua siihen, että hänet erotetaan alkusyksystä."

Elokuun 21. päivänä on vuorossa taas kriisikokous. Läsnä ovat Wegeliuksen lisäksi Kauniskangas, Karppinen ja Prepula. Keskustelu on hermostunutta, rasittavaa ja rasitunutta. "Miksi vastuulliset eivät ymmärrä, mikä on tilanne?" Niin kysellään, kun paikalla on vain vastuullisia.

"Pankkityö jatkuu ikään kuin unessa, vaikka on selvää, ettei enää ole mitään toivoa. Minun kohtaloni oli sittenkin epäonnistua. Elämä on katastrofi, vahingollinen."

"Enson kanssa ei päästä eteenpäin. Olemme samaa mieltä siitä, että hintaerimielisyys on suuri . . . KOP levittää taas huhuja Skopista, tyhjentää salkkujaan Skop-papereista."

Wegelius on selvillä tilanteestaan. Nyt mietitään kuumeisesti johdon, pääjohtajankin vaihtamista. Prepula puhuu suoraan ja rauhallisesti, vain asiaa. Wegelius arvostaa sitä. Skopin realisointineuvottelut pitää viedä päätökseen, nopeasti, tehokkaasti. Riikonen on siirrettävä disponibiliteettiin. Ei potkuja, mutta syrjään.

"Helsingin Suomalaisen Säästöpankin ongelma on oleellisesti vaikeampi ja suurempi kuin oletettu. Konttorit käyty läpi. Ongelma on kaksi kertaa oletettua suurempi. Se pankki on täysin kaputt."

HSSP ei ole ainut. Keväästä 1991 lähtien säästöpankkiryhmälle oli syntynyt uusi iso pulma, suurimpien säästöpankkien, "likaisen tusinan", kuten sanottiin, ongelmien paisuminen yli niiden kantokyvyn. Se tarkoitti, että koko ryhmän edellytykset auttaa Skopia heikkenivät olennaisesti.

”Mikko Rönnholm, työvaliokunnan jäsen, hallituksen puheenjohtaja TYP:ssä, kelpo mies. Niinimäki soittanut hänelle ja sanonut, että kun tämä nyt on syöksyssä, ehkä siellä keskustellaan johdonkin asemasta. Paavo Prepula illalla kertoi katastrofaalisesta kehityksestä, muttei dramatisoinut. Fataalit lukkoon. Mihin mennessä pitää tehdä asioita? Voi tulla paineita muualta, paineet eivät saisi revetä näissä kokouksissa. Hyvin maltillinen kaveri.”

”Suomen Pankista tieto,että Esko Ollila on lähtenyt kotiin tainnoksissa. Kynnet vedetty sormista, puudutus ja uusi aika neuvottelulle. Pistänyt kätensä jonkin oven väliin . . .”

25.8.1991 Wegelius valmistelee työvaliokunnan kokousta. Hän aikoo aloittaa sanomalla, että Skop-konsernin kriisi on kesän aikana syventynyt. Johto tietää ja kertoo, mistä se johtuu.

”Toinen asia on, että johto ei ole pystynyt ennakoimaan näin syvää kuilua. Tulemme antamaan selonteon kaikista tärkeistä asioista. Ensin Skop-konsernin tuloskehityksestä, joka osoittaa hälyttäviä huononemisen merkkejä. Sitten säästöpankkien kehityksestä . . . Ja lopuksi annamme tilannekatsauksen Tampella-riskikeskittymän tämän hetken tilanteesta. Informaatioon liittyen tulemme tekemään työvaliokunnalle ehdotuksia toimenpiteistä, joihin tässä tilanteessa tulisi ryhtyä . . . Johdon mielestä . . . Voimakkaita toimia . . . Perusteellisia rakennemuutoksia . . .”

Päiväkirjansa marginaaliin Wegelius on tälle kohdalle merkinnyt, että 26.8.1991 voi olla hänen viimeinen päivänsä pankissa.

Samana päivänä hän käy Suomen Pankissa Esko Ollilan ja Kaarlo Jännärin kanssa läpi myös pankkifuusion vaihtoehtoja. Ollilan mukaan SYP olisi parempi kumppani kuin Postipankki, josta ei hyvää tulisi. Sehän merkitsisi komentovaltaa ja olisi poliittisesti selvä taka-askel. Lisää julkisesti omistettuja pankkeja.

Wegelius kuulee ja ymmärtää kaiken, mutta hän alkaa ajatella toisella tasolla, epäonnistumisen, kohtalokkaan

ratkaisun ja onnettomuuden tasolla. Aina neuvotteluissa, joita nyt on taaskin yötä päivää, hän kyllä vetää selkärangan suoraan, mutta todellisuudessa hänen ajatuksensa ovat jo toisessa maailmassa. Hän pohtii yhä tiheämmin oman henkilökohtaisen elämänsä arvoa, tai sen arvottomuutta – ei yksin oman elämänsä merkityksettömyyttä vaan sen tuhoisuutta, kokonaistappiota. Hänen voimakkain varhaislapsuuden muistonsa on hetki, kun vanhemmat asettivat nelivuotiaan Chrissen juuri sen kokoiseen vaneripaljuun, johon pieni poika mahtuu istumaan. Sitten he selittivät, ettei tarvitse pelätä. Paljussa oli köysi, köyden toisessa päässä moottorivene. Hän istuu ja pitelee laidoista kiinni. Hänelle sanottiin, että kaikki on hyvin. Hän tekee niin kuin sanotaan. Vanhemmat hinaavat häntä perässään, ehkä karaistakseen, opettaakseen rohkeuteen.

Numeroita sataa ja kaikki ovat negatiivisia. Tuloksia, tappioita, raportteja, ennusteita, budjetteja. Ei mitään hyvää enää missään.

”Aikaa syys-lokakuun vaihteeseen. Siihen mennessä uskottavuutta omien ja viranomaisten suuntaan. Tarvitaan sarja läpimurtoja. Ilman niitä aikamme on käytetty. Loppuu nopeammin kuin raha . . .”

Hallintoneuvosto tahtoo lähteä pitämään syyskokouksensa Luxemburgiin. Prepula sanoo Wegeliukselle, että nyt on valittava radikaali suunta. Nyt on vakuutettava. Ehdotuksen on oltava selkeä ja kirkas.

”27.8.1991. Tampellasta eri puolilta epäluottamusta. Tapaaminen Björn Wahlroosin kanssa Alli-projektista. SYP:n mahdollinen Tampella-rahoitus. Asia on SYP:n kannalta selvä, jos Suomen Pankki antaa kirjeen, että luottojärjestely on ok, ja että se on rajattu miljardiin markkaan eikä johda yleisvastuuseen Tampellan rahoituksesta . . .”

Esko Ollilan mielestä SYP:n ehdotus ”tuntuu mahdolliselta”. Aloite on nyt Suomen Pankilla.

28.8.1991. Wegelius saa mutkien kautta tietää, ettei Pankkitarkastusvirasto missään tapauksessa hyväksy sitä, että Skop auttaa Tampellaa ostamalla väliaikaisesti sen pääkonttorin. Ei sitten osteta.

Wegelius kirjoittaa väsyneenä: "... Viranomaiset ovat heikkoja ja muodollisuuksiin tukeutuvia. Eivät toimi maan ja pankkijärjestelmän kokonaisedun mukaisesti. Eivät halua ottaa mihinkään kantaa. Jos on pakko reagoida, päätöksenteko on hidasta ja empivää. Kun päätös tulee, se on yllätys kaikille, aina hyvin muodollinen, tavanomainen ja heikko..."

Pääjohtaja soittaa Esko Ollilalle.

– Me emme jaksa enää. Interpolator saa mennä konkurssiin, hallitus eroaa...

Niin ei vielä käy. Mutta voimavarat ovat lopussa. Ollila menee toiseen, samaan asiaan. On ihmeellistä, että Suomen Pankki kirjoittaisi kirjeitä, sellaisia jonkalaisen SYP nyt tahtoisi.

– Sehän olisi takaus, de facto, Ollila kauhistelee.

"Tämä merkinnee sitä, ettei myöskään SYP-luototuksesta tule mitään. Siinä meni sitten se", Wegelius kirjoittaa.

Hän ei tahdo enää kestää ja käsittää sen. Tähänkin saakka tilanne on oikeastaan Ali-Melkkilän itsemurhan jälkeen ollut yhtä helvettiä. Toivoa ei ole ollut, ei juurikaan, jos selaa asioita taaksepäin. Mutta aina tänne asti hetkellisen epätoivon, jopa itsemurhaisten ajatusten yli on tullut aggressiivinen tahto. Nyt merkinnät muuttuvat. Toivottomuus syvenee ja kyky kestää Ilta-Sanomain Antti-Pekka Pietilän iskuja heikkenee.

"29.8.1991. Esko Ollila ollut Heikki Karppisen luona vieraana. Oli todennut, että Interpolator on konkurssikypsä, sille ei mitään voi. Sanonut Karppiselle, että SP:n käsityksen mukaan Skopille tulee Tampellasta kahden miljardin tappiot ja että Helsingin Suomalaisen Sp:n tappio on yksi miljardi."

30.8.1991. On menossa Skopin johtokunnan neuvottelu Sarfvikissa. Pitkän päivän lopuksi tulee tieto: "Suomen Pankki ei voi antaa Letter of Comfortia. SYP ei anna luottoa. Vuorineuvokset voivat olla hyvin, hyvin hankalia, oli SYP sanonut. Jos Skop maksaa syndikaatin, Suomen Pankki tulee muullakin tavalla Skopiin, sanoo EO. Minä sanoin, että muuta mahdollisuutta ei enää ole. Syndikaatti romahtaa, se on nyt selvää, ja klo 15 tuli Ollilan puhelu: Maksakaa syndikaatti pois, palataan maanantaina. Nyt on perjantai..."

Kello 16.19 Wegelius saa faksin Pankkitarkastusvirastolta, jota Suomen Pankki on painostanut. Faksissa lukee, että Skop saa lisätä vastuitaan Tampella-yhtiöille siinä määrin kuin se on välttämätöntä yhtiöiden ulkomaisten syndikaattien maksamiseen. Viranomaiset palaavat asiaan heti maanantaina. Nyt on perjantai.

Kriisi on syventynyt. SYP:n mukaantulo Tampellan rahoitukseen on Suomen Pankista torjuttu. Se on ehkä monimutkaisen, arvaamattoman ja uhkaavan tilanteen aiheuttamaa aristelua; näppejä ei tahdota polttaa. Mutta se on totta joka tapauksessa. Samanaikaisesti Tampella-yhtiöiden ulkomaisen rahoitussyndikaatin jäsenet ilmoittavat, että ne tahtovat rahansa takaisin. Se tarkoittaa samalla käytännössä, että Skopin ja säästöpankkien koko ulkomainen varainhankinta, 35 miljardia markkaa, on vaarantunut. Tässä vaiheessa viranomaiset antavat heille luvan maksaa ulkomainen syndikaattiluotto.

Se on hienoa. Mutta sekin päätös tulee Skopin kannalta vasta, kun sillä ei enää ole juuri muuta merkitystä kuin viranomaisten erehtymättömyyden todistaminen jälkeenpäin – jos sitä joku sattuisi kysäisemään.

Kaiken tämän jälkeen Skopin johtokunta ehdottaa, että pankin teollinen omistus puretaan kokonaan. Lisäksi on pitkä toimenpidelista. Liite kaksi ja liite kolme. Strategisia ja operatiivisia ehdotuksia. Ja jos arvellaan, etteivät nekään riitä, valmistaudutaan esittämään viranomaisille, että ne tukisivat Skopin pääomapohjaa. Tältä pohjalta hallintoneuvoston työvaliokunnan ja itse hallintoneuvoston tulisi päästä kriisin todelliseen ratkaisemiseen.

”Surua, mutta myös helpotusta”, Wegelius kirjoittaa. Hän dramatisoi merkitsemällä, että hänen pankkiuransa kesti 7.10.1970–30.8.1991 ja ajatteli, että se oli sitten hänen elämänsä. Muuta ei ole eikä tule.

Tiistaina 3.9. työvaliokunta kokoontuu kuudelta illalla.

”Puhuin Paavo Prepulan kanssa, joka hyväksyi Skopin johtokunnan päätökset ja toimenpiteet. Totesi, että johto vaihtuu.”

”Nyt alkaa minun elämäni kovin aika. Repivää, pahaa julkisuutta, kovia henkilöön käyviä toimenpiteitä, nöyryytystä, halveksuntaa, moitteita. Ainuttakaan työtarjousta ei tule. Valtaa ei enää ole. Ystäviä ei ole. Ihmisarvoa ei enää ole.”

Kirjoitettuaan tämän johdannon, Wegelius laatii itselleen toimenpideohjelman, jonka alku koskee hänen sinikantisten päiväkirjojensa salaista sijaintia. Ne, siihen mennessä 26 kappaletta, oli sijoitettu keskuspankin turviin.

”Tyhjennä työhuone. Hae päiväkirjat Suomen Pankin lokerosta. Pyri maksamaan kaikki velat pois, nyt ei enää ole tuloja. Tyhjennä tilit Skopissa, avaa SYP:ssä. Sovi äidin kanssa tauluista. Myy hevoset. Maksa Gunille heti osa lunastuksesta . . . Ilmoita Ratsastajainliitolle, ettet ole käytettävissä puheenjohtajan vaalissa, ei ole riittävän hyvää nimeä. Supista kulutus minimiin, soppa päivässä. Puhu luotot Tarulle niin kauan kuin vielä voit. Hanki halpa auto, Lada. Luovuta avaimet ja luottokortit ja autot. Opi asteittain olemaan tarpeeton ja ilman tarpeita, elämään köyhyydessä ja halveksittuna. Lopeta eläkkeen maksu. Työttömyyskorvaus? Kysy. Periaatteet: Riippuvuuksien vähentäminen minimiin, Gustafsbäckin pitäminen, vetäytyminen kaikesta muusta.”

Valmistautumista. Aikaa yksi kuukausi. Pinnalle nousee Alli. Pelastuslautta. Hallintoneuvosto järkyttyy. Nitroja tarvitaan.

Hallintoneuvosto tahtoo mennä pitämään kokouksensa Luxemburgiin. Wegelius kerää voimia, käy Saksassa ratsastusystäviensä luona ”kävelemässä maaseudulla”, yrittämässä ajatella mitä tahansa muuta kuin työtä, jota hän tietysti sielläkin ajattelee. Hän tietää odottaa hallintoneuvostosta mitä tahansa, mutta eniten ”henkilöratkaisuja”. Sitä tilannetta hän mielessään harjoittelee. Hän valmistautuu ja kerää tietoja. Vain entistä murheellisempia löytyy. Skop-konsernin tulos painuu raskaasti tappiolle, koko vuoden tappioksi hän jo ennakoi peräti 600 miljoonaa markkaa. Luottotappiot ovat räjähtäneet, korkokate on miinusmerkkinen, liiketoiminta supistunut, osakesalkut jäätyneet. Työvaliokunta onkin todennut, että tarvitaan ”voimakkaita toimenpiteitä”. Nyt se ei enää ole vain sanahelinää, koska nyt tutkitaan kymmenen vahvimman säästöpankin varaan nojaavaa uutta rakennetta, ja myös SYP:n kanssa puheena ollutta Allianssia, ”Allia”.

Kaikkea voidaan suunnitella, mutta mikään uusi ratkaisu ei ole mahdollinen ilman Skopin uskottavuusongelman ratkaisua. Ja se taas ei näytä ratkeavan hyvien uutisten kautta. Niskassa on Tampella, Interpolator, UMC:n jättikorvaukset ja osavuosikatsaukset surkeat luvut. Faktat eivät auta, nyt tarvitaan hallintoneuvoston mielestä jotain muuta, Wegelius arvelee ja uskoo tietävänsä, mitä.

”Skop menee Alliin ja Wegelius talliin”, lukee päiväkirjassa 2.9.1991.

Työvaliokunta kokoontuu, ensin niin että operatiivinen johto on läsnä. Sitten se heitetään ulos. Kokous on kuullut synkät raportit. Johtokunta on kertonut, ettei se usko olevan mahdollista oikaista kehitystä ennen vuotta 1992. Puhutaan Allista ja kaikesta mahdollisesta, esitetään että jos kriisin ratkaisemisessa ei synny "läpimurtoja" ennen osavuosikatsauksen julkistamista, nykyinen johto ei voi jatkaa. "Viranomaiset ratkaisevat sen."

"Työvaliokunta ratkaisee kuitenkin henkilökysymykset ennen kuin viranomaiset puuttuvat asiaan", todetaan.

Sitten kokous päättää, että tilanne edellyttää "nopeita ja voimakkaita toimenpiteitä". Aikaa on yksi kuukausi.

"Hallintoneuvoston työvaliokunta kiinnittää vakavaa huomiota omaehtoisiin toimenpiteisiin. Eliminoinnit, alasajot, osien myynti. Säästöpankeilta ei voi odottaa subventiota johtuen niiden huonosta kehityksestä ja tulostason kriittisyydestä."

Wegelius on merkinnyt Paavo Prepulan sanelusta muistiin myös, että johtokunnan on seuraavaan päivään mennessä, eli siis yöllä, valmistettava uusi esitys, joka ei perustu epäilyihin vaan mahdollisuuksiin.

"Jollei tule tässä ajassa ohjelmaa, pankki ei pysty selviytymään ja siinä tilanteessa vastuukysymykset ratkaistaan ja viranomaiset pyydetään apuun."

Työvaliokunta on ollut sitä mieltä, että sille tehdyt esitykset ovat olleet "tendenssimäisiä". "Johto ei pysty ehdottamaan mitään" millä he näkisivät arvoa. Pinnalle nousee Alli, fuusio SYP:n kanssa, tai sitten saman tyyppinen kuvio Postipankin suunnalla.

"Alli on muna, josta ei oteta kiinni . . . Vieläkö PP luottaa johtoon? Arvioitavissa vasta sitten, kun kriittinen vaihe eletty . . . Suomen Pankin kirje asettanut sytytyslangat ja fataalit. Aika voi vain lyhentyä. Nyt on asetettava sellainen tavoite ja aikataulu, että fataalit voidaan välttää. Jollei ohjelmaa, ei luottamusta. Henkilökysymykset tulevat esille, kun nähdään, tuleeko ohjelmaa vai ei. Työvaliokunnan mielestä johtokunta on laajalti vastuussa. Kauniskangas, Wuorisalo ja Jorma Savolainen pyrkivät pelastuslautalle. Eivät pääse. Eivätkä pääse pakoon Säästöpankkiliittoon. Tämä on viimeinen taisto."

Näin kirjoitti Wegelius, kun Paavo Prepula puhui. Pelastuslautasta Wegelius on eri mieltä. Kauniskangas on turvannut selustansa puolustamalla säästöpankkeja niin, ettei niiden taskuille mennä. Eikä Kauniskangas ole auttanut luotonannon jarruttamisessa vähääkään, vaikka säästöpankkien osalta se juuri olisi hänelle kuulunut. Mutta vaikka se on tuhon yksi osatekijä, siitä Kauniskangas ei joudu tilille, ajattelee Wegelius, koska näin menetellessään K.K. on silloinkin vain "puolustanut säästöpankkien etua". Hän käsittää sisäisen ja julkisen vihan löytäneen maalinsa hänessä itsessään. Sille ei voi mitään. Hän on pääjohtaja. Ja vaikka hän kuinka selittäisi, ettei Skop hänen pääjohtajakaudellaan ole tehnyt ainuttakaan riskipäätöstä, vaan ainoastaan perääntynyt ja koettanut pysyä hengissä, niin syy on hänen. Eikä hän edes yritä selittää. Jos yrittäisi, sanottaisiin, että kyllä hän ainakin toimitusjohtajana teki riskipäätöksiä, joiden laskua nyt aletaan maksaa. Ja jos siihen sanoisi, että se on totta, mutta se tapahtui hallintoneuvoston, silloisen pääjohtajan ja johtokunnan yksimielisillä päätöksillä, niin se tulkittaisiin vain vastuun pakoiluksi. Jos hän sanoisi totelleensa vain käskyä, hän ensinnäkin valehtelisi: kyllä Wegelius käsittää olleensa aktiivinen osa Skopin toimivassa johdossa, aktiivinen ja aktivoiva, valittua strategiaa mielellään ja jopa aggressiivisesti toteuttava toimitusjohtaja.

Mutta Paavo Prepula on väärässä. Pelastuslautalle pyrkijät tulevat onnistumaan. Syyllisyys kiteytyy Wegeliukseen ja Riikoseen. Ja syyllisiä nyt tarvitaan. Syyllisten löytäminen ja rankaiseminen on se "voimakas toimenpide", jota nyt vaaditaan.

Seuraavana iltana ja yönä uusia ohjelmia ja ehdotuksia valmistellaan. Tulee aamu ja neljäs päivä syyskuuta 1991. Skopin aulaan kävelee mies ja kysyy, missä se Wegelius istuu. "Missä se on? Minä tapan sen!" Virkailija vastaa: "Olkaa hyvä, istukaa tuonne ja odottakaa vuoroanne."

Sinä päivänä Wegeliuksen lopullinen esitys hallintoneuvostolle valmistuu. Hän kertaa, että konsernin tappio kahdeksan kuukauden aikana tulee olemaan 450 miljoonaa markkaa ja vuoden lopussa 600 miljoonaa. Se yhdistettynä Tampellan tulokseen merkitsee, että säästöpankkiryhmän jälleenrahoitus markkinoilta vaarantuu.

"Syntyy akuutti uskottavuuskriisi. Vakavaraisuus kestää, likviditeetti ei."

Sitten hän luettelee toimenpiteitä. Realisoinnit, alasajot, tilinpäätösjärjestelyt. Kaikki myydään, mikä saadaan kaupaksi. Jokainen Skopin kiinteistö on myynnissä. Niiden tasearvo on yhteensä 1250 miljoonaa markkaa, mutta rahalla ostajia ei juuri ole, aika on semmoinen, jos joku ei ole huomannut.

Union Mortgage Companystä on päätös tehty, 130 henkilöä irtisanottu. Onnistuessaan operaatio vapauttaa pääomaa noin 800 miljoonaa markkaa. Mutta oikeudenkäynnit jatkavat riskiä.

Saneeraus jatkuu organisaation kaikissa osissa. Interpolator otetaan haltuun, riskikeskittymä purkautuu, teollinen omistus loppuu. Alli-neuvotteluja jatketaan.

"Alli voisi olla positiivinen ratkaisu tulevaisuudessa joka tapauksessa. Tarjoaisi akuutin pankkikriisin aikana uskottavuutta lisäävän vaihtoehdon", Wegelius perustelee.

Luxemburgissa hän esittelee nämä ajatuksensa syvästi järkyttyvälle hallintoneuvostolle. Hän puhuu Alli Ykkösestä, löyhemmästä liitosta ja Alli Kakkosesta, täydellisestä fuusiosta ja näkee pääasiassa lamaantuneita tai raivostuneita ilmeitä.

Tulee tauko. Prepula kertoo Pekka Räihän vaatineen, että Skopin johtokunta erotetaan heti. Allianssi SYP:n kanssa on hänen mielestään maanpetosluokan asia, ellei pahempikin. Räihä on Kainuusta. Hän ei voi käsittää, miten on mahdollista edes ajatella, että Kainuun kansa rupeaisi asioimaan Yhdyspankissa! Se on häväistys ja mahdottomuus. Räihä ottaa nitroa, häntä talutellaan happea haukkaamaan, rauhoitellaan. Kaiken huipuksi järkyttyneen Räihän veli, Jukka, tukee puheenjohtajaa. Kiihtyneessä tilanteessa hän käskee: "Allin metsästäjät, istukaa pyrstöllenne!"

Voimakkaita toimenpiteitä tarvittaisiin. Alli olisi yksi mahdollisuus. Tapio Siikala, keskustan noblessin jäsen, sanoo nähdyn jo pitkään, että Skop tarvitsee tukea. Mikonkadun lintu on lentämässä seinään, tahtovatko säästöpankit lentää seinään myös?

Räihä ei rauhoitu. Sanoo, että aloittaa neuvottelut Osuuspankin kanssa, SYP:n kelkkaan ei lähde. Tosiasiat on tunnustettava, vaikka tieto lisää tuskaa: säästöpankkiryhmä hajoaa.

Pirkko Työläjärvi on masentunut, ironinen. Hän sanoo luottamushenkilönä havainneensa, että sitten kun asiaa on mahdollista käsitellä, ei enää ole vaihtoehtoja. Alli ei hänelle sovi, taustojen ristisointu on liikaa, vaikka ideologioiden aika onkin ohi.

Luxemburgissa syntyy Wegeliuksen johdolla vieläkin yksi suunnitelma. Sen nimeksi annetaan "Valas ja silakka". Se tarkoittaa, että esitetään viranomaisille uusi ohjelma, jolla Skopin kuolemansairaus hoidetaan asteittain. Haetaan isoja eriä, valaita, ja sitten runsaasti pieniä silakoita . . . Ehkä se onnistuu, ehkä tämä auttaisi.

Paavo Prepula säilyttää ihmeellisesti malttinsa. Hän näkee mitä on tapahtumassa ja myös sen, mihin ohjukset on suunnattu. Lounaalla hän sanoo tahtovansa tehdä Wegeliuksen kanssa "Ribbentrop-sopimuksen".

– Sitä iloa minä en niille anna, että ne erottavat sinut, Prepula sanoo.

Kauko Juhantalo lounaalla. Tampella-järjestelyt. "Tämä saattaa tuntua vähän kovalta." Kunniallinen väistyminen? Ollilaa alkaa pelottaa. Skop ei ole yksin. Viesti ennen rapujuhlia.

Tieto siitä, että Skop yhtä lailla kuin sen pääjohtaja ovat hädässä, ei ole Suomessa eikä enää ulkomaillakaan salaisuus. Kaikkea, mitä Wegelius yrittää ja tekee, varjostaa jo ympäristön varmuus siitä, että hänen ja pankin tuho on enää ajan kysymys.

Ellei ihmettä tapahdu.

Ihmettä ei näy, vaikka Timo Summa kertookin (7.9.1991), miten huojentuneita Jorma Aranko ja Esko Ollila ovat nyt, kun ulkomaiset syndikaattiluotot maksetaan pois. Summa oli tavannut Arangon ja puhunut puhelimessa Ollilan kanssa. Nyt olisi kuulemma Skopin puolella odotettava, eikä tuotava viranomaisille mitään "vaikeaselkoisia" ehdotuksia. Viranomaiset ymmärtävät realisointien hankaluuden, aika on paha, he ovat siinä yhtä neuvottomia kuin muutkin.

Syyskuun 9. päivänä Wegelius lounastaa pankissa kauppa- ja teollisuusministeri Kauko Juhantalon kanssa. Lounaalla on mukana myös Skopin johtokunnan varajäsen Hannu Puhakka. Wegelius on kirjoittanut päiväkirjaansa:

"Tampella/Juhantalo CW+HP. Enso + Tampella + Veitsiluoto. Tavannut EO:n kanssa, joka oli kysynyt, että eikö KTM voisi tehdä jotakin? Ottaa Tampella Forest Oy mukaan Veitsiluotoon. Veitsiluoto huonossa kunnossa. Repolaa kiinnostaa Veitsiluoto. Ensollakin raha loppumassa. SP:n erityisresursseja käytettäisiin. Halpaa rahoitusta, vapaavuosia. Siis: Jos Skop hoitaa Juhantalon, niin hän on

sitten "Skopin mies" näissä neuvotteluissa. Hän koplaa nämä kaksi asiaa yhteen. Uskomatonta röyhkeyttä, mutta hätä ei lue lakia."

Mitä se on?

Pari kuukautta aikaisemmin Juhantalo oli vieraillut Heikki Tavelan luona. Wegelius tiesi tästä käynnistä. Hän saattoi nyt päätellä, ettei Tavela ollutkaan ratkaissut Juhantalon yhtiöitten velkaongelmaa, jota Juhantalo yritti Skopin kanssa ratkoa edellisen kerran kesäkuun 5. päivänä 1990.

Mutta silloin Kauko Juhantalo ei ottanut puheeksi kuin tämän oman asiansa, pankkiasian.

Nyt, syyskuussa 1991, hän on ministeri, jolle puoluetoveri Esko Ollila oli kesäkuussa antanut "asianajajatehtävän" pelastaa Tampella. Juhantalo on sillä asialla. Hän puhuu Wegeliuksen kanssa mahdollisuuksista ostaa tiettyjä Tampellan osia tietyille valtionyhtiöille. He käyvät läpi Enson, Tampellan ja Veitsiluodon yhdistelmämahdollisuuksia. Juhantalo kertoo Suomen Pankin kanssa olleen puhetta siitä, että keskuspankin suoraa rahoitusta voitaisiin tällaisessa järjestelyssä käyttää. Edullista rahaa ja vapaavuosia.

Juhantalo tietää, kuten kaikki valtakunnassa, että Tampella on Skopin ja myös sitä kautta Wegeliuksen suurin ongelma. Hän tietää myös, että aika on loppumassa, melkein jo lopussa. Hän on ilmeisesti epäonnistunut omien yhtiöittensä kymmenien miljoonien velkojen "vakauttamisessa". Nyt hän sanoo:

– Tämä saattaa tuntua vähän kovalta. Mutta minä nyt koplaan nämä kaksi asiaa yhteen.

Jos ministerin yhtiöiden velka-asiat hoidetaan Skopin toimesta, ministeri ilmoittaa puolestaan olevansa "Skopin mies" tulevissa Tampella-neuvotteluissa. Eli, että hän kauppa- ja teollisuusministerinä on ostaja samalla kun Kauko Juhantalo "Skopin miehenä" on myyjä. Hän istuu neuvottelupöydän molemmilla puolilla.

Wegelius, kuten aina, kirjoittaa keskustelua muistiin sen kestäessä. Hän ei reagoi, sopii ainoastaan, että he "pankillisesti" katsovat vielä kerran Juhantalon asiaa ja palaavat siihen.

Jälkeenpäin sekä Wegelius että Puhakka ovat ihmeissään, Puhakka kauhuissaan. Juhani Riikonen, jolle Wegelius asian kertoo, raivostuu ja haluaisi "poliisit paikalle".

Pankki "tutkii asiaa", Juhantalon pyydykseen ei mennä. Wegelius ajattelee, että ministeri käyttää nyt räikeästi hyväkseen hänen ja pankin hätätilaa. Kahdella lounaalla tulee saman sisältöinen ehdotus. Toisella kertaa on isännistä Wegeliuksen lisäksi läsnä Puhakka, toisella taas Tampellan toimitusjohtaja Timo Summa, joka Puhakan tapaan piti ministerin esitystä uskomattomana.

Skopin johtokunnan kriisiohjelma viedään (10.9.1991) lentoasemalle, josta Paavo Prepula saa sen matkallaan Suomen Pankkiin. Wegelius omalla tahollaan jatkaa Allineuvotteluja Björn Wahlroosin kanssa.

Keskuspankissa Prepulalle ja Wegeliukselle esitetään, että pitäisi puhua myös ns. ryminävaihtoehdosta, eli siitä että koko rakennelma kaatuu syliin ja Suomen Pankki suorittaa haltuunoton. Se vaihtoehto on kuulemma "erittäin vastenmielinen".

Sitten Wegelius menee Suomen Pankin johtokunnan odotusaulaan ja istuu sinne odottamaan. Prepula ja Ollila jatkavat keskustelua kahdestaan. Nyt he puhuvat vastuista ja henkilöistä, nimistä. Wegelius odottaa, vihdoin Prepula tulee. Hän kertoo keskustelun ytimen. Ollilan mukaan Suomen Pankissa ollaan sitä mieltä, että Wegelius on "vetänyt Skopia kriisin läpi kaikella tarmolla".

– Jos huonosti käy, sinulle järjestetään kunniallinen väistyminen.

"11.9.1991. Vesa Vainio,48, pääjohtajaksi Ahti Hirvosen jälkeen. Tätä Björn Wahlroos tarkoitti eilen, kun sanoi, että C. Ehrnroothin vaikutusvalta Unitaksessa tulee kasvamaan."

"Hallintoneuvoston työvaliokunnan kokoukseen tulee ilmoitus, että tänään säästöpankkiryhmä Skopin kautta lähtee hakemaan 5,5 miljardia markkaa markkinoilta.

Kriisi saa uuden, konkreettisen ja kovan ulottuvuuden. Nyt sen nimi on jo maksuvalmiuskriisi.

"Jukka Räihä Kuopiosta: Federaatio petti, koska toinen pää, eli Skop, ei pysynyt johdon eikä luottamusmiesten käsissä. Kari Alanko Kotkasta: Olemme onnistuneet sotkemaan asiamme niin, että nyt olemme henkisessä ja taloudellisessa konkurssissa."

"Skopin hallintoneuvoston jäsen meni vuotamaan Luxemburgin asiat Esko Aholle . . . riski, että Alli julkisuuteen."

"12.9.1991. Esko Ollila: Ensi kertaa häntä alkaa Skopin tilanne todella pelottaa."

"12.9.1991. Tampella menee konkurssiin. Heikki Haavisto sanonut noin 30 vaikuttajalle, että hevosmiesten tietotoimisto kertoo: Suomen Pankista ollaan oltu yhteydessä muihin pankkeihin ja pyydetty katastrofitilanteen varalle nimiä. Hän tunnustaa, kun minä soitan hänelle ja lupaa olla varovaisempi."

"Pankkitarkastusvirasto. Kauniskangas kertoi, että Aranko nukahti kokouksessa. Vaikeampi tilanne kuin odotettu (HSSP:n tilanne – M.S. huom.).

Syyskuun 13. päivänä 1991 on Christopher Wegeliuksen 47. syntymäpäivä. "Vain murhetta", hän kuittaa päiväkirjaan ja merkitsee sitten, että söi juhlan kunniaksi rapuja Tarun kanssa. Hän on hyvin väsynyt, vähän kauhistunut peilikuvaansa, joka alkaa muistuttaa Dorian Grayn kuvaa, sitten lopussa.

"17.9.1991. Tänään klo 15.30 Suomen Pankin johtokunta käsittelee koko pankkijärjestelmän tilaa. Muiden pankkien järjestelemättömät luotot ilman säästöpankkiryhmää arviolta 25 miljardia markkaa. Vastaava luottotappiosumma runsaat 5 miljardia markkaa. Säästöpankkiryhmän järjestelemättömät 7 miljardia. Ollaan markkinaosuuden mukaisessa tilassa. Skop kuitenkin multi-invalidi."

"Paavo Prepula keskusteltuaan EO:n kanssa klo 16.35 ilmoittaa: Pohdinta jatkuu. Valtava ongelma. Sisäistä keskustelua. Ei tule selvää vielä. Yleistaloudellinen tilanne. Järjestelemättömät luotot, luottotappiot."

Nyt ollaan vaiheessa, jossa Skop ei enää ole yksin. Pankkikriisi koskee kaikkia pankkeja ja koko maata. Mutta se ei ole lohtu, vaan vie viimeisenkin toivon. Päätös Skopin haltuunotosta on käytännössä jo tehty, mutta se ajateltiin toteuttaa vasta muutaman viikon kuluttua. Syyskuun 18. päivän iltana Wegelius kirjoittaa:

"Ennen kuin ollaan niin pitkällä, että minä lennän, ollaan myös niin pitkällä, ettei kunnialliseen ratkaisuun riitä halua eikä varoja."

Wegelius istuu myöhään iltapäivällä työhuoneessaan valmistamassa puhetta rapuillallisille. Valtiovarainministeriön herroja on tulossa Sarfvikiin Skopin pääjohtajan vieraiksi juuri sinä iltana.

Jussi Riikonen tuo hänelle viestin. Wegelius lukee sen ja pyytää, että Riikonen soittaa Suomen Pankin Matti Vanhalalle: Kansallispankki on ilmoittanut virallisesti, että he ovat puolittaneet Skopin limiitit valuuttakaupassa. Se tarkoittaa, että raja on nyt 500 miljoonaa US-dollaria. KOP:sta oli sanottu Skopin dealinghuoneeseen, että he ovat valmiita tarkistamaan tätä kantaansa, "jos maan hallitus ilmoittaa Kansallispankille, miten Skopin kaltaisia kriisiyhtiöitä hoidetaan".

Wegelius soittaa asian Paavo Prepulalle.

KOP on päättänyt, että enää ei Skopin papereita osteta. Se voi olla varomista, se voi olla tappamista, tai kumpaakin. Wegelius valmistaa puheensa, auto vie hänet Kivenlahden taakse Sarfvikin rantaan. Vieraat saapuvat, ravut ovat luultavasti erinomaisia. Skopin pääjohtaja, joka jo tietää, että taivas on pudonnut, syö, seurustelee ja puhuu kuin kone. Melkein kuin mitään ei olisi tapahtunut.

Työvaliokunnan kokous. Romahdus. Pankkijärjestelmä kriisissä. Vaihtoehdot. Haltuunotto. Tiedotustilaisuus. Wegeliuksen analyysi. Kolme miestä pääjohtajan huoneessa. Lähtö.

Syyskuun 19. päivänä, aamulla. Tänään se alkaa ja loppuu. Saan potkut. Kirjoitan sinikantiseen kirjaan: "Christopher Wegeliuksen elämä on ohi." Masentava, pateettisen näköinen lause, minä ajattelen. Mutta tosi.

Kello on 9.15, kun Riikonen tulee sisään. Työvaliokunnan kokous on juuri alkanut. Riikonen tulee tukka sekaisin, naama valkeana. Pyytää minua ulos huoneesta. Minä sanon, että kerro Jussi vaan, koska se mitä sinulla on asiaa, koskee meitä kaikkia.

Juhani Riikonen kertoo. Skopin maksuvalmius on romahtanut. Emme saa rahaa mistään. Olisimme tänään tarvinneet 7 miljardia markkaa yliyön rahaa. Meistä liikkuu huhu, että olisimme optiokaupoissa tehneet yhden miljardin markan tappion. Se on väärä tieto, mutta murhaava. Tiedämme sen. Pankit sulkevat Skop-limiittejään.

Minä olin tästä selvillä siis jo eilen illalla, ennen rapujuhlia. Soitin Paavo Prepulalle, Riikonen soitti Vanhalalle. Nyt me tiedämme sen kaikki. Suomen Pankille on kerrottu, että Ali-Melkkilän itsemurhan yhteydessä tehtyä kriisisuunnitelmaa ollaan panemassa täytäntöön.

Me jatkaisimme nyt kokousta, mutta Esko Ollila soittaa Prepulalle. Me muut odotamme viisitoista minuuttia, sinä aikana kokousta ei jatketa.

Saamme lisää tietoa. Ne pankit, jotka ovat lähteneet meitä vastaan ensimmäisinä, ovat KOP, Bank of Bermuda ja Svenska Handelsbanken. Suomen Pankki kuulemma ryhtyy toimiin maksuvalmiuden tukemiseksi. Suomen Pankki tulee apuun, eikä kukaan koskaan saa tietää, että se tuli auttamaan vasta, kun henki jo oli lähtenyt. "Auttaa niinkuin Jumala, tuonpuoleisessa", minä olen kirjoittanut.

Paavo Prepula tulee huoneeseen, kaikki operatiiviset johtajat, minua lukuunottamatta, käsketään ulos.

Prepula aloittaa sanomalla, että koko pankkijärjestelmä Suomessa on nyt kriisissä. On kaksi mallia. Yksi, että Suomen Pankki ostaisi rahamarkkinainstrumentteja ja antaisi Skopille tulosruiskeen, noin 300 miljoonaa markkaa. Kaksi, että Skop-osakkeita ostettaisiin 2–3 miljardilla markalla, eli että säästöpankit pumppaisivat uutta rahaa Skopiin. Muita ostajia ei ole.

Että siis Suomen Pankki ostaisi osakkeita ja säästöpankit sijoittaisivat kaupasta saamansa pääoman Skopiin.

Mutta nyt, kun tilanne tänä aamuna rahamarkkinoilla on riistäytynyt käsistä, Suomen Pankki ottaa Skopin haltuunsa ja valvontaansa.

Yksi: Suomen Pankin ohjesäännön ensimmäisen pykälän mukaan sen on suojeltava maan rahalaitosjärjestelmää.

Kaksi: Skopin tilanne uhkaa rahalaitosjärjestelmää.

Kolme: Suomen Pankki takaa kaikki Skopin saatavat.

Neljä: Toteutetaan suunnattu anti, jolla Suomen Pankki ottaa Skopin holdingyhtiölle.

Viisi, kuusi, seitsemän: Kaikki määräysvalta uuteen paikkaan. Ja kaikki nämä toimet tietenkin puretaan, jos "tilanne sallii". Johdon asema "joudutaan arvioimaan tältä pohjalta".

Tänään iltapäivällä on kokous, tilanne tullaan julkistamaan "viranomaisten toimesta".

Työpäivä jatkuu. Säästöpankkiliiton hallintoneuvoston ja vakuusrahaston lounas ja kokoukset. Prepula on Suomen Pankissa. Minulle tuodaan kesken kokousta paperilappu, jossa lopullinen päätös on kirjoitettuna – englanniksi.

Tämän jälkeen minä menen työhuoneeseeni, josta näkee Mikonkadulle, ja kirjoitan julkisuutta varten viimeisen yhteenvedon Skopin pääjohtajana. Siinä minä sanon, että kaikki muuttui toisenlaiseksi joulukuun 13. päivänä 1989.

En sano kenellekään, mutta ajattelen, että tein heti Ali-Melkkilän itsemurhan jälkeen suurimman virheeni. Minun ja muiden muassa hallintoneuvoston olisi silloin pitänyt ymmärtää, ettei ratkaisu voi olla Wegeliuksen nimittäminen pääjohtajaksi. Minun nimittämiseni oli erehdys pankin kannalta. Sitä ei ollut helppo nähdä, koska siinä tilanteessa joku toinen ratkaisu olisi vain lisännyt vaarallista dramatiikkaa. Ja erehdys minun kannaltani, koska tehtävä oli minulle väärä ja mahdoton.

Mutta dramatiikkaa oli tarpeeksi. Me yritimme vakauttaa ja normalisoida. Ja minut oli jo nimitetty, aikaisemmin. Siksi se tuntui luonnolliselta, itsestään selvältä ratkaisulta.

Mutta nyt, kun minut erotetaan, tiedän että pankin ja minun kannaltani ratkaisu oli erehdys. Ja lisäksi peruuttamaton, koska kun se kerran oli tehty, sitä ei saanut tekemättömäksi.

Olisi pitänyt ottaa aikaa, vaikka yksi päivä, ja keksiä että nimitetään poikkeushallinto, kriisijohto, kaksikko, troikka, kollegio, mikä tahansa sellainen johtoelin, jossa hengenvaara heti olisi tunnustettu ja lähdetty sitä torjumaan.

Me koetimme sanoa, että oikeastaan kriisiä ei ole. Se oli terve, mutta väärä reaktio. Meidän olisi pitänyt sanoa, että tämä on kriisi. Ja hankkia sen tunnustuksen avulla mahdollisimman vahvat edellytykset ratkaisuille.

En sano näin kenellekään. Kirjoitan vain, että "13.12.1989 oikeastaan kaikki muuttui toisenlaiseksi". Sitten kirjoitan, julkisuutta varten, näin:

"Kriisi on ollut pitkä. Materiaaliset edellytykset ovat sinänsä olleet olemassa. Tiivis yhteistyö viranomaisten kanssa. Markkinat ovat nyt aiheuttaneet luottamuskriisin reagoinnillaan yleisiin, kasvaviin taloudellisiin uhkiin . . ."

Kirjoitan, että omalta osaltani olen yrittänyt yhteistyössä pankkivalvontaviranomaisten kanssa purkaa näitä riskejä ja vetää ohjelmaa läpi. Se työ on tehty aikataulun ja tavoitteiden mukaisesti.

”Tampella on ollut se yksittäinen asetelma, jossa me emme ole onnistuneet. Akuutteja taloudelliseen kestokykyyn liittyviä riskejä ei ole. Vakavaraisuuspohja on edelleen hyvä ja tervehdyttämisohjelma tuottaa tulosta, mutta hitaammin kuin tässä nopeasti heikkenevässä taloudellisessa ympäristössä olisi suotavaa.”

”Kun tämä kehitys on jo etukäteen nähty, on pankin puolelta avattu keskustelu radikaalimpien vaihtoehtojen toteuttamiseksi, markkinaepävarmuuden eliminoimiseksi. Nyt on tultu tämän mukaisesti ratkaisuvaiheeseen. Ja siihen liittyen minä luonnollisesti jätän paikkani käytettäväksi.”

Minun elämäni on ohi. Olen kirjoittanut sen päiväkirjaan englanniksi. En ihan muista, missä ja millä hetkellä sen kirjoitin.

Paavo Prepula on minun työhuoneessani. Kutsumme sinne Jussi Riikosen. Prepula on tullut takaisin Suomen Pankista ja kertoo meille, että loppu on käsillä. Minä kunnioitan Paavo Prepulaa sen vuoksi, että hän on kova ja viileä. Mutta myös siksi, että minusta hän on oikeudenmukainen. Olen hänelle jotain velkaa, koska hän näki ja tunnusti, mitä minä yritin ja että minä tein kaiken sen, mihin pystyin. En selitellyt enkä paennut, en yrittänyt pelastautua, en halunnut ja sitten kun olisin halunnut, en pystynyt. Prepula näki tämän, sitten myös minun voimattomuuteni, keinojen loppumisen. Olemme pääjohtajan työhuoneessa. Juhani Riikonen on murtunut. Prepula ei ole viileä itsensä. Hän katsoo minuun.

– Chrisse, tämä on ehkä ensimmäinen kerta, mutta nyt sinä itse olet tärkein ihminen itsellesi.

Prepula on järkyttynyt, minä olen lähinnä kai turtunut. Jussi Riikonen on poissa tolaltaan. Menemme pois, minä lähden nyt lopullisesti. Kävelen ulos, sataa kaatamalla.

Prepula menee takaisin Suomen Pankkiin. Siellä järjestetään tiedotustilaisuus klo 14.05 ja kerrotaan, että he ottavat Skopin haltuunsa. Kullberg johtaa tilaisuutta. Hän kertoo, miten hän tänä aamuna oli soittanut pankeille ja sanonut, että Skopista liikkeellä oleva huhu on väärä. Mutta se oli mennyt totena maailmalle. Ja nyt sitten Suomen Pankin on pakko puuttua tilanteeseen.

Myöhemmin kuulen, että Suomen Pankissa iltapäiväkahveilla Rolf Kullberg on esittänyt moitteita. Hän on kertonut luottamuksellisia asioita. Jaakko Lassilaa tuijottaen Kullberg on sanonut, että ne luottamukselliset tiedot ovat sitten vuotaneet lehdistölle.

Lassila on onnitellut Suomen Pankkia tehokkaista toimenpiteistä.

Lähden pankista, haen Tarun töistä Merikadulta. Menemme kotiin.

Illalla Jussi Riikonen soittaa. Hän ei hyväksy, että kävi näin. Hän on huolissaan veloistaan, perheensä toimeentulosta.

Sitten Jussi itkee.

Elokuussa 1992 Siuntiossa. Irish Dream. Päiväkirjat. Ihmiset soittelevat hänelle. Uppan suku. Jossittelu.

Wegelius seisoo Irish Dreamin vieressä. Suurikokoinen hevonen odottaa. Kun Wegelius on noussut sen selkään, hänen ilmeensä sulkeutuu. Hän katsoo ylhäältä alas ja samalla Irish Dream koukistaa kaulaansa ja kääntää päätään sivulle. Sen lihakset vavahtavat.

He kasvavat toisistaan korkeutta, korskeutta, voimaa ja uhkaavuutta. Kun ratsukko lähtee liikkeelle maneesin pehmeää, kostutettua pintaa pitkin, on verkkainen laukka äänetöntä, sitten kun voimaa otetaan käyttöön lisää, alkaa kuulua hiljaista jyminää.

Hevonen on lämmin, Wegelius kylmä. Hevosen verrytteli toinen häntä varten. Nyt Wegelius keskittyy, hän tuo Irish Dreamin ensimmäiselle esteelle. Jokainen hyppy arvioidaan. Irish Dream hyppää nyt hyvin, virheettä. Viikonloppuna on Oulussa kilpailu. Sinne ei tekisi mieli, mutta 12.000 markan rahapalkinto on nyt Wegeliukselle kyllin hyvä motiivi.

– Riittää, se ei tarvitse enempää, Wegelius sanoo naiselle, joka ottaa hevosen hoiviinsa ja kiittää sitä, hänkin. Irish Dream suhtautuu isäntäänsä rauhallisesti, hyvin luottavaisesti. Se ei liehakoi eikä riemastele, sellainen ei kuulu sen tyyliin.

Hän kävelee pois talleilta, istuu korituoliin talon päätyyn, josta näkee kauaksi laakson yli. Pääjohtajan erosta tulee kuluneeksi pian vuosi. Kaksitoista kuukautta "kuoleman jälkeistä elämää", kuten hän tätä aikaa kutsuu.

Wegelius on lukenut läpi 28 päiväkirjaansa. Lukeminen on ottanut koville. Yöunet ovat häiriintyneet. Raskainta on ollut valvoa neljän aikoihin aamulla, jolloin hän aina herää. Silloin ajatukset kiertävät yhtä ja samaa kehää.

Wegeliuksen kasvoista näkee kovan rasituksen ja pitkän masennuksen jäljet. Hän istuu sinikantinen päiväkirja sylissään ja katsoo laaksoon. Toinen silmänurkka on tulehtunut. Ihmiset soittelevat hänelle. Hiljattain hän on puhunut myös Kalevi Kauniskankaan kanssa, jonka eläke alkaa joulukuussa 1992. No mitä Kalevi? No eipä mitään, Kalevi sanoo vain, ettei hänenkään mielestä Wegeliuksella ole toivoa kotimaassa eikä ulkomaillakaan. Sepä on rohkaisevaa. Sano muuta.

Wegelius on oppinut vähän suojautumaan. Usein hänen puhelinlinjallaan on vain faxi. Mutta toisinaan hän pitää puhelinta päällä ja vastaa, että "halo!"

"Minun kuolemaani toivovat soittajat eivät koskaan sano nimeään, niin että en sano minäkään. Ne sanovat, että minut pitäisi tappaa ja käskevät minua tekemään sen itse, ettei toisten tarvitse nähdä sitä vaivaa. Nämä lähimmäiset tarjoavat minulle avuksi kättä pitempää, köyttä tai asetta. Sitten soittajissa on uskoon tulleita nykyisiä tai entisiä liikemiehiä, joiden puheet viistävät haudan reunaa pitkin tai nousevat sitten seitsemännen taivaan hurskauteen. En minä ole koskaan tiennyt, että tämmöistä on olemassa."

Noin vuoden päivät Christopher Wegelius on elänyt masentuneitten, itsetuhoisten ajatustensa piirittämänä.

Elokuun 10. päivänä 1992 hän kirjoittaa: "Minun elämäni on ohi, se on arvoton. Tai vielä pahempaa, olen aiheuttanut suurta vahinkoa. Jos johonkin perustettaisiin laitos, joka toimittaisi nopeasti pois päiviltä, minä olisin ensimmäinen asiakas."

Hän ei käsitä vihan silmittömyyttä. Hän luettelee tekemiään virheitä, mutta ei käsitä syytä siihen, että hän on ainoa, joka tahdottaisiin hirteen. Ruotsinkielisyys, suuren rahan ja vallan korkeus, koppava habitus, hevosurheilu, esiintymistapa, nimi, sitten kasinotalouden keinot, niistä syntynyt rosvon maine, häikäilemättömyyden kehä... Kaikki nimikoituu Wegeliukseen.

"Valta ja hevoset ja ruotsinkielisyys, "aateluus". Ei se ollut myönteinen yhdistelmä, kyllä minä sen käsitin. Mutta olin huippu-urheilija enkä mikään herraskainen sunnuntairatsastelija! Kuusinkertainen Suomen mestari, olympiaurheilija, jos sallitte... Ajattelin, ettei siitä mitään pahaa voi koitua, urheilumaassa."

Kun Uppa-sukunimi piti 1600-luvun Seinäjoella muuttaa Wäggälviukseksi, sillä ei ollut mitään tekemistä aateluuden kanssa. Suvut lähettivät sieltä poikiaan Uppsalaan papinkouluun. Mutta ei Uppa-nimellä sinne voinut mennä. He käänsivät Seinäjoen ruotsiksi ja lisäsivät kolme kirjainta latinaa. Se kelpasi.

"Mitä sanonkaan omista tunteistani, se kuulostaa ruikuttamiselta. Voiko tämän ymmärtää oikein? On sensaatiomainen asia, että minä pyydän myötätuntoa, tilaisuutta jatkaa elämää ihmisenä. Se on elämän merkki, toivon kipinä. Sillä ei ole mitään tekemistä niin sanottujen objektiivisten tosiasoiden kanssa, jotka ovat toivottomat. Minut on potkittu pois työpaikasta. Minulle ei ole tarjolla minkäänlaista työtä, siinä Kauniskangas on oikeassa. Mutta sen lisäksi koen, että minut on työnnetty koko yhteisön, koko kansan, ulkopuolelle."

Hän pelkää olla esillä, julkisilla paikoilla, ravintoloissa. Hän kysyy, mitä tapahtuu, hyökätäänkö hänen kimppuunsa. Jossain oli huudeltu kusipääksi, vihelletty, ei muuta.

Hän on jossitellut sataan kertaan uransa loppuvuosien tapahtumat. Millä ehdoilla katastrofi olisi vältetty?

Se olisi voitu välttää, jos säästöpankkiryhmä ei olisi päättänyt 1980-luvun puolivälissä uudesta strategiastaan. Strategia oli liian hurja. Se vaati oikeastaan mahdottomia. Sitä ei tiedetty. Maailma näytti uudelta. Tuho tuli siitä, että mahdoton aluksi näytti aivan mahdolliselta.

Jos yleistaloudellinen kehitys olisi ollut parempi, jos suunnittelussa olisi pidetty mukana myös pahin vaihtoehto... Jos strategian toteutuksessa Skop ja säästöpankit olisivat kumpikin pysyneet rooleissaan, skandaali olisi vältetty. Jos ei olisi tehty päätöstä laajentaa ryhmän luotonantoa silloin, kun Suomen Pankki komensi jarruttamaan... Jos he olisivat pidättäytyneet menemästä kansainväliseen bisnekseen... Jos Tampella! Tampella katkaisi selän, kun pankki ei saanut sitä auttaa – pelisäännöt muuttuivat kesken kaiken.

Ilman Riikosta ei olisi ollut Skopin sijoituspolitiikkaa sellaisena kuin se toteutui. Sellaista ei olisi ilman Riikosen inspiraatiota haluttu tai voitu tai osattu tai uskallettu toteuttaa. Ilman Eljas Sukselaista he eivät olisi ottaneet niin mahtavasti tappioita tapauksista kuten... Ilman Matti Ali-Melkkilää, Kipparia, he eivät ehkä olisi saaneet tehdä niin paljon niin monessa suunnassa ja niin kovalla riskillä. Mutta ensin Kippari luotti, sitten pelästyi ja katui vasta myöhemmin, kuten kaikki, kun viimeinen luku oli käsissä.

Jos ei olisi ollut Kullbergin tapainen mies Suomen Pankissa, jos Aranko olisi ollut stabiilimpi ja vahvempi, jos, jos jos.

Wegeliuksen mielestä päiväkirjat paljastavat, ettei hän itse ollutkaan se kova johtaja, jollaisena hänet nähtiin ja jollaisena hänkin kai itsensä näki. Jos hän vain olisi ollut vielä selkeämpi ja kovempi! Hän huomaa epäröineensä ja ihmetelleensä asioita, epäilleensä ja kummastelleensa ja kyselleensä, mutta lopulta taipuneensa. Hän epäili Tampellaa, epäili Manconia hyvissä ajoin, hän sai varoituksia Virgin Island-projektista, mutta hän antoi niiden mennä. Jos hän ei olisi luottanut alaisiinsa vaan keskittänyt Ali-Melkkilän kanssa valtaa heille itselleen, hidastanut tempoa, niin Skop ei nyt ehkä olisi siellä missä se on, eikä hän Siuntiossa hevosmiehenä. Jos hän vain olisi uskonut silmiään, toiminut eikä vain kirjoitellut päiväkirjaan! Miksi ihmeessä hän ei erottanut ajoissa Sukselaista? Miksi hän luotti Jussiin niin käsittämättömän sokeasti? Miksi hän antoi nimittää itsensä pääjohtajaksi, riskin mutta myös ristin kantajaksi? Miksi hän ei ymmärtänyt vaatia kultaista kädenpuristusta viimeistään joulukuussa 1989? Miksi ihmeessä hän ei itse eronnut syksyllä 1990, kun säästöpankkien oli pelastettava korisevaa Sp-sijoitusta?

Maailmassa asiat tapahtuvat vain yhdellä tavalla, toista vaihtoehtoa hän ei saa koskaan tietää, koska sitä ei ole, Wegelius filosofoi alakuloisesti, tuijottaa herkeämättä laakson toiselle puolelle.

Onko hän koko aikana tehnyt mitään oikein, onnistunut yhdessäkään asiassa. Kai hän on. Miksi muuten olisivat ylentäneet, nimittäneet, kehuneet ja valtuuttaneet. Vai onko tässä kyse jostain, jota he eivät olisi missään tapauksessa kyenneet hallitsemaan, jostain jonka vain piti tapahtua.

Jälkipuhe.

Missä ovat syylliset? Wegelius on Siuntiossa hevosmiehenä. Juhani Riikonen on on vetäytynyt taloonsa Käpylään ja kieltäytyy uskomasta, ettei maailma ollut hänen kuvitelmiensa paikka, jossa omaisuuden arvo nousee äärettömäksi. Hänen mielestään vanha aika voitti uuden ja Suomi on tekemässä itsemurhaa. Matti Ali-Melkkilää ei kukaan juuri syytä. Ei voi eikä halua. Ne päätökset jotka luetellaan Skopin tuhon syinä, syntyivät kyllä Ali-Melkkilän ollessa pääjohtajana, hän antoi suunnan ja osallistui itse kaikkiin merkittäviin operatiivisiin päätöksiin johtokunnan puheenjohtajana. Mutta on otettava huomioon, että Matti Ali-Melkkilä lopulta näki ja koetti varoittaa – liian myöhään, mutta yritti kumminkin, henkensä edestä.

Wegeliuksen pääjohtajakautena Skop ei tietenkään enää tehnyt riskipäätöksiä. Wegeliuksen toiminta oli sinä aikana epätoivoista ja itse asiassa tuhoon tuomittua taistelua tilanteen vakauttamiseksi. Hän yritti korjata edellisen toimitusjohtajan, itsensä, tekemiä virheitä. Mutta myös edellisen pääjohtajan ja säästöpankkiryhmän muun johdon.

Jos syyllisyys on samassa paikassa kuin valta, niin missä valta oli Säästöpankkikeskuksessa ratkaisevina vuosina?

Organisaatio jakaantuu kahteen päähaaraan. Toisen otsikkona on Säästöpankkiliitto ja toisen Skop. Ne ovat rinnatusten, saman kaavion otsakkeita. Vuosi- ja yhtiökokousten alapuolella, organisaation seuraavaksi ylimmässä kerroksessa ovat sekä liiton että Skopin hallintoneuvostot, toisessa noin 34 ja Skopin neuvostossa 24 jäsentä.

Säästöpankkiliiton hallintoneuvosto oli koostettu säästöpankkien edustajista ja yhteiskunnan vaikuttajista. Kaikki säästöpankit olivat liittonsa jäseniä ja jokaisella, yhtä lailla isolla kuin pienellä, oli teoriassa sama mahdollisuus vaikuttaa mies ja ääni -periaatteen mukaisesti. Skop puolestaan oli osakeyhtiö, jossa osakemäärä ratkaisi. Se tarkoitti suurten säästöpankkien määräysvaltaa. Mutta kummallakaan taholla ei käytännön elämässä juuri äänestelty.

Kun kasinotalouden vauhtivuodet koittivat, todellinen päätösvalta ja -kyky siirtyi suurille säästöpankeille. Pienet ihmettelivät, kun vauhti kiihtyi ja mentiin kuin koskessa, ne pitivät kiinni kanootin laidoista rystyset valkoisina.

Skopin hallintoneuvostossa oli 18 säästöpankkien johtajaa ja heidän lisäkseen 6 isokenkäistä, yhteiskunnallista merkkihenkilöä.

Vuoteen 1990 saakka kolmannessa organisaatiokerroksessa oli siinäkin kaksi rinnakkaista laatikkoa. Vasemmalla Säästöpankkiliiton hallitus, oikealla Skopin hallintoneuvoston työvaliokunta. Säästöpankkiliiton 15-henkinen hallitus loi ja päätti ideologiasta, säästöpankkiaatteen toteuttamisen linjasta. Skopin hallintoneuvoston 10-henkinen työvaliokunta taas päätti siitä, miten strategia muuttuu liiketoiminnaksi.

Vasta vuonna 1990 näitä kahta elintä alettiin yhdistää, syntyi "ryhmähallitus". Sen piti poistaa liiton ja Skopin ikuinen kädenvääntö, hoippuminen, tasapainoilu, sen piti yhtenäistää päätöksentekoa ja aikaansaada ohjattavuutta koko toimintaan. Sen piti toisin sanoen antaa sitä "ohjausvoimaa" ja jarrutustehoa, jota kaikki kiihkeästi kaipasivat, kun jo oltiin syöksykierteessä.

Seuraava taso on johtokuntataso, se missä jokainen merkittävä asia käsiteltiin. Tämän tason alapuolella, säästöpankkiryhmän organisaation pilvenpiirtäjän noin viidenneksi ylimmässä kerroksessa istuu Skopin pääjohtaja. Ja sitten hänen alapuolellaan toimitusjohtaja, varatoimitusjohtajat, sektorijohtajat ja muu toimiva organisaatio.

Strateginen päätös federaatiosta antoi suunnan kaikelle sen jälkeiselle toiminnalle. Oli luonnollista seurausta strategisesta perusvalinnasta, että valituksi tuli esimerkiksi bisnesmies Wegelius eikä byrokraatti Kauniskangas. Ja yhtä luonnollista oli, että Juhani Riikonen nousi asemaansa. Oikein tai väärin, viisasta tai tyhmää, se oli loogista.

Strategia oli vahva ja se vain vahvistui, kun se vietiin läpi koko valtavan organisaatiohimmelin. Se merkitsi, että sijoituspankkitoiminta Skopissa pyhittyi, sen arvosteleminen vaikeutui, sen toteuttajien asema muuttui vähitellen teräsbetoniksi – lyhyeksi aikaa. Organisaatiossa, kun se aloitti hyökkäysvaiheensa, operatiivisen johdon valta korostui. Nopeissa ja salaisissa operaatioissa hallintoneuvoston "ukot" tiputettiin kelkasta. Siihen oli kiireen lisäksi erittäin hyvä toinen syy: Ei hallintoneuvostoille, joissa oli yhteensä 50 jäsentä, voinut millään uskoa salaista sisäpiirin tietoa. Se olisi vuotanut heti. Heillä oli siitä kokemuksia. Pankinjohtajat vielä jotenkin olisivat voineet pitää tiedot ominaan, ehkä, mutta ns. "yhteiskunnallisiin vaikuttajiin" ei voitu luottaa laisinkaan.

Toimivan johdon tuli strategiansa mukaan tehdä "hyviä tuloksia korkealla riskiprofiililla". Kun tähän kuuluvia suuria ratkaisuja sitten tehtiin, kehittyi Skopissa erityinen menettely: toimiva johto kertoi asiasta vain hallintoneuvoston "vaikuttajille". Muodollisia kokouksia ei pidetty – ei olisi usein ehdittykään. Mutta "vaikuttajat" saivat tiedon, kuten HOP:n tapauksessa loppumetreillä, milloin missäkin ja milloin mitenkin. Kaikki päätökset tuotiin sitten heti, uunituoreina, virallisiin kokouksiin, sellaisessa vaiheessa että hätäjarrutus ehkä olisi vielä voitu tehdä. Ennen sitä ei puhuttu "kaupasta" tai "sopimuksesta", vaan "neuvottelutuloksesta". Menettely toimi, eikä kasinotalouden aikana paljon ajateltu sellaista mahdollisuutta, että asiat eivät onnistu ja joudutaan etsimään syyllisiä. Ajateltiin toisin päin: Me hyökkäämme, meillä on erinomaiset mahdollisuudet voittaa. Sitä riskipeliä, joksi kasinotalous sitten osoittautui, ei kukaan Skopissakaan olisi halunnut pelata.

Mitä kovemmaksi elämä kasinossa kävi, mitä suuremmiksi panokset kasvoivat, sitä pienemmäksi kävi luotettujen piiri.

Siihen kuului aina hallintoneuvoston kulloinenkin puheenjohtaja - tänä aikana heitä oli yhteensä kolme, ensin Pekka Terho, sitten Heikki Karppinen ja hänen jälkeensä Paavo Prepula. Siihen kuului myös Säästöpankkiliiton hallituksen puheenjohtaja Jukka Mikkola - Turun Suomalaisen Säästöpankin toimitusjohtaja. Näiden lisänä olivat "ulkojäsenet", jotka oli aina informoitava. Kristian Gestrin oli toinen heistä. Hän oli ulkojäsen, koska hän ei suostunut sitoutumaan uusiin Säästöpankkiryhmän pelisääntöihin. Ne antoivat hänen mielestään liikaa valtaa keskukselle. Toinen ulkojäsen, joka yleensä informoitiin, oli STS:n Ulf Sundqvist.

Mahdollisuus, että "ringin" jäsenet olisivat torpedoineet saavutetun "neuvottelutuloksen" oli erittäin pieni. Ei HOP:n tai Tampellan sopimusta enää siinä vaiheessa voitu peruuttaa, ei käytännössä. Jos kielteisiä ääniä kuului, ne vaikenivat, kun kysyttiin, onko tämä tuloksentekopäätös, eli strategia, vielä voimassa vai eikö se ole. Skopin johtokunnassa taas jokaisella jäsenellä olisi ollut veto-oikeus. Itse kukin olisi voinut pysäyttää minkä hankkeen tahansa, teoriassa, hetkeksi. Isoimpien asioiden, kuten Tampellan ratkaisun kohdalla vastahanka olisi merkinnyt eroamista. Ja jos kuka tahansa johtokunnassa olisi asettunut vastustamaan valittua "korkean riskiprofiilin" linjaa, olisi ero ollut väistämätön. Valtavirtaa vastaan on vaikea toimia.

Niin ei tapahtunut, jokainen heistä oli strategian takana. Siellä ei ollut vaikea ollakaan ennen syksyä 1989, sillä sinne saakka Skop oli erittäin kannattava ja jokainen johtokunnassa tiesi, että tuo kannattavuus riippuu täysin sijoituspankkitoiminnasta.

Näin syypäiden piiri on koossa, jos syypäiksi nimetään ne, jotka aktiivisesti tekivät riskipäätöksiä sekä ne, jotka olivat päätöksistä aina ennalta informoituja. Jos syvemmälle mennään, joudutaan listaa kasvattamaan kaikilla niillä, jotka osallistuivat Terho-toimikunnan ratkaisevaan työhön. Samalla listaan tulisi kirjoittaa hallintoneuvostojen ja johtokuntien jäsenten nimet. Se on turhaa. Mutta monien vielä hengissä ja virassa olevien pankkimiesten mukaan Skopin ja muiden pankkien kriisin todellisia syypäitä ovat myös he, jotka päätöksillään aiheuttivat Suomen talouden ylikuumentumisen ja sitten sen syväjäätymisen. Tällaisen mielipiteen esittäjät tahtovat palauttaa mieliin, mitä vuosina 1987–1989 tapahtui. Suomen pankkikriisin yksi lähtökohta on tämän yleisessä tiedossa olevan ajatustavan mukaan rahapolitiikka, joka ensin lapioi rahaa niiden syliin, jotka ottivat lainaa ja sijoittivat kiinteistöihin ja osakkeisiin. Ja maaliskuussa 1989 äkkiä päätettiinkin kääntää koko peli nurin - ottaa kauhakuormaajalla pois niiltä, joilla on osakkeita ja kiinteistöjä ja antaa niille, jotka ovat tallettaneet. Skop ja säästöpankit ajoivat sataa ja tuhatta yhteen suuntaan, kun "ympäröivä todellisuus" pyöräytettiinkin toiseen suuntaan.

- Ne eivät voi tehdä tätä! Tämä ei ole kerta kaikkiaan mahdollista, kauhistelivat miehet Skopin ja parin muun pankin ylimmässä johdossa. Mutta maaliskuussa 1989 maa käännettiin. Ja sen pankit.

Konspiraation pääideologi oli salaliittoteoriaa kannattavien pankkimiesten käsityksen mukaan Suomen Pankin johtokunnan jäsen Markku Puntila. Tavoitteena oli se, minkä nykyinen pääjohtaja Sirkka Hämäläinen oli lausunut ääneen jossain seminaarissa: "Sietääkin Suomen vähän köyhtyä!" Vähän olisi noin 20 prosenttia. Mutta sitten, keskuspankin toimenpiteiden ja kasinotalouden keskinäinen kemiallinen reaktio muutti hallitun köyhdyttämisen hallitsemattomaksi romahdukseksi.

Pankkijärjestelmän saneeraus oli köyhdyttäjien yksi tavoite. Se toteutuu varmasti, kuten jo tiedämme. Pankit ovat nyt se paisuntasäiliö, johon yhden sukupolven menetetty omaisuus kootaan, jossa se uudelleenhinnoitellaan ja josta se siirtyy seuraaville omistajille, yhä varmempiin ja harvempiin käsiin. Se meni hyvin, jos sitä suunniteltiin; köyhdyttäminen onnistui yli odotusten.

SYP:ssä kasinotalouden vuodet toimineen Björn Wahlroosin mielipiteet ovat osaltaan ilmaisevia, vaikka Wahlroos pitääkin salaliittoteoriaa "liian romanttisena". Wahlroosin kommenttia lukiessa pitää muistaa, mistä päin hän katseli Skopin nousua, uhoa ja tuhoa: vierestä, sivulta, saman pelin pelaajana. Wahlroosilla on varma käsitys siitä, miksi Skop tuhoutui ja miksi maa on kriisissä.

– Ei Tampella yksin Skopia tappanut. Säästöpankkiryhmä oli tehnyt luotonannossaan vielä monin verroin suuremman erehdyksen. Se haki aggressiivisesti asiakkaita keskisuurista ja pienistä yrityksistä suurimpien säästöpankkien kautta. Ja sitten se tuli kolmos-, nelos- tai viitospankkina tyrkylle kaikkiin suurempiin yhtiöihin. Rahassa mitattuna tämän luottokentän pettäminen on paljon suurempi asia kuin Tampella.

Mutta toisenlaisessa ympäristössä – jos Suomen Pankki olisi menetellyt toisella tavalla – maan koko pankkijärjestelmä olisi Wahlroosin mielestä aivan eri tilassa.

– Viimeiset puolitoista vuotta minä olen ollut rajattoman synkkä, kun tajusin, että nämä Suomen Pankin johtajat todella aikovat tehdä sen, mitä he uhkasivat ja mitä pelättiin.

– Yksi yli muun menevä Suomen Pankin erehdys oli ja on se usko, että vakaa markka merkitsee vakaata rahapolitiikkaa. Sehän nimittäin merkitsee prosyklistä, suhdanteita vahvistavaa rahapolitiikkaa, juuri sitä mistä olemme saaneet näytteen.

– Tätä maata on johdettu huonolla informaatiolla, ohuella ammattitaidolla, amatöörimäisesti. On aivan uskomatonta, miten vähän keskimääräinen keskuspankin johtokunnan tai valtioneuvoston jäsen näyttää tajuavan taloudesta. On ihmeellistää, että joku voi asettaa kysymyksiä sellaisella olettamuksella, että meillä istuisi päättävillä paikoilla "hyvin informoituja", ammattitaitoisia, kansainvälisessä tietovirrassa istuvia ja siitä ymmärtäviä henkilöitä! Kuva Suomen Pankin erinomaisen ammattitaitoisista johtajista on käsittämätön.

– Vuodet 1986–1989 olivat aivan yhtä typeriä kuin tämä nykyinen aika. Vain etumerkki oli toinen. Chrisse ja Jussi olivat sen ajan suurimmat sankarit, rahantekijät. Ja tämän ajan suurimmat roistot. Minä tunnen heitä kohtaan heidän karrieerinsä haudalla tiettyä kunnioitusta.

– Tässä maassa Chrisse ja Jussi olivat, niin voidaan sanoa, kummallisia ja toisenlaisia ihmisiä. He eivät olleet minkään pienen poppoon jäseniä . . . Eivätkä, lopulta onnettomuudekseen, minkään ringin jäseniä . . . He eivät saaneet tietoja, he jäivät yksin tämän kaiken kattavan tulevaisuudenkuvansa kanssa ja joutuivat loukkuun eivätkä päässeet liian suurista positioistaan eroon. Oli tahoja, jotka inhosivat heitä yli kaiken, koska Chrisse ja Jussi häiritsivät tätä perinteistä "meill' on metsässä nuotiopiiri"-kulttuuria. Se oli tuhon yksi osatekijä, Suomi säikähti, se tahtoi hinnalla millä hyvänsä sellaiseksi maaksi mikä se on aina ennen ollut. Sellainen siitä tuli.

Mitä tapahtui vuosina 1984–92, jolloin **SKOP** oli kaikkien huulilla? Mitä näki, kuuli ja tietää **CHRISTOPHER WEGELIUS**? Millaista se oli, kun se oli parasta ja pahinta?

WEGELIUKSEN tie vei kasinopelin huumassa vallan huipulle ja katkeran taistelun kautta syvään katastrofiin sen jälkeen, kun **MATTI ALIMELKKILÄ** päätti elämänsä itsemurhaan.

Tämä teos perustuu **CHRISTOPHER WEGELIUKSEN** 28-osaiseen päiväkirjaan, jota säilytettiin Suomen Pankin suojissa sen arkaluontoisen sisällön vuoksi.

WEGELIUKSEN päiväkirjoista avautuu draama, jännitysnäytelmä, jossa ovat mukana sekä sankarit, konnat että uhrit.

CHRISTOPHER WEGELIUKSEN PÄIVÄKIRJAT JULKI!

DRAMAATTINEN KUVAUS EREHDYKSEN TEHNEISTÄ IHMISISTÄ SUUREN UHON JA TUHON PYÖRTEISSÄ.

KEMIN KAUPUNGINKIRJASTO
240 N 0034390